

LATVIJAS REPUBLIKAS AUGSTĀKĀS TIESAS

BILETENS

NR.9 / 2014 OKTOBRIS

TIESĪBDOMAS:
REFERĀTI,
PĒTĪJUMIKONFERENCE
„TIESAS JURIDISKĀS
KULTŪRAS TELPĀ”LATVIJAS
TIESNEŠU
KONFERENCE

PĀRVĒLĒTI TIESNEŠU PĀRSTĀVJI TIESLIETU PADOMĒ

Par atzinīgu pirmās Tieslietu padomes darba novērtējumu liecina fakts, ka Tiesnešu konferencē, kas notika 5.septembrī, uz nākamo četru gadu pilnvaru termiņu pārvēlēti visi seši Tieslietu padomes locekļi, kas pārstāv apgabaltiesas, rajona (pilsētas) tiesas un zemesgrāmatu nodaļas.

Arī Augstākās tiesas plēnums 15.septembrī par Augstākās tiesas pārstāvi Tieslietu padomē nākamajam pilnvaru termiņam pārvēlēja Civillietu departamenta tiesnesi Ināru Gardu.

Tieslietu padomes sastāvā ir 15 locekļi – astoņas tiesu varas, izpildvaras un likumdevējvaras amatpersonas un septiņi vēlēti tiesneši. Vēlēta Tieslietu padomes locekļa pilnvaru termiņš ir četri gadi, atkārtoti to var ievēlēt ne vairāk kā divus termiņus pēc kārtas.

Vairāk par Tiesnešu konferenci – Biletēna 50.–77.lpp.

Augstākās tiesas plēnumā ievēlēta pārstāve Tieslietu padomē. Augstākās tiesas Civillietu departamenta tiesnese Ināra Garda piekrita Tieslietu padomē strādāt otro pilnvaru termiņu, jo pirmo gadu pieredze palīdzēs turpmākajam darbam

Tiesnešu konferencē pārvēlēti tiesneši Tieslietu padomes sastāvā: (no kreisās) Andris Strauts, Adrija Kasakovska, Ilze Freimane, Ināra Jaunzeme, Sandra Strence, Aigars Sniedzītis

LATVIJAS TIESNEŠU KONFERENCE

5.septembrī

Augstākās tiesas priekšsēdētājs ar viesiem: (no kreisās) Andžejs Adamčuks un Katažina Gonera (Polija), tieslietu ministrs Gaidis Bērziņš, Saeimas priekšsēdētāja Solvita Āboltiņa, Augstākās tiesas priekšsēdētājs Ivars Bičkovičs, Saeimas Juridiskās komisijas priekšsēdētāja Ilma Čepāne, Levans Murusidze (Gruzija), Gintars Križevičus un Algis Norkūns (Lietuva), Merabs Gabinašvili (Gruzija)

Konferences vadītājs Rīgas apgabaltiesas tiesnesis Guntars Stūris un sekretāre Rīgas rajona tiesas tiesnese Inese Biteniece

Uz konferenci ierodas Satversmes tiesas pārstāvji;
no labās – Satversmes tiesas priekšsēdētājs
Aldis Laviņš un tiesnesis Gunārs Kusiņš

Konferences viesi – “Jurista Vārda” redaktore Dina Gailīte, tiesībsargs Juris Jansons un ģenerālprokurors Ēriks Kalnmeiers

Saeimas priekšsēdētāja un Augstākās tiesas priekšsēdētājs sarunā ar Gruzijas Tieslietu padomes pārstāvjiem

BILETENS 'Nr.9 2014. gada oktobris

ISSN 1691-810X

Izdevējs
**LATVIJAS REPUBLIKAS
AUGSTĀKĀ TIESA**
Brīvības bulvāris 36, Rīgā, LV-1511

Sagatavoja
Augstākās tiesas Administrācija
Redkolēģija
Zigmants Gencs, Pēteris Dzalbe,
Veronika Krūmiņa
Redaktore Rasma Zvejniece

Foto: Augstākā tiesa,
Valsts prezidenta kanceleja,
Boriss Koļesņikovs,
Atis Ieviņš

Iespiests SIA *Dardedze hologrāfija*
Metiens 300 eks. Rīga, 2014

I	AUGSTĀKĀS TIESAS INFORMĀCIJA	2
	Augstākās tiesas plēnuma lēmumi	2
	Likumu grozījumi maina tiesvedības kārtību	4
II	TIESLIETU PADOMES INFORMĀCIJA	5
	Tieslietu padomes lēmumi tiesu sistēmai konceptuālos jautājumos	5
	Tiesnešu konferenču lēmumi	7
III	PIEREDZE: KOMANDĒJUMU INFORMĀCIJA UN ATZIŅAS	8
	Informē Augstākās tiesas priekšsēdētājs Ivars BIČKOVIČS, tiesneši Jautrīte BRIEDE, Andris GULĀNS, Valerijans JONIKĀNS, Zane PĒTERSONE, Rudīte VIDUŠA, Aija BRANTA	
IV	KONFERENCE „TIESAS JURIDISKĀS KULTŪRAS TĒLPĀ” (14.04.2014.)	12
	Atklāšanas uzrunas	12
	1. daļa. Tiesas un politiķi	15
	Ieskats tēmā: Veronika KRŪMIŅA	15
	Jānis PLEPS. Tiesu un politiķu attiecības starpkaru periodā	16
	Lolita ČIGĀNE. Tiesas un politiķi vienā laivā	21
	Egils LEVITS. Varas zaru mijiedarbība tiesiskā valstī	21
	Gunārs KUSIŅŠ. Likumdevēja gribas izteikšanas un noskaidrošanas problēmas	24
	2. daļa Tiesas un mediji	27
	Ieskats tēmā: Dina GAILĪTE	27
	Anita KOVAĻEVSKA. Tiesneša darbs mediju un sabiedrības uzmanības centrā	28
	Mārtiņš MITS. Tiesas kritikas robežas – Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību konvencijas standarti un Latvijas prakse	31
	Irēna KUCINA. Tiesu prakses publicēšana kā viens no tiesas atvērtības instrumentiem	34
	Anda ROŽUKALNE. Mediju kvalitātes nozīme tiesu darba atspoguļošanā	38
	3. daļa. Tiesas un sabiedrība	40
	Ieskats tēmā: Arvīds DRAVNIĒKS	40
	Jānis IKSTENS. Kāpēc sabiedrība ir kritiski noskaņota pret tiesām?	41
	Jautrīte BRIEDE. Tiesnesis sabiedrības kritikas krustugunis	42
	Gatis LITVINS. Alternatīvās strīdu novēršanas un risināšanas metodes kā tiesas efektivizēšanas iespēja	44
	Baiba BROKA. Juridiskās izglītības kvalitāte kā tiesiskās un demokrātiskās valsts funkcionēšanas nosacījums	47
	Diskusijas	49
V	LATVIJAS TIESNEŠU KONFERENCE (05.09.2014.)	50
	Uzrunas	53
	Tieslietu padomes darbības pirmie četri gadi	54
	Ivars BIČKOVIČS, Tieslietu padomes priekšsēdētājs, Augstākās tiesas priekšsēdētājs	54
	Gaidis BĒRZIŅŠ, tieslietu ministrs	57
	Ilma ČEPĀNE, Saeimas Juridiskās komisijas priekšsēdētāja	59
	Jānis GRĪNBERGS, Zvērinātu advokātu kolēģijas priekšsēdētājs	62
	Tieslietu padomes locekļu kandidātu redzējums:	63
	Ināra JAUNZEME, Adrija KASAKOVSKA, Ilze FREIMANE, Aigars SNIEDZĪTIS, Iveta KRĒVICA, Andris STRAUTS, Sandra STRENCE, Daiga VILSONE, Edite KNĒGERE, Sandra GINTERE, Juris STUKĀNS, Ināra GARDA	
	Kolēģu pieredze	69
	Gintars KRIŽEVIČUS, Lietuvas Tieslietu padomes priekšsēdētājs	69
	Katažina GONERA, Polijas Nacionālās Tieslietu padomes locekle	70
	Levans MURUSIDZE, Gruzijas Augstās Tieslietu padomes sekretārs	72
	Tiesnešu pašpārvaldes institūciju ziņojumi	73
	Gunārs AIGARS, Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas priekšsēdētājs	73
	Pēteris DZALBE, Tiesnešu disciplinārkolēģijas priekšsēdētājs	75
	Visvaldis SPRUDZĀNS, Tiesnešu ētikas komisijas priekšsēdētājs	76
VI	TIESĪBDOMAS: REFERĀTI, PĒTĪJUMI	78
	Pēteris DZALBE. Operatīvās darbības pasākumu rezultātā iegūto ziņu izmantošanas problēmas kriminālprocesā Latvijā	78
	Baiba KIRŠTEINA. Pulcēšanās brīvības un tiesību uz vārda brīvību ierobežošanas leģitīmie mērķi nacionālās drošības un sabiedrības drošības kontekstā	80
VII	TIESĪBU PRAKSE	83
	Augstākās tiesas departamentu priekšsēdētāju sēdes lēmums	83
	Tiesu prakses apkopojumi	84
	Skaidrojumi	91
	Juridiskās literatūras jaunumi	92

I AUGSTĀKĀS TIESAS INFORMĀCIJA

LATVIJAS REPUBLIKAS AUGSTĀKĀS TIESAS PLĒNUMA LĒMUMS NR.5

2014.gada 15.septembrī

Par Tieslietu padomes locekļa ievēlēšanu

Augstākās tiesas plēnuma, pamatojoties uz likuma „Par tiesu varu” 49.panta septīto daļu, 89.² panta otro daļu, nolēma:

- ievēlēt Ināru Gardu par Tieslietu padomes locekli.

Priekšsēdētājs I.Bičkovičs
Plēnuma sekretāre I.Garda

LATVIJAS REPUBLIKAS AUGSTĀKĀS TIESAS PLĒNUMA LĒMUMS NR.6

2014.gada 15.septembrī

Par Disciplinārtiesas locekļa ievēlēšanu

Augstākās tiesas plēnuma, pamatojoties uz likuma „Par tiesu varu” 48.¹ pantu, 49.panta astoto daļu, nolēma:

- ievēlēt Aigaru Strupišu par Disciplinārtiesas locekli.

Priekšsēdētājs I.Bičkovičs
Plēnuma sekretāre I.Garda

PIEDALĀS EIROPAS SAVIENĪBAS VALSTU AUGSTĀKO TIESU ASOCIĀCIJU ĢENERĀLAJĀS ASAMBLEJĀS

Jūnijā Augstākā tiesa piedalījās divu nozīmīgāko Eiropas Savienības tiesu organizāciju Ģenerālajā asamblejā.

Augstākās tiesas priekšsēdētājs Ivars Bičkovičs piedalījās Eiropas Savienības valstu Augstāko tiesu priekšsēdētāju asociācijas Ģenerālajā asamblejā Romā. Biedru kopsapulce jeb Ģenerālā asambleja ir asociācijas svarīgākais notikums, kas sanāk reizi divos gados. Pirms asamblejas notika kolokvijs, kura tēma bija par Augstāko tiesu attiecībām ar zemāku instanču tiesām.

Savukārt Administratīvo lietu departamenta priekšsēdētāja Veronika Krūmiņa un tiesnese Jautrīte Briede piedalījās

Eiropas Savienības Valsts padomju un Augstāko administratīvo tiesu asociācijas Ģenerālajā asamblejā Parīzē. Arī šai organizācijai pirms Ģenerālās asamblejas notika dalībvalstu kolokvijs, kas bija veltīts administratīvo tiesu skatījumam uz ekonomiskā regulējuma organizēšanu un kontroli.

Augstākā tiesa ir Eiropas Savienības Augstāko tiesu priekšsēdētāju asociācijas (Network of the Supreme Judicial Courts of the European Union) un Eiropas Savienības Valsts padomju un Augstāko administratīvo tiesu asociācijas (ACA Europe) dalībniece kopš 2004.gada.

AUGSTĀKAJĀ TIESĀ STAŽĒJAS RAJONA (PILSĒTAS) TIESU TIESNEŠU AMATA KANDIDĀTI

No aprīļa līdz jūlijam Augstākajā tiesā stažējās 12 rajona (pilsētas) tiesnešu kandidāti, kuri pieteikušies un izvirzīti tiesneša amatam Dobeles rajona tiesā, Rīgas rajona tiesā, Tukuma rajona tiesā, Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas, Latgales priekšpilsētas, Vidzemes priekšpilsētas un Kurzemes rajona tiesās.

Augstākā tiesa rajona (pilsētas) tiesnešu stažēšanās procesā piedalījās pirmo reizi. Stažēšanās notika divas nedēļas

Civillietu departamentā un divas nedēļas Krimināllietu departamentā. Stažieri iepazinās ar departamentu darbu, lietu izskatīšanas procesu kasācijas instancē.

Augstākā tiesa ir tikai viens posms topošo tiesnešu apmācībā. Tiesneša amata kandidāti nostiprina savas teorētiskās un praktiskās zināšanas arī attiecīgajā rajona (pilsētas) tiesā, apgabaltiesā, Tieslietu ministrijā un Tiesu administrācijā un pēc stažēšanās kārtu kvalifikācijas eksāmenu.

AUGSTĀKĀS TIESAS TIESNEŠI SAŅEM POZITĪVU PROFESIONĀLĀS DARBĪBAS NOVĒRTĒJUMU

27.jūnijā Tiesnešu kvalifikācijas kolēģija deva pozitīvu profesionālās darbības novērtējumu divdesmit Augstākās tiesas tiesnešiem, tostarp Augstākās tiesas priekšsēdētājam. Līdz ar to praktiski pabeigta Augstākās tiesas tiesnešu profesionālās darbības pirmreizējā novērtēšana, jo pārējie tiesneši pozitīvu novērtējumu jau bija saņēmuši iepriekšējās Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas sēdēs. Novērtējumā ņemts vērā tiesneša

darbības pēdējais piecu gadu periods. Vērtējot Augstākās tiesas tiesnešu profesionālo darbību, Tiesnešu kvalifikācijas kolēģija ņēma vērā tiesneša profesionālās darbības pašvērtējumu, attiecīgā departamenta vai tiesu palātas priekšsēdētāja sniegtās atsauksmes par tiesnešu darbu, kā arī citu saņemto informāciju par tiesneša darbu. Būtiska nozīme piešķirta tiesneša aktivitātei attiecībā uz kvalifikācijas pilnveidi.

DALĀS PIEREDZĒ PAR TIESLIETU PADOMJU UN TIESNEŠU PAŠPĀRVALDES INSTITŪCIJU MIJIEDARBĪBU

Diskusijas dalībnieki – Latvijas, Lietuvas, Polijas un Gruzijas Tieslietu padomju un tiesnešu pašpārvaldes institūciju pārstāvji

Diskusijā par Tieslietu padomju un tiesnešu pašpārvaldes institūciju mijiedarbību, kas 3.septembrī notika Augstākajā tiesā, piedalījās Latvijas tiesneši un Tieslietu padomju pārstāvji no Polijas, Lietuvas un Gruzijas. Diskusija notika Tieslietu padomju starptautiskās pieredzes apmaiņas programmas ietvaros, ko organizēja Latvijas Tieslietu padome un Augstākā tiesa saistībā ar Latvijas Tieslietu padomes pirmā četrgadā darbības posma izvērtējumu.

No Latvijas puses diskusijā piedalījās Tieslietu padomes priekšsēdētājs, Augstākās tiesas priekšsēdētājs Ivars Bičkovičs, Augstākās tiesas pārstāve

Tieslietu padomē tiesnese Ināra Garda un tiesnešu pašpārvalžu institūciju pārstāvji – disciplinārkolēģijas priekšsēdētājs Pēteris Dzalbe, kvalifikācijas kolēģijas priekšsēdētājs Gunārs Aigars un ētikas komisijas pārstāve Marika Senkāne.

Polijas Tieslietu padomi pārstāvēja Katažina Gonera (Katarzyna Gonera), Tieslietu padomes locekle, Starptautisko sakaru komitejas un Tiesnešu ētikas komisijas priekšsēdētāja, Augstākās tiesas tiesnese, un Andžejs Adamčuks (Andrzej Adamczuk), Tieslietu padomes loceklis, Starptautisko sakaru komitejas, Disciplinārās atbildības komitejas

un Sūdzību pārbaudes komitejas loceklis, Poznaņas apgabaltiesas tiesnesis.

No Lietuvas Tieslietu padomes vizītē bija ieradies Tieslietu padomes priekšsēdētājs, Augstākās tiesas priekšsēdētājs Gintars Križevičus (Gintaras Kryževičius) un Tieslietu padomes loceklis, Augstākās tiesas tiesnesis Alģis Norkūns (Algis Norkūnas).

Gruzijas Tieslietu padomes pārstāvji bija Tieslietu padomes sekretārs, Augstākās tiesas tiesnesis Levans Murusidze (Levan Murusidze) un Tieslietu padomes loceklis, Tbilisi apelācijas tiesas tiesnesis Merabs Gabinašvili (Merab Gabinashvili).

SAEIMA NOSAKA TIESNEŠU SKAITU AUGSTĀKAJĀ TIESĀ

Saeima 12.jūnijā pieņēma lēmumu, ar ko noteikts, ka Augstākās tiesas tiesnešu skaits ir 48 tiesneši. Šāds tiesnešu skaits Augstākajā tiesā būs pēc 2015.gada 1.janvāra, kad būs noslēdzies tiesas reorganizācijas pirmais posms un darbu beigs Kriminālietu tiesu palāta.

Pirmā tiesas reorganizācijas posma rezultātā kopējais Augstākās tiesas tiesnešu skaits būs samazināts no 53 tiesnešiem uz 48. Vienlaikus, likvidējot Kriminālietu tiesu

palātu, plānots stiprināt Kriminālietu departamenta kapacitāti, palielinot tiesnešu skaitu departamentā no sešām uz 10 vietām, Civillietu departamentā no 14 uz 15 vietām.

Otrajā reformas posmā, 2016.gada 31.decembrī likvidējot Civillietu tiesu palātu, plānots palielināt Administratīvo lietu departamenta tiesnešu skaitu, kā arī atkārtoti izvērtēt pārējo departamentu darba noslodzi un nepieciešamo tiesnešu skaitu.

AUGSTĀKĀS TIESAS PRIEKŠSĒDĒTĀJS TIEKAS AR PROFESORU RIČARDU VIŠU

Latvijas Tiesību institūta direktors Edijs Poga (no kreisās), Augstākās tiesas priekšsēdētājs Ivars Bičkovičs un Londonas Karaliskās koledžas emeritētais profesors Ričards Višs

30.maijā Latvijas vizītes laikā Londonas Karaliskās koledžas emeritētais profesors, karalienes goda padomnieks Ričards Višs (Richard Whish) tikās ar Augstākās tiesas priekšsēdētāju Ivaru Bičkoviču. Tikšanās laikā pārrunāta Latvijas tiesu, tai skaitā Augstākās tiesas, prakse aizvien aktuālāko komercietisību jautājumu iztiesāšanā. Profesors Višs ar atsaucību pieņēma Augstākās tiesas priekšsēdētāja aicinājumu nākamās vizītes laikā Latvijā tikties un uzstāties ar priekšlasījumu Augstākajā tiesā. Šoreiz Latvijas Tiesību institūts ar Augstākās tiesas, Konkurences padomes un žurnāla „Jurista Vārds” atbalstu bija organizējis profesora vieslekciju „Tirgus varas nozīme Eiropas Savienības konkurences tiesību piemērošanā un kā to izmērīt” Lielajā gildē, ko apmeklēja aptuveni 130 interesenti.

AUGSTĀKAJĀ TIESĀ DARBU SĀK JAUNS TIESNESIS

Saeima 5.jūnijā Augstākās tiesas tiesneša amatā bez pilnvaru termiņa ierobežojuma apstiprināja Aigaru Strupišu. 15.jūlijā valsts prezidents Andris Bērziņš pieņēma Aigara Strupiša tiesneša zvērestu un pasniedza viņam tiesneša amata zīmi. Sveicot jauno kolēģi, Augstākās tiesas priekšsēdētājs Ivars Bičkovičs atzīmēja, ka šis ir rets gadījums, kad tiesnesis savu misiju sāk uzreiz augstākajā instancē, jo līdz šim Aigars Strupišs bijis akadēmiskās vides pārstāvis – tiesībzinātnieks un mācībspēks, viens no vadošajiem Latvijas komercietisību specialistiem. Aigars Strupišs tiesneša pienākumus pilnā Civillietu departamentā.

Pēc zvēresta došanas ceremonijas tiesnesis Aigars Strupišs kopā ar Valsts prezidentu, Augstākās tiesas priekšsēdētāju un ģimeni

LIKUMU GROZĪJUMI MAINA TIESVEDĪBAS KĀRTĪBU

MAZA APMĒRA CIVILLIETAS KASĀCIJAS KĀRTĪBĀ VAIRS NEVAR PĀRSŪDZĒT

No 1.aprīļa stājušies spēkā grozījumi Civilprocesa likumā, kas nosaka jaunu procesuālo kārtību, kā tiesā izskata pārsūdzētās civilprasības, kurās prasījuma summa nepārsniedz 2100 eiro. Tiesas spriedums tā sauktajās maza apmēra lietās tagad pārsūdzams apelācijas, nevis kasācijas kārtībā. Šādas pārsūdzības tagad izskata apgabaltiesā apelācijas kārtībā,

piemērojot procedūru, kas ļauj paātrināt lietu izskatīšanu un nepamatotās sūdzības atsjāt. Apelācijas instances tiesas spriedums kasācijas kārtībā nav pārsūdzams un stājas spēkā tā pasludināšanas brīdī.

Jaunā maza apmēra lietu izskatīšanas kārtība vērā ņemami atslēgo Augstākās tiesas Civillietu departamenta darbu. Līdz šim Civillietu departaments gadā izskatīja vairāk nekā 200 šādas lietas.

II

TIESLIETU PADOMES INFORMĀCIJA

TIESLIETU PADOME

TIESLIETU PADOMES LĒMUMI TIESU SISTĒMAI KONCEPTUĀLOS JAUTĀJUMOS

18.08.2014. LĒMUMS NR.48

PAR SATVERSMES TIESAS TIESNEŠA AMATA KANDIDĀTU

Pamatojoties uz likuma "Par tiesu varu" 89.¹¹ panta trešo daļu, Tieslietu padome nolēma

- atbalstīt Inetas Ziemeles kandidatūru Satversmes tiesas tiesneša amatam.

28.04.2014. LĒMUMS NR.31

PAR TIESNEŠU SKAITA NOTEIKŠANU APGABALTIESĀS UN RAJONA (PILSĒTAS) TIESĀS

Pamatojoties uz likuma „Par tiesu varu” 32.panta trešo daļu un 39.panta otro daļu,

Tieslietu padome nolēma

- ierosināt Saeimai noteikt tiesnešu kopskaitu rajona (pilsētas) tiesās un apgabaltiesās, paredzot, ka rajona (pilsētas) tiesās ir 404 tiesneši (tajā skaitā Administratīvajā rajona tiesā – 44 tiesneši), bet apgabaltiesās 136 tiesneši (tajā skaitā Administratīvajā apgabaltiesā – 21 tiesnesis);
- pozitīva Saeimas balsojuma gadījumā noteikt tiesnešu skaitu katrā apgabaltiesā un katrā rajona (pilsētas) tiesā un to sastāvā ietilpstošajās zemesgrāmatu nodaļās atbilstoši Tieslietu ministrijas sagatavotajam sarakstam (pielikumā);
- atbalstīt papildu finansējuma, kas saistīts ar divu tiesneša amata vietu pārcelšanu no Administratīvās rajona tiesas uz Administratīvo apgabaltiesu, pieprasījuma iekļaušanu jaunajās politikas iniciatīvās.

PIELIKUMS

TIESNEŠU SKAITS APGABALTIESĀS UN RAJONA
(PILSĒTAS) TIESĀS UN TO SASTĀVĀ IETILPSTOŠAJĀS
ZEMESGRĀMATU NODAĻĀS

Apgabaltiesas

Tiesa	Tiesnešu skaits
Administratīvā apgabaltiesa	21
Rīgas apgabaltiesa	58
Kurzemes apgabaltiesa	14
Latgales apgabaltiesa	15
Vidzemes apgabaltiesa	13
Zemgales apgabaltiesa	15
Kopā apgabaltiesās	136

Rajona (pilsētas) tiesas un to sastāvā
ietilpstošās zemesgrāmatu nodaļas

Tiesa/ Zemesgrāmatu nodaļa	Tiesnešu skaits
Administratīvā rajona tiesa	44
Rīgas pilsētas Centra rajona tiesa	10
Rīgas pilsētas Kurzemes rajona tiesa	14
Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesa	25
Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesa	20
Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas Zemesgrāmatu nodaļa	17
Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesa	14
Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesa	12
Daugavpils tiesa	14
Daugavpils tiesas Zemesgrāmatu nodaļa	4
Jelgavas tiesa	15
Jelgavas tiesas Zemesgrāmatu nodaļa	3
Jūrmalas pilsētas tiesa	7
Jūrmalas pilsētas tiesas Zemesgrāmatu nodaļa	2
Liepājas tiesa	16
Liepājas tiesas Zemesgrāmatu nodaļa	3
Rēzeknes tiesa	9
Rēzeknes tiesas Zemesgrāmatu nodaļa	2
Ventpils tiesa	8
Ventpils tiesas Zemesgrāmatu nodaļa	2
Aizkraukles rajona tiesa	6
Aizkraukles rajona tiesas Zemesgrāmatu nodaļa	2
Alūksnes rajona tiesa	4
Alūksnes rajona tiesas Zemesgrāmatu nodaļa	1
Balvu rajona tiesa	4
Balvu rajona tiesas Zemesgrāmatu nodaļa	1
Bauskas rajona tiesa	6
Bauskas rajona tiesas Zemesgrāmatu nodaļa	2
Cēsu rajona tiesa	6
Cēsu rajona tiesas Zemesgrāmatu nodaļa	2
Dobeles rajona tiesa	4
Dobeles rajona tiesas Zemesgrāmatu nodaļa	2
Gulbenes rajona tiesa	4
Gulbenes rajona tiesas Zemesgrāmatu nodaļa	1

Tabulas turpinājums 6.lpp.

II TIESLIETU PADOMES INFORMĀCIJA

Tabulas sākums 5.lpp.

Tiesa/ Zemesgrāmatu nodaļa	Tiesnešu skaits
Jēkabpils rajona tiesa	6
Jēkabpils rajona tiesas Zemesgrāmatu nodaļa	2
Krāslavas rajona tiesa	4
Kuldīgas rajona tiesa	4
Kuldīgas rajona tiesas Zemesgrāmatu nodaļa	2
Limbažu rajona tiesa	4
Limbažu rajona tiesas Zemesgrāmatu nodaļa	2
Ludzas rajona tiesa	4
Ludzas rajona tiesas Zemesgrāmatu nodaļa	1
Madonas rajona tiesa	5
Madonas rajona tiesas Zemesgrāmatu nodaļa	2
Ogres rajona tiesa	7
Ogres rajona tiesas Zemesgrāmatu nodaļa	2
Preiļu rajona tiesa	4
Preiļu rajona tiesas Zemesgrāmatu nodaļa	2
Rīgas rajona tiesa	16
Rīgas rajona tiesas Zemesgrāmatu nodaļa	13
Siguldas tiesa	5
Saldus rajona tiesa	4
Saldus rajona tiesas Zemesgrāmatu nodaļa	2
Talsu rajona tiesa	4
Talsu rajona tiesas Zemesgrāmatu nodaļa	2
Tukuma rajona tiesa	6
Tukuma rajona tiesas Zemesgrāmatu nodaļa	2
Valkas rajona tiesa	3
Valkas rajona tiesas Zemesgrāmatu nodaļa	1
Valmieras rajona tiesa	7
Valmieras rajona tiesas Zemesgrāmatu nodaļa	2
Kopā rajona (pilsētas) tiesās un to sastāvā ietilpstošajās Zemesgrāmatu nodaļās, t.sk. rajonu (pilsētu) tiesās	404
Zemesgrāmatu nodaļās	325
	79
Pavisam kopā tiesneši	540

28.04.2014. LĒMUMS NR.30

PAR TIESNEŠU SKAITU AUGSTĀKAJĀ TIESĀ

Pamatojoties uz likuma "Par tiesu varu" 44.panta pirmo daļu un Pārejas noteikumu 59.punktu,

Tieslietu padome nolēma

- ierosināt Saeimai noteikt, ka ar 2015.gada 1.janvāri Augstākajā tiesā ir 48 tiesneši – 35 departamentu tiesneši (t.sk. Augstākās tiesas priekšsēdētājs) un 13 palātas tiesneši.

28.04.2014. LĒMUMS NR.29

PAR TIESNEŠU SKAITU AUGSTĀKĀS TIESAS DEPARTAMENTOS UN PALĀTĀS

Pamatojoties uz likuma "Par tiesu varu" 44.panta pirmo daļu un Pārejas noteikumu 59.punktu,

Tieslietu padome nolēma

- noteikt, ka ar 2015.gada 1.janvāri Augstākajā tiesā ir 35 departamentu tiesneši (t.sk. Augstākās tiesas priekšsēdētājs) un 13 palātas tiesneši:
- Administratīvo lietu departamentā – 9;
- Civillietu departamentā – 15;
- Krimināllietu departamentā – 10;
- Civillietu tiesu palātā – 13.

29.09.2014. LĒMUMS NR.62

PAR VADLĪNIJĀM TIESU VARAS KOMUNIKĀCIJAI AR SABIEDRĪBU

Apspriežot Tieslietu padomē prezentēto tiesu varas komunikācijas jautājumu izvērtējumu un izteiktos priekšlikumus, Tieslietu padome nolēma

- konceptuāli atbalstīt stratēģiskās komunikācijas pamatprincipu un vienotas komunikācijas vadības nodrošinājuma iekļaušanu vadlīniju projektā tiesu varas komunikācijai ar sabiedrību.

29.09.2014. LĒMUMS NR.61

PAR VADLĪNIJĀM TIESVEDĪBĀ PIENĒMTU LIETU NODOŠANAI CITAI TIESAI

Tieslietu ministrija 2014.gada 25.septembra vēstulē aicinājusi Tieslietu padomei sniegt viedokli par vadlīniju Civilprocesa likuma 32.¹ panta piemērošanai projektu.

Apspriežot Tieslietu padomei iesniegto priekšlikumu un sēdē izteiktos viedokļus, Tieslietu padome nolēma

- atbalstīt Tieslietu ministrijas priekšlikumu izstrādāt vadlīnijas tiesvedībā pieņemtu lietu nodošanai citai tiesai.

29.09.2014. LĒMUMS NR.60

PAR TIESU PRAKSI PRASĪBAS NODROŠINĀJUMA PIEMĒROŠANĀ

Saeimas Juridiskā komisija 2014.gada 29.augusta vēstulē Nr.9/3-2-n/141-11/14 aicinājusi Tieslietu padomei izteikt viedokli par tiesu praksi prasības nodrošinājuma piemērošanā.

Apspriežot Juridiskās komisijas vēstuli un sēdē izteiktos viedokļus, Tieslietu padome nolēma

- ierosināt Augstākajai tiesai budžeta iespēju robežās veikt tiesu prakses vispārīgumu un problēmjautājumu identificēšanu prasības nodrošinājuma piemērošanā.

29.09.2014. LĒMUMS NR.59

PAR SIGULDAS TIESAS UN RĪGAS PILSĒTAS CENTRA RAJONA TIESAS DARBĪBAS IZBEIGŠANU

Tieslietu ministrija 2014.gada 25.septembra vēstulē aicinājusi Tieslietu padomei apspriest un izvērtēt priekšlikumu par Siguldas tiesas un Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas darbības izbeigšanu.

Apspriežot Tieslietu padomei iesniegto priekšlikumu un sēdē izteiktos viedokļus, Tieslietu padome nolēma

- atbalstīt Tieslietu ministrijas priekšlikumu par Siguldas tiesas un Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas darbības izbeigšanu.

29.09.2014. LĒMUMS NR.58

PAR ZEMESGRĀMATU NODAĻU, RAJONU (PILSĒTU) TIESU, APGABALTIESU UN AUGSTĀKĀS TIESAS JAUNAJĀM POLITIKAS INICIATĪVĀM

Tieslietu ministrija un Augstākā tiesa viedokļa sniegšanai ir iesniegusi Tieslietu padomei Zemesgrāmatu nodaļu, rajonu (pilsētu) tiesu, apgabaltiesu un Augstākās tiesas jauno politikas iniciatīvu sarakstu.

Pamatojoties uz likuma "Par tiesu varu" 89.¹¹ panta pirmo daļu, Tieslietu padome nolēma

- atbalstīt Tieslietu ministrijas sagatavotās Zemesgrāmatu nodaļu, rajonu (pilsētu) tiesu un apgabaltiesu jaunās politikas iniciatīvas;
- atbalstīt Augstākās tiesas sagatavotās jaunās politikas iniciatīvas, papildinot tās ar Augstākās tiesas darbinieku konkurētspējīga atalgojuma nodrošināšanu.

29.09.2014. LĒMUMS NR.50

PAR TIESLIETU PADOMES PRIEKŠSĒDĒTĀJA VIETNIEKA IEVĒLĒŠANU

Pamatojoties uz likuma "Par tiesu varu" 89.⁸ panta pirmo daļu, Tieslietu padome nolēma

- ievēlēt par Tieslietu padomes priekšsēdētāja vietnieku Augstākās tiesas Civillietu departamenta tiesnesi Ināru Gardu.

TIESNEŠU KONFERENČU LĒMUMI

PAR TIESLIETU PADOMES LOCEKĻU IEVĒLĒŠANU

Par Tieslietu padomes locekļiem Tiesnešu konferencē 2014.gada 5.septembrī ievēlēti:

No apgabaltiesu tiesnešu vidus

- Andris STRAUTS, Latgales apgabaltiesas priekšsēdētājs
- Sandra STRENCE, Rīgas apgabaltiesas tiesnese

No rajonu (pilsētu) tiesu tiesnešu vidus

- Ilze FREIMANE, Administratīvās rajona tiesas priekšsēdētāja
- Adrija KASAKOVSKA, Tukuma rajona tiesas priekšsēdētāja
- Aigars SNIEDZĪTIS, Bauskas rajona tiesas tiesnesis

No Zemesgrāmatu nodaļu tiesnešu vidus

- Ināra JAUNZEME, Jūrmalas tiesas Zemesgrāmatu nodaļas tiesnese

Saskaņā ar likuma „Par tiesu varu” 89.³ pantu vēlēta Tieslietu padomes locekļa pilnvaru termiņš ir četri gadi

PAR TIESNEŠU ĒTIKAS KOMISIJAS LOCEKĻA IEVĒLĒŠANU

Par Tiesnešu ētikas komisijas locekli Tiesnešu e-konferencē 2014.gada 12.septembrī ievēlēta:

No rajonu (pilsētu) tiesu tiesnešu izvirzīto kandidātu vidus

- Anita KOVAĻEVSKA, Administratīvās apgabaltiesas tiesnese

Saskaņā ar likuma „Par tiesu varu” 91.³ pantu Tiesnešu ētikas komisijas locekļa pilnvaru termiņš ir četri gadi

PAR TIESNEŠU KVALIFIKĀCIJAS KOLĒĢIJAS LOCEKĻA IEVĒLĒŠANU

Par Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas locekli Tiesnešu e-konferencē 2014.gada 12.septembrī ievēlēts:

No Augstākās tiesas Civillietu departamenta tiesnešu vidus

- Aivars KEIŠS, Augstākās tiesas Civillietu departamenta tiesnesis (*pilnvaras stāsies spēkā ar 2014.gada 2.novembri*)

Saskaņā ar likuma „Par tiesu varu” 92. panta otro daļu Tiesnešu konference ievēlēja Tiesnešu kvalifikācijas kolēģiju uz četriem gadiem

PAR TIESNEŠU DISCIPLINĀRKOLĒĢIJAS LOCEKĻU IEVĒLĒŠANU

Par Tiesnešu disciplinārkolēģijas locekļiem Tiesnešu e-konferencē 2014.gada 12.septembrī ievēlēti:

No Augstākās tiesas tiesnešu vidus

- Valerijans JONIKĀNS, Augstākās tiesas Civillietu departamenta tiesnesis
- Pēteris OPINCĀNS, Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta tiesnesis
- Jānis NEIMANIS, Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta tiesnesis
- Raimonds GRĀVELSINŠ, Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas tiesnesis

No apgabaltiesu priekšsēdētāju vidus

- Inguna PREISA, Zemgales apgabaltiesas priekšsēdētāja
- Edīte KNĒGERE, Vidzemes apgabaltiesas priekšsēdētāja

No rajonu (pilsētu) tiesu priekšsēdētāju vidus

- Iveta KRĒVICA, Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas priekšsēdētāja
- Ilgvars JAUNĢELŽE, Liepājas tiesas priekšsēdētājs

No Zemesgrāmatu nodaļu tiesnešu vidus

- Gunārs SILIŅŠ, Rēzeknes tiesas Zemesgrāmatu nodaļas priekšnieks
- Inese KIRŠTEINE, Cēsu rajona tiesas Zemesgrāmatu nodaļas priekšniece

Saskaņā ar likuma „Par tiesu varu” 92. panta otro daļu un Tiesnešu disciplinārās atbildības likuma 2.panta otro daļu Tiesnešu konference ievēlēja Tiesnešu disciplinārkolēģiju uz četriem gadiem

III

PIEREDZE:

KOMANDĒJUMU

INFORMĀCIJA UN ATZIŅAS

Civillietu tiesu palātas tiesnese Zane PĒTERSONE piedalījās 17. Eiropas patentu tiesnešu simpozijā, ko organizēja Eiropas Patentu iestāde (European Patent Office) un Igaunijas Tieslietu ministrija (Tallina, 2014. gada septembris)

Simpozijā diskutēja par jaunākajām aktualitātēm saistībā ar Vienotās patentu tiesas izveidi. 25 Eiropas Savienības dalībvalstis ir vienojušās par Vienotā spēka Eiropas patenta piešķiršanu, kas šajās dalībvalstīs pastāvēs līdzās nacionālajiem patentiem un līdz šim zināmajam Eiropas patentam. Vienotā spēka Eiropas patentu centralizēti piešķirs Eiropas Patentu iestāde bez speciālas apstiprināšanas katrā dalībvalstī. Strīdu izskatīšanai tiks izveidota vienota, specializēta tiesa – Vienotā patentu tiesa – ar reģionālajām nodaļām, tostarp reģionālā nodaļa Zviedrijai, Lietuvai, Latvijai un Igaunijai ar atrašanās vietu Stokholmā. Tas tiek darīts ar mērķi novērst tiesvedības procesu dublēšanu dažādās iesaistīto dalībvalstu tiesās, novērst risku, ka vairākos paralēli noritošos tiesas procesos var tikt pieņemti atšķirīgi nolēmumi, un veicināt vienotu tiesību izpratni un piemērošanu.

Apspriests Vienotās patentu tiesas tiesnešu atlases un apmācības process, kā arī problēmas, kas rodas un var rasties paralēlu tiesvedību gadījumos. Piemēram, līdzšinējā dalībvalstu prakse, ko darīt gadījumā, ja spriedums par patenta tiesību pārkāpumu ir stājies spēkā, bet pēc tam citā tiesvedībā šis pats patents tiek atzīts par spēkā neesošu. Šo problēmu apsprieda arī saistībā ar Vienoto patentu tiesu – kā šī tiesa varētu rīkoties.

Simpozijā iztīrāja arī vairākus citus problemātiskus jautājumus, piemēram, par Eiropas Patentu iestādes Apelācijas padomes lēmumu (par patenta spēkā esamību) spēku dalībvalstu nacionālajās tiesās, par jaunumiem ar datoriem saistīto izgudrojumu patentspējas jautājumos, par izgudrojuma soļa kritērija izpratni, par jaunāko tiesu praksi saistībā ar papildu aizsardzības sertifikātiem u.c.

Simpozija gaitā arī risināts praktiskais uzdevums, meklējot atbildes uz jautājumiem par jurisdikciju, par izgudrojuma patentspēju un spēkā esamību izgudrojuma soļa kontekstā un par patenta tiesību pārkāpumu. Simpozijā izskatīja arī

jaunākās tendences Eiropas un nacionālajās patentu tiesībās un tiesu praksē.

Izvēlētie lektori bija vienas no lielākajām autoritātēm Eiropā patentu tiesību jomā, līdz ar to gan lekcijas, gan praktisko uzdevumu risināšana, gan neformālā viedokļu un pieredzes apmaiņa bija jo īpaši noderīga.

Tiesnese Zane PĒTERSONE piedalījās Eurojust Apvienotās uzraudzības iestādes dalībvalstu pārstāvju ikgadējā sanāksmē (Hāga, 2014. gada jūnijs)

Sanāksmē pārskatīts 2013. gadā Eurojust (Eiropas Savienības tiesiskās sadarbības iestāde) un Eurojust Apvienotajā uzraudzības iestādē (pārraudzības iestāde datu aizsardzības jomā) paveiktais, izskatītas jaunākās tendences datu aizsardzības un tās pārraudzības jomā Eiropas Savienībā, apspriesti nākamā gada plāni, sadarbība ar trešajām valstīm un diskutēti par apelācijas lietām.

Sanāksmes ietvaros notika arī viena no trīs t.s. troikas locekļiem vēlēšanas. Atkārtoti pārvēlēts Hans Frennered no Zviedrijas.

Sanāksmē arī runāts par nākotnē paredzamajām reformām. Eurojust paredzēta gan jaunas ēkas būvniecība, kas sāksies šī gada jūlija vidū un varētu noslēgties 2017. gada pirmajā ceturksnī, gan arī izmaiņas pēc būtības. Pēdējās reformas aprises gan vēl nav skaidras, tomēr nākamā gada laikā varētu notikt ievērojamas pārmaiņas.

Tiesnese Zane PĒTERSONE piedalījās Eiropas Kopienas preču zīmju un dizainparaugu nacionālo tiesu tiesnešu seminārā „Komerccnoslēpumu un konfidencialas informācijas aizsardzība” (Alikante, 2014. gada jūnijs)

Seminārā papildinātas zināšanas par komerccnoslēpumu un konfidencialas informācijas aizsardzību, tostarp saistībā ar preču zīmju un patentu lietām. Ievērojama semināra daļa bija veltīta salīdzinājumam par to, kādas ir priekšrocības un trūkumi, ja uzņēmējs izvēlas savu izgudrojumu aizsargāt kā patentētu izgudrojumu vai kā komerccnoslēpumu, tostarp, kādas sekas tam var būt tiesvedības procesā. Seminārā runāts par to, vai un kā var saglabāt jauna izgudrojuma statusu izgudrojumam, ja tas pirms patenta pieteikuma iesniegšanas ir bijis pieejams ierobežotam cilvēku lokam, piemēram, demonstrēts starptautiskā

izstādē. Interesants bija secinājums, ka vairākās valstīs konfidencialitātes un nekonkurēšanas vienošanās var atzīt par spēkā neesošām, ja tās ir pārmērīgi ierobežojošas un tādējādi pretējas sabiedriskajai kārtībai jeb labiem tikumiem.

Pirms semināra bija jāsaprot mājas darbs, rakstveidā sniedzot atbildes uz 11 paplašinātiem jautājumiem, piemēram: vai no tiesību viedokļa ir atšķirība starp komercnoslēpumu un konfidencialu informāciju; vai dalībvalsts nacionālajā tiesību sistēmā ir noteikts vispārējs konfidencialitātes ievērošanas pienākums (darbiniekiem, zinātniekiem, ligumslēdzējiem pusēm, vadītājiem vai citām personām); vai dalībvalsts intelektuālā īpašuma aizsardzības likumi paredz specifiskus pienākumus neatklāt komercnoslēpumus; vai konfidencialitātes pienākuma pārkāpuma gadījumā tiesa var atjaunot patenta vai dizaina statusu, ka tas ir jauns (*restore the novelty*); kādas ir iespējas komercnoslēpuma vai konfidencialas informācijas neatļautas izpaušanas gadījumā utt. Dalībvalstu pārstāvji debatēja par mājas darba jautājumiem un papildu jautājumiem, izskaidrojot situāciju savā valstī un meklējot labākos risinājumus.

Gūtās zināšanas un pieredze tiks izmantotas ikdienas darbā, izskatot preču zīmju, dizainparaugu un patenta aizsardzības lietas, kā arī piedaloties darba grupās Civilprocesa likuma, Autortiesību likuma un citu speciālo intelektuālā īpašuma tiesības regulējošo likumu grozījumu izstrādē.

Seminārā diskutēts arī par to, vai tiesa var liegt vienai tiesas procesa pusei iepazīties ar otras puses iesniegtajiem pierādījumiem, kas satur komercnoslēpumu. Šāda nepieciešamība vairākkārt radusies intelektuālā īpašuma aizsardzības lietās. Ņemot vērā seminārā gūto informāciju, tiesnese Civilprocesa likuma grozījumu izstrādes darba grupai ieteiks grozījumu, kas līdzinātos Administratīvā procesa likuma 145. panta ceturtajai daļai, proti – lai neizpaustu personu privātās dzīves apstākļus, kā arī lai aizsargātu valsts, profesionālo, komerciālo vai adopcijas noslēpumu, tiesa pēc savas iniciatīvas vai procesa dalībnieka lūguma var pieņemt motivētu lēmumu, ar kuru nosaka ierobežojumu citiem lietas dalībniekiem iepazīties ar lietas materiālu attiecīgo daļu.

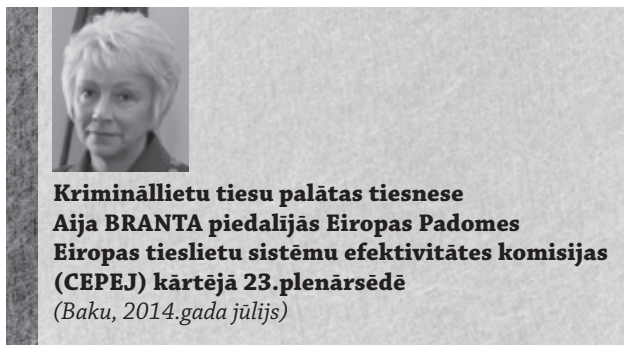
GEMME asociācijas valdes un dalībvalstu pārstāvju sēdēs un GEMME Ģenerālajā Asamblejā galvenie jautājumi bija saistīti ar GEMME organizāciju un nākotnes attīstības virzieniem, tostarp nacionālo sekciju paplašināšanu un jaunu nacionālo sekciju izveidošanu dalībvalstīs, kurās to vēl nav. Spriests par statūtu grozījumiem un mājaslapas uzlabojumiem, prezentēti prezidenta un grāmatveža ziņojumi par iepriekšējā gada aktivitātēm un finansēm. Ģenerālajā Asamblejā ievēlēti jaunie valdes locekļi

(tostarp Zane Pētersone tika pārvēlēta, līdz ar to Latvijai arī turpmāk būs pārstāvis šīs asociācijas valdē). Par GEMME prezidentu atkārtoti ievēlēts *Jaime O. Cardona Ferreira* no Portugāles, kā arī ievēlēti viņa vietnieki.

GEMME desmitgadei veltītajā konferencē „Mediācija: miera ceļš uz taisnīgumu Eiropā” aplūkota mediācijas funkcionēšana un ieviešana dažādās Eiropas Savienības dalībvalstīs, īpašu uzmanību pievēršot tam, kā ir ieviestas 2008. gada 21. maija Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2008/52/EK par konkrētiem mediācijas aspektiem civillietās un komercietās prasībās. Darbs notika divās paralēlās grupās „Labākās valsts un tiesību aktu iniciatīvas” un „Tiesu un mediācijas centru sadarbība”. Pirmajā darba grupā speciāli referāti bija veltīti mediācijas direktīvas pārņemšanas juridiskajiem un faktiskajiem aspektiem Lielbritānijā, Grieķijā, Somijā, Portugālē un Igaunijā, apskatot arī praksi Vācijā, Austrijā, Beļģijā, Bulgārijā, Spānijā, Francijā, Ungārijā, Itālijā, Latvijā, Nīderlandē un Rumānijā.

Pēc apsveikumiem GEMME desmit gadu pastāvēšanas jubilejā seši bijušie asociācijas prezidenti un pašreizējais prezidents dalījās atmiņās par GEMME darbības vēsturi un izaicinājumiem, kas šajā laikā bijuši jāpārvar, kā arī prezentēja savu organizācijas nākotnes vīziju.

Darbs turpinājās ar 12 referātiem par četrām tēmām: „Direktīvas implementācija – valdību iniciatīvas un labākā tieslietu prakse”, „No brīvprātīgas mediācijas līdz obligātai mediācijai civillietās un komercietās”, „Mediācijas civillietās un komercietās nākotne: pārrobežu mediācija un domstarpību risināšana tiesīsaistē” un „Mediācija kompāniju skatījumā”. Mediācija ir pēdējā desmitgadē visstraujāk augušais domstarpību risināšanas veids, kas mūsdienu tieslietu sistēmās ieņem aizvien ievērojamāku vietu. Šajā procesā ļoti ievērojama loma bijusi atbalstam no tiesnešu puses. Arvien vairāk valstu padara kādu ar mediāciju saistītu elementu pusēm obligātu pirms griešanās tiesā. Visbiežāk tas ir pienākums vismaz noklausīties informāciju par mediāciju. Ja puse bez pietiekama pamata atsakās to darīt, tai var būt pienākums atlīdzināt tiesvedības izdevumus pat tadā gadījumā, ja spriedums ir šai pusei labvēlīgs. Konferencē prezentēts uzskats, ka šādi pienākumi noklausīties informāciju par mediāciju vai pamēģināt mediāciju pirms griešanās tiesā neatņem pusēm tiesības uz taisnīgu un tiesisku strīda atrisinājumu, jo tiesības uz strīda izspriešanu tiesā ir šaurāks jēdziens nekā tiesības uz taisnīgu un tiesisku strīda atrisinājumu (*access to justice*).

Plenārsēdes lielākā daļa bija veltīta Eiropas tieslietu sistēmu darbības izvērtējuma ziņojuma sastādīšanai (ziņojumu publicē reizi divos gados). Ziņojumam pagaidām ir ierobežots pieejamības statuss, bet tiklīdz tas tiks apstiprināts Ministru Komitejā, ar to varēs iepazīties visi interesenti, iespējama publicēšanas datums ir 2014. gada 9. oktobris.

Plenārsēdē uzklauti arī vairāki ziņojumi par CEPEJ Kvalitātes darba grupas un SATURN centra darbu.

**Administratīvo lietu departamenta tiesnese
Rudite VĪDUŠA piedalījās Eiropas konkurences
tiesību tiesnešu asociācijas konferencē
„Kolektīvās tiesvedības: pieredze un
sagaidāmais”**

(Bukareste, 2014.gada jūnijs)

Eiropas konkurences tiesību tiesnešu asociācijas (AECLJ) ikgadējā konference bija veltīta kolektīvo tiesvedību tēmai. Zaudējumu atlīdzības prasību īpatnības konkurences tiesību jomā (masveida kaitējuma dēļ iespējams ļoti liels skaits prasītāju ar salīdzinoši sīka apmēra prasībām) līdztekus dažām citām tiesību jomām (vides tiesības, patērētāju tiesības, datu aizsardzība un finanšu pakalpojumi) ir radījušas nepieciešamību pēc piemērota tiesvedības procesa. Eiropas Savienības (ES) dalībvalstīs pastāvošās procedūras, lai izvairītu kolektīvus tiesiskās aizsardzības prasījumus, ir ļoti atšķirīgas. ES ietvaros mēģinājums ieviest vienotus principus attiecībā uz kolektīvo tiesību aizsardzību līdz šim ir vainagojies tikai ar ieteikumiem¹, jo atsevišķu valstu iebildumu dēļ direktīvas pieņemšana bija neveiksmīga. Tomēr vairāku dalībvalstu prakse rāda, ka īpašs regulējums nacionālajās procesuālajās tiesībās var būt akūti nepieciešams, vai arī kā Vācijā – esošie procesuālie noteikumi jāpiemēro ļoti elastīgi, lai kolektīvās tiesvedības būtu iespējamas un nebūtu liegta efektīva tiesību aizsardzība tiesā.

Konkurences tiesību jomā ES šobrīd ir izstrādāta (bet vēl nav pieņemta) direktīva par zaudējumu atlīdzināšanu par konkurences tiesību pārkāpumiem². Neatkarīgi no tā, vai ir noticis ES vai nacionālo konkurences tiesību pārkāpums, zaudējumu piedziņa par to notiek dalībvalstu tiesās. Līdz ar to dalībvalstu tiesām jābūt gatavām vest procesu tādā veidā, kas neliedz tiesību īstenošanu pēc būtības, kā arī nenostāda ES tiesību aizsardzību zemākā līmenī nekā nacionālo tiesību aizsardzību. Direktīva risina virkni konkurences tiesību jomai raksturīgu problēmu, tostarp zaudējumu pieprasītāju pieeju pārkāpuma lietas dokumentiem (jo īpaši iecietības programmas dokumentiem – *leniency file*), kas vēl arvien ir karstu debašu jautājums un līdz šim visai nedaudz iezīmēts nesenos Eiropas Savienības Tiesas spriedumos. Tomēr direktīva pati par sevi neuzliek pienākumu ieviest kolektīvo tiesību aizsardzības regulējumu. Vienlaikus jāņem vērā, ka dalībvalstīm, kurām šāds regulējums ir ieviests, būs iespēja to izmantot, izskatot arī zaudējumu atlīdzības lietas par konkurences tiesību pārkāpumiem.

Ar redzējumu par kolektīvo tiesvedību regulējumu kop-sakarā ar direktīvu par zaudējumu atlīdzināšanu konferencē uzstājās Eiropas Komisijas Konkurences ģenerāldirektorāta ģenerāldirektora vietnieks *Cecilio Madero Villarejo*. Ar savu redzējumu un pieredzi dalījās gan Eiropas, gan arī Kanādas un ASV tiesneši un akadēmiskās vides pārstāvji. Īpašu dalībnieku atzinību guva ASV Kolumbijas apgabala Apelācijas tiesas vecākais tiesnesis *Douglas Ginsberg*, kurš dalījās ar savu

bagāto tiesneša pieredzi kolektīvo tiesu lietu (ASV pieņemts apzīmējums – *class action*) iztiesāšanā un savām pārdomām par ASV un iecerēto Eiropas modeli.

Jāatzīmē, ka Eiropas Savienībā iecerēts no ASV atšķirīgs kolektīvo tiesvedību modelis, kas tiek pamatots ar vēlmi izvairīties no ļaunprātīgas tiesību izmantošanas un citiem ASV praksē vērojamiem negatīvajiem aspektiem.

Kopumā tika pievērsta uzmanība vairākiem mezglu punktiem tiesvedības norisē:

- Prasību tiesā iesniedz un procesā piedalās prasītāju kopīgs pārstāvis – pēc iespējas bezpeļņas organizācija ar atbilstošu darbības mērķi un pietiekamiem finanšu resursiem. Šajā ziņā ir atšķirība no ASV, kur par pārstāvi jāuzstājas vienam no prasītājiem pārējo prasītāju vārdā;
- Tiesai (tiesnesim), pieņemot prasību, pēc noteiktām pazīmēm ir jāizlemj, vai iesniegtā prasība tiešām būtu jāskata kolektīvās tiesvedības procesā;
- Apziņošanas pasākumu veidi;
- *Opt-in* princips prasītāju kopuma noteikšanā (Eiropā ieteiktais) iepretim *opt-out* principam (ASV). Proti, pirmajā gadījumā tiesas nolēmums attieksies tikai uz tiem, kuri noteiktā laikā pieteikušies, turpretim otrajā gadījumā nolēmums automātiski attieksies uz visu grupu, kam nodarīts kaitējums, izņemot personas, kuras paudušas nevēlēšanos piedalīties;
- Princips „zaudētājs maksā” – Eiropā ļaunprātīgas tiesību izmantošanas novēršanas nolūkā tiek ieteikts ieviest sistēmu, kad lietas zaudētājs sedz otras puses tiesāšanās izdevumus. Tas novērstu nepamatotu tiesvedību uzsākšanu;
- Tiesas noteiktās zaudējumu atlīdzības sadales principi.

Konference lika domāt par Latvijas nostāju vai drīzāk – nostājas trūkumu – šajā jomā. Pagaidām tas nesagādā problēmas, jo, šķiet, nav bijusi iniciatīva šādu masveida pieteikumu iesniegšanā. Tomēr jāatzīmē, ka procesuālie likumi vispārējās jurisdikcijas tiesu un, iespējams, arī administratīvo tiesu tiesnešiem varētu nākotnē prasīt radošu pieeju procesuālo tiesību normu piemērošanā, pārbaudot to elastību situācijā, kad jānodrošina efektīva tiesību aizsardzība masveida tiesību aizskāruma gadījumā. Pat ja nav sagaidāma prasība ar ASV iespējamu pusmiljonu prasītāju, tomēr zināmas problēmas tiesvedībā varētu rasties arī pie krietni mazāka prasītāju skaita.

Konferences otrā diena bija veltīta dalībvalstu tiesnešu apskatam par savu valstu jaunāko praksi konkurences lietās. Īpašu interesi, domājot par atsevišķām Latvijā aktuālām lietām, raisīja Vācijas Federālās Augstākās tiesas tiesneša un Anglijas un Velsas Augstākās tiesas tiesneses uzstāšanās. Vācijas lietā risināts strīds par to, vai ir pieļauts konkurences tiesību pārkāpums, pašvaldībai slēdzot koncesijas līgumus par tiesībām operēt vietējos elektroapgādes tīklus (t.i., lietot publisko elektrotīklu). Anglijas lietā tiesnese *Vivien Rose* stāstīja par savu spriedumu Eiropā jau ievēribu guvušajā *Arriva v. Luton Airport* lietā, kurā bija jāizšķir, vai noticis konkurences tiesību pārkāpums, lidostai atklātā izsolē nododot koncesijā autobusu līnijas apkalpošanu konkrētam operatoram ar ekskluzīvām tiesībām.

¹ Komisijas ieteikums (2013. gada 11. jūnijs) par kopējiem principiem attiecībā uz dalībvalstu aizlieguma un atlīdzināšanas kolektīvās tiesiskās aizsardzības mehānismiem saistībā ar Savienības tiesību aktos paredzēto tiesību pārkāpumiem (2013/396/ES).

² <http://ec.europa.eu/competition/antitrust/actionsdamages/documents.html>

**Administratīvo lietu departamenta tiesneši
Jautrīte BRIEDE un Andris GUĻĀNS
 piedalījās pieredzes apmaiņas vizītē Polijas
 administratīvajās tiesās**

(Polija, 2014.gada maijs)

Augstākās tiesas tiesneši un trīs Administratīvās rajona tiesas tiesneses apmeklēja vairākas administratīvās tiesas – Varšavas apgabala administratīvo tiesu (1. instances tiesa), Kielces apgabala administratīvo tiesu (1. instances tiesa) un Augstāko Administratīvo tiesu Varšavā. Iegūtas zināšanas par administratīvā procesa regulējumu un administratīvo tiesu darbu Polijā.

Polijā kopš 2004.gada ir divu instanču administratīvās tiesas. Pirms tam bija tikai viena instance, kuras filiāles atradās ne tikai Varšavā, bet arī citos apgabalos (vojevodistēs). Interesanti, ka, reformējot šo sistēmu, daudzi no bijušajiem Augstākās tiesas tiesnešiem palika strādāt attiecīgajā vojevodistē, bet saglabāja savu statusu kā Augstākās tiesas tiesneši. Šobrīd šie tiesneši izskata lietas gan pirmajā instancē, gan apmēram vienreiz mēnesī dodas uz Varšavu, lai pildītu savus kā Augstākās administratīvās tiesas tiesneša pienākumus. Viens no Augstākās administratīvās tiesas tiesnešiem ir arī Varšavas 1. instances tiesas priekšsēdētājs.

Galvenā atšķirība no Latvijas administratīvā procesa ir tāda, ka Polijā administratīvās tiesas pārbauda tikai lēmumu un citu valsts pārvaldes darbību tiesiskumu, taču nepārbauda lietu pēc būtības un nevērtē pierādījumus. Tas attiecas gan uz nodokļu lietām, gan citām lietām, kuras izskata administratīvās tiesas. Ja tiesa secina, ka pierādījumi nav pienācīgi izvērtēti vai būtu jāpārbauda vēl kāds pierādījums, tā atceļ pārsūdzēto lēmumu un nodod iestādei jaunai izskatīšanai. Ja iestāde nepilda tiesas norādījumus, tiesa var uzlikt sodu.

Lietas pamatā tiek skatītas tikai mutvārdu procesā, tiesa pasludina spriedumu tūlīt pēc tiesas sēdes un vienlaikus arī izskaidro motīvus. Tiesa arī var norādīt, ka pilnībā pievienojas iestādes lēmumā ietvertajam. Atteikuma gadījumā rakstveidā motīvi spriedumā tiek rakstīti tikai tad, ja procesa dalībnieks to pieprasa (tas notiekot apmēram 70 % gadījumos).

Augstākās tiesas tiesneši var izteikt atsevišķas domas arī tad, ja lieta tiek skatīta triju tiesnešu sastāvā. Atsevišķas domas var izteikt ne tikai tad, kad tiesnesis nepiekrīt lietas risinājumam, bet arī ja nepiekrīt tikai motīviem.

Ja persona lūdz valsts nodevas samazināšanu vai atbrīvošanu no tās maksāšanas, viņai jāaizpilda internetā pieejama veidlapa, kurā jānorāda savi ienākumi, izdevumi, iekrājumi, īpašumi un citas ziņas.

Polijas Administratīvās tiesas likums (8.nodaļa) paredz mediācijas procesa veikšanu tiesā. Mediācija paredzēta, lai precizētu faktus un piemērojamo tiesisko regulējumu un panāktu izlīgumu. Tiesa var uzsākt mediācijas procesu arī tad, ja procesa dalībnieki nav to prasījuši. Mediatora lomā var būt gan tiesnesis, gan tiesas darbinieks. Mediācijas process tiek ierakstīts un pēc tam protokolēts.

Polijas Administratīvās tiesas likums dažos gadījumos paredz arī vienkāršotu procesu, piemēram, attiecībā uz sīku acīmredzamu kļūdu labošanu administratīvajā aktā.

Jāatzīmē, ka mūsu tiesnešiem iespaidu atstāja arī atsevišķas tiesu telpas. Piemēram, Kielces apgabala administratīvajā tiesā ir atpūtas telpas ar virtuvīti un guļamistabu, kurā tiesneši, kas nedzīvo Kielcē, nepieciešamības gadījumā var pārļaut nakti. Tiesnešu apspriežu telpās ir ūdens vāriņtājs un krūzītes, lai tiesneši apspriedes laikā varētu iedzert tēju vai kafiju.

**Civillietu departamenta tiesnesis
Valerijans JONIKĀNS piedalījās seminārā
„Veselība, slimība, diskriminācija darba vietā”**

(Lisabona, 2014.gada aprīlis)

Semināra priekšlasījumus vērtēta un analizēta situācija saistībā ar Starptautiskās Darba organizācijas 2010.gada 6.jūlija rekomendācijas Nr.200 izstrādāto vadlīniju akceptēšanu HIV/AIDS inficētu personu tiesību aizsardzībā un darba līgumā paredzētā amata saglabāšanā. Uzmanība pievērsta sabiedrības izglītošanas un izskaidrošanas darbam, veidojot tolerantu attieksmi pret HIV/AIDS inficētajām personām, kā arī konfidencialitātei. Tiesu loma uzsvēta saistībā ar pareizu strīdu izšķiršanu par to, vai ar HIV/AIDS inficētajai personai ir šķēršļi turpināt darba tiesiskās attiecības, un vai tas var ietekmēt citu personu veselības drošību.

Īpaša vērība veltīta jautājumam par diskriminācijas novēršanu darba vietā saistībā ar darbinieku fiziskiem trūkumiem (*disable person*), vienlaikus norādot uz darba devēja pienākumu nodrošināt šīm personām cik iespējams atbilstošus darba apstākļus (*duty of reasonable adaptation*).

Semināra programmā bija ietverta arī lekcija par diskrimināciju dzimuma dēļ, kā vienu no jautājumiem izdalot maternitātes/paternitātes atvaļinājumu nepiešķiršanu vīriešiem, kas Latvijā ir jau pozitīvi atrisināts jautājums.

Aplūkots arī jautājums par pierādīšanas pienākumu diskriminācijas lietās.

Otrās dienas semināra tēma bija veltīta darba drošības jautājumiem un sociālo partneru lomai veselībai atbilstošu darba apstākļu nodrošināšanā.

Semināra priekšlasījumi sniedza plašu papildu informāciju par normatīvo regulējumu un starptautisko organizāciju ieteikumiem, kas nepieciešamības gadījumā var tikt izmantoti, izskatot lietas par atšķirīgas attieksmes aizlieguma pārkāpumu vai aizliegumu radīt nelabvēlīgas sekas.

IV KONFERENCE „TIESAS JURIDISKĀS KULTŪRAS TELPĀ”

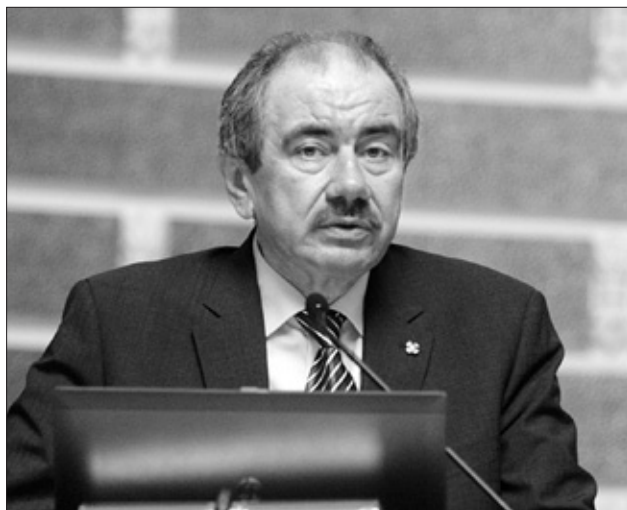
**TIESAS JURIDISKĀS
KULTŪRAS TELPĀ**
KONFERENCE
14.04.2014.

Februārī apritēja 10 gadi, kopš stājies spēkā Administratīvā procesa likums un darbu sākušas administratīvās tiesas. Novērtējot šo Latvijas tiesu sistēmai nozīmīgo notikumu, Augstākā tiesa atbalstīja Administratīvo lietu departamenta priekšlikumu to atzīmēt ar publisku konferenci „Tiesas juridiskās kultūras telpā”. Konference notika 14.aprīli Latvijas Universitātes Lielajā aulā, un tajā piedalījās vairāk nekā 300 klausītāji.

Diskusija par juridisko kultūru bija organizēta trīs virzienos – tiesu un politiķu attiecības, tiesu un mediju attiecības, tiesu un sabiedrības attiecības. Šajā „Augstākās tiesas biļetenā” publicējam konferences materiālus.

ATKLĀŠANAS UZRUNAS

NO SLIKTAS VĒTĪJAMĀS MAŠĪNAS TĪRU LABĪBU NEIZDABŪT

Ivars BIČKOVIČS, Augstākās tiesas priekšsēdētājs

Cienījamie konferences dalībnieki, godājamie gaviļnieki – visu līmeņu administratīvo tiesu tiesneši!

Šķiet, pavisam nesen, lai gan tas bija piecus gadus atpakaļ, mēs šeit pulcējāmies līdzīgā konferencē, lai runātu par administratīvo tiesu darbības pirmajiem pieciem gadiem. Nereti, runājot par kādu institūciju, organizāciju darbību,

sevišķi to pirmsākumos, mēdzam vilkt paralēles ar cilvēka mūža attiecīgo vecumu. Ja es to mēģinātu šoreiz darīt, acīmredzot, sacītu, ka 10 gadi cilvēka mūžā ir vecums, kad bērns sāk apzināties ne tika sevi personiski, bet saprast, kas viņam patīk vai nepatīk. Galvenais, kas viņu atšķir no piecgadīgā cilvēkbērna, ir tas, ka desmitgadnieks sāk apzināties savu vietu pasaulē. Viņš sāk interesēties un raizējas par to, kā viņš izskatās klases biedru priekšā. Viņš sāk pārmest mammai un tētim par nepareizi izvēlētu apģērbu. Viņš saprot, ka dzīvo starp cilvēkiem, dzīvo nevis mammai un tētim, bet kaut kādā mērā arī sabiedrībai.

Pārnēsot to uz šodienas konferences tēmu un iemeslu, kāpēc esam šeit un kāpēc esam izvēlējušies runāt tieši par to, cik labi vai nav labi izdevies spriest tiesu administratīvajā procesā – esam izvēlējušies runāt, kā jau es teicu, atbilstoši cilvēkbērna vecumam – par tiesu vietu sabiedrībā. Mēs saprotam, ka tiesas spriešana nav tikai tiesneša uzrakstīts spriedums. Tā ir mijiedarbība starp visiem juridiskās telpas jeb juridiskās kultūras telpas iemītniekiem un veidotājiem. Tie ir profesionāli juristi, visu provju un kalumu juristi, tie ir arī politiķi un likumdevēji, valsts pārvaldes darbinieki, mācībspēki, arī mediji. Juridiskā telpa, juridiskā vide, tāpat kā kultūras vide vispār, ir attiecināma uz jebkuru sabiedrības locekli.

Šodien tiks runāts par to, kā klājas Latvijas tiesām šajā kopējā juridiskās kultūras telpā. Liecībai par to, ka šāds temats nav nekas samāksloti izgudrots un pielāgots šodienas situācijai, es atļaušos citēt vienu no mūsu pirmās neatkarīgās Latvijas laika un līdz pat šodienai neapšaubāmo

civilprocesa klasiķi, bijušo senatoru Bukovski, kurš 1925. gadā, starp citu, runājis par administratīvo tiesu reformēšanas nepieciešamību, ir sacījis: „Ja sabiedrībā un pat Saeimā pacēlušas balsis par labām un sliktām tiesām, tad pie tam vispirms gribētos novēlēt jebkuru pārmētumu no tām personām, kurām jāizpilda administratīvo tiesu smagais darbs. Ja vērtjamā mašīna ir slikta, tad paši ideālākie strādnieki nevar, strādājot ar to, izdabūt tīru labību. Nav brīnums, ka slikta mašīna slikti strādā.”

Tas nozīmē, ka, vērtējot tikai atrauti tiesnešu darbu vai prasmi uzrakstīt tiesas nolēmumu, izspriest kāzusu, ir daudz par maz, lai varētu runāt par efektīvu un taisnīgu tiesu, kas pilnībā nodrošina ikviena individa tiesības uz taisnīgu tiesu.

Tieslietu padomes uzdevumā Latvijas Universitātes Socioloģisko pētījumu institūtā veikts pētījums, mēģinot noskaidrot nevis kvantitatīvos lielumus, cik pozitīvi vai

negatīvi sabiedrība vērtē tiesas, bet saturiskos – kāpēc vērtējums ir tāds, kāds tas ir. Pētījuma pamata atziņa, kas sasaucas arī ar šodienas uzstādījumu runāt par tiesas vietu un lomu kopējā juridiskās kultūras telpā, ir sabiedrības atziņa jeb priekšstats, ka tiesa – tas nav tikai tiesas nolēmums, tiesas spriešana un tiesnesis. Tiesa sākas ar policistu pie tiesas durvīm un kanceleju, tas ir prokuratūras darbs, advokatūras darbs, visbeidzot – tiesu izpildītāju darbs. Tas viss kopā cilvēkam asociējas ar iespēju griezties tiesā un aizstāvēt savas tiesības.

Konferences organizatori piedāvā diskutēt par tiesas vietu un lomu, kā mēs varam ietekmēt šo lomu un kvalitāti. Un kā savukārt tā var ietekmēt tiesas, un vai tiešām, Bukovska vārdiem runājot, šajā kuļmašīnā jeb graudu vērtjamā mašīnā jau iepriekš ir ieprogrammēta tiesas kvalitāte, jeb tomēr ir iespējama mijiedarbība, kas novestu mūs pie tā, ka tiesu funkcija, mūsu misija tiktu pildīta arvien labāk.

UZTICĪBA TIESĀM IR KOLEKTĪVAS ATBILDĪBAS JAUTĀJUMS

Dr. iur. Kristīne STRADA-ROZENBERGA,
Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes dekāne

Augsti godātais Augstākās tiesas priekšsēdētāja kungs, ģenerālprokurora kungs, tiesībsarga kungs, visi konferences dalībnieki!

Ar lielāko prieku un pagodinājumu sveicu Jūs visus šeit – Latvijas Universitātē – šoreiz sakarā ar patiešām nozīmīgu notikumu – konferenci „Tiesas juridiskās kultūras telpā”.

Pirms pavisam nedaudz pakavēties pie šīs dienas konferences temata un tajā apskatāmiem jautājumiem, vēlos pāris vārdus veltīt notikumam, kam par godu šī konference notiek, t.i., administratīvo tiesu izveidošanas desmitgadei. Nenoliedzami, ka šis notikums bija svarīgs un tā nozīme paliekoša. Protams, būtiski, ka līdz ar administratīvo tiesu darbību faktiski sākās jauna tiesību nozare – administratīvā procesa tiesības – ar savu jaunu, modernu un neierastu skatījumu. Tomēr šodien šīs konferences tēmas ietvaros es gribētu uzsvērt citu šī notikuma aspektu – tas ir jaunu ideju,

pieejas un attieksmes ienākšana tiesvedībā, ko ieviesa cilvēki ar, iespējams, nedaudz savādākām idejām par to, kādai jābūt tiesvedībai, kādai jābūt valsts attieksmei pret cilvēku. Domāju, ka daudzi man piekritīs, ka tas bija pavērsiena punkts un iezīmēja ne tikai jaunas prakses aizsākumu, bet ietekmēja arī praksi citos tiesību virzienos. Jā, nenoliedzami, var teikt, ka administratīvajās tiesībās to bija vieglāk izdarīt, jo ir vieglāk sākt no jauna, nevis mēģināt pašos pamatos izmainīt ko ilgu gadu pastāvējušu un ierastu. Tomēr arī jaunais ir jāprot uzsākt ar pārliecību un pozitīvu attieksmi, un man šķiet, ka šīs jomas celmlaužiem tas izdevās. Tāpēc, domājams, tie pelnījuši lielu paldies visas juristu saimes vārdā.

Tomēr 10 gadi ir pagājuši, un ne viss ir turpinājies un notiek tik pozitīvi, kā aizsācies. Arī administratīvās tiesas ir saskārušās ar izaicinājumiem un problēmām, kas ļauj izvirzīt visai tiesu sistēmai raksturīgus jautājumus – vai ir izdevies noturēt to augsto latiņu, kas tika uzstādīta iepriekš. Vai ideāli, kas dažkārt veidoti teorijās un citu valstu pieredzē, nenobāleja pašmāju situācijas iespaidā? Vai tiesas, kurām būtu jābūt pēc iespējas tuvāk sabiedrībai, nav no tās attālinājušās ja ne citādi, tad vismaz lietu izskatīšanas termiņu dēļ, un visbeidzot – vai tiesu kontrolei un tiesību regulēšanai nav pakļauts pārāk daudz?

Šie jautājumi nemanāmi ļauj pievērsties šodienas konferences tēmai un tajā apskatāmiem jautājumiem, kas, atzīstams, ir izaicinājums juristu noslēgtajai sabiedrībai.

Man patiešām prieks, ka arvien biežāk un biežāk juristu rīkotajās konferencēs tiek skatīti ne tikai juridiski jautājumi, bet juristi arvien vairāk vēlas palūkoties uz sevi plašākā redzeslaukā – kā uz sabiedrības daļu.

Šodienas uzmanības centrā ir tiesas attiecības ar politiķiem, medijiem, sabiedrību. Jāatzīst, ka šo attiecību vērtējums ir tālu no pozitīva. Tiesas un politiķu sadarbība, no malas skatoties, dažkārt liek atzīt, ka šeit nav ne tikai spējas saprasties, šeit nav pat šādas vēlēšanās. Medijos ir grūti atrast ziņas, kurās tiesas vai kāds to darba aspekts būtu novērtēts pozitīvi. Un sabiedrība ir neapmierināta – ar visu un visiem. Te rodas jautājums – vai mēs gribam tā turpināt un, galvenais, vai mēs varam atļauties tā turpināt? Vai nav jau sasniegta, un ja vēl nav – tad cik tālu ir – tā robeža, kuras

pārkāpšana jau kļūst bīstama – politiķiem, tiesnešiem un sabiedrībai kopumā.

Tiesneši, politiķi, mediju pārstāvji, sabiedrība..... Nevienš nenoliegs, ka tieši pēdējā ir pārējo citu radītājs un noteicējs, pārējais pastāv, lai būtu labi sabiedrībai, un nevis otrādi. Bet vai vienmēr juristi, politiķi, žurnālisti to pietiekami apzinās un vai piešķirtā vara dažkārt nav pārāk apžilbinājusi....?

Ir pāris aspekti, ko šis jautājums ļauj apzināt. Viens no tiem – vēlmi arvien vairāk un vairāk pakļaut visu likumu regulējumam. Nu mums gandrīz katrs solis ir tiesiskā ietērpā. Nedaudz pārspilējot, ar šausmām es gaidu brīdi, kad atteikums atļaut meitai apmeklēt kādu izklaides pasākumu būs jānoformē nelabvēlīga administratīvā akta formā, jo gan jau kāds veiksmīgs interpretētājs spēs šajā situācijā saskatīt ietekmi uz viņas esošo vai nākotnes tiesisko situāciju.... Vai nav par daudz? Un neņemiet ļaunā, ja šiet saredzu juristu maldīgo iedomu, ka visu jomu labākais regulējums un risinājums ir tieši juridisks. Tāpat un, iespējams, vēl būtiskāk šeit saskatāma politiķu vēlme atbildību novirzīt uz citiem – ja jau regulējums ir iekļauts kādā likumā, īpaši tādā, kas paredz kādus aizliegumus un sodus, tad kādam (ne politiķiem!) ir jānodrošina šo aizliegumu ievērošana. Nereti šajos apstākļos, tiklīdz tiesiskā atbildība ir ieviesta, pamatkoncentrēšanās notiek tieši uz to, citas jomas paliek novārtā. Kā aktuālu piemēru varam minēt pēdējo mēnešu aktivitātes tā dēvētā *spaisa* apkarošanas jomā. Beidzot ir ieviests to aizliegums un sodi par nelegālām darbībām. Tas, nenoliedzami, bija nepieciešams. Taču atklāts paliek jautājums – vai tagad par galveno atbildīgo šajā jomā nekļūst policija? Sak, ja jau kāds pirka, tātad kāds pārdeva, tātad policija nenokontrolēja.... Vai novārtā nepalikis citi, joprojām vēl politiķu atbildības sfērā esoši jautājumi – kāpēc valsts nav nodrošinājusi situāciju, kurā tik daudziem jauniešiem nebūtu vēlme šīs vielas lietot, kurā tie apzinātos to radīto postu; kur ir radītas iespējas sociāli nekaitīgām ārpuskolas aktivitātēm; kā skolās tiek veidota vērtīborientēta mācību vide un saturs u.tml.?

Ikdienas dzīves regulējums tiesību normās ir kļuvis daudz plašāks un visaptverošāks. Bet vai tāpēc sabiedrībai ir kļuvis labāk, drošāk, skaidrāk? Nedomāju, ka var atbildēt apstipriņoši. Var jau būt, ka pārstāvu mazākumu, bet man šķiet, ka stabilāk es jūtos nevis situācijā, kad profesora ieliktu atzīmi vai ārsta atteikumu izsniegt darba nespējas lapu varu pārsūdzēt tiesā, bet tad, kad uzticos šiem cilvēkiem, un tad, kas viņi man ir autoritātes, kas balstītas viņu personībā un profesionalitātē, nevis kontrolētas ar tiesību normu palīdzību.

Šī problēma nebūt nav jauna. Atliek citēt vien dažus no daudzajiem citātiem par likumu nepamatota būruma negativitāti. Vēl Laodzi ir teicis: „Kad tautas rokās ir daudz asu ieroču, tad valsti pieaug jukas. Kad daudz prasmīgu amatnieku, tad palielinās smalku izstrādājumu skaits. Kad pieaug likumu skaits, tad palielinās zagļu un laupītāju skaits”. Savukārt Ruso ir norādījis: „Jo vairāk jūs vairojat likumus, jo smieklīgākus tos padarāt”, bet Monteskijs atzinis: „Bezjēdzīgi likumi laupa spēku nepieciešamiem likumiem”. Šis atziņas nav zaudējušas savu aktualitāti arī šodien un par šo aspektu mēs nedrīkstam aizmirst.

Šodienas konferences apspriedē izvirzītās tēmas ļauj aktualizēt vēl kādu aspektu – mediju ietekmi uz tiesām – uz to

darbību un, kas īpaši nozīmīgi, uz sabiedrības viedokli. Mediju vara mūsdienu apstākļos ir nenoliedzama. Neapšaubāma ir arī mediju loma un sūtība demokrātiskā sabiedrībā. Tomēr arī šeit atļausos izvirzīt provokatīvu jautājumu – vai, liekot roku uz sirds, ikviens mediju pārstāvis var teikt, ka šo lielo varu izmantojis tikai un vienīgi sabiedrības labā un interesēs. Ja atbilde ir pozitīva, tad izrietošs nākamais jautājums – vai sabiedrības interesēs tiešām ir tikai negatīvais, skandalozais? Un kāda īsti ir mediju loma un atbildība? Šodienas apstākļos bieži vien dzirdam, ka tie ir “sargsuns”. Vēl šodien, lasot kādas pazīstamas žurnālistes teikto, redzu, ka mediju loma ir “atmaskošana”. To nevar noliegt, bet vai tiešām tikai tas? Kur paliek informēšana un izglītošana? Mediju informācija ir avots, no kura sabiedrība smeļas zināšanas par notiekošo. Ja tā ir tikai negatīva, no kurienes lai sabiedrībā rodas priekšstats par pozitīvo? Šeit vietā, manuprāt, aicinājums mediju pārstāvjiem padomāt, cik pozitīvu ziņu par tiesvedībām tie pēdējos gados publicējuši, cik pozitīvu vērtējumu tiešām godīgiem un profesionāliem juristiem snieguši. Un sev atbildot, godīgi atzīt, cik patiesībā līdzvainojami pie sabiedrības negatīvā tiesu vērtējuma ir viņi paši.

Protams, sabiedrības vērtējumu tiesām neveido tikai mediji, pie tā vislielākā atbildība ir pašām tiesām. Un arī šeit vieta ir būtiskām pārdomām. Ilgi aprobežoties tikai ar atzinumu „nav labi – sabiedrība mums īsti neuzticas” nevar, kaut kas ir arī jā dara. Pirmais solis – jāklūst saprotamākiem, kas, atļautos teikt, ir vairāk nekā būt atvērtākiem.

Neliels piemērs – anonimizētu nolēmumu pieejamība vien nesniegs pilnīgi neko, ja to nepaveda efektīva apstrādes sistēma, meklēšanas iespējas, apkopojumi un skaidrojumi. Tāpat neko nenesīs t.s. advokātu procesa ieviešana, ja tā nebaudīs uzticību. Ja sabiedrība to vērtēs kā uzspiestu, tad tas nodarīs vairāk ļauna nekā laba.

Lai juristiem uzticētos, ir nepieciešami vairāki faktori, viens no tiem, nenoliedzami, ir izglītība – gan pirms amata ieņemšanas, gan pastāvīga tālākizglītība, profesionālā pilnveide. Šeit sava daļa atbildības jāuzņemas arī Juridiskajai fakultātei, kura, protams, arī ir izaicinājumu priekšā. Arī mēs varam vainot citus – politiķus, kuri tā arī nespēj saprast, ka atbalstāma ir arī juridiskā zinātne un studijas; ka, sabiedrības ikdienu arvien vairāk juridisko, ir nepieciešams padomāt arī par sabiedrības izglītošanu utt. Tomēr arī mums ir jāpievēršas sev pašiem – ko varam darīt mēs, lai uzlabotu piedāvāto juridisko izglītību, ko mainīt, lai ierobežotajā studiju laikā spētu iekļaut arvien pieaugošā tiesiskā regulējuma apskatu? No šiem un citiem jautājumiem nevar izvairīties, un mēs esam apņēmušies to nedarīt.

Noslēgumā vēlos rezumēt, ka uzticība tiesām, kas ir viens no galvenajiem tiesiskās valsts stūrakmeņiem, ir kolektīvas atbildības jautājums – šeit sava loma jāapzinās kā tiesām, tā politiķiem, medijiem un tiesībspāsniedzējiem. Tikai kopīgā darbā panākams vēra ņemams rezultāts.

Lai šodienas konference un tajā aizsākto diskusiju turpinājumi ļauj kaut nedaudz iebilst slavenajai Čārlza Koltona atziņai, ka „likums un taisnīgums – divas lietas, ko Dievs ir apvienojis, bet cilvēks šķīris”.

Izdevušos Jums šo konferenci un tālākās profesionālās gaitas!

1. DAĻA. TIESAS UN POLITIĶI

Konferences pirmās daļas “Tiesas un politiķi” referenti Veronika Krūmiņa, Jānis Pleps, Gunārs Kusiņš, Lolita Čigāne, Egils Levits

IESKATS TĒMĀ:

MODERATORE VERONIKA KRŪMIŅA,
AUGSTĀKĀS TIESAS ADMINISTRATĪVO LIETU
DEPARTAMENTA PRIEKŠSĒDĒTĀJA

Man ir patīess prieks uzrunāt jūs administratīvo tiesu desmitgādei veltītajā konferencē „Tiesas juridiskās kultūras telpā”.

Ierosmi rīkot konferenci tieši par juridisko kultūru iedvesmoja pagājušā gada konstitucionālās politikas seminārs Biriņos. Tajā vairākkārt izskanēja doma, ka daudzu esošo juridisko problēmu sakne ir meklējama arī juridiskās kultūras vājumā, nevis šo problēmu ārējās izpausmēs.

Jebkuras institūcijas autoritāti sabiedrībā veido cilvēki, kuri tur strādā, viņu darba saturs un vērtības. Par tiesu autoritāti liecina sabiedrības uzticēšanās tiesām. Diemžēl dažādas aptaujas liecina, ka tā nav pietiekami augsta.

No vienas puses, nenoliedzami, viedokli par tiesu darbu veidojam mēs, tiesneši, – veids, kādā mēs spriežam tiesu, cik taisnīgi un efektīvi mēs spējam atrisināt konkrētu tiesisko strīdu, kā argumentējam savu viedokli.

No otras puses, juridisko kultūru vai tās trūkumu varam novērot arī veidā, kādā cilvēki tiesājas, proti, vai tiesāšanās ir vēsta uz būtisku jautājumu risināšanu vai arī tā ir nepamatota un sīkumaina, ar mērķi tiesību normas apiet vai piemērot tās formāli, kādā veidā politiķi runā par tiesu problēmām, kādā veidā politiķi izsaka kritiku un visbeidzot, kas medijiem šķiet svarīgs, atspoguļojot tiesu darbu. Viss minētais vismaz daļēji ietekmē lietu daudzumu tiesās un līdz ar to arī paildzina tiesvedību ilgumu lietās, kurās tiesas kontrole patiešām ir nepieciešama. Taču juridiskā kultūra ietekmē ne tikai tiesvedības procesu. Juridiskā

kultūra caurstrāvo visas attiecības mūsu tiesiskās sistēmas telpā. Tādēļ, lai labāk izvērtētu esošo juridisko kultūru un, cerams, rastu arī risinājumus, šodien piedāvājam palūkoties uz tiesu un tiesnešiem juridiskās kultūras telpā no trim skatpunktiem – tiesu un politiķu attiecību, tiesu un mediju attiecību, kā arī no tiesu un sabiedrības attiecību skatpunkta.

Tiesas nepastāv izolēti no pārējiem valsts varas atzariem un tos veidojošām institūcijām. Izdošanās vai, tieši pretēji, trūkumi vienā no atzariem ietekmē pārējos un līdz ar to visu sabiedrību kopumā. Tādējādi arī sabiedrības uzticēšanās tiesai veicina sabiedrības uzticēšanos valstij kopumā.

Saistībā ar juridisko kultūru problēma ir arī valsts **varas institūciju savstarpējās tolerances trūkums**. Cinoties par politisko ietekmi, nereti netiek novērtēta valsts varas institūciju savstarpējās tolerances nozīme. Vienai varai nepārtraukti vispārīgi (nekonkrēti) kritizējot otro varu, sabiedrības jau tā zemā uzticēšanās vēl vairāk tiek iedragāta, turklāt tā skar sabiedrības attieksmi pret valsti kopumā.

Ja cilvēkam pastāvīgi tiek uzsvērts, ka ierēdņi ir slikti un neprofesionāli, tad cilvēks neuzticas pat pareizam ierēdņa lēmumam. Ja cilvēkam pastāvīgi tiek uzsvērts, ka tiesas ir sliktas, tad, lai arī cik kvalitatīvi argumenti būs tiesas spriedumā, cilvēks tam neuzticēsies. Lai arī nošķirti, visi varas atzari ir savstarpēji saistīti, un, populistiski kritizējot vienu, tiek grauta uzticība valstij kopumā. Minētais, protams, neattiecas uz konstruktīvu kritiku.

Labvēlīgas tiesiskās vides veidošana ir komplekss un ilglaicīgs pasākums, kura ietvaros ir nepieciešama visu iesaistīto pušu konstruktīva sadarbība. Tikai tad mēs varam cerēt uz pozitīvām izmaiņām.

TIESU UN POLITIĶU ATTIECĪBAS STARPKARU PERIODĀ

Dr.iur. Jānis PLEPS, LU Juridiskās fakultātes docents

I. IEVADS

Latvijas Tautas padome 1918.gada 18.novembrī Latviju proklamēja kā demokrātiski–republikānisku valsti.¹ Proklamēšanas aktā Pagaidu valdības Ministru prezidents Kārlis Ulmanis īpaši uzsvēra, ka Latvija “būs demokrātiska taisnības valsts, kurā nedrīkst būt vietas ne apspiešanai, ne netaisnībai”.²

Latvijas Republikas dibinātāji skaidri izemējuši demokrātiskas valsts un tiesiskas valsts principus kā nozīmīgus jaunās valsts konstitucionālās identitātes elementus. Norāde uz demokrātiskas valsts principu tiešā tekstā tika ietverta 1920.gada 27.maija “Deklarācijas par Latvijas valsti” 1.pantā³ un 1922.gada 15.februāra Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 1.pantā.⁴ Savukārt tiesiskas valsts princips Latvijas tiesiskajā iekārtā pastāvēja kā nerakstīts konstitucionāls princips, piemēram, Latvijas Senāts vairākās lietās secinājis, ka Latvija ir tiesiska valsts, bez atsaucēm uz rakstīto tiesību normām.⁵

Viens no būtiskākajiem demokrātiskas tiesiskas valsts principiem ir valsts varas dališanas princips.⁶ Savukārt valsts varas dališanas principa ietvaros principiāli svarīgi nodrošināt tiesu varas institucionālu un funkcionālu nošķirtību no likumdevējas un izpildvaras.⁷

Šā raksta mērķis ir analizēt valsts varas dališanas principa īstenošanu starpkaru periodā Latvijas Republikā, aplūkojot tiesu varas mijiedarbību ar likumdevēju un izpildvaru parlamentārisma periodā. Lai sasniegtu šo mērķi, rakstā tiks sniegts ieskaits Latvijas Satversmes sapulces diskusijās par tiesu varas jautājumiem Satversmes izstrādāšanas gaitā, kā arī analizēta tiesu neatkarības principa īstenošanas prakse, aplūkojot parlamentārās debātes par tiesnešu apstiprināšanu amatā.

II. TIESU VARA SATVERSMES APSPRIEŠANĀ

Satversmes tiesas spriedumos, atsaucoties uz Latvijas Satversmes sapulces diskusijām par Satversmes projektu, dažkārt izdarīti gana tālejoši secinājumi par Satversmes tekstā ietverto tiesu varas konstitucionālo regulējumu. Piemēram, Satversmes tiesa secinājusi, ka “Satversmes sapulce jēdzienā “tiesas” ietvēra ne tikai tiesu iestādes, bet arī tās institūcijas, kas nodrošina tiesas spriešanas funkcijas īstenošanu, proti, tiesai piederīgas iestādes”.⁸

¹ Latvijas pilsoņiem! Latvijas Pagaidu Valdības Vēstnesis, 1918.gada 14.decembris, Nr.1.

² Ministru prezidenta runa. Grām.: Latvijas valsts pasludināšana 18.novembrī 1918.g. Rakstu vainags Haralda Jēgera sakopots. Rīga: Astra, 1918, 19.lpp.

³ Deklarācija par Latvijas valsti. Likumu un valdības rīkojumu krājums, 1920.gada 31.augusts, Nr.4.

⁴ Latvijas Republikas Satversme. Valdības Vēstnesis, 1922.gada 30.jūnijs, Nr.141.

⁵ Senāta Civilā kasācijas departamenta 1921.gada 8.decembra spriedums lietā Nr.188. Grām.: Latvijas Senāta spriedumi (1918–1940). 6.sējums. Rīga: Latvijas Republikas Augstākā tiesa, Senatora Augusta Lēbera fonds, 1997, 2368.–2372.lpp.; Senāta Civilā kasācijas departamenta 1926.gada 25.novembra spriedums lietā Nr.121. Grām.: Ieskats Latvijas Senāta spriedumos un senatora Augusta Lēbera rakstos (1920–1938). Lēbers D.A. (sast.) Rīga: Latvijas Enciklopēdija, 1992, 23.–25.lpp.

⁶ Par Saeimas 1999.gada 29.aprīļa lēmuma par Telekomunikāciju tarifu padomi 1.punkta un 4.punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1.un 57.pantam un citiem likumiem: Satversmes tiesas 1999.gada 1.oktobra spriedums lietā Nr.03–05(99). Latvijas Vēstnesis, 1999.gada 5.oktobris, Nr.325/327(1785/1787). Sprieduma secinājumu daļas 1.punkts.

⁷ Par Prokuratūras likuma 1.panta pirmās daļas, 4.panta pirmās daļas, 6.panta trešās daļas, 22.panta un 50.panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 58., 82., 86. un 90.pantam: Satversmes tiesas 2006.gada 20.decembra spriedums lietā Nr.2006-12-01. Latvijas Vēstnesis, 2006.gada 28.decembris, Nr.206(3574). Sprieduma 7.punkts.

⁸ Turpat.

Tomēr Satversmes sapulces diskusijās par Satversmes projektu tiesu varas jautājumi neizpelnījās nedz plašu uzmanību, nedz arī principiālas diskusijas. Lielā mērā Latvijas Satversmes sapulces locekļi tiesu varas jautājumus uzskatīja jau par normatīvi nokārtotiem ar iepriekšējiem likumdošanas aktiem.

Latvijas tiesu iekārtu nodibināja Latvijas Tautas padome, 1918.gada 6.decembrī pieņemot Pagaidu nolikumu par Latvijas tiesām un tiesāšanas kārtību (turpmāk – Pagaidu nolikums).⁹ Pagaidu nolikums juridiskajā literatūrā ticis dēvēts arī par tiesu satversmi un pamatlikumu.¹⁰ Pēc savas būtības šāds raksturojums atspoguļo faktisko situāciju, jo Latvijas tiesu iekārtas pamatprincipi tika noteikti ar Pagaidu nolikumu.

Pirmkārt, Pagaidu nolikuma 1.pants paredzēja, ka Latvijas tiesas darbojas pēc tiem vietējiem un Krievijas likumiem, kuri bija spēkā Latvijas teritorijā līdz 1917.gada 24.oktobrim. Tas visupirms nozīmēja Krievijas impērijas Tiesu iekārtas likumu spēkā atstāšanu un piemērošanu.¹¹

Tādā veidā saglabājās Latvijas Republikas tiesiskās sistēmas pēctecība ar Krievijas impērijas tiesisko sistēmu. Latvijas Republikas dibināšana nenozīmēja radikālu revolūciju tiesību jomā. Tieši pretēji – Latvijas Senāts pēcāk vairākkārt uzsvēra, ka „nevar pielaist, it kā kādā nebūt valsti, lai gan uz vienu momentu, būtu bijis tiesību „vacuum” – tukšums”.¹² Ja „Latvijā nav izdoti atsevišķi likumu noteikumi, [...] šajos jautājumos atzīstami par Latvijā spēkā pastāvošiem agrākie Krievijas likumi un noteikumi”.¹³

Otrkārt, atbilstoši Pagaidu nolikumā nodibinātajiem principiem Latvijas Republikas likumdevēja pieņemtie likumi par Latvijas tiesu iekārtas jautājumiem tika kodificēti Tiesu iekārtas likumos kā šo likumu grozījumi. Tādā veidā Tieslietu ministrijas kodifikācijas nodaļa Tiesu iekārtas likumos uzņēma gan Pagaidu nolikuma¹⁴ un Satversmes¹⁵ normas, gan arī turpmākos Tiesu iekārtas likuma pārgrozījumus.¹⁶

Latvijas tiesu iekārtu starpkaru periodā noteica pietiekami complicēts normatīvais ietvars. Atbilstoši Latvijas Senāta viedoklim Pagaidu nolikums bija pamatlikums, kas ievērojami pārgrozījis Krievijas impērijas Tiesu iekārtas likumus. Līdztekus Pagaidu nolikumam bija piemērojami Krievijas impērijas Tiesu iekārtas likumi tiktāl, ciktāl tie saskaņojami „ar aprādīto pagaidu nolikumā [...] izteikto principu un garu”.¹⁷

Arī Satversmes VI nodaļai “Tiesas” bija Tiesu iekārtas likums un Pagaidu nolikumu grozošs raksturs. Lai arī Satversmes normām bija paredzēts konstitucionāls rangs un

⁹ Pagaidu nolikums par Latvijas tiesām un tiesāšanas kārtību. Latvijas Pagaidu Valdības Likumu un Rīkojumu Krājums, 1919.gada 15.jūlijs, Nr.1.

¹⁰ Latvijas tiesu vēsture. Prof. A.Loebera referāts par Senāta vēsturi. Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1936, Nr.3, 560.lpp.; Rumpēters A. Atskats uz Senātu Latvijas tiesu sistēmā. Latviešu Juristu Raksti, 1973, Nr.12, 2.lpp.

¹¹ Tiesu iekārtas likumi. Tieslietu ministrijas kodifikācijas nodaļas 1924.gada izdevums. Rīga: Valsts tipogrāfija, 1924.

¹² Neatkarības izsludināšana 1918.gada 18.novembrī un Latvijas likumu spēkā stāšanās. Latvijas Senāta Administratīvā departamenta 1920.gada 13.oktobra spriedums lietā Nr.21. Grām.: Ieskats Latvijas Senāta spriedumos un senatora Augusta Lēbera rakstos (1920–1938). Lēbers D. A. (sast.) Rīga: Latvijas Enciklopēdija, 1992, 13.lpp.

¹³ Latvijas Senāta Administratīvā departamenta 1922.gada 22.marta spriedums Nr.24. Grām.: Latvijas Senāta spriedumi (1918–1940). 2.sējums. Senāta Administratīvā departamenta spriedumi (1920–1925). Rīga: Latvijas Republikas Augstākā tiesa, Senatora Augusta Lēbera fonds, 1997, 535.lpp.

¹⁴ Tiesu iekārtas likumi. Tieslietu ministrijas kodifikācijas nodaļas 1924.gada izdevums. Rīga: Valsts tipogrāfija, 1924, 6., 10.–11., 22.–23.lpp.

¹⁵ Turpat, 23.lpp.

¹⁶ Turpat, 6., 10.–12., 22.–25.lpp.

¹⁷ Senāta struktūra un funkcijas. Latvijas Senāta Apvienotās sapulces 1927.gada 14.oktobra spriedums lietā Nr.9. Grām.: Ieskats Latvijas Senāta spriedumos un senatora Augusta Lēbera rakstos (1920–1938). Lēbers D. A. (sast.) Rīga: Latvijas Enciklopēdija, 1992, 26.–27.lpp.

augstāks juridiskais spēks nekā citiem likumiem,¹⁸ attiecībā uz tiesu iekārtas regulējumu Satversmes normas faktiski tika veidotas kā jaunākas tiesību normas, kuras groza iepriekšējo tiesisko regulējumu.¹⁹ Līdz ar to Latvijas Satversmes sapulce lēma par atsevišķu tiesu iekārtu raksturojošo principu uzņemšanu Satversmes tekstā, kā arī tehniski saskaņoja tiesnešu apstiprināšanas amatā un atcelšanas no amata kārtību ar jauno konstitucionālo iekārtu. Satversmes VI nodaļas struktūrā un regulējuma koncepcijā skaidri saskatāma Vācijas 1919. gada 11. augusta (Veimāras) konstitūcijas²⁰ ietekme.²¹ Līdzīgi kā Latvijas Satversmes sapulce, arī Veimāras konstitūcijas autori vairāk uzmanības veltīja likumdevējvaras un izpildvaras konstitucionālajam regulējumam, tiesu varas jautājumos saglabājot iepriekšējā režīma mantojumu.²²

Prezentējot Satversmes projektu Latvijas Satversmes sapulces sēdē, Satversmes komisijas izraudzītie referenti Mārgers Skujenieks un Jānis Purgals sniedza arī tiesu varas regulējuma apskatu. M. Skujenieks uzsēva: “Nodaļa par tiesām arī nesatur ievērojamas pārgrozības. Izņemot to, ka 83.pants nosaka, ka Latvijā jāpastāv zvērināto tiesām. Tālāk šini pantā ir teikts, ka šīs tiesas nodibināmas uz atsevišķa likuma pamata, tā kā pašreizējās pārgrozības šis projekts tiesas dzīvē neienes”.²³ Savukārt J. Purgals minēja būtiskāko Satversmes prasību attiecībā uz tiesu varu: “Tiesām kā tiesību sargiem valstī jābūt neatkarīgām.”²⁴

Latvijas Satversmes sapulcē plašākas diskusijas izpelnījās vienīgi jautājums par tiesnešu amatā iecelšanas kārtību un pilnvaru termiņu. Latvijas Satversmes sapulces locekļa Fēliksa Cielēna sagatavotās Satversmes projekta tēzes paredzēja: “Tiesnešus iecel valdība un tos apstiprina Saeima. Tiesnešus neieceļ uz visu mūžu, bet uz laiku, un viņi ir neatceļami savā darbības laikā.”²⁵ Savukārt Satversmes komisija izšķīras par to, ka tiesnešus apstiprina amatā Saeima bez pilnvaru termiņa ierobežojuma un viņi ir neatceļami. Tomēr Latvijas Satversmes sapulces locekļi Andrejs Petrevics, Kārlis Dzelzītis un F. Cielēns Satversmes otrajā un trešajā lasījumā rosināja noteikt, ka vismaz miertiesneši būtu ievēlami tiesās vēlēšanās un tiktu noteikts tiesneša amata pilnvaru laiks – seši gadi.²⁶ K. Dzelzītis savu priekšlikumu pamatoja ar situāciju Latvijas tiesās un nepieciešamību piesaistīt tiesneša amatam kvalificētus kandidātus: “Ja konstitūcijā noteikts, ka tiesneši ir neatceļami un ka viņi tiek ievēlēti uz visu mūžu, tad ar to tiek ņemta iespēja tādus nevēlamus tiesnešus no viņu amatam atcelt un viņus apmainīt ar labākiem tiesnešiem. [...] Mums jāievēro sevišķi tas apstāklis, ka tagad mums ir ļoti daudz tādu tiesnešu, kurus tieslietu ministrija apzinīgi neapstiprina amatos aiz tā vienīgā motīva, ka viņa domā kādreiz

šos tiesnešus apmainīt ar labākiem, kāpēc lielākā daļa no miertiesnešiem tagad paliek neapstiprināti amatos. Tāds stāvoklis ir ļoti nevēlams. Ja mēs pieņemtu šo pārlabojumu, tad liela daļa no tiesnešiem tiktu apstiprināti amatos un vēlāki, kad būtu labāki kandidāti, varētu viņus pārvēlēt un ievēlēt citus.”²⁷

Tomēr šādi priekšlikumi neguva Latvijas Satversmes sapulces vairākuma atbalstu. J. Purgals izsmēloši pamatoja tiesnešu apstiprināšanas bez pilnvaru termiņa ierobežojuma nepieciešamību: “Mums ir nepieciešama neatkarīga tiesa. Tādēļ mums ir jāievieš tāda tiesnešu iecelšanas kārtība, kura šo neatkarību garantē. [...] Ja mēs augstākos tiesnešus ieceltu tikai uz sešiem gadiem, tad viņu neatkarība nebūtu nodrošināta; tiesneši nebūtu droši, ka viņi varēs visus savus piedzīvojumus, visas savas zināšanas izlietot tiesnesībai. [...] mūsu apstākļos ir nepieciešami, ka mēs augstākos tiesnešus iecelam uz visu mūžu, lai viņi stāvētu savu uzdevumu augstumos un lai viņi neatkarīgi, netraucēti no ārējiem iespaidiem varētu spriest tiesu. Šāda tiesas spriešana ir vissvarīgākā juridiskā, tiesiskā garantija, lai varētu dzīvē realizēt mūsu satversmi, vispār mūsu tiesisko stāvokli.”²⁸

III. SATVERSMES 84. PANTA PIRMĀ TEIKUMA SATURS

Latvijas Satversmes sapulces diskusijas par tiesnešu apstiprināšanas kārtību un pilnvaru termiņu turpinājās arī pēc Satversmes pieņemšanas. Satversmes 84.panta pirmais teikums paredz: “Tiesnešus apstiprina Saeima, un viņi ir neatceļami.” Neskatoties uz šīs Satversmes normas šķietamo vienkāršību, tās satur izpratne ir bijusi gana pretrunīga. Arī mūsdienās nepastāv vienprātība par to, kāds ir Satversmes 84.panta pirmā teikuma regulējuma apjoms. Piemēram, nesēnā Tieslietu padomes pētījumā uzsērts, ka “Satversmes 84.pants paredz vienreizēju Saeimas lēmumu attiecībā uz tiesneša amatā apstiprināšanu (neparedz atkārotu Saeimas balsošanu)”.²⁹ Savukārt no tā tiek atvasināts secinājums, ka “likums „Par tiesu varu” nepamatoti paplašina Saeimas kompetenci jautājumos, kas saistīti ar tiesnešu amata iegūšanu, paredzot Saeimai tiesības lemt par Satversmē neminētiem ar tiesu varu (tiesneša amata iegūšanu) saistītiem jautājumiem”.³⁰

Pagaidu nolikuma 9.pants paredzēja, ka “Senāta locekļus, tiesnešus, prokuratūru un izmeklēšanas tiesnešus iecel Pagaidu valdība no Tieslietu ministrijas priekšā liktiem kandidātiem. Minēto ierēdņu apstiprināšana piekrit Tautas padomei”. Komentējot šo normu, Baldvins fon Disterlo norādīja pieņēmumu, ka “tiesu resora darbinieki būtu apstiprināmi ne katrā atsevišķā tiesneša amatā, bet tikai vispār, t.i., iestājoties Latvijas tiesnešu kārtā”.³¹ Šādu secinājumu viņš pamatoja ar Tiesu iekārtas likuma normu sistēmisku iztulkojumu, likumdevēja apsvērumiem Pagaidu nolikuma apspriešanā, kā arī attiecīgās normas piemērošanas praksi. Latvijas Tautas padome Ministru kabineta ieceltos tiesnešus apstiprināja atsevišķos tiesu amatos, nevis abstraktā tiesu darbinieku grupā. Taču, kā norādījis B. Disterlo, Latvijas Satversmes sapulce savukārt tiesnešus apstiprinājusi, nenorādot ne tiesneša ieņemamo amatu, ne tiesu iestādes nosaukumu, kurā tiesnesis turpmāk pildīs savus pienākumus.³²

¹⁸ “Tiesiskā valstī pāri par visu stāv satversmes likums, kuram jāvalda kā augstākai bezpersoniskai varai un pēc kura jādarbojas visiem valsts varas orgāniem.” Skat.: Kalacs J. Pie jautājuma par tiesnešu apstiprināšanu. Jurists, 1930, Nr.2, 38.sl.

¹⁹ Disterlo B. Juridiskas piezīmes pie Latvijas Republikas Satversmes. Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1923, Nr.7, 12.–13.lpp.; Disterlo B. Pie jautājuma par tiesnešu apstiprināšanas kārtību. Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1923, Nr.7, 285.–287.lpp.

²⁰ Die Verfassung des Deutschen Reichs vom 11. August 1919. <http://www.dhm.de/lemo/html/dokumente/verfassung/index.html>.

²¹ Plašāk skat.: Anshütz T. Die Verfassung des deutschen Reiches vom 11. mai 1919. Homburg: Hermann Gentner Verlag, 1960, s.473–504.

²² Мёллер Х. Веймарская республика. Опыт одной незавершенной демократии. Москва: Российская политическая энциклопедия, 2010, с. 149–155.

²³ Latvijas Satversmes sapulces IV sesijas 1.sēdes 1921.gada 20.septembrī stenogramma. Grām.: Latvijas Satversmes sapulces stenogrammas. 1921.gads. 14.burtnīca. Rīga: Satversmes sapulces izdevums, 1921, 1308.lpp.

²⁴ Turpat, 1318.lpp.

²⁵ Cielēns F. Laikmetu maiņā. Atmiņas un atziņas. 3.grāmata. Stokholma: Memento, 1998, 109.lpp.

²⁶ Latvijas Satversmes sapulces IV sesijas 20.sēdes 1921.gada 9.novembrī un V sesijas 14.sēdes 1922.gada 15.februārī stenogramma. Grām.: Latvijas Satversmes sapulces stenogrammas. 1921.gads. 20.burtnīca. Rīga: Satversmes sapulces izdevums, 1921, 1875.–1879.lpp.; Latvijas Satversmes sapulces stenogrammas. 1922.gads. 4.burtnīca. Rīga: Satversmes sapulces izdevums, 1922, 461.–463.lpp.

²⁷ Latvijas Satversmes sapulces IV sesijas 20.sēdes 1921.gada 9.novembrī stenogramma. Grām.: Latvijas Satversmes sapulces stenogrammas. 1921.gads. 20.burtnīca. Rīga: Satversmes sapulces izdevums, 1921, 1876.lpp.

²⁸ Turpat, 1877.lpp.

²⁹ Tiesnešu apstiprināšana amatā un viņa karjeras virzība. Spēkā esošais normatīvais regulējums un nepieciešamie grozījumi. 2013, 5.lpp. Pētījuma teksts pieejams: <http://at.gov.lv/lv/tp/petijumi/>

³⁰ Turpat. Plašāk skat.: Tiesnešu neatkarības nodrošināšana spēkā esošajos normatīvajos aktos. Teorētiskā pamatojuma izstrāde nepieciešamajām izmaiņām. 2012, 8.–10., 24.–26.lpp. Pētījuma teksts pieejams: <http://at.gov.lv/lv/tp/petijumi/>

³¹ Disterlo B. Pie jautājuma par tiesnešu apstiprināšanas kārtību. Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1923, Nr.7, 286.lpp.

³² Turpat.

Attiecībā uz Satversmes 84.panta pirmo teikumu B.Disterlo pauda vērā ņemamu viedokli, ka jautājums par tiesnešu apstiprināšanas kārtību līdz galam ar šo normu nav izlemts: “Šo svarīgo jautājumu var galīgi izšķirt vienā vai otrā virzienā tikai likumdošanas ceļā, papildinot Tiesu iekārtas likumus ar attiecīgiem aizrādījumiem un pārgrozot šo likuma 226.pantu, jo pastāvošās tiesiskās normās trūkst šai ziņā pietiekošu pieturas punktu.”³³ B.Disterlo uzskatīja, ka jautājums par tiesnešu apstiprināšanas kārtību izlemjams likumdošanas ceļā, likumdevējam “indirekti izskaidrojot” Satversmes 84.panta pirmā teikuma īsto nozīmi.³⁴ Šāda Satversmes normas izpratne atbilda valdošajam priekšstatam par likumdevēja tiesībām normatīvi iztulkot un konkretizēt Satversmes regulējumu, uzskatot to par „dabīgu mūsu Satversmes papildinājumu un tālākizveidojumu”.³⁵

F.Cielēns 1929.gada 26.aprīļa Saeimas sēdē gan norādīja uz pastāvošo konstitucionālo tradīciju attiecībā uz Saeimas pilnvaru apjomu Satversmes 84.panta pirmā teikuma kontekstā: “Mums jau pastāv no agrākiem laikiem, no Tautas padomes un no Satversmes sapulces laikiem tradīcija, ka tiesneši, kas iecelti, kaut arī tie vienreiz jau apstiprināti Saeimā sava amata izpildīšanai, tomēr tanī gadījumā, ja kāds iecelts no tiesneša amata senatora amatā, virzāms uz likumdevēju iestādi vēlreizējai apstiprināšanai.”³⁶ Tomēr F.Cielēns nenorādīja, ka beidzamo reizi Saeima par tiesnešu apstiprināšanu lēmusi 1923.gada 7.decembra sēdē. Pēc tam Saeima bija akceptējusi, ka jaunos tiesnešu amatu kandidātus ieceļ Ministru kabinets un nemaz nevirza šos tiesnešus apstiprināšanai.³⁷ “Kādā kārtībā tiesneši būtu apstiprināmi, tas likumā nav paredzēts, bet pirmajos valsts pastāvēšanas gados nedaudzās augstākās tiesnešus apstiprināja. Kopš 1923.g. decembra mēneša, kad apstiprināja 3 tiesnešus, tāda vairs nav notikusi.”³⁸ Šādos faktiskos apstākļos F.Cielēna norāde uz pastāvošo konstitucionālo tradīciju ir pietiekami spekulatīva. Ņemot vērā Satversmes 84.panta pirmā teikuma piemērošanas praksi, drīzāk varētu apgalvot tieši pretējo, proti, ka pēc Satversmes spēkā stāšanās izveidojusies tradīcija, ka Saeima nelemj par tiesnešu apstiprināšanu amatos, atstājot tiesnešu karjeras jautājumus Ministru kabineta ziņā.

Ceturtnā Saeima nolēma attiecīgo jautājumu izlemt likumdošanas ceļā, proti, grozot Tiesu iekārtas likumus, skaidri noteikt, kādā veidā apstiprināms tiesnesis jaunā tiesu amatā. Referents par attiecīgo likumprojektu Juris Pabērzs formulēja likumprojekta autoru nostāju: “Juridiskā komisija uzskatīja par nepieciešamu šinīs pārproģozījumos uzņemt noteikumu, ka, ja tiesnesis ir apstiprināts tiesneša amatā, tad, ieceļot viņu citā tiesneša amatā vai pārceļot viņu uz citu tiesu, jauna Saeimas apstiprināšana nav vajadzīga.”³⁹ Tam iebilda F.Cielēns, uzskatīdams, ka nepieciešams Saeimas apstiprinājums katru reizi, kad tiesnesis maina amatu tiesu sistēmā.⁴⁰ Lai gan Juridiskā komisija bija pretējās domās, Saeimas vairākums atbalstīja F.Cielēna priekšlikumu.⁴¹ Šā iemesla dēļ Saeima nodeva likumprojektu atkārtotai

apspriešanai Juridiskajā komisijā.⁴²

Likumprojekta virzībā aktīvi iesaistījās arī Latvijas tiesnešu biedrība.⁴³ Īpaši tiesnešu biedrība iebilda pret F.Cielēna priekšlikumu: “Senators O.Ozoliņš ļoti sīki pakavējās pie tiesnešu “neatceļamības” un “neatkarības” jēdzieniem no teorētiskā viedokļa. Norādīja, ka gandrīz visas Eiropas valstīs izšķirušās par pilnīgu tiesnešu neatceļamību. Arī mūsu Satversmes izstrādātāji gājuši šo ceļu, noraidot priekšlikumus, kas paredzējuši apstiprināšanu uz noteiktu laiku (6 g). Vairākkārtīga apstiprināšana pie paaugstināšanas amatā vājina tiesnešu neatkarību un nav saskaņojama ar Satversmi.”⁴⁴

Atkārtoti skatot šo jautājumu sēdē, Saeima norādīja F.Cielēna priekšlikumu un izšķīrās, ka par tiesneša apstiprināšanu Saeima lemj tikai vienreiz.⁴⁵ Šis likuma grozījums gan šķietami nostiprināja tiesnešu neatkarību no Saeimas, bet netika pārskatīts tas, ka tiesnešu amatos tiesnešus iecēla Ministru kabinets.

Tiesu iekārtas likumu 1933.gada grozījums apstiprināja B.Disterlo pirms desmit gadiem piedāvāto Satversmes 84.panta pirmā teikuma interpretāciju, proti, Satversmes 84.panta pirmais teikums pieļauj dažādas parlamentārās procedūras, lemjot par tiesnešu apstiprināšanu amatā, taču likumdevējs ir tiesīgs tiesu iekārtas likumos pats noteikt procedūru un gadījumus, kad Saeimai jālemj par tiesneša apstiprināšanu amatā.

IV. LATVIJAS SENĀTA 1929.GADA 15.MARTA SPRIEDUMS UN SAEIMA

Satversmes 84.panta pirmā teikuma piemērošanas prakse starptaru periodā bija par iemeslu valsts varas orgānu domstarpībām par tiesneša neatkarības principa prasībām un tiesnešu apstiprināšanas kārtību. Atbilstoši Tiesu iekārtas likumiem “apgabaltiesas priekšsēdētājus, priekšsēdētāja biedrus un locekļus, to starpā arī izmeklēšanas tiesnešus, tāpat tiesu palātas priekšsēdētāju, departamentu priekšsēdētājus un tiesu palātas locekļus, kā arī senatorus ieceļ ministru kabinets no tieslietu ministra priekšā liktiem kandidātiem. Tiesnešu apstiprināšanas kārtība paredzēta Latvijas Republikas Satversmes 84.pantā”.⁴⁶

Konstitucionālajā praksē lielākoties Ministru kabinets nevirzīja tiesnešus apstiprināšanai amatā Saeimā Satversmes 84.panta pirmajā teikumā noteiktajā kārtībā. Kā pēcāk konstatēja senators Jānis Kalacs, Saeima pēdējo reizi lēma par tiesnešu apstiprināšanu amatā 1923.gada 7.decembrī, taču daudzi arī pirms 1923.gada 7.decembra amatā ieceltie tiesneši nebija apstiprināti Saeimā.⁴⁷ Latvijas tiesnešu biedrība 1929.gada 24.aprīļa memorandā Valsts prezidentam, Saeimas priekšsēdētājam un ministru prezidentam par tiesnešu apstiprināšanas kārtību konstatēja problēmu, ka “absolūtais vairākums tiesnešu, to starpā visi miertiesneši un izmeklēšanas tiesneši, ar sev svarīgu lietu izmeklēšanas tiesnesi Evanu kā vienīgo izņēmumu, kā arī daži senatori un tiesu palātas nav apstiprināti amatā no Saeimas, bet darbojas kā ministru kabineta iecelti ierēdņi”.⁴⁸ Šī problēma praksē bija tik būtiska, ka J.Kalacs atsevišķā rakstā bija spiests skaidrot, ka Satversmes 84.panta pirmā teikuma

³³ Turpat, 287.lpp.

³⁴ Turpat.

³⁵ Akmens A. Mūsu militārā likumdošana. Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1927, Nr.6/7, 224.lpp.

³⁶ Latvijas Republikas 3. Saeimas III sesijas 10.sēdes 1929.gada 26.aprīļa stenogramma. Grām.: Latvijas Republikas III Saeimas stenogrammas. III sesija. 1929.gads. Rīga: Latvijas Republikas Saeimas izdevums, 1929, 323.sl.

³⁷ Kalacs J. Pie jautājuma par tiesnešu apstiprināšanu. Jurists, 1930, Nr.2, 37.sl.

³⁸ Vikmanis K. Vai atceļs tiesnešu neatkarību. Jurists, 1932, Nr.6, 156.sl.

³⁹ Latvijas Republikas 4. Saeimas IV sesijas 7.sēdes 1932.gada 25.oktobrī stenogramma. Grām.: Latvijas Republikas IV Saeimas stenogrammas. IV sesija. 1932.gads. Rīga: Latvijas Republikas Saeimas izdevums, 1932, 280.sl.

⁴⁰ Latvijas Republikas 4.Saeimas IV sesijas 18.sēdes 1932.gada 13.decembrī stenogramma. Grām.: Latvijas Republikas IV Saeimas stenogrammas. IV sesija. 1932.gads. Rīga: Latvijas Republikas Saeimas izdevums, 1932, 716.sl.

⁴¹ Turpat.

⁴² Turpat, 748.–750.sl.

⁴³ Latvijas tiesnešu biedrības memorands tiesnešu apstiprināšanas jautājumā. Jurists, 1932, Nr.8, 237.–239.sl.; Latvijas tiesnešu biedrības projekts. Jurists, 1932, Nr.8, 239.–240.sl.

⁴⁴ Vikmanis K. Saeimas pieņemtie likuma noteikumi par tiesnešu apstiprināšanas kārtību. Jurists, 1933, Nr.2, 40.sl.

⁴⁵ Latvijas Republikas 4.Saeimas V sesijas 9.sēdes 1933.gada 7.martā stenogramma. Grām.: Latvijas Republikas IV Saeimas stenogrammas. V sesija. 1933.gads. Rīga: Latvijas Republikas Saeimas izdevums, 1933, 369.–372.sl.

⁴⁶ Tiesu iekārtas likumi. Tieslietu ministrijas kodifikācijas nodaļas 1924.gada izdevums. Rīga: Valsts tipogrāfija, 1924, 22.–23.lpp.

⁴⁷ Kalacs J. Pie jautājuma par tiesnešu apstiprināšanu. Jurists, 1930, Nr.2, 37.sl.

⁴⁸ Ko vēlas Latvijas tiesneši. Latvīvis, 1929.gada 25.aprīlis, Nr.2253.

procedūras neievērošana neliedz tiesnesim spriest tiesu un šāda tiesneša pasludinātie nolēmumi uzskatāmi par likumīgiem.⁴⁹

Satversmes 84.panta pirmā teikuma prasību neievērošana bija par pamatu konstitucionālam konfliktam. 1929.gada 15.martā Latvijas Senāta Apvienotā sapulce taisīja spriedumu, ar kuru mainīja pastāvošo praksi un noteica, ka strīdi par dažādu uz agrārās reformas likuma pamata atsavināto objektu ieskaitīšanu valsts zemes fondā skatāmi civilās tiesās. Reaģējot uz šo tiesas spriedumu, vairāki Saeimas deputāti no Latvijas Sociāldemokrātiskās strādnieku partijas frakcijas iesniedza steidzamu pieprasījumu ministru prezidentam par to. Saeimas deputāti uzskatīja, ka šāds Latvijas Senāta spriedums satricina tiesiskās attiecības, kas radušās uz agrārās reformas likuma pamata, un apdraud likumu piemērošanas stabilitāti, jo Latvijas Senāts Saeimas izdotos likumus iztulkojis pretēji likuma tekstam un garam, kā arī īsā laika posmā bez redzamiem iemesliem vienu un to pašu likumu tulkojis savstarpēji pretēji.⁵⁰

Pamatojot iesniegto pieprasījumu, F.Cielēns norādīja, ka kopš iepriekšējā Latvijas Senāta Apvienotās sapulces iztulkojuma par attiecīgo jautājumu vienīgā izmaiņa bijusi divu jaunu senatoru iecelšana Latvijas Senātā. Tāpat F.Cielēns pauda viedokli, ka senatori likumus iztulko savās interesēs, minot par piemēru likumā par civildienestu noteikto ierobežojumu par dalību banku un akciju sabiedrību padomēs un pārvaldē neatiecināšanu uz tiesnešiem. F.Cielēns aicināja Saeimu aizstāvēt savu kompetenci un prestižu, nepieļaujot, ka tiesas ar saviem spriedumiem grozītu Saeimas skaidri paustu gribu.⁵¹ Debatēs par iesniegto pieprasījumu tā aizstāvji nosodīja Latvijas Senāta spriedumu un pieprasīja noteiktu ministru prezidenta rīcību šajā ziņā. Par to pieprasījuma iesniedzējus kritizēja Arveds Bergs, uzsverot, ka valstī pastāv tiesu neatkarība: “Un kādu atbildi tad jūs gaidāt uz savu interpelāciju? Acīmredzot, jūs gribētu, lai nāk ministru prezidents vai tieslietu ministrs un pasaka: jā, ļoti cienītie interpelantu kungi, esam vainīgi, lūkosim labot, lūkosim novērst. Mēs mēģināsim iespaidot senātu, lai viņš vairs tā nespriež. [...] Kungi, jums ir jāsamierinās ar to, ka mūsu valstī ir neatkarīga tiesa, ko mēs nevaram iespaidot, ko mēs nedrīkstam iespaidot, ko mēs nedrīkstam mēģināt iespaidot. Jums, kungi, jāapmierinās ar to, ka mūsu valstī pastāv iestāde, kuru mēs esam no savas kompetences izņēmuši ārā.”⁵²

F.Cielēna un A.Berga diskusijā par Latvijas Senāta sprieduma saturu F.Cielēns arīdžan apgalvoja, ka Latvijas Senāta senatori ļaunprātīgi pieņēmuši attiecīgo spriedumu: “[...] tas vairākums, kas 1929.gada 15.martā izšķīra šo jautājumu diametrāli pretējā virzienā nekā 1926.gadā, sastāv no senāta civilā departamenta kungiem, kas gribēja apmierināt savu godkārību, savus politiskos nolūkus, lai panāktu savu uzskatu uzvaru [...] Viņi gribēja apgāzt agrāko lēmumu.”⁵³

Saeima balsojumā noraidīja iesniegto pieprasījumu – par to balsoja 37 deputāti, pret bija 41 deputāts, savukārt 9 deputāti atturējās.⁵⁴ Tomēr ar pieprasījuma noraidīšanu diskusijas par šo jautājumu nebeidzās. F.Cielēna izteikumi Saeimas sēdē radīja plašu rezonansi. Tieslietu ministrs Bernhards Bērents lūdza ministru prezidentam Hugo Celmiņam spert soļus, lai tiktu nodrošināts, ka Saeimas sēdēs nenotiktu Latvijas Senāta

noniecināšana.⁵⁵ Savukārt Latvijas tiesnešu biedrība jau nākamajā dienā iesniedza memorandu Valsts prezidentam, Saeimas priekšsēdētājam un ministru prezidentam par tiesnešu apstiprināšanas kārtību, kurā lūdza Saeimu izpildīt Satversmes 84.panta pirmā teikuma prasības un apstiprināt tiesnešus amatā bez pilnvaru termiņa ierobežojuma. Memorandā arī tika norādīts uz pastāvošām problēmām ar tiesas neatkarību un prestižu, jo “cik bieži tiesnešiem nav bijis jādzird sapulcēs, presē un pat Saeimā rūgti pārmetumi, ja ne smagi apvainojumi no tiem, kam spriedumi vai nu personīgi, vai arī aiz kādiem partejiskiem vai politiskiem aprēķiniem iznākuši nelabvēlīgi”.⁵⁶

Latvijas tiesnešu biedrības memorands parādīja problēmas ar tiesu varas neatkarības principa iedzīvināšanu konstitucionālajā praksē un tiesnešu atkarību no iespējamās Saeimas labvēlības vai nelabvēlības, lemjot par viņu apstiprināšanu amatā. Tomēr ierosinājums nekavējoties apstiprināt tiesnešus Saeimā bija izteiktis nelaikā – Latvijas Senāta 1929.gada 15.marta sprieduma pretinieki saskatīja leģitīmu iespēju izrēķināties ar sev netiekamiem senatoriem. Jau diskusijās par Tieslietu ministrijas budžetu 1929./1930.gadam Saeimas deputāts Ansis Rudevics apšaubīja, ka par Latvijas Senāta senatoriem ir lemts pienācīgā kārtībā un kritizēja tiesu sistēmu kopumā par šķirisku un reakcionāru politiski jutīgu jautājumu izlemšanu.⁵⁷ Savukārt 1929.gada 26.aprīlī Saeimas deputāti no Latvijas Sociāldemokrātiskās strādnieku partijas iesniedza priekšlikumu uzdot ministru kabinetam divu nedēļu laikā iesniegt Saeimai apstiprināšanai tos senatorus, kuri vēl nav Saeimas apstiprināti.⁵⁸

Pamatojot šo priekšlikumu, F.Cielēns Saeimas sēdē minēja: “Mums ir zināms, ka vairāki senatoru kungi, no kuriem daži iecelti amatā jau gadus 4 atpakaļ un daži iecelti pēdējā pusotra gada laikā, nav celti priekšā Saeimai apstiprināšanai. Tāds stāvoklis ir nenormāls, jo Saeima nav varējusi dot savu galīgo sankciju šiem senatoriem viņu amata pienākumu izpildīšanai. [...] Šīnī gadījumā ir nepieciešams, lai šie senatori, kuri nav apstiprināti, steidzamības kārtībā tiktu virzīti uz Saeimu, jo senāts, kas stāv kasācijas kārtībā pāri pār pārējām tiesām, ir katrā ziņā mūsu tiesas augstākā iestāde un tāpēc šīm personām vajadzētu būt augstākās valsts varas galīgi apstiprinātām, kura piešķir neatceļamību.”⁵⁹

Lai arī šāds priekšlikums ārēji vērsti uz Latvijas Senāta autoritātes stiprināšanu un Satversmes 84.panta piemērošanu, pēc savas būtības tiesnešu apstiprināšanas procedūrā tā iesniedzēji saskatīja iespēju panākt atsevišķiem senatoriem, kuri tika vainoti par 1929.gada 15.marta sprieduma sagatavošanu, liegt tiesības pildīt senatora pienākumus, neapstiprinot viņus tiesneša amatā. Šādu atsevišķu deputātu noskaņojumu raksturo arī Strādnieku un zemnieku frakcijas sagatavotais Agrārreformas aizsardzības likums, par kuru tika diskutēts tajā pašā sēdē.⁶⁰

Izmantojot Latvijas Tiesnešu biedrības iesniegto memorandu, Demokrātiskais centrs un Jaunsaimnieku un sīkgruntnieku partija rosināja lemt par citādāku uzdevumu Ministru kabinetam, proti, uzdot Ministru kabinetam stādīt priekšā Saeimai apstiprināšanai neapstiprinātos tiesnešus, lai apstiprināšanu varētu izdarīt 3.sesijas laikā.⁶¹

⁴⁹ Kalacs J. Pie jautājuma par tiesnešu apstiprināšanu. Jurists, 1930, Nr.2, 37.–38.sl.

⁵⁰ Latvijas Republikas 3.Saeimas III sesijas 1.sēdes 1929.gada 16.aprīlī stenogramma. Grām.: Latvijas Republikas III Saeimas stenogrammas. III sesija. 1929.gads. Rīga: Latvijas Republikas Saeimas izdevums, 1929, 29.–30.sl.

⁵¹ Turpat, 30.–38.sl.

⁵² Latvijas Republikas 3.Saeimas III sesijas 6.sēdes 1929.gada 23.aprīlī stenogramma. Grām.: Latvijas Republikas III Saeimas stenogrammas. III sesija. 1929.gads. Rīga: Latvijas Republikas Saeimas izdevums, 1929, 155. - 156.sl.

⁵³ Turpat, 162.sl.

⁵⁴ Turpat, 168.sl.

⁵⁵ Pret tiesnešu apvainošanu. Latvīvis, 1929.gada 25.aprīlis, Nr.2253.

⁵⁶ Ko vēlas Latvijas tiesneši. Latvīvis, 1929.gada 25.aprīlis, Nr.2253.

⁵⁷ Latvijas Republikas 3.Saeimas III sesijas 9.sēdes 1929.gada 26.aprīlī stenogramma. Grām.: Latvijas Republikas III Saeimas stenogrammas. III sesija. 1929.gads. Rīga: Latvijas Republikas Saeimas izdevums, 1929, 279.–286.sl.

⁵⁸ Latvijas Republikas 3.Saeimas III sesijas 10.sēdes 1929.gada 26.aprīlī stenogramma. Grām.: Latvijas Republikas III Saeimas stenogrammas. III sesija. 1929.gads. Rīga: Latvijas Republikas Saeimas izdevums, 1929, 323.sl.

⁵⁹ Turpat, 323.sl.

⁶⁰ Turpat, 322.–323.sl.

⁶¹ Turpat, 323.sl.

Deputāts Ādolfs Bļodnieks aicināja respektēt Latvijas tiesnešu biedrības memorandu un apstiprināt amatā visus tiesnešus, jo “blakus valsts satversmei un citiem tās svarīgākajiem pamatlukumiem viens no svarīgākajiem ir arī mūsu tiesas. Šis neatkarīgās tiesas prasa neatkarīgus, neatceļamus tiesnešus. Tāpēc mūsu priekšlikums arī paredz apstiprināt visus tiesnešus, neizņemot arī senatorus. Ja mēs to nedarītu, tad būtu it kā politiska izrēķināšanās, it kā mēs par viņiem spriestu tiesu. Tas ir nevietā, un to mūsu frakcija uz kategoriskāko noraida”.⁶²

Saeimas vairākuma atbalstu guva priekšlikums apstiprināt visus tiesnešus. Par to balsoja 55 deputāti, pret nebalsoja neviens, bet atturējās 32 deputāti.⁶³ Tādā veidā Saeimas vairākumam izdevās pasargāt Latvijas Senāta senatorus no iespējamās izrēķināšanās Saeimas balsojumā, prasot lemt par visu Latvijas tiesu tiesnešu apstiprināšanu. Tas noņēma šo jautājumu no politiskās dienaskārtības, jo visupirms Ministru kabinetam vajadzēja apzināt visus tiesnešus, kuri nav tikuši apstiprināti tiesneša amatā.

Ministru kabinets iesniedza attiecīgo tiesnešu sarakstu, taču jau drīz Saeima apmierināja Ministru kabineta lūgumu atdot attiecīgo sarakstu atpakaļ papildināšanai.⁶⁴ Atkārtoti Ministru kabinets šo sarakstu iesniedza 1929.gada 15.maijā un Saeima to nodeva Juridiskajai komisijai.⁶⁵ Saeimai sanākot uz nākamajām sesijām, Ministru kabineta atkal iesniedza tiesnešu sarakstu apstiprināšanai.⁶⁶ Tomēr parlamentārais vairākums konsekventi neizrādīja interesi šo jautājumu virzīt izskatīšanai Saeimas sēdē.⁶⁷ Kā to komentēja Latvijas tiesnešu biedrības pārstāvji, “tiesnešu apstiprināšanas jautājums ir vairākkārt bijis Saeimas dienas kārtībā, bet dažādu iemeslu dēļ tas līdz šim laikam nav pārvirzījies uz priekšu”.⁶⁸

Tikai 4.Saeima pievērsās tiesnešu apstiprināšanas jautājumiem, izlemjot izstrādāt grozījumus Tiesu iekārtas likumos, kur tikt noteikta tiesnešu apstiprināšanas kārtība.⁶⁹ Prezentējot sagatavoto likumprojektu, J.Pabērzs minēja, ka “mums ir vesela rinda tiesnešu, ko Ministru kabinets ir iecēlis amatā un kuri jau izpilda savus pienākumus, bet līdz šim vēl nav apstiprināti. Attiecībā uz šīs kategorijas mirtiesniešiem un izmeklēšanas tiesnešiem paredzēts, ka viņus Ministru kabinets stāda priekšā Saeimai apstiprināšanai 2 gadu laikā pēc šo pārgrozījumu spēkā stāšanās. Attiecībā uz pārējiem tiesnešiem, proti, uz apgabaltiesas un tiesu palātas locekļiem un senatoriem projekts paredz, ka šos tiesnešus Ministru kabinetam stāda priekšā Saeimai apstiprināšanai nekavējoties pēc šo papildinājumu un pārgrozījumu spēkā stāšanās”.⁷⁰ 4.Saeima attiecīgo likumu galīgajā lasījumā pieņēma 1933.gada 7.martā.⁷¹

⁶² Turpat, 324.sl.

⁶³ Turpat, 328.sl.

⁶⁴ Latvijas Republikas 3.Saeimas III sesijas 12.sēdes 1929.gada 30.aprīli stenogramma. Grām.: Latvijas Republikas III Saeimas stenogrammas. III sesija. 1929.gads. Rīga: Latvijas Republikas Saeimas izdevums, 1929, 379.sl.

⁶⁵ Latvijas Republikas 3.Saeimas III sesijas 25.sēdes 1929.gada 15.maijā stenogramma. Grām.: Latvijas Republikas III Saeimas stenogrammas. III sesija. 1929.gads. Rīga: Latvijas Republikas Saeimas izdevums, 1929, 853.sl.

⁶⁶ Latvijas Republikas 3. Saeimas IV sesijas 5.sēdes 1929.gada 8.novembrī stenogramma. Grām.: Latvijas Republikas III Saeimas stenogrammas. Ārkārtējā un IV sesija. 1929.gads. Rīga: Latvijas Republikas Saeimas izdevums, 1929, 335.sl.; Latvijas Republikas III Saeimas V sesijas 25.sēdes 1930.gada 4.aprīli stenogramma. Grām.: Latvijas Republikas III Saeimas stenogrammas. V sesija. 1930.gads. Rīga: Latvijas Republikas Saeimas izdevums, 1930, 915.sl.

⁶⁷ Baldonis K. Ari tiesneši organizējas. Valsts darbinieks, 1930, Nr.5, 142.lpp.

⁶⁸ Vikmanis K. Vai atceļ tiesnešu neatkarību. Jurists, 1932, Nr.6, 157.sl.

⁶⁹ Latvijas Republikas 4.Saeimas IV sesijas 7.sēdes 1932.gada 25.oktobrī stenogramma. Grām.: Latvijas Republikas IV Saeimas stenogrammas. IV sesija. 1932.gads. Rīga: Latvijas Republikas Saeimas izdevums, 1932, 279.sl.

⁷⁰ Turpat, 279.– 280.sl.

⁷¹ Latvijas Republikas 4.Saeimas V sesijas 9.sēdes 1933.gada 7.martā stenogramma. Grām.: Latvijas Republikas IV Saeimas stenogrammas. V sesija. 1933.gads. Rīga: Latvijas Republikas Saeimas izdevums, 1933, 372.sl.

Tāpat 4.Saeima uzsāka tiesnešu apstiprināšanu. Piemēram, 1933.gada 19.decembra sēdē Saeima apstiprināja vairākus tiesnešus pēc Juridiskajā komisijā apspriesta saraksta. Nepieciešamo balsu vairākumu ieguva desmit tiesneši, bet divi tiesneši tika noraidīti.⁷² Apspriežot apstiprinātos tiesnešus, presē tāpat izskanēja pateicība politisko spēku atbalstam šā jautājuma izlemšanā: “Ar gandarījumu atzīmējams, ka šoreiz minētie tiesneši savu apstiprināšanu panākuši ar deputāta Lūkina rūpēm un latgaliešu atbalstam, kuriem vairāk taisnības sajūtu. Mirtiesneša Pļaviņas apstiprināšanai šoreiz nav arī kaitējušas kāda žida Kalmanoviča kalpa drauga intrigas.”⁷³

V. SECINĀJUMI

Latvijas tiesiskajā iekārtā no Latvijas Republikas proklamēšanas brīža bija paredzēta demokrātiskas tiesiskas valsts principu nodrošināšana, tostarp no likumdevēja varas un izpildvaras neatkarīgas tiesu varas izveidošana un uzturēšana. Tomēr gan Latvijas Satversmes sapulcē, gan arī tiesību zinātnē tiesu vara neizpelnījās ievēribu kā būtisks konstitucionālo tiesību jautājums. Piemēram, profesors Kārlis Dišlers klasiskajā darbā “Demokrātiskas valsts iekārtas pamati. Ievads konstitucionālajās tiesībās” vispār nav aplūkojis tiesu varu kā vienu no valsts varas orgāniem.⁷⁴

Atbilstoši Latvijas Satversmes sapulces iecerei Satversmes VI nodaļa “Tiesas” neveido iekšēji noslēgtu un pilnīgu tiesu iekārtas konstitucionālo noregulējumu. Drīzāk Satversmes 82.–86.pantā tika uzņemtas normas, kuras grozīja pastāvošos tiesu iekārtas likumus, lai tos saskaņotu ar iecerēto un Satversmē noteikto Latvijas konstitucionālo iekārtu.

Satversmes 84.panta pirmais teikums paredz vispārēju principu, ka Saeima apstiprina amatā tiesnesi. Šā principa īstenošanas forma – apstiprināšanas procedūra un gadījumi, kad Saeima var lemt par tiesnesi – ir konkretizējama likumdošanas ceļā. Pēc Satversmes piemērošanas par Saeimas tiesību apjomu pastāvēja domstarpības tiesību praksē, kuras galīgi tika izlemtas ar 1933.gada 7.marta grozījumiem Tiesu iekārtas likumos.

Starpkaru periodā vērojami arī vairāki konstitucionāli konflikti starp tiesu varu un likumdevēja varu, kad beidzamo neapmierināja Latvijas Senāta sniegtā likumu interpretācija.⁷⁵ Šajās parlamentārajās diskusijās lielākoties pārsvaru guva tiesu varas neatkarības principu respektējošais viedoklis, proti, Latvijā sāka nostiprināties pārliecība, ka parlamentārā publiskā parlaments nav omnipotents suverēns un tiesu vara var noteikt parlamenta varas robežas.

Starpkaru periodā sāka iezīmēties tendence, ka tiesneši kopīgiem spēkiem mēģināja veidot dialogu ar likumdevēja varu un iesaistīties tiesu iekārtas pilnveidojumu ierosināšanā un apspriešanā. Šajā ziņā Latvijas tiesnešu biedrības līdzdalība tiesnešu apstiprināšanas procedūras noteikšanā liecina par senām tiesu varas un likumdevēja varas dialoga tradīcijām Latvijas konstitucionālajā iekārtā.

Raksta pamatā – referāts Augstākās tiesas 2014.gada 14.aprīļa konferencē “Tiesas juridiskās kultūras telpā”

⁷² Latvijas Republikas 4.Saeimas VII sesijas 18.sēdes 1933.gada 19.decembrī stenogramma. Grām.: Latvijas Republikas IV Saeimas stenogrammas. VII sesija. 1933.gads. Rīga: Latvijas Republikas Saeimas izdevums, 1933, 869.– 871.; 884.sl.

⁷³ Jaunie tiesneši. Latgales ziņas, 1934.gada 5.janvāris, Nr.1.

⁷⁴ Dišlers K. Demokrātiskas valsts iekārtas pamati. Ievads konstitucionālajās tiesībās. Rīga: A.Gulbis, 1931.

⁷⁵ Skat. arī: Pleps J. Parlaments pret tiesu, prezidents pret parlamentu. Deputāta Jāņa Goldmaņa imunitātes lieta. Jurista Vārds, 2010.gada 6.aprīlis, Nr.14(609).

TIESAS UN POLITIĶI VIENĀ LAIVĀ

Lolita ČIGĀNE, 11.Saeimas deputāte,
Finanšu ministrijas parlamentārā sekretāre

2014.gada 14.aprīlā Augstākās tiesas organizētajā konferencē “Tiesas juridiskās kultūras telpā” man bija visai grūts uzdevums – runāt par tiesu un politiķu attiecībām. Šīs attiecības ir sarežģītas, un publiskās runās no abām pusēm dotie mājieni un diplomātiskos izteikumus ietvertā savstarpējā nepatika privātās sarunās izpaužas sulīgos apzīmējumos, neglaimojošos epitetos un asos izteicienus. Tādēļ savā uzrunā tiesnešiem izvirzīju tēzi – tikai tad, kad gan tiesas un politiķi pilnībā pieņems, ka visi esam vienā laivā, kas mērķtiecīgi kustas, ja airējam vienā virzienā, bet haotiski – ja katrs savā, mēs kopā varēsim veicināt valsts labklājību. Lai tie nebūtu tikai tukši, patētiski vārdi, izmantoju konkrētu piemēru.

Kā zināms, Latvijā, salīdzinot ar Eiropas Savienības valstīm, ir trešais zemākais nodokļu slogs attiecībā uz iekšzemes kopproduktu (IKP). No Eiropas vidējā mēs atpaliekam par 11%, no Igaunijas – par 7%. Vislielākais nodokļu slogs ir Dānijā – 47,6% no IKP. Tāpēc arī Dānija var atļauties dāsnu sociālo programmu finansējumu, un arī mums pašlaik ļoti aktuālo drukātās preses subsīdešanu, lai nodrošinātu daudzveidīgu informatīvo telpu.

Tomēr pašlaik runāt par būtisku nodokļu sloga palielināšanu, lai dāsnāk finansētu daudzās vajadzības – skolotāju algas, veselības aprūpi un aizsardzību, nevienas īsti neuzdrošinās. Pašlaik, ja kādam vajag vairāk, citam jāņem nost. Tas tāpēc, ka sabiedrībā jau tāpat ir pārliecība, ka esošais nodokļu slogs ir nepamatoti smags, ka esošie nodokļi netiek pienācīgi iekasēti, un ka “mazajām zivīm” ir daudz pienākumu, bet “lielās” netraucēti peld pa straumi. Tāpēc tiesnešiem ierosināju trīs rīcības pamatvirzienus – politiķiem atrast veidu, kā saprātīgi paaugstināt valsts ieņēmums no nodokļiem,

nepaaugstinot jau tā smago slogu uz darba ņēmējiem, labāk iekasēt nodokļus un panākt to, lai nopietnos noziegumos apsūdzētas amatpersonas tiktu savlaicīgi notiesātas.

Vismaz pēdējos divos virzienos ļoti liela nozīme ir tiesu darbam. 2013.gada septembrī kopējā nodokļu parādu summa bija apmēram 1,5 miljardi eiro, kas ir ¼ no 2014.gadā plānotajiem kopējiem nodokļu ieņēmumiem. Ar šādu papildus summu valsts budžetā varētu gan palielināt finansējumu aizsardzībai, gan veselībai, gan izglītībai. Tomēr, kā secinājis krimināltiesību eksperts un Saeimas deputāts Andrejs Judins, “kaut gan izvairīšanās no nodokļu samaksas saskaņā ar likumu ir atzīta par smagu [...] un sevišķi smagu [...] noziegumu, tiesu un prokuratūras sodu piemērošanas politika attiecībā uz šiem noziegumiem ir miksta un pārkāpējus saudzējoša” (“Jurista Vārds”, 2013.gada 15.oktobris).

Saskaņā ar Judina analīzi mūsu tiesas skatās bargāk uz neliela apmēra zādžībām nekā uz izvairīšanos no nodokļa nomaksas. Iztiesājot izvairīšanos no nodokļu nomaksas, tiesas ļoti labprāt ņem vērā vainu mikstinošus apstākļus, sodi reti ietver reālu brīvības atņemšanu. Piemēram, par izvairīšanos no nodokļu nomaksas reāla brīvības atņemšana tiek piespriesta tikai 3% gadījumos, bet par neliela apjoma zādžībām – gandrīz 40% gadījumos. Tātad tiesas bargāk tiesā gadījumus, kad no plaukta nozagtas zāptes burkas, nekā gadījumus, kad persona izvairījies no nodokļu nomaksas pat lielā apmērā. Tiesu attieksmei jāmainās, jo bez šiem nodokļu ieņēmumiem mums nekad nepietiks finansējuma būtiskajām valsts vajadzībām.

Visbeidzot, ilgstošie tiesu procesi, kuros nopietnos kriminālnoziegumos apsūdzētas personas izmanto visus procesuālos līdzekļus, lai vilcinātu tiesu, atstāj demotivējošu iespaidu uz visu sabiedrību un rada sajūtu, ka viss smagums jānes uz “mazo” pleciem, kamēr “lielie” visiem nekaunīgi smejas sejā. Kamēr tā būs, īpaši saturīga saruna par to, kā iekasēt vairāk nodokļu, lai valsts vairāk varētu atļauties, nevarēs notikt.

VALSTS VARAS DALĪŠANA UN VARAS ATZARU MIJIEDARBĪBA TIESISKĀ VALSTĪ

Prof. Dr.h.c. Egils LEVITS,
Eiropas Savienības Tiesas tiesnesis

Šajā nelielajā ieskatā par varas dališanas principu sākumā uzmanību pievēršīšu varas dališanas principa jēgai un būtībai, pēc tam apskatīšu dažus atsevišķus problēmjautājumus triju valsts varas atzaru savstarpējās attiecībās.

I. SABIEDRĪBAS VARA UN VALSTS VARA

Kā valsts, tā sabiedrība vienmēr ir saistīta ar **varu**. Sabiedrība un valsts bez varas nav iespējama. Katrā ziņā vēsturē kāda valsts vai sabiedrības formācija bez varas nekad nav pastāvējusi. Anarhistiska sabiedrība bez varas izpausmēm, kurai valsts kā īpaša sabiedrības formācija vairs nav vajadzīga, jau kopš 18.gadsimta ir bijusi zināma progresīva utopija, bet tā diemžēl nav funkcionējoša utopija.

Taču starp valsts varu no vienas puses un sabiedrības varu no otras puses pastāv ciešas savstarpējas attiecības. Tās vienkāršoti var izteikt šādi – jo lielāka valsts vara, jo mazāka sabiedrības vara; jo mazāka valsts vara, jo lielāka sabiedrības vara.

Sabiedrības vara lielā mērā ir stiprākā vara pār vājāko.¹

Sabiedrības vara nav saistīta ar daudziem principiem, kas tieši demokrātiskā valstī saista valsts varu. Var teikt, ka sabiedrības vara visumā nav orientēta uz taisnīgumu, bet gan uz individu pašrealizāciju, taču individu faktiskās iespējas pašrealizēties ir ļoti dažādas. Bagātajam un spēcīgajam tās ir daudz lielākas nekā trūcīgajam un vājam. Pirmsmodernajā laikmetā sabiedrības vara balstījās galvenokārt uz fizisku spēku (spēju organizēt bruņotas vienības, kas īstenoja varu), mūsdienās tā balstās uz neviencildīgi sadalīto – naudas varu.

Taču arī mūsdienu **valsts** kā sabiedrības īpaša formācija ir cieši saistīta ar varu. Tā **pārņem, formalizē, strukturē, sakalda un monopolizē** lielu daļu (taču ne visu) sabiedrības varas.

Tātad demokrātiska valsts ierobežo sabiedrības varu (precīzāk – varas formācijas sabiedrībā), kas tirgus saimniecībā lielā mērā balstās uz naudu, un tādā veidā rada nominālu **līdzsvaru** starp spēcīgajiem un vājajiem. Šis līdzsvara punkts var atrasties dažādās vietās starp abiem ekstrēmiem – neierobežotu sabiedrības varu vai neierobežotu valsts varu. Piemēram, 19.gadsimta

¹ Kas notiek, ja valsts – un līdz ar to tās formālās varas monopols – sabrūk, ir uzskatāmi redzams tā saucamajās „neveiksmīgajās valstīs” (*failed states*). Tur valsti un tās formalizēto varu nomaina nevis taisnīga bezvaras sabiedrība, bet gan bandītiski formējumi, kas īsteno leģitīmetu varu vai nu savās (kriminālajās) interesēs kā, piemēram, Somālijā, vai ideoloģiskajās interesēs kā, piemēram, Afganistānā vai tā saucamajā Kalifātā Irākas ziemeļos.

ideāls modelis bija tā saucamā naktssargu valsts, kur gandrīz visa vara bija sabiedrības rokās, kamēr valsts vara aprobežojās galvenokārt ar sabiedriskās kārtības nodrošināšanu. Savukārt šodien, it sevišķi tajās valstīs, kuras lielāku vērību liek uz sociāli atbildīgas valsts virsprincipu, tāpat vēlāk uz ekoloģiskas valsts virsprincipu, šis līdzsvara punkts ir noteikts vairāk uz vājāko sabiedrības locekļu pusi.

II. VALSTS VARAS IEROBEŽOŠANAS NEPIECIEŠAMĪBA

Taču principiāli formalizētā un strukturētā **valsts vara** ir tikpat **bīstama indivīdam**, viņa brīvībai kā spēkā vai naudā balstītā privātā vara. Vēl vairāk – labi organizēta valsts vara parasti ir stiprāka par vājāk organizēto privāto varu. Modernās teritoriālās valsts, kas sāka veidoties 16.gadsimtā, sākotnējais mērķis bija izbeigt pastāvīgos privātos karus starp daudzajiem sabiedrības varas centriem, koncentrējot visu (spēka) varu viena **monarha** rokās, kura vara bija **absolūta**, t.i., neierobežota. Taču šāda koncentrācija nenovērsa valsts (precīzāk – absolūta monarha) varas ļaunprātīgu izmantošanu, kas tagad – agrākā pastāvīgā „pilsoņu kara” vietā – apdraudēja sabiedrības locekļus.

Tas bija vēsturiskais dzinulis, kādēļ radās ideja savaldīt un domesticēt monarha absolūto valsts varu. Šo ideju pirmo reizi formulēja Monteskiē (*Montesquieu*, 1689–1755), kurš, lai mazinātu pilsoņa brīvības apdraudējumu no vienas personas rokās koncentrētās valsts varas, ieteica to **saskaldīt** trijos atsevišķos valsts varas atzaros – **likumdevēja varā, izpildu varā un tiesu varā**. Šos trīs valsts varas atzarus īstenotu dažādi valsts varas orgāni. Tādā veidā, pirmkārt, valsts vara pār individuālajiem sabiedrības locekļiem nebūtu tik monolīta un līdz ar to tik stipra un indivīda brīvību apdraudoša, un, otrkārt, šie trīs valsts varas atzari ietekmētu un kontrolētu viens otru un tādējādi radītu iespēju tos pakļaut un piesaistīt **tiesībām**, kas abstrakti būtu orientētas uz taisnīgumu.

Monteskiē ideja par valsts varas dalīšanu tika īstenota tikai 19. un 20.gadsimtā mūsdienu **konstitucionālā demokrātiskā valstī**. Pie šī valsts iekārtas modeļa pieder arī Latvija.

III. VALSTS VARAS ATZARI UN TO (NE)POLITISKUMS

Katrs no šiem trim valsts varas atzariem savās attiecībās ar **tiesībām** pakļaujas atšķirīgiem principiem. Tas ir saistīts ar to atšķirīgo primāro „**politiskumu**”, respektīvi, „nepolitiskumu”.

Likumdevēja vara ir politiska vara. Tā veido likumus (konstitucionālais likumdevējs – konstitūciju) atbilstoši politiskai motivācijai – likumdevējs veido likumu tā, kā tas to uzskata par labāku.

Savukārt **izpildu** vara ir „vertikāli” dalīta divās daļās. Izpildu varas augšā atrodas **valdība**. Valdība, no vienas puses, izpilda likumdevēja pieņemtus likumus, tātad ir tiesiski saistīta ar tiem. Taču, no otras puses, valdībai ir plaša rīcības brīvība citos jautājumos, kas nav tieši regulēti ar likumu. Šos jautājumus valdība izlemj tāpat kā likumdevējs – vadoties no politiskas motivācijas. Taču izpildvaras „apakšējais” līmenis – **valsts pārvalde**, kas ir padota valdībai, – darbojas primāri nevis politisku motīvu vadīta, bet gan pakļaujas tiesību normām, kuras ir radījis likumdevējs un – pakārtotā pozīcijā – arī valdība.

Savukārt **tiesu** vara ir pakļauta tikai tiesībām. Tā nedrīkst darboties primāri politisku motīvu vadīta, tai tiesību normas ir jāpiemēro, balstoties uz juridisko tiesību piemērošanas, it sevišķi interpretācijas, metodoloģiju.

Tomēr šī it kā skaidrā teorija, kas nodala politiku no tiesībām, paraugoties tuvāk, nemaz nav tik viennozīmīga. Ir jāņem

vērā pašu likumdevēja radīto **tiesību normu politiskā būtība**. Ir teiciens, ka tiesības ir sareģējusī politika. Kamēr tiesības vēl nav formāli pieņemtas likuma formā, tikmēr visi kaislīgi strīdas par un pret, bet tai brīdī, kad parlaments nobalso, attiecīgais politiskais jautājums ir iestrādāts likumā un ar to darbojas arī tiesas, to piemērojot. Tātad jau pieņemtās tiesību normas ir nevis tieši politiskas, bet gan netieši, strukturāli politiskas; tās atspoguļo, stabilizē un reproducē sabiedrībā un valstī pastāvošās **varas attiecības**.

Tiesnešiem ir svarīgi to apzināties. Politiskās rīcības brīvības tiesnesim paveras sevišķi tur, kur tiesību normas pieļauj plašu interpretācijas brīvību. Tiesnesis nekādā gadījumā nedrīkst darboties partijiski politiski, taču tā kā šī rīcības un interpretācijas brīvība ir jāpiepilda ar saturu, kurš pēc savas būtības vienmēr ir politisks, viņam šis saturs ir jāorientē uz plašāka mēroga politiskiem principiem. Pie tam jāņem vērā, ka partijiska politika – kas demokrātijā ir nepieciešama un kuru nedrīkst uzskatīt par kaut ko negatīvu – tomēr ir tikai viens no plašā politikas lauka sektoriem. Politiku demokrātijā nekādā gadījumā nedrīkst reducēt tikai uz partijisko politiku (partiju nostādnēm, partiju konkurenci utt.).

Šos plašāka mēroga politiskos principus, kurus tiesnesim, piemērojot tiesības, bieži ir pastarpināti līdzjāpiemēro, viņš it sevišķi var atrast arī valsts konstitūcijā un attiecīgās valsts un sabiedrības iekārtas būtībā. Tādēļ tiesnesis nedrīkst būt tikai „šaurš” jurists, kas „aiz kokiem neredz mežu”. Lai pareizi un atbildīgi piemērotu tiesību normas, viņam – tas it sevišķi attiecas uz augstākā instanču tiesnešiem – ir jāpārredz valsts un sabiedrības struktūras, principi, tendences, ar vārdu sakot, viņam ir nepieciešams plašāks skats un pietiekoši dziļa politiska izpratne par to sistēmu, kurā viņš darbojas.

IV. VALSTS VARAS DALĪŠANAS PRINCIPA FUNKCIJAS

Valsts varas dalījumam trijos atzaros mūsdienu demokrātiskā konstitucionālā valstī ir divas galvenās funkcijas.

Pirmkārt, tas veido kompleksu valsts **varas līdzsvara un atsvara sistēmu**. Tā nodrošina to, ka valsts vara nav absolūta un monolīta, bet ka šīs varas atzari savstarpēji ierobežo, ietekmē un kontrolē viens otru. Valsts vara ir ne tikai **sadalīta** trijos atzaros, bet šie atzari vienlaikus ir arī **sazoboti** viens ar otru tādā veidā, ka viena varas atzara kompetences daļēji (bet nekādā ziņā ne pilnīgi) ietiecas citā varas atzarā, to sasaistot un ierobežojot. Līdz ar to sākotnēji monolīta valsts vara kļūst **diferencēta**, un tā pilsonim vairs nav tik bīstama, viņš var savas intereses un tiesības īstenot ar viena varas palīdzību, kas kontrolē citu valsts atzaru. Pašsaprotami, ka šī augstākā kontroles funkcija ir uzticēta tiesu varas atzaram.

Otrkārt, reprezentatīvā demokrātijā valsts varas dalīšanas princips ir nepieciešams, lai **piesaistītu visu valsts darbību demokrātiskās valsts suverēna – tautas – gribai**. Šī tautas griba ir politiska, un tā primāri tiek īstenota caur tautas (pilsoņu kopuma) ievēlēto politisko likumdevēju, kas to pārnes tālāk uz izpildu varu – vispirms uz politisko valdību, kura savukārt to īsteno ar tiesiski darbojošās valsts pārvaldes palīdzību; visbeidzot, abu pirmo valsts varas atzaru darbības tiesiskumu (kurā ir kondensējusies tautas politiskā griba) kontrolē tiesu vara.

V. VALSTS VARAS DALĪŠANAS SISTĒMA KĀ TIESISKAS VALSTS VIRSPRINCIPA ELEMENTS

Moderna, augsti attīstīta Rietumu tipa demokrātiska valsts ir tāda valsts, kurai jāizpilda dažādi priekšnoteikumi, lai tā varētu „spēlēt šajā līgā”. Šādi valstij ir jāpieņem vairākām īpašībām jeb atribūtiem, kas raksturo tās valsts iekārtas struktūru un

iezīmē valsts darbības un atbildības galvenos virzienus – tai jābūt demokrātiskai valstij, tiesiskai valstij, sociāli atbildīgai valstij, nacionālai valstij² (citkārt Eiropā to sauc arī par kultūrvalsti). Šos modernās Rietumu tipa demokrātiskās valsts pamatraksturojumus valststiesiskā kontekstā var apzīmēt par **valsts iekārtas virsprincipiem**. Ņemot vērā vides apdraudējuma pastāvīgo pieaugumu, varbūt nākamajos vienā vai divos gadu desmitos valststiesības zinātnē iezīmēsies jauns modernas valsts atribūts, tā saucamā ekoloģiskā valsts.

Katrs no šiem virsprincipiem dalās ļoti daudzos un dažādos principos, līdz tas tiek „novadīts” līdz likumiem un tiesas spriedumiem. **Varas dališanas princips** pieder pie **tiesiskās valsts virsprincipa**, taču tam ir sasaiste arī ar demokrātijas virsprincipu.

Vismaz teorētiski ir iespējama demokrātiska valsts bez varas dališanas.³ Tāda, piemēram, bija Atēnu demokrātija. Tur demokrātiski leģitimētie valsts varas orgāni apvienoja sevi kā likumdevēja, tā izpildu, tā tiesu varu.

Šodien šāda tipa demokrātija vairs nepastāv. Mūsdienās visas demokrātiskās valstis ir arī tiesiskās valstis.⁴ Tomēr **nepilnīga varas dališanas** sistēma – varas sadalījums starp izpildvaru un likumdevēju nav stingri ieturēts (kamēr tiesu vara jebkurā gadījumā ir skaidri norobežota no abām pārējām varām) – vēl atrodamā Šveices kantonu iekārtās. Vairākās valstis, ieskaitot Latviju, tāda pati nepilnīga varas dališanas sistēma darbojas pašvaldībās.

Demokrātija tāpat nenozīmē vienmēr pilnīgi „tīru” valsts varas sadalīšanu trijās varās, taču **tiesiska valsts** bez varas dališanas nav iespējama. Tiesiska valsts, cita starpā, nozīmē, ka valstī pastāv **neatkarīga tiesu vara**. Tas savukārt nozīmē, ka (vismaz) tiesu varai jābūt atdalītai no pārējās valsts varas (kas savukārt parasti ir sadalīta likumdošanas un izpildu varās).

Tādēļ valsts varas dališanas sistēma vienmēr ir **obligāts tiesiskās valsts virsprincipa elements**.⁵ Sistēmiski to var uzskatīt par vienu no tiesiskās valsts virsprincipa pirmās pakāpes apakšprincipiem jeb galvenajiem principiem.

VI. ATTIECĪBAS STARP ATSEVIŠĶIEM VARAS ATZARIEM

Tālāk iezīmēšu dažus atsevišķus jautājumus valsts varas atzaru – likumdevēja, izpildvaras un tiesu varas – attiecībās.

Sākšu ar attiecībām starp **likumdevēja varu un izpildvaru**.

Arī šajā konferencē jau tika runāts par sabiedrības attiecību pārēmīgu tiesiskošanu un ar to saistītiem **likumu plūdiem**, par ko primāri atbildīgs būtu likumdevējs, bet kuru īsteno izpildvara. Tas ir ļoti pazīstams sauklis – vajag mazāk un vienkāršākus likumus, mazāk valsts regulējumus un to izpildu aktus! Taču tā ir utopiska ilūzija, jo nav iespējams samazināt likumu skaitu un kompleksitāti, nesamazinot sabiedrības kompleksitāti. Kompleksa sabiedrība prasa kompleksas tiesību normas, lai tā varētu funkcionēt. Likumu plūdi – ja mēs gribam tos tā saukt – nav apturami, tie ir tikai samazināmi.

² Šie Latvijas valsts iekārtu raksturojošie elementi jeb virsprincipi, kas konkrētīzē Satversmes 1.pantā noteiktās Latvijas demokrātiskās valsts iekārtas saturu, ir norādīti arī Satversmes Ievadā.

³ Varas dališanu nepazīst vai tā ir nepilnīga **nedemokrātiskās** valsts iekārtās – agrāk absolūtā monarhijā, jaunākos laikos autoritārās un totalitārās valsts iekārtās. Sociālistiskā valsts iekārta kā totalitārās valsts iekārtas paveids, kas tika īstenota arī Latvijā okupācijas periodā, arī teorētiski noraida valsts varas dališanas principu.

⁴ Pārejas periodā no sociālistiskās un demokrātijai atbilstošās kontinentālās Eiropas tiesību sistēmu Latvijai un citas jaunās Eiropas demokrātijas kādu laiku varēja uzskatīt par (jau) demokrātiskām, taču (vēl) ne tiesiskām valstīm. Vēlākais ar pievienošanas Eiropas Savienībai 2004.gadā šis etaps jau ir uzskatāms par noietu.

⁵ Tiesiskās valsts virsprincipi nav obligāti saistīti ar demokrātijas virsprincipu.

Viena no izpildvaras un likumdevējvaras attiecību problēmām ir tas, ka parlamentārajā sistēmā **faktiski saplūst** likumdevēja vara ar izpildvaru. Tas bieži noved pie tā, ka parlaments pieņem ļoti **detalizētus likumus**, pie tam galvenokārt uz valdības iniciatīvas pamata. Iespējamais risinājums būtu likumdevēja pašierobežošanās un koncentrēšanās uz principiāliem jautājumiem, politiskā virziena iezīmēšanu, detalizētākus regulējumus atstājot valdības ziņā.

Dažās valstīs pastāv īpaša institūcija, kuras viens no uzdevumiem ir pirms regulējuma pieņemšanas izteikt savus apsvērumus, kam to labāk pienāktos darīt – valdībai vai parlamentam. Tās ir tā saucamās **valsts padomes**, kas nav tikai judikatīvs orgāns, bet ir valsts orgāns *sui generis*. Tajās valstīs, kur tas funkcionē, šīs padomes darbojas kā zināms “kanalizācijas” mehānisms, lai atlasītu svarīgus likumus parlamentam, bet detalizētos regulējumus valdībai un panākt to, ka parlamentātie spriežam spriežam domā par politiskiem jautājumiem pēc būtības.

Starp citu, var saskatīt interesantu paradoksu, ka par šo varu saplūšanas problēmu runā daudzās Rietumeiropas parlamentārajās demokrātijās, kur darbojas **stingras, disciplinētas politiskās partijas**, – jo stingrāka partiju sistēma, jo vairāk saplūst izpildvara ar likumdevēja varu, jo partijas vadība, kas atrodas valdībā, vienlaikus politiski kontrolē arī savu frakciju parlamentā. Līdz ar to partijas vai koalīcijas veidolā faktiski izveidojas **vienots varas centrs**, kas pakļauj sev gan valdību, gan parlamentu. Šī **faktiskā partiju vara** – par kuru gan jāsaprot, ka tā ir demokrātiski leģitimēta – zināmā veidā degradē valsts varas dališanas principu, jo nenodrošina pietiekošu likumdevēja kontroli pār izpildvaru. Šo trūkumu tomēr daļēji atsvēr opozīcijas – parasti politiskā – kontrole pār valdību un likumdevēju „apvienojošo” valdošo koalīciju, pie tam „gala vārds” jebkurā gadījumā pieder vēlētājam.

Turpretim **Latvijā** partiju disciplina nav tik stingra, līdz ar to šī likumdevēja un izpildvaras saplūšana nav tik izteikta. Bieži vien ir tā, ka valdība atsūta kādu likumprojektu uz Saeimu, un tad tas tiek grozīts un dažreiz pieņemts pilnīgi citādāks nekā valdība to bija gribējusi. Tas ir zināms paradokss, ka Latvijas vājā politisko partiju sistēma zināmā veidā darbojas pret izpildvaras un likumdevēja varas saplūšanas tendenci. Latvijā „klasiskais” varas dalījums starp likumdevēja varu un izpildvaru tādēļ darbojas efektīvāk.

Runājot par **likumdevēja un tiesu varas attiecībām**, var iedomāties skalu, kur vienā pusē būtu **politiskās tiesas**, proti, tiesas tiktu ieceltas politiski un darbotos saskaņā ar primāri partijiski politiskiem kritērijiem, bet otrā skalas pusē būtu tā saucamā **tiesnešu valsts**, kur visi jautājumi tiek izlemti saskaņā ar tiesībām, pār kurām beidzamais vārds ir tiesnešiem, tātad kur tiešā politika faktiski ir “nožņaugta”.

Tādēļ valsts iekārtai ir jāatrod **pareizais līdzsvars** starp tiesnešu valsti, kas ir negatīvs apzīmējums, un politikajām tiesām, kas ir tikpat negatīvs apzīmējums. Nav tādas vispārējās formulas, kā šo pareizo līdzsvaru atrast. Lielā mērā to nosaka juridiskā kultūra, par ko arī ir šī konference. Piemēram, viens apsvērums varētu būt tiesu varas, it sevišķi Satversmes tiesas, pašierobežošanās, piemērojot augsta abstrakcijas līmeņa tiesību normas. Tādā veidā tā apzināti dotu lielāku brīvību primāri politikajām varām – likumdevējam un valdībai. No otras puses, tiesu varai ir jānodrošina efektīva tiesību normu ievērošana. Nosakot tiesību normas abstraktuma pakāpi, likumdevējs arī netieši nosaka tās robežas, cik tālu tiesu vara to vēlāk kontrolēs.

Katrā ziņā, lai pareizi noteiktu robežu starp tiesu varu no vienas puses un likumdevēja varu no otras puses – un tas ir jādara pastāvīgi –, starp tām ir nepieciešams **dialogs**. Likumdevēja

varai un tiesu varai ir katrai citi leģitimitācija avoti. Likumdevēja leģitimitācija demokrātiskā valstī ir tautas griba, kas noteikta procedūrā (kuras centrālais elements ir brīvas vēlēšanas) tiek kondensēta un pārveidota. Turpretim tiesu varas demokrātiskā leģitimitācija ir daudz vājāka. Ja likumdevējs nav apmierināts ar kādu tiesu varas lēmumu, tad tā dabiskā reakcija būtu attiecīgi mainīt likumu, lai tādā veidā šo tautas gribu (likumdevēja izpratnē) padarītu atkal efektīvu. Tiesiskā valstī šajā dialogā **pēdējais vārds** tomēr pieder tiesai, kura vadās pēc vispārējiem tiesību principiem, tajā skaitā arī pēc tā, kas ir valsts identitāte un tās konstitucionālais kodols.

Valsts orgāns, kas varētu šo dialogu starp likumdevēju un tiesnešiem un tiesu varu veicināt, Latvijā ir iedibināts. Tā ir **Tieslietu padome**. Tā ir veidota gan ne ar tieši šādu nolūku, bet tomēr tās funkcijas varētu paplašināt. Tieslietu padome ir labs dialoga forums, kurā, iespējams, varētu diskutēt arī jautājumu, vai likumdevējam vajadzētu reaģēt uz kādu tiesas spriedumu vai nē.

Trešā attiecība varas trīsstūri ir **izpildvaras un tiesu varas attiecības**. Arī šajās attiecībās pārspējumi gan no vienas, gan no otras puses ir kaitīgi demokrātiskās un tiesiskās valsts funkcionēšanai, bet jāatceras, ka izpildvara ir un paliek atbildīga vēlētāju priekšā.

Ir bīstami atstāt kādu „varas saliņu” pilnīgi izolētu no visas pasaules – tas ir pretrunā ar tiesiskās valsts virsprincipu un demokrātiskā valstī nepieļaujami. Tas, protams, attiecas arī uz tiesu varu. Tādēļ **izpildvara ir demokrātiski atbildīga par to, ka tiesu vara funkcionē**. Protams, izpildvara nekādā ziņā nedrīkst iejaukties **tiesas spriešanā**. Tādēļ strikti jānodala tiesu varas funkcionēšanas jautājumi no tiesas spriešanas. Tiesas spriešana, protams, arī ietilpst tiesu varas funkcionēšanā, bet tiesu varas funkcionēšana ir arī dažādi citi jautājumi, kas ir izpildvaras atbildībā, piemēram, tiesu personāla jautājumi, tiesu aprīkojums un citi. Teorētiski varētu iedomāties, ka izpildvara kopā ar likumdevēja varu varētu mēģināt iespaidot tiesu varu, teiksim, ļoti samazinot tiesu varai atvēlēto budžetu. Tādā veidā, ka tiesa vairs nevar darboties *de facto*. Domāju, ka tas tad varētu būt Satversmes tiesas jautājums, jo, budžeta finansējumam nokrītot zem noteikta līmeņa, var teikt, ka šādā veidā varas dalīšanas princips un izpildvaras atbildība tiek pārkāpta. Varētu diskutēt arī par jautājumu, vai ir pareizi, ka tiesu vara pati iet uz parlamentu un **aizstāv savu budžetu politiskajā**

procesā, jo tiesu varai politiskajā budžeta sadales procesā nav ko „piedāvāt”. Tādēļ nodrošināt tiesu varas funkcionēšanu, tajā skaitā attiecīgu finansējumu, ir – konstitucionāla līmeņa – izpildvaras uzdevums. Cits piemērs – **juridiskā izglītība**. Tiesas nav atbildīgas par juridisko izglītību, bet nodrošināt atbilstošas kvalifikācijas juristu sagatavošanu ir izpildvaras uzdevums, kas ietilpst tās pienākumā gādāt par tiesu varas funkcionēšanu. Tādēļ labi, ka ir atsākušās diskusijas par vienoto jurista standartu Latvijā, lai gan par to tiek runāts nu jau divdesmit gadus.

Interesanti ir vēl citi – bieži vien grūti saredzami – tiesu varas iespaidošas vai nepareizu attiecību veidi. Piemēram, tiesu varas noslodze vai neadekvāti procesuālie risinājumi.

Saprotams, ka izpildvara, kā arī likumdevēja vara un līdz ar to visa valdošā koalīcija ir atbildīga vēlētājiem par to, lai tiesas procesi tiktu izskatīti **laicīgi**. Taču reizēm kā risinājums tiek piedāvāts ļoti **vienkāršot tiesas procesu**. Taču pārmērīgi vienkāršojot procesu, mēs varam nonākt tik tālu, ka tas vairs nav tiesiskās valsts cienīgs process. Katrā ziņā ir **robežas**, arī jautājumā par tiesu **noslodzi**. Iespējams pat izskaitļot, cik minūtes tiesnesim vajadzīgas laika, lai domātu par vienu lietu un lai izietu cauri visam procesam pareizā veidā. To var pat ar hronometru izmērīt. Ja šī noslodze ir pārāk liela, lietu skaits ir pārāk liels – atkal rodas **izpildvaras atbildība**, bet nevis vēl tālāk vienkāršot procesu, tādā veidā apdraudot tiesiskai valstij atbilstošu procedūru, bet gan vienkārši **palielināt tiesnešu skaitu**.

Arī tas piederētu pie izpildvaras atbildības – atturēties no neadekvātiem risinājumiem, lai šķietami panāktu labāku tiesu institūciju funkcionēšanu. Te atkal būtu iesaistāma Tieslietu padome, kas gan līdz šim nav izmantota šādam nolūkam, bet ko varētu darīt, lai **kvalitatīvā dialogā** starp tiesu varu un izpildvaru un likumdevēja varu panāktu šo jautājumu efektīvāku risināšanu.

Noslēgumā pieminēšu **Eiropas Komisijas** šigada salīdzinošo pētījumu par tiesu varas institūciju funkcionēšanu 28 Eiropas Savienības dalībvalstīs. Lielākajā daļā rādītāju Latvijas tiesu institūcijas ir viduvēja vai labākā nekā vidējā pozīcijā – no 28 valstīm četrpadsmitā vai labākā vietā. Dažās situācijās ir arī sliktāk, bet principā apmierinoši līdz labi. Tādēļ mums nav iemesla ar esošo situāciju būt pārāk neapmierinātiem. Taču tas, protams, nedrīkstētu kavēt tiesu varas funkcionēšanu un tās attiecības ar likumdevēja varu un izpildvaru vēl tālāk uzlabot.

LIKUMDEVĒJA GRIBAS IZTEIKŠANAS UN NOSKAIDROŠANAS PROBLĒMAS

Gunārs KUSIŅŠ, Satversmes tiesas tiesnesis

Likumdevēja gribas izteikšana un ar to saistītās problēmas Latvijā noteikti pelnītu padziļinātu izpēti. Nelielā ziņojumā par likumdevēja gribas izteikšanas un noskaidrošanas problēmām nav iespējams izanalizēt visas problēmas izvērsti un detalizēti. Tādēļ runāšu tikai par pieciem jautājumu blokiem un manas tēzes būtu uzskatāmas tikai par ieskatu šajos jautājumos.

Pirmais jautājumu bloks – likumdevējs un tā griba, otrs – kādā veidā likumdevējs šo savu gribu izsaka, trešais – vai ir iespējams identificēt kādus objektīvus vai subjektīvus faktorus, kas aprūtinā vai traucē likumdevējam formulēt savu gribu, ceturtais – vai likuma subjektīviem un citiem tiesību normu piemērotājiem ir iespēja un prasmes noskaidrot

likumdevēja patieso gribu. Un visbeidzot – kā varētu uzlabot, pilnveidot likumdevēja gribas izteikšanas nepārprotamību, lai mazinātu dažas identificētās problēmas.

LIKUMDEVĒJS UN TĀ GRIBA

Kā zināms, Latvijā likumdošanas tiesības realizē gan tauta, gan Saeima. Neskatoties uz to, ka vienai desmitai daļai vēlētāju ir iespēja normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā iesniegt pilnīgi izstrādātus likumprojektus un tautai ir tiesības darboties kā likumdevējam, tomēr ikdienā ar likumdevēju tomēr saprot Saeimu. Sabiedrībā par likumdevējiem bieži vien uzskata arī citus subjektus, kas ir tiesīgi pieņemt ārējos normatīvos aktus, visbiežāk tie ir Ministru kabinets un pašvaldības. Noderīgi būtu aplūkot un izanalizēt visus šos subjektus, tomēr šoreiz galvenokārt pievērsīšos Saeimai kā likumdevējam, izmantojot to, ka man ir bijis tas gods un tā iespēja ilgāku laiku strādāt Saeimas Juridiskajā birojā.

Analizējot likumdevēju un tā gribu, norādišu uz dažām lietām, kuras ir būtiskas, lai precīzāk izprastu Saeimu kā

likumdevēju, bet kurām, manuprāt, dažkārt netiek pievērsta pienācīga uzmanība. Šīs lietas, manuprāt, iespaido gan gribas izteikšanu, gan gribas noskaidrošanu. Pirmkārt, likumdevējs, un tas īpaši attiecas uz 100 deputātu kopumu – Saeimu, ir koleģiāla institūcija. Ar to gribu uzsvērt, ka šāda institūcija diezgan bieži nav viendabīga savos uzskatos. Saeima nav viens vai daži deputāti, kas domā vienādi. Lai gan ikdienā Latvijā likumdevēju gribu parasti sasaista ar Saeimas vairākuma viedokli, taču daudzajiem likumdevēja institūcijas locekļiem ir atšķirīgas intereses un šī atšķirība var izpausties arī likumdevēja gribas izteikumos, piemēram, balsojumos. Īpaši aktuāli tas ir Latvijas situācijā tā sauktās koalīcijas valdības un koalīcijas vairākuma gadījumos. Šādos apstākļos arī Saeimas vairākuma viedoklis var būt neviennozīmīgs. Minēšu piemēru. Deputāts A balso “par” likuma pieņemšanu kāda iepriekš skaidri izteikta un publiski zināma vai pat publiski nezināma iemesla dēļ. Savukārt deputāts B arī balso “par” šī paša likuma pieņemšanu, taču nevis tā paša, bet gan cita, ne vienmēr līdzīga vai publiski nezināma iemesla dēļ. Tas var likties pārsteidzoši, bet dažkārt tas tā ir.

Raugoties uz Saeimu, varam konstatēt, ka laika gaitā likumdevējs no diezgan aktīva normatīvo aktu izstrādātāja lielā mērā ir pārtapis par citu subjektu sagatavoto normatīvo tiesību aktu projektu pārbaudītāju, izvērtētāju un apstiprinātāju. Tas ir objektīvs process, jo regulējamās tiesiskās attiecības kļūst aizvien komplicētākas un šāda “darba dalīšana” balstās arī uz racionāliem apsvērumiem. Vienlaikus tomēr likumdevējs saglabā arī tiesību aktu izstrādātāja funkciju. Saeimas deputāti un Saeimas komisijas sagatavo apmēram trešdaļu no izskatāmajiem likumprojektiem. Neskatoties uz šo akcentu pārbīdi, mēs vēl aizvien runājam par likumdevēja gribu, jo likumdevējs ir un paliek patstāvīgs savas gribas formulēšanā un likumdevējs, protams, paliek arī atbildīgs par visiem saviem lēmumiem, neatkarīgi no tā, kurš subjekts iesniedza sākotnējo projektu.

Likumdevējs, un tas konkrēti attiecas uz Saeimu, visbiežāk veic tiesībpolitiskas izšķiršanās. Deputāts kā likumdevējainstitūcijas loceklis balstās uz savu politisko pārliecību, savām tābrīža zināšanām un arī savu iepriekšējo pieredzi. Latvijas apstākļos parasti tiek veidotas koalīcijas un vairākuma viedokli Saeimā neveido tikai kādas vienas frakcijas vai kāda deputāta viedoklis, bet gan vairāku frakciju kopīgas vienošanās, kurās ir arī subjektīvi un dažkārt pat nejaušības elementi. Šī Latvijas mūsdienu likumdevēja iezīme jāpatur prātā.

LIKUMDEVĒJA GRIBAS IZTEIKŠANA

Kādā procedūrā un kādā formā likumdevējs izsaka savu gribu? Likumdevēja rīcībā ir vairākas iespējas savas gribas izteikšanā, kuras tas var izmantot pēc saviem ieskatiem. Pirmkārt, likumdevējs var savu gribu izteikt kāda konkrēta likuma vai paziņojuma formā. Taču likumdevējs var izvēlēties arī “klusēt” un apzināti nerīkoties, neiejaukties, uzskatot, ka šobrīd nav jāiejaucas. Likumdevēja klusēšana varētu būt atsevišķs temats un tādai likumdevēja rīcībai varētu veltīt pat atsevišķu konferenci.

Taču pievērsīsimies biežāk sastopamai situācijai, kad likumdevējs izsaka savu gribu. Citiem vārdiem sakot, kad “likumdevējs runā”. Ja likumdevējs vēlas izteikt savu gribu, tad to veic, vai nu izsakot savu nostāju kāda juridiski nesaistoša paziņojuma, deklarācijas formā, vai pieņemot kādu juridiski saistošu aktu, piemēram, likumu. Ja likumdevējs vēlas saistošas sekas, tad gribas izteikumā ir jāievēro gan konkrēta procedūra, gan forma. Tātad, ja grib vienkārši izteikt

nostāju, tad izmantojama viena procedūra, ja grib pieņemt likumu, tad izmantojama cita procedūra, savukārt, ja vēlas grozīt Satversmi, tad ir vēl cita procedūra. Bieži saka, ka likumdevējs runā ar likumu starpniecību. Arī tiesa runā caur tiesas spriedumiem un citiem tiesas nolēmumiem.

Kādas prasības ir izvirzāmas likumam kā likumdevēja gribas izteikumam? Noteiktas procedūras un principu, tajā skaitā demokrātijas, varas dalīšanas, tiesiskuma principa, ievērošanu. Mūsdienās ir atzīts, ka šie principi veido konstitucionālus ierobežojumus parlamentam un tie piemērojami ikvienam parlamenta lēmumam, gribu uzsvērt – ikvienam. Nebūtu pieļaujams, ka likums tiek pieņemts, ignorējot šīs prasības. Jāatzīst, ka attiecībā uz likumu formālo pieņemšanas procedūru un likumdevēja nolūku izvēlēties tieši šo formu parasti pārkāpumu nav, taču bieži nākas novērot to, ko šodien jau pieminēja Kristīne Strada-Rozenbergas kundze. Likumdevējs atbild uz ikdienas dzīves situācijām tikai ar vienu atbildi, ar vienu rīcības veidu – uzreiz likumu. Ja ir kāda problēma, likumdevējs pasludina, ka ir atrasts risinājums, piemēram, likumā pastiprinot atbildību. Tāda vienkārša shēma – ir problēma, pieņemsim jaunu grozījumu vai pieņemsim jaunu likumu. Protams, likumu pieņemšana ir tradicionāls likumdevēja rīcības veids, taču šāda sasteigta rīcība un likums kā vienīgā atbilde, neizmantojot citus likumdevēja rīcībā esošos instrumentus, ne vienmēr dos vēlamus rezultātus.

APGRŪTINĀJUMI LIKUMDEVĒJA GRIBAS FORMULĒŠANAI

Kādi faktori var apgrūtināt vai traucēt likumdevējam savu gribu formulēt tā, lai tā atbilstu prasībām un būtu saprotama gan likuma subjektiem, gan citiem piemērotājiem?

Vispirms gribētu pievērsties likuma tekstam. Pirms vairākiem gadiem, šķiet, tas bija Latvijas Universitātes Mazajā aulā, konferencē kādā diskusijā viens no diskusijas dalībniekiem izteica klātesošajiem likumdevēja pārstāvjiem pārmetumu: „Jūs taču rakstāt likumus tajā likumu valodā, tāpēc tie ir sarežģīti, samudžināti un mēs tos nesaprotam!” Objektīvi vērtējot, patiešām, likumdevēja rīcībā ir vairāki līdzekļi un centrālo vai galveno lomu likumdevēju gribas izteikumā veido likuma teksts, tekstā izmantotie vārdi, termini, teksta izkārtojums, retāk attēli. Šobrīd likumdevējs nevar savas ieceres bez likuma teksta starpniecības uzreiz nogādāt likuma piemērotājiem, tas nav iespējams. Kā pamatoti norādīts juridiskajā literatūrā, likumdevējs izmanto tradicionālo un ikdienā lietoto sazināšanās līdzekli – valodu. Tādējādi tas uzrunā privātpersonas un vēlas, lai tie viņu saprastu. Taču likumdevējs lieto nevis ikdienas sarunvalodu, bet tādu konkrētu valodu, kuru daži kolēģi dēvē par mākslīgu juristu valodu. Likuma teksts tiek izteikts lietīšķi un veidots atbilstoši tiesību normas izstrādāšanas un juridiskās tehnikas prasībām. Likumdevējs pēc nepieciešamības izmanto gan terminus ar augstu abstrakcijas pakāpi, gan ļoti specifiskus nozares terminus. Jāpiekrīt tiem, kas saka, ka likuma teksts arī pārskatāmā nākotnē paliks galvenais līdzeklis likumdevēja gribas izteikšanā. Likumdevējs tiesību aktus saprotamākus var padarīt, tekstu strukturējot ar mērķi padarīt tā saturu, līdz ar to likumdevēja nolūku, iespējami precīzi izteiktu. Bieži vien normatīvajos tiesību aktos, kas reglamentē procesu, normas tiek izkārtotas procesu stadijas secībā, un tas ļauj labāk izprast likumdevēja nolūku.

Tomēr teksta izveidē var būt būtiskas kļūdas. Piemēram, Eiropas Kopienu tiesa ir atzinusi, ka slikts tiesību akts var novest pie tiesiskās nenoteiktības un tiesiskā drošuma

trūkuma. Arī Satversmes 90.pants izvirza konstitucionālas prasības likumdevējam, jo Satversmes 90.pantā ir norādīts, ka ikvienam ir tiesības zināt savas tiesības. Arī tiesu praksē atrodamas skaidras norādes, piemēram, Satversmes tiesa norādījusi, ka personas tiesības zināt savas tiesības nosaka likumdevēja darbības ietvaru, likumiem un citiem normatīvajiem aktiem jābūt ne vien publiski pieejamiem, bet arī skaidriem un saprotamiem. Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa vairākkārt norādījusi, jāsaaka gan attiecībā uz cilvēktiesību ierobežošanu normām, kas ierobežo personas pamattiesības, jābūt gan pienācīgi saprotamām, gan paredzamām.

Vai likumdevējs savu gribu vienmēr formulē un vai izdodas to nepārprotami izteikt ar likuma teksta starpniecību? Atbilde tomēr šķiet – nē! Kādi tam ir iemesli? Šķiet, tam ir gan objektīvi, gan subjektīvi iemesli. Līdzīgi kā citās demokrātiskās valstīs, arī Saeima kā likumdevējs Latvijā tiek veidots vēlēšanu ceļā un šis veids dod demokrātiskas valsts likumdevējam nepieciešamo demokrātisko leģitimitāti. Tomēr ne visi likumprojekti tiek izstrādāti tieši likumdevēja iestādē. Statistika rāda, ka divas trešdaļas no Saeimā iesniegtiem un izskatāmiem likumprojektiem iesniedz Ministru kabinets. Šādu valdības dominanci varam konstatēt ne tikai Latvijā, bet arī citās valstīs. Tipiskākā kļūda, kas rodas, ir tas, ka tiesību normu piemērotājs Saeimas pieņemtā likuma tekstu interpretē, nevis vadoties no tiesības normas izstrādē formulētās likumdevēja gribas, bet gan no anotācijas, ko pirms pirmā lasījuma ir iesniedzis Ministru kabinets. Apstākļos, kad likumdevējs lielā mērā pārtapis par citu subjektu sagatavoto normatīvo tiesību aktu projektu pārbaudītāju, izvērtētāju un apstiprinātāju, šāda pieeja tikai šķietami ir pareiza. Anotāciju kā papildu izziņas avota ieviešana bija pareizs un savlaicīgs risinājums, lai sākotnēji saprastu, kāpēc likumdevējs uzsāka attiecīgā jautājuma izskatīšanu. Taču likumdevējs otrajā un trešajā lasījumā projektu var būtiski grozīt. Šādos gadījumos anotācija var sniegt nepilnīgu informāciju vai sliktākajā gadījumā pat nepatiesu informāciju likuma piemērotājam.

Analizējot likumdevēja darbu, var rasties jautājums, vai likumdevējs pēc saviem izveides un atlases kritērijiem ir labāks ekspertu atlases veids. Vai tas mums patīk vai nē, bet ar normatīvajiem aktiem regulējamas attiecības kļūst sarežģītākas. Tas attiecas arī uz likumiem. Regulējuma nepieciešamības izvērtējums un gribas izteikšana skaidrā un nepārprotamā veidā prasa ļoti plašas un dziļas zināšanas. No likumdevēja nevar prasīt neiespējamo un, objektīvi vērtējot, likumdevējs visas situācijas nevar paredzēt, jo nevar paredzēt visus nākotnes notikumus. Taču likumdevējam ir pienākums saprātīgā apjomā veikt visaptverošu un pilnīgu iecerētā regulējuma seku analīzi. Likumdevējam ir pienākums to veikt nevis slepeni, bet atklāti un šos rezultātus neslēpt, bet darīt publiski zināmus.

Visbeidzot – katra likuma pieņemšanai būtu jābūt konkrētam mērķim. Spēja šo mērķi formulēt, tuvoties tam un sasniegt ir atkarīga tieši no likumdevēja gribas. No likumdevēja gribas būs atkarīgs arī mērķa sasniegšanas ātrums un efektivitāte.

Vēl viena lieta, kas traucē likumdevēja darbu, ir steiga. Gribetu teikt, ka likumdevējam nevajag radīt sasteigtu regulējumu, bet gan atbildēt savlaicīgi un piedāvāt vispusīgi izsvērtu un noturīgu risinājumu, kas palielinās tiesisko stabilitāti.

LIKUMDEVĒJA GRIBAS NOSKAIDROŠANA

Vai likuma subjektiem ir iespējas noskaidrot patieso gribu un prasmes noskaidrot patieso gribu? Prasmes, manuprāt, neapšaubāmi – jā! Tomēr nocitēšu kādu Satversmes tiesas nolēmuma tekstu, kurā norādīts, ka pieteikuma iesniedzējs,

izšķirot konkrētu strīdu, ir analizējis apstrīdētās normas pieņemšanas procesu, taču tā rezultātā nevarēja tikt noskaidroti likuma redakcijas maiņas apsvērumi. Apstrīdētās normas patiesās jēgas mērķa noskaidrošana bija iespējama tikai Satversmes tiesas procesa ietvaros, uzklusot gan apstrīdētās normas pieņēmēja, gan izstrādātāja un ierosinātāja – Ministru prezidenta – viedokli. No vienas puses, varētu teikt – labi, ka izdevās nonākt pie rezultāta, taču paliek jautājums, kāpēc šajā situācijā vispārējās jurisdikcijas tiesa sākotnēji nespēja pati noskaidrot apstrīdētās normas mērķi. Vai tiesām Satversmes tiesas iesaistīšana ir pareizākais ceļš, vai tā varēs rīkoties arī citos līdzīgos gadījumos?

Vai tiesību normu piemērotājam ir iespēja noskaidrot tiesību normas saturu? Tikai daži jautājumi. Vai likumprojektu izstrādes pamatā ir pārdomāta koncepcija, vai šī koncepcija ir publiski pieejama, vai projektam ir veiktas nepieciešamās ekspertīzes – ne tikai juridiskā, bet, piemēram, sociāli ekonomiskā vai ārpolitiskā? Vai likumprojekta apspriežu materiāli ir pieejami, vai ir pieejami visi materiāli un visu apspriežu materiāli? Vai tie ir pieejami tiesību piemērotājam viegli izmantojamā veidā? Šķiet, ka pilnveidošanai šeit vēl ir ļoti daudz iespēju.

LIKUMDEVĒJA GRIBAS IZTEIKŠANAS NEPĀRPROTAMĪBA

Kā uzlabot likumdevēja gribas izteikšanas nepārprotamību? Ja salīdzina Satversmes sapulces stenogrammas un vairāku pēdējo Saeimu stenogrammas, ir saskatāma viena būtiska atšķirība. Uz šo atšķirību netieši norādīja kolēģis Jānis Pleps, analizējot Satversmes sapulces un pirmo Saeimas deputātu izteikumus, kuri ir atrodami stenogrammas. Ja izlasa šīs Saeimas komisiju referentu ziņojumus par likumprojektiem, vai atradīsiet likumdevēju nolūku? Diemžēl nē! Ir, protams, pozitīvi gadījumi, bet tie ir pozitīvi izņēmumi. Manuprāt, problēmas var radīt ne tikai likuma teksts, kas dažkārt rakstīts sarežģītā valodā, bet gan tas, ka vairumā gadījumu šis teksts ir pagaidām vienīgais viegli publiski pieejamais avots, no kā tad mēģina saprast likumdevēja gribu. Pārējie avoti, piemēram, Saeimas komisiju protokoli, nav viegli pieejami un nav sistematizēti, lai tos varētu viegli izmantot likumdevēja gribas noskaidrošanai. Būtu jādomā par nepieciešamību katram likumam sagatavot paskaidrojuma rakstu, kuru publiskotu vienlaikus ar pieņemto likumu. Tas ir īpaši svarīgi pašreizējos apstākļos, kad sākotnējiem likumiem ir atrodami mērķa formulējumi, taču daudzajiem likumu grozījumiem šādu mērķa formulējumu nav.

Visbeidzot – vai ir iespējams plašāk izmantot likumdevēja mērķi kā formulējumu? Šķiet, ka jā. Tomēr, piemēram, pagājušā gadā tikai dažiem pieņemtajiem likumiem ir likuma mērķa formulējums un dažkārt tas ir formulēts ļoti tehniski. Pārdomāti likuma mērķu formulējumi var tikt pievienoti arī tiem esošajiem likumiem, kuros šāds skaidri norādīts mērķis iepriekš nav bijis ietverts. Kā piemēru gribētu norādīt Pilsonības likumu, kuram pēc vairāk nekā desmit gadiem tika pievienots pants, kurā ir skaidri norādīts likuma mērķis.

Likumdevēja prestižs šobrīd ir visai zems, tomēr likumdevējs negrib sliktu likumu un likumdevējs negrib, lai likumdevēja griba tiesību normu piemērotājiem būtu nesaprotama. Tādēļ vēlams, lai likumdevēja rīcība būtu paredzama un saprotama. Vislabākos rezultātus var dot tikai visu attiecīgai situācijai nepieciešamo un likumdevēja rīcībā esošu līdzekļu izmantošana, arī tiesību zinātnes atziņu izmantošana, jo tiesiska valsts ir ne tikai savu tiesību uzsveršana, bet arī savu pienākumu apzināšanās.

2. DAĻA. TIESAS UN MEDIJI

Konferences otrās daļas “Tiesas un mediji” referenti Dina Gailīte, Anita Kovaļevska, Anda Rožukalne, Irēna Kucina, Mārtiņš Mits

IESKATS TĒMĀ: MODERATORE DINA GAILĪTE, ŽURNĀLA “JURISTA VĀRDS” GALVENĀ REDAKTORE

Vispirms vēleiz sveicu administratīvās tiesas ar pirmo desmit gadu darbu. Dāvanu tam “Jurista Vārds” pasniedza jau 4. februārī, tieši svētku dienā izdodot speciālu numuru, kurā devām iespēju administratīvajām tiesām atskatīties uz to, kas ir izdarīts un kas varbūt vēl jādara, jāuzlabo. Gribu arī izteikt komplimentu konferences organizatoriem par to, ka šī konference nekoncentrējās uz specifiskām administratīvo tiesu un administratīvā procesa problēmām, bet raugās plašāk. Tas, manuprāt, ir ļoti labi. Jo šīs dienas tēma – tiesu attiecības ar politiķiem, medijiem un sabiedrību – protams, ir svarīga ne tikai administratīvajām, bet visām tiesām. Tēma ir izvēlēta tāpēc, ka acīmredzot tiesas jūt, ka šajās lietās ir zināmas problēmas, vai vismaz ir lietas, kas būtu jāpildinveido.

Lai mēs saprastu, par ko runājam, un lai mūsu saruna būtu vienotā rāmī, centos no juristu un žurnālistu mācību grāmatām izvilkēt definīcijas vai vismaz iezīmēt to vietu, kāda ir tiesām un kāda ir medijiem demokrātiskā valstī.

Lai arī par tiesu funkcijām un vietu demokrātiskā valstī šeit visiem viss ir skaidrs, tomēr – tiesas ir viens no varas zariem, kas kontrolē un līdzsvaro pārējo varas zaru darbību.

Tiesas ir tiesiskas valsts garantis. Tiesas īsteno tiesības uz taisnīgu tiesu. Un, protams, tiesneši ir neatkarīgi un padoti vienīgi likumam.

Par medijiem varbūt ir mazāka izpratne. Mediju mācību grāmatās atradu šādu definīciju: brīvi atspoguļojot notikumus un viedokļus par šiem notikumiem, neatkarīgi mediji demokrātiskā sabiedrībā palīdz sabiedrībai veidot patstāvīgu, no valsts varas neietekmētu viedokli, kas ļauj sabiedrībai pilnvērtīgi piedalīties demokrātiskos procesos, un tātad arī ir demokrātiskas valsts eksistencei būtiski svarīga misija. Mediju cenzūra ir aizliegta un medijiem jābūt brīviem demokrātiskā valstī.

Kā redzam no šīm definīcijām, gan tiesu vara, gan mediji faktiski pastāv tādēļ, lai demokrātiska un tiesiska valsts varētu funkcionēt. Starp citu, ar tādu pašu mērķi pastāv arī abi pirmie varas zari, par kuriem tika vairāk runāts konferences pirmajā daļā. Tātad trīs konstitucionālie – likumdevējs, izpildvara un tiesas – un ceturtais varas jeb pašpasludinātais, jeb sabiedrības pasludinātais varas zars – prese. Visi šie varas zari sacenšas jeb rēķinās ar sabiedrības viedokli, kas bez šaubām ir centrā un kas ir tas, uz ko orientējas šo varas zaru darbs. Ar sabiedrības viedokli visiem varas zariem ir jārēķinās. Pirmie divi varas zari – likumdevējs un izpildvara – ir

tiesā veidā atkarīgi no sabiedrības viedokļa un katras vēlēšanas ir tāds kā divu šo varas zaru veiksmes vai neveiksmes tests. Arī ceturtais varas zars ir atkarīgs no sabiedrības viedokļa. Tiesa gan, citā veidā – tas ir abonentu skaits vai skatītāju skaits, tā ir ciņa par lasītāju. Tiesa ir vismazākā atkarība no sabiedrības viedokļa, bet nevar ar to nerēķināties.

Tiesa, atšķirībā no pirmajiem diviem varas zariem, ir uz profesionāliem pamatiem veidots varas zars, kas netiek pārvēlēts. Tas arī ir tiesu neatkarības garants. Taču tiesām ir arī ierobežotas iespējas ietekmēt sabiedrības viedokli, atšķirībā no pirmajiem diviem varas zariem, kas to var darīt ar tiem pieejamajiem politikas instrumentiem. Atļausis izteikt pieņēmumu, kas izskanēja jau pirmajā konferences daļā, ka likumdevējs un izpildvara nekautrējas un nekavējas izmantot šo tiesu zināmo runas brīvības jeb viedokļa paušanas iespēju ierobežošanu savā labā. Nereti gadās situācijas, kad likumdevējs un izpildvara novirza sabiedrības neapmierinātību no savām neizdarībām uz tiesu varu. Piemēru tam netrūkst. Domāju, droši varam prognozēt, ka šābrīža sabiedrības dusmas un ļoti lielā neapmierinātība ar aktuālo jautājumu – nespēju ierobežot *spaisa* izplatību – tiks novirzīta uz tiesu sistēmu – vai nu par nespēju savlaicīgi notiesāt, vai pārāk maigiem sodiem *spaisa* izplatītājiem. Un tādā veidā, domājams, atkal aizmirsisies tas, ka piecus gadus šis narkotikas ir absurda veidā bijušas legālas.

Jautājums, kas ir aktuāls šai konferences daļai, – kāda ir mediju loma šajā piecstūrī jeb piecu objektu savstarpējā sadzīvē. Diemžēl mediji ļoti bieži iet vieglāko ceļu – tā vietā, lai kompleksā veidā aplūkotu un analizētu problēmas un to cēloņus, tie bieži vien padodas vieglākajai izvēlei un izvēlas tēmas, kuras tiem piespēle un kuras ir viegli pārdot auditorijai. Pirmajā konferences daļā vairākkārt izskanēja pieņēmums par ilgstošo tiesāšanos, kas, izrādās, Latvijai ir Eiropas līmenī un kas nav galvenā problēma tiesu darbā.

Tas gan, protams, nenozīmē, ka medijiem attiecībā pret tiesu vajadzētu izturēties maigi vai saudzējoši, gluži pretēji – lai mediji spētu pildīt iepriekš minēto uzdevumu, sabiedrībai jābūt pilnīgi informētai un jāspēj piedalīties demokrātijas procesā. Mediji, protams, nedrīkst izlaist no sava skata nevienu varas zaru, tai skaitā tiesas. Bet ko varētu darīt tiesas, lai šīs attiecības un sadarbība būtu rezultatīvāka? Domāju, tas varētu būt pavisam vienkārši – pirmkārt, maksimāli efektīvi organizēt tiesas procesu, kas ir labākais veids, kā tiesai nodrošināt savu autoritāti sabiedrības acīs, otrkārt, padarīt pieejamus un viegli lietojamus tiesu nolēmumus, kuru saturs, protams, normālā sabiedrībā ir galvenais tiesu varas reputācijas garants. Ja tiesa šādi rīkotos un mediji atcerētos par savu pamatuzdevumu, kas tiem ir demokrātiskā sabiedrībā, domāju, šis dialogs, par ko turpmākie referenti šodien izteiksies, būtu veiksmīgāks.

TIESNEŠA DARBS MEDIJU UN SABIEDRĪBAS UZMANĪBAS CENTRĀ

Anita KOVALEVSKA, Administratīvās apgabaltiesas tiesnese, LU Juridiskās fakultātes lektore

Uz tiesu un mediju attiecībām var skatīties no diviem skatupunktiem – no tiesu un tiesnešu skatupunkta un mediju skatupunkta. Šajā rakstā šis jautājums tiks apskatīts no tiesu un tiesnešu skatupunkta.

JURISTU VIEDOKĻI

Viedokļi par to, kādām ir jābūt tiesu un tiesnešu attiecībām ar medijiem jeb plašsaziņas līdzekļiem, ir dažādi. Atšķiras pat juristu viedokļi par šo jautājumu.

Piemēram, Gunta Višņakova 2005.gadā, tajā laikā pati esot tiesnese, norādīja: “Es neatzistu, ka pēc sprieduma nolāšanās tiesnesim būtu jādod vēl kādas intervijas. Visām viņa domām un apsvērumiem ir jābūt spriedumā. Ja intervijā nepieciešams kaut ko papildināt, tātad spriedums bijis nepilnīgs. Ja kādam spriedumā kaut kas nav saprotams, tad tiesās ir vajadzīgi preses sekretāri, kuri varētu cilvēkiem saprotami izskaidrot, ko tiesnesis ir domājis, bet pašam tiesnesim nav jārunā.”¹

2007.gadā saistībā ar grāmatas “Tiesāšanās kā ķēķis” izraisīto skandālu zvērināts advokāts Lauris Liepa teica: “Attiecībā uz uzticības krīzi sabiedrībā, domāju, tiesu varas profesijām jāvienojas un sabiedrībai jāskaidro tās lietas, kas nav saprotamas, kas izraisa visvairāk iebildumu. Nemeklēt grēkākus citā tiesu varas profesijā, bet uzturēt pastāvīgu kopīgu saikni. Kā tūlītēju krīzes risināšanas iespēju es ieteiktu

¹ Tiesneši par korupciju tiesās, <http://politika.lv/article/tiesnesi-par-korupciju-tiesas>.

aktīvāku saziņu attiecībā uz mūsu pamatdarbu – lietu vērtēšanu tiesās. Spriedumi, kas pieņemti sabiedrībai nozīmīgās lietās, ir jākomentē, tiesu varas profesijām ir jāstimulē nolēmumu analīze un jābūt gatavām pieņemt pamatotu kritiku. Iespējams, to var veikt, paplašinot tiesu prakses apkopojumu sastādīšanu, komentējot ievēribu pelnošas parādības, iesaistot procesā ne tikai tiesnešus.”²

Savukārt 2013.gadā tiesnešu konferencē toreizējais tieslietu ministrs Jānis Bordāns puda šādu viedokli: “Tiesnesim ir jārunā ar sabiedrību – gan tiešā, gan pārnēstā nozīmē. Ja žurnālists uzdod jautājumu, šādu iespēju nedrīkst laist garām.”³

Tātad, no vienas puses, ir viedoklis, ka tiesnesim un tiesu varai ir jāatturas no komentāriem un izteikumiem, bet, no otras puses, ir aicinājumi tomēr runāt, skaidrot un stāstīt par savu darbu.

ĒTIKAS UN CIVĒKTIESĪBU NORMAS

Ja vadlīnijas meklē ētikas vai tiesību normās, tad var konstatēt, ka Latvijas tiesnešu ētikas kodeksa⁴ 3.kanona 8.punktā teikts, ka tiesnesis izvairās no vārdiem un runas, žestiem vai citas darbības, ko varētu uzņemt kā neobjektīvu vai aizspriedumu izpausmi. Savukārt 3.kanona 12.punktā teikts, ka tiesnesis nedrīkst par neizlemtu tiesu sniegt nekādus publiskus komentārus, kas varētu kaut kādā veidā ietekmēt lietas izskatīšanas rezultātu. Tātad šīs normas satur vadlīnijas attiecībā uz to, ko tiesnesim nevajadzētu teikt un darīt, proti, tās aicina noteiktos gadījumos atturēties no komunikācijas ar plašsaziņas līdzekļiem un sabiedrību vai no noteikta veida izteikumiem un darbībām.

² Jauce S. Advokāti par tiesu sistēmu ciņa ar uzticības krīzi, <http://www.lvportals.lv/viedokli/165990-advokati-par-tiesu-sistemu-cina-ar-uzticibas-krizi/>.

³ Bordāns J. Tieslietu ministra sapnis par tiesisku valsti. Jurista Vārds, 12.11.2013., Nr.46 (797).

⁴ Latvijas tiesnešu ētikas kodekss. Pieņemts Latvijas Republikas tiesnešu konferencē 1995.gada 20.aprīlī, <http://www.tiesas.lv/normativie-akti-3>.

Savukārt no cilvēktiesību normām, kas nosaka pamatus attiecībām starp valsti un individu, izriet, ka tiesām un tiesnešiem ir divu veidu pienākumi. Tiesu varas pozitīvais pienākums ir būt atklātiem un sniegt informāciju. Taču tiesu varai ir arī negatīvais pienākums – pienākums atturēties no informācijas un komentāru sniegšanas.

Pozitīvais pienākums būtu atklātiem un sniegt informāciju izriet no tiesībām uz taisnīgu tiesu, jo tiesības uz taisnīgu tiesu ietver sevī arī tiesības uz atklātu jeb publisku lietu izskatīšanu un tiesības uz publisku sprieduma pasludināšanu. Piemēram, Eiropas Padomes Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas⁵ 6.panta pirmā daļa noteic, ka ikvienam ir tiesības uz taisnīgu un atklātu lietas izskatīšanu neatkarīgā un objektīvā ar likumu noteiktā tiesā un tiesas spriedumu jādara publiski zināmu. Līdz ar to ikvienam sabiedrības loceklim, tostarp plašsaziņas līdzekļu pārstāvjiem, ir jābūt iespējai apmeklēt tiesas sēdes. Turklāt tiesām ir pienākums informēt sabiedrību par tiesas sēžu laiku un vietu, un ir arī jānodrošina, lai tiesas sēžu telpas būtu atbilstošas šādiem ieinteresēto sabiedrības locekļu apmeklējumiem.⁶

Tiesas procesa publiskums ir svarīga garantija, kas kalpo gan atsevišķa indivīda interesēm, gan arī visas sabiedrības interesēm.⁷ Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir skaidrojusi, ka tiesas procesa publiskums ir būtisks princips, kas ietverts konvencijas 6.panta pirmajā daļā. Tas pasargā lietas dalībniekus no tā, ka tiesa tiktu spriesta slepenībā bez jebkādas sabiedrības uzraudzības, un ir viens no līdzekļiem, ar kura palīdzību var uzturēt uzticēšanos tiesām.⁸ Tātad atklāta lietas izskatīšana aizsargā konkrētos dalībniekus, jo tiek uzskatīts, ka atklātums veicinās to, ka gan tiesa, gan eksperti, gan liecinieki ievēros tiesību normas un līdz ar to notiks taisnīga lietas izskatīšana. Taču tiesas procesa publiskums kalpo arī sabiedrības interesēm, jo tiesības sekot līdzī tiesas darbam ir arī visas sabiedrības tiesības. Demokrātiskā valstī sabiedrībai ir jābūt tiesībām iegūt informāciju par tiesu varas darbību tāpat kā par citu valsts varas atzaru darbību. Turklāt tiesas procesa publiskums ir arī pašu tiesu un tiesu varas interesēs, jo tiek uzskatīts, ka tādējādi var tikt veicināta sabiedrības uzticība tiesām, tā kā sabiedrības locekļi paši var redzēt, kā notiek tiesas procesi, un saprast, kāpēc lietā ir tieši tāds rezultāts.

Arī tiesu varas negatīvais pienākums izriet no tiesībām uz taisnīgu tiesu, jo tiesības uz taisnīgu tiesu prasa nodrošināt arī objektīvu tiesu. Objektīva tiesa ietver to, ka tiesnesim nedrīkst būt aizspriedumi pret kādu no lietas dalībniekiem. Eiropas Cilvēktiesību tiesa konstatēja tiesību uz objektīvu tiesu pārkāpumu lietā “Lavents pret Latviju”. Šajā lietā tiesnesis vēl pirms sprieduma pasludināšanas plašsaziņas līdzekļos kritizēja aizstāvības uzvedību tiesā un izteica pieņēmumus par lietas iznākumu, norādot, ka tiesnesis vēl nezina, “vai spriedums būs apsūdzošs vai daļēji attaisnojošs”, tādējādi noraidot pilnīgas attaisnošanas iespējamību. Tāpat tiesnesis bija izteicis savu pārsteigumu par to, ka iesniedzējs turpina uzskatīt sevi par nevainīgu, neskatoties uz visām

apsūdzībām, un ieteica viņam pierādīt savu nevainīgumu.⁹ Eiropas Cilvēktiesību tiesa norādīja, ka “tiesām piešķirtā rīcības brīvība attiecībā uz lietas iztiesāšanu nedrīkst novest līdz tam, ka tās izmanto presi, pat atbildot uz provokācijām. To prasa taisnīgums un tiesas funkcijas nozīmīgums. Jo īpaši fakts, ka lietu iztiesājoša tiesas sastāva priekšsēdētājs vai kāds no tā locekļiem publiski lieto izteikumus, kuri satur negatīvu viena lietas dalībnieka pozīcijas novērtējumu, nesaskan ar Konvencijas 6.panta 1.punktā noteiktajām prasībām par tiesas objektivitāti”.¹⁰ Eiropas Cilvēktiesību tiesa šajā lietā arī konstatēja, ka tiesnesis ar saviem izteikumiem ir pārkāpis nevainīguma prezumpciju, kas arī ir viena no tiesību uz taisnīgu tiesu sastāvdaļām. Eiropas Cilvēktiesību tiesa norādīja, ka nevainīguma prezumpcija prasa, lai vispirmām kārtām jau tiesneši, kas izskata attiecīgo lietu, bet arī citas ar valsts varu apveltītas amatpersonas atturas no publiskiem paziņojumiem, ka apsūdzētais ir vainīgs viņam inkriminētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā, pirms viņa vaina ir likumīgi nodibināta ar tiesas spriedumu.¹¹ Ņemot vērā minēto, var secināt, ka tiesības uz objektīvu tiesu un nevainīguma prezumpcija ierobežo tiesneša iespējas sniegt informāciju par tiesas darbu.

Tiesu varas negatīvais pienākums ir atspoguļots cilvēktiesību dokumentos arī tādā veidā, ka pantā, kas nosaka tiesības uz atklātu lietas izskatīšanu, vienlaikus ir noteikts, ka noteiktos gadījumos tiesas sēdes tomēr var būt slēgtas. Piemēram, Eiropas Padomes Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6.panta pirmajā daļā ir noteikts, ka “preses un publikas klātbūtnē procesā var tikt pilnībā vai daļēji aizliegta morālu apsvērumu, sabiedriskās kārtības vai valsts drošības interesēs tādā demokrātiskā sabiedrībā, kur to prasa nepilngadīgo intereses vai procesa dalībnieku privātās dzīves drošība, vai arī tajā apmērā, kuru tiesa uzskata par absolūti nepieciešamu īpašos apstākļos, kad atklātība apdraudētu justīcijas intereses”. Tātad tiesnesim ir pienākums izvērtēt, vai konkrētā gadījumā nepastāv nepieciešamība lietu skatīt slēgtā sēdē. Turklāt noteiktos gadījumos lietas izskatīšana atklātā sēdē var pat radīt cilvēktiesību pārkāpumu. Piemēram, lietā “V. pret Lielbritāniju” Eiropas Cilvēktiesību tiesa konstatēja, ka ir pārkāptas tiesības uz taisnīgu lietas izskatīšanu, jo nepilngadīgais nevarēja efektīvi piedalīties krimināllietas izskatīšanā. Šajā lietā par slepkavību tika tiesāts 11 gadus vecs zēns. Lai arī bija veikti zināmi pielāgojumi, tomēr viņš tika tiesāts principā tādā pašā procesā kā pieaugušie, tostarp lietas izskatīšana notika atklātā sēdē. Eiropas Cilvēktiesību tiesa secināja, ka atklāta tiesas sēde, kas pakļāva tik jaunu tiesājamo lielai sabiedrības uzmanībai, bija viens no apstākļiem, kas traucēja nepilngadīgajam efektīvi piedalīties lietas izskatīšanā.¹²

Cilvēktiesību pārkāpumu var radīt arī pilna tiesas sprieduma publiska pasludināšana. Eiropas Cilvēktiesību tiesa lietā “Z. pret Somiju” konstatēja tiesību uz privātās dzīves neaizskaramību pārkāpumu. Šajā lietā Somijā bija noticis

⁵ Eiropas Padomes Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija: starptautiskais līgums. Pieņemta 1950.gada 4.novembrī, <http://likumi.lv/doc.php?id=43859>.

⁶ Human Rights Committee. General Comment No.32. Article 14: Right to equality before courts and tribunals and to a fair trial, paras 28-29, http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CPR%2fC%2fGC%2f32&Lang=en.

⁷ Human Rights Committee. General comment No.13: Article 14 (Administration of justice), para 6, http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=INT%2fCPR%2fGC%2f4721&Lang=en.

⁸ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2013.gada 17.decembra spriedums lietā *Nikolova and Vandova v. Bulgaria*, 20688/04, para 67.

⁹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2002.gada 28.novembra spriedums lietā *Lavents pret Latviju*, 58442/00, 119.punkts. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 12.02.2003., Nr.23(2788). Spriedumu latviešu valodā var skatīt arī Augstākās tiesas mājaslapā: <http://at.gov.lv/lv/judikatura/ect-nolemumi/ect-nolemumu-mekletajs/?author=&q=Lavents>.

¹⁰ Turpat, 118.punkts. Līdzīga situācija ir konstatēta arī Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1999.gada 16.septembra spriedumā lietā *Buscemi v.Italy*, 29569/95, kur tiesnesis iesaistījās rakstiskā diskusijā laikrakstā ar lietas dalībnieku par lietu, kura vēl tika izskatīta tiesā.

¹¹ Turpat, 125.punkts.

¹² Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1999.gada 16.decembra spriedums lietā *V. v. the United Kingdom*, 24888/94.

tiesas process, kurā personu tiesāja par izvarošanu. Lietā un arī spriedumā bija iekļauta informācija, ka šis cilvēks ir HIV inficēts un arī viņa bijusi sieva ir HIV inficēta. Tiesas spriedums tika publicēts pilnībā, tostarp arī informācija par šīs sievietes diagnozi. Eiropas Cilvēktiesību tiesa norādīja, ka tiesai bija iespējams publicētajā sprieduma versijā nenorādīt personas pilnu vārdu vai vispār publicēšanai nodot saīsinātu spriedumu. Līdz ar to Eiropas Cilvēktiesību tiesa secināja, ka nepastāv pārliecinoši iemesli pilna sprieduma publicēšanai.¹³ Tātad arī tiesības uz privāto dzīvi ierobežo tiesu iespējas sniegt informāciju.

Apkopojot iepriekš minēto, var secināt, ka no cilvēktiesību normām izriet publiskuma prasības tiesu darbībā. Taču šīs prasības ir visai minimālas – atklāta tiesas sēde un publiska sprieduma pasludināšana. Vienlaikus cilvēktiesību normas nosaka arī ierobežojumus tiesu darbības publiskumam, lai netiktu pārkāptas tiesības uz objektīvu tiesu un taisnīgu lietas izskatīšanu, nevainīguma prezumpcija un tiesības uz privāto dzīvi.

IEMESLI LIELĀKAM PUBLISKUMAM TIESU DARBĪBĀ

Tātad, lai nodrošinātu cilvēktiesību ievērošanu, principā pietiktu ar to, ka sabiedrības locekļiem tiek nodrošināta pienācīga iespēja apmeklēt atklātās tiesas sēdes un spriedumi tiek pasludināti publiski. Taču rodas jautājums, vai mūsdienās ar to tiesām pietiek, lai nodrošinātu sabiedrības uzticēšanos tiesām. Autore uzskata, tas nav pietiekami vairāku iemeslu dēļ.

Pirmkārt, ir jāņem vērā attīstība procesuālo tiesību jomā. Lai nodrošinātu ātrāku un efektīvāku lietu izskatīšanu, aizvien populārāks kļūst rakstveida process tiesā un spriedumu pasludināšana rakstveidā, nevis tiesas sēdē. Šobrīd aizvien biežāk tiesas ne tikai atsevišķus procesuālus jautājumus izlemj rakstveida procesā, bet arī lietu pēc būtības izskata rakstveida procesā. Piemēram, Administratīvā procesa likums¹⁴ sākotnēji paredzēja, ka tiesa lietu varēja izskatīt rakstveida procesā tikai tad, ja tam piekrita visi procesa dalībnieki.¹⁵ No 2006.gada 1.decembra, lai lietu varētu skatīt rakstveida procesā, piekrišanu bija nepieciešams saņemt tikai no tiem procesa dalībniekiem, kas ir privātpersonas.¹⁶ Šobrīd Administratīvā procesa likums paredz, ka rakstveida process ir pamatprocess. Administratīvā procesa likuma 12.¹panta pirmā daļa šobrīd noteic, ka administratīvās lietas izskatīšana notiek rakstveida procesā bez tiesas sēdes, ja likumā nav noteikts citādi. Šī panta ceturrtā daļa paredz, ka tiesa lietu mutvārdu procesā tiesas sēdē izskata, ja pirmās instances tiesai to lūdzis tāds procesa dalībnieks, kurš ir privātpersona. Savukārt atbilstoši Administratīvā procesa likuma 304.panta pirmajai daļai un 339.panta pirmajai daļai apelācijas instances tiesai un kasācijas instances tiesai nav pienākuma skatīt lietu mutvārdu procesā pat tad, ja procesa dalībnieki to lūdz. Tas nozīmē, ka ir samazinājies

sabiedrības locekļu un plašsaziņas līdzekļu pārstāvju iespēja sekot līdzi tiesas darbam, apmeklējot tiesas sēdes.

Tā kā lietas aizvien biežāk izskata rakstveida procesā, arī tiesas spriedumi aizvien biežāk netiek pasludināti tiesas sēdē. Administratīvajā procesā pat tādās lietās, kuras tiek izskatītas mutvārdu procesā, tiesas spriedums netiek pasludināts tiesas sēdē. Administratīvā procesa likuma 258.pants noteic, ka tiesas spriedumu pasludina, administratīvā procesa dalībniekiem nekavējoties pēc sprieduma sastādīšanas izsniedzot sprieduma norakstu, kā arī nodrošinot, ka likumā noteiktajā kārtībā un apjomā tiesas spriedums ir pieejams ikvienai personai. Tā kā no tiesībām uz taisnīgu tiesu neizriet, ka sprieduma publiska pasludināšana ir iespējama tikai tiesas sēdē¹⁷, tad šāds regulējums ir pieļaujams. Arī tas samazina iespējas apmeklēt tiesas sēdes un par tiesu darbību uzzināt no tiesas sēdēm.

Otrkārt, vēl viens praktisks iemesls, kas prasa, lai tiesas un tiesneši aktīvāk nodrošinātu informācijas sniegšanu par tiesu darbību, ir tas, ka mūsdienās cilvēki ir pieraduši pie ātras informācijas aprites un arī informāciju par tiesu darbu grib saņemt pēc iespējas ātrāk. Līdz ar to rodas problēmas – spriedums tiek pieņemts un pasludināts rakstveidā šodien, procesa dalībniekiem tas ir pieejams šodien, bet tas nebūs publicēts internetā šodien. Kamēr tiesas spriedumu anonimizēs un sagatavos publicēšanai, paies kaut vai dažas dienas. Tātad spriedums plašākai sabiedrībai būs pieejams ne ātrāk kā pēc divām vai trīs dienām. Bet sabiedrība mūsdienās grib visu informāciju saņemt nekavējoties. Ja spriedums ir pasludināts šodien, tad sabiedrība arī šodien vēlas uzzināt spriedumā sniegto pamatojumu. Ja pamatojumu sabiedrība un arī plašsaziņas līdzekļu pārstāvji nevar uzzināt uzreiz tiesas sēdē un spriedums arī netiek publicēts tā pasludināšanas dienā, tad tiesām ir jābūt gatavām sniegt informāciju par spriedumā ietvertu pamatojumu citā veidā. Tāpat ir situācijas, ka tiek pasludināts saīsinātais spriedums, kad pilna tiesas sprieduma ar motīvu daļu šajā dienā nav. Arī šādos gadījumos, ja sabiedrību interesē attiecīgā lieta, visticamāk arī tiesas sprieduma pamatojums interesē tieši sprieduma pasludināšanas dienā. Ja pilns tiesas spriedums būs sastādīts un ar to pilnā apmērā varēs iepazīties pēc divām nedēļām vai vēl vēlāk, sabiedrību tas interesēs daudz mazāk, jo attiecīgais jautājums būs jau aizmirsts, jo būs jau citi aktuāli notikumi. Līdz ar to veidojas situācija, ka tiesas procesa iznākums ir zināms, bet pamatojums paliek nezināms. Tas nereti ir pamats, lai veidotu dažādus pieņēmumus par tiesas sprieduma motīviem, kas ne vienmēr būs pareizi. Tādējādi sabiedrībai var rasties kļūdaini priekšstats par tiesu darbu. Līdz ar to arī informācijas aprites ātrums mūsdienās var prasīt, lai tiesas aktīvāk sniegtu informāciju sabiedrībai par izskatītajām lietām.

Treškārt, ir jāņem vērā, ka ir mainījušies arī informācijas iegūšanas paradumi. Šobrīd sabiedrības locekļi nav gatavi informāciju par tiesu darbu iegūt, pašiem apmeklējot tiesas sēdes. Ikviens tiesnesis var apstiprināt to, ka gadījumi, kad tiesas sēdē ir kāds klausītājs, ir ļoti reti. Mūsdienās cilvēki informāciju par aktuāliem notikumiem iegūst no plašsaziņas līdzekļiem vai paši internetā. Taču arī plašsaziņas līdzekļu pārstāvji vairs nav gatavi samierināties ar to, ka informāciju par tiesu darbu var iegūt tikai tiesās. Līdz ar to ir ļoti pieaugusi tieši internetā publicētās informācijas nozīme. Taču ir jāņem vērā, ka mūsdienās internetā ir pieejams ļoti liels informācijas apjoms. Līdz ar to nav pamata cerēt, ka sabiedrībai vienmēr pamanīs būtisko informāciju par

¹⁷ Vitkauskas D., Dikov G. Protecting the right to a fair trial under the European Convention on Human Rights. Council of Europe human rights handbooks. Strasbourg: Council of Europe, 2012, p.57.

¹³ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1997.gada 25.februāra spriedums lietā Z. v. Finland, 22009/93, para 113.

¹⁴ Administratīvā procesa likums: Latvijas Republikas likums. Pieņemts 2001.gada 25.oktobrī, <http://likumi.lv/doc.php?id=55567>.

¹⁵ Administratīvā procesa likuma 114.panta pirmā daļa noteica: "Tiesa var izspriest lietu bez tiesas sēdes, ja lietā esošie dokumenti ir pietiekami un tam rakstveidā piekrituši administratīvā procesa dalībnieki."

¹⁶ Administratīvā procesa likuma 114.panta pirmā daļa noteica: "Ja lietā esošie dokumenti ir pietiekami un tam rakstveidā piekritis pieteicējs, trešā persona un šā likuma 29.pantā minētais tiesību subjekts, tiesa var izspriest lietu bez tiesas sēdes (rakstveida procesā). Lietās par publisko tiesību līguma atbilstību tiesību normām, tā spēkā esamību un izpildes pareizību gadījumos, kad atbildētājs ir privātpersona, nepieciešama arī atbildētāja piekrišana rakstveida procesam."

tiesu darbu, it īpaši tiesas nolēmumu veidā, un arī izlasis tiesas nolēmumu pilnībā. Turklāt, ja galvenais informācijas avots par tiesu darbu ir tiesu nolēmumi, tad jāņem vērā arī tas, ka tiesu nolēmumos lietotā valoda ne vienmēr ir viegli saprotama visiem. Ikvienam tiesnesim, protams, vajadzētu tiekties uz to, lai nolēmumi būtu uzrakstīti skaidrā un viegli saprotamā valodā. Taču tiesas nolēmumā tomēr nav iespējams visus jautājumus izskaidrot tā, lai tas būtu saprotams ikvienam, arī ar tiesas procesu nesaistītam cilvēkam. Zināmas robežas nosaka kaut vai nepieciešamība lietot juridisko terminoloģiju. Līdz ar to nav pamata sagaidīt, ka sabiedrībai izveidosies pilnīgs un pareizs priekšstats par tiesu varas darbu tikai no internetā publicētiem tiesu nolēmumiem. Tādēļ, manuprāt, ir svarīgi, lai sabiedrībai gan par izskatītajām lietām, gan citiem tiesu darbības aspektiem tiktu nodrošināta arī pietiekami īsa un koncentrēta informācija vienkāršā un saprotamā veidā.

Ceturtkārt, lielāks tiesu darbības publiskums ir nepieciešams arī tāpēc, ka ir attīstījusies izpratne par varas attiecībām ar sabiedrību tiesiskā un demokrātiskā valstī. Šobrīd valsts varu cilvēki akceptē nevis vienkārši tāpēc, ka valsts varas rokās ir piespiedu līdzekļi un tā var piespiest cilvēku pakļauties. Cilvēki mūsdienās attiecībās ar valsts varu negrib justies kā objekti, bet grib, lai tos uztver kā pilnvērtīgus un saprātīgus sadarbības partnerus. Lai to nodrošinātu, ir nepieciešams, ka sabiedrība izprot valsts varas pieņemtos lēmumus. Līdz ar to mūsdienās valsts varai tiek izvirzītas aizvien lielākas prasības pēc atklātuma un atskaitītības par savu darbu. Tas nozīmē, ka arī tiesu varai ir jābūt gatavai sniegt vairāk informācijas par savu darbu, lai nodrošinātu sabiedrības uzticēšanos tiesām.

SECINĀJUMI

Ņemot vērā minēto, mūsdienās ir nepieciešams, lai tiesas neaprobežotos tikai ar tām minimālajām prasībām, ko tiesu darbības publiskumam izvirza tiesības uz taisnīgu tiesu, proti, iespēju apmeklēt tiesas sēdes un lasīt publicētos

tiesas nolēmumus. Tiesām ir jābūt gatavām aktīvāk sniegt arī informāciju gan mutisku komentāru veidā, gan preses reližu veidā. Turklāt ir jādomā arī par to, ka ne vienmēr pietiek tikai reaģēt uz informācijas pieprasījumiem. Sabiedrības izpratne par tiesu darbu ir veidojama, ne tikai reaģējot uz konkrētiem informācijas pieprasījumiem, bet arī pēc savas iniciatīvas izskaidrojot dažādus tiesu darba aspektus gan situācijās, kad sabiedrībai par to nav pietiekamas informācijas, gan arī tad, ja sabiedrība ir saņēmusi neprecīzu vai pat pilnīgi nepareizu informāciju par kādu jautājumu.

Modeļi, kā to var īstenot, var būt dažādi. Šādu informāciju var sniegt, piemēram, preses sekretāri, īpaši apmācīti tiesneši vai tiesu priekšsēdētāji. Taču, lai to nodrošinātu, pirmkārt, no tiesu varas un tiesnešiem pašiem ir jānāk vēlmei sniegt šo informāciju. Bez tiesnešu līdzdalības nevarēs nodrošināt savlaicīgu, saprotamu, kvalitatīvu un pietiekamu informāciju par tiesu darbību. Tomēr šādas informācijas nodrošināšana nevar būt tikai tiesu varas atbildība, jo, piemēram, tiesu vara pēc savas būtības nav piemērota tam, lai izvērtētu, kādi modeļi pasaulē pastāv un kurš modelis Latvijā būtu vispiemērotākais komunikācijas īstenošanai. Tāpat tiesu varas rīcībā nav tādu resursu, kas varētu nodrošināt vienotas tiesu varas komunikāciju stratēģijas izstrādi. Turklāt jebkura modeļa kvalitatīvai īstenošanai būtu nepieciešami arī zināmi papildu finanšu resursi. Līdz ar to ir nepieciešams atbalsts arī no izpildvaras un likumdevēja.

Tikai ar aktīvu darbību un sadarbojoties visiem atzariem, var nodrošināt to, lai sabiedrībai veidotos precīzs priekšstats par tiesu darbu un augtu sabiedrības uzticēšanās tiesām, jo taisnīgumam ir ne tikai jātiek īstenotam, bet ir arī jābūt redzamam, ka taisnīgums tiek īstenots.¹⁸

¹⁸ “[...] justice should not only be done, but should manifestly and undoubtedly be seen to be done.” *Rex v. Sussex Justices, Ex parte McCarthy* [1924] K.B. 256, 259. Šis teiciens parasti tiek lietots, runājot par tiesneša objektivitāti.

TIESAS KRITIKAS ROBEŽAS – EIROPAS CILVĒKTIESĪBU UN PAMATBRĪVĪBU KONVENCIJAS STANDARTI UN LATVIJAS PRAKSE

Dr.iur Mārtiņš MITS, Rīgas Juridiskās augstskolas prorektors

I.

2012.gada 19.aprīlī Lielbritānijas laikraksts “The Times” publicēja vairākus rakstus, kas ir saistīti ar Eiropas Cilvēktiesību tiesas (ECT) darbu. Lielais virsraksts laikrakstā pieteica tēmu: “Eiropas galma āksti. Lielbritānija draud pamest Eiropas Cilvēktiesību tiesu, jo Iekšlietu ministrijai apjukums par termiņiem ļauj Abu Katadam vēlreiz uzvarēt”. Bija publicēti arī ECT tiesnešu kopbilde un komentāri pie atsevišķiem tiesnešiem, kas ir skatījuši lietas pret Lielbritāniju. Zem bildes Lielbritānijas tiesnesim, kurš tajā laikā bija arī ECT priekšsēdētājs, bija lasāms šāds komentārs: “Eiropas Cilvēktiesību tiesas priekšsēdētājs no Lielbritānijas ir serbu vijolnieka dēls, kurš ieradās Londonā pēc Pirmā pasaules kara. Kaut varnāks par Augstākās tiesas tiesnesi, viņš nekad nav ieņēmis augstu amatu tiesu sistēmā Lielbritānijā. Viņš balsoja pret

Abu Katadas deportēšanu un par to, ka dažiem Lielbritānijas ieslodzītajiem ir jādod vēlēšanu tiesības. Svarīgākie spriedumi – Abu Katada un ieslodzīto vēlēšanu tiesības.”¹

Jāpiezīmē, ka minētais Abu Katada bija islama garīdznieks, kuru Lielbritānijā turēja aizdomās par sadarbību par Al-Qaeda. Lielbritānija vēlējās viņu izraidīt uz Jordāniju, kur viņš tiktu tiesāts. Taču ECT bija lēmusi, ka viņa izraidīšanas gadījumā Lielbritānija pārkāptu Eiropas Cilvēktiesību konvencijas (ECK) 6.pantu (taisnīga tiesa), jo Jordānijas tiesas visticamāk akceptētu pierādījumus, kas būtu iegūti, spīdzinot Katadas līdzzinātājus.² Tomēr Abu Katada lūdza pārskatīt ECT spriedumu Lielajā palātā, jo ECT bija noraidījusi viņa sūdzības par ECK 3.panta pārkāpumu (spīdzināšanas aizliegums) viņa izraidīšanas gadījumā. Raksts tapa dienā, kad ECT nolēma, ka Abu Katadas lūgums tiks skatīts Lielajā palātā.

Varam iedomāties, kāds bija vispārējais konteksts, sabiedrības un mediju neapmierinātība ar to, ka tiek likti šķēršļi Lielbritānijai acimredzami nevēlamas personas izsūtīšanai no valsts. Vēl šajā laikraksta numurā tika publicēti arī citi

¹ *The Times*, „Europe’s Court Jesters”, 2012.gada 19.aprīlis.

² *Othman (Abu Qatada) v. the United Kingdom*, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2012.gada 17.janvāra spriedums. Interesanti, ka tas ir arī pirmais spriedums, kurā ECT ir pateikusi, ka var notikt taisnīgas tiesas pārkāpums, ja persona tiek izsūtīta uz valsti, kur to tiesājot varētu tikt izmantoti pierādījumi, kuri iegūti pārkāpjot spīdzināšanas aizliegumu.

raksti – garš raksts par ECT problēmām ar nosaukumu “Nokavētā taisnīgā tiesa”, īsa reference par Braitonas konferenci, kur lēma, kā reformēt ECT, lai tā būtu efektīvāka, kā arī intervija ar ECT priekšsēdētāju Nikolasu Bracu.

Pēc piecām dienām redakcijai tika nosūtīta vēstule, ko bija parakstījuši trīs citas tiesas tiesneši: Konrāds Šimans – Eiropas Savienības Tiesas tiesnesis, Eleonora Šarpstone – Eiropas Savienības Tiesas ģenerāladvokāte, Nikolass Forvuds – Eiropas Savienības Vispārējās tiesas tiesnesis, visi no Lielbritānijas. Šajā vēstulē tiesneši izskaidroja to, ka Abu Katadam bija tiesības vērsties ECT un ka viņš bija lūdzis sprieduma pārskatīšanu Lielajā palātā, lai panāktu sev labvēlīgāku rezultātu, jo spriedums bija tikai daļēji labvēlīgs. Vēstulē arī izskaidrots, ka ECT šajā brīdī tikai bija saņēmusi un reģistrējusi Abu Katadas iesniegumu, bet nebija to skatījusi pēc būtības. Lielbritānijā bija radies politisks apmulsums, jo Iekšlietu ministrija domājusi, ka Abu Katada jau ir nokavējis iesniegšanas termiņu. Vienīgi ECT ir kompetenta lemt, vai termiņš ir vai nav nokavēts, vai lieta tiks skatīta Lielajā palātā vai netiks. Uzreiz jāpiebilst – ECT vēlāk lēma, ka iesniegšanas termiņš nebija nokavēts, taču noraidīja lūgumu izskatīt lietu Lielajā palātā.³

Vēl tiesnešu vēstulē bija šāds citāts: “Cilvēktiesības raisa spēcīgus viedokļus. Der atcerēties, ka Lielbritānija uzņēmās vadošo lomu Eiropas Cilvēktiesību konvencijas rakstīšanā un ka konservatīvo valdība Čērčila vadībā 1951.gadā nolēma tai pievienoties. Vēl ir jānotiek nopietnai diskusijai par to, kā tieši novērst Eiropas Cilvēktiesību tiesas noslodzes problēmas un vai izdarīt lielākas izmaiņas Strasbūras sistēmā. Šī diskusija šobrīd norisinās Lielbritānijas prezidentūras laikā Eiropas Padomē. Informēta un līdzsvarota informācijas sniegšana spēlētu nozīmīgu lomu viedokļu veidošanā un palīdzētu lēmumu pieņēmējiem un arī sabiedrībai. Bet ja tāda vēsturiskas nozīmes un prestiža *pērkondārda* (*The Thunderer*) avīze izkropļo un trivializē apstākļus, kā tā izdarīja, tas nenāk par labu nevienam.”⁴

Vispārējais konteksts “The Times” izdevumā bija – visiem skaidrs, ka Abu Katada ir jāsūta prom no Lielbritānijas, bet ECT, ieskaitot Lielbritānijas tiesnesi, tam liek šķēršļus. Pirms pabeigt stāstu par šo lietu, pievērsīsimies jautājumam, kāds ir juridiskais pamatojums tiesu varas autoritātes aizsardzībai no tiesu sistēmas viedokļa.

II.

ECK 10.panta otrā daļa pieļauj vārda brīvības ierobežošanu, lai aizsargātu tiesu varas autoritāti un objektivitāti. Tie ir divi atsevišķi, bet cieši saistīt mērķi: objektivitāte – lai netiek ietekmēta konkrētas lietas izskatīšana, autoritāte, kas ir daudz plašāka – kā tiesu sistēma tiek uztverta no ārpusē. Jāpiebilst, ka mērķis – tiesu varas autoritātes aizsardzība – ir minēts tikai vārda brīvības kontekstā, tātad pie citām pamattiesībām, kas ir nostiprinātas ECK, šis nav leģitīms mērķis, lai ierobežotu cilvēktiesības. Protams, dažādām grupām, piemēram, ieslodzītajiem, advokātiem, žurnālistiem, var veidoties kritiskas attiecības ar tiesu. Šeit tiks aplūkotas attiecības starp medijiem un tiesu varu tiesu autoritātes kontekstā.

Kādēļ ir jāaizsargā tiesu varas autoritāte? Lietā “Kobenters pret Austriju” ECT tiesa norādīja: „Ir jāņem vērā tiesu īpašā loma sabiedrībā. Kā taisnīguma nodrošinātājam, kas ir

fundamentāla vērtība tiesiskā valstī, tiesām ir jābaida sabiedrības uzticība, lai tās sekmīgi varētu pildīt savus pienākumus. Tādēļ var būt nepieciešams aizsargāt šādu uzticēšanos pret destruktīviem uzbrukumiem, kas būtībā nav pamatoti, jo īpaši tādēļ, ka kritizētie tiesneši ir pakļauti klusēšanas pienākumam, kas liedz tiem atbildēt.”⁵

Tātad tiesas ir taisnīguma sargs, bet, ja sabiedrība neuzticas tiesām, tā tur nemeklēs risinājumu savām problēmām. Līdz ar to viena no varām valstī nedarbosies un valsts nebūs tiesiska. Tiesnešiem nav tiesību uz atbildi tādēļ, ka, sākot diskutēt par konkrētu spriedumu, viņi no strīda izšķirējiem paši kļūst par strīda dalībniekiem. Diskutējot var izrādīties, ka tiesnešiem nemaz nav taisnība. Tādā gadījumā rodas pamatots jautājums – kādēļ iet uz tiesu, kur, kā izrādās, tiesnesis ir „parasts mirstīgais”, kas mēdz pieņemt kļūdainus lēmumus? Tomēr tiesības uz atbildi vai klusēšanas pienākums ir jāsaprot šādā specifiskā aspektā un tas neliedz tiesnešiem (tiesām) adekvāti skaidrot savus lēmumus.

Tiesu varas autoritāte ir īpaši aizsargāta, taču tā nav absolūta. Atcerēsimies frāzi “destruktīvi uzbrukumi, kas būtībā nav pamatoti”. Kas tad notika iepriekš minētajā lietā? Kobenters bija žurnālists, kurš uzrakstīja kritisku rakstu par tiesnesi. Tiesnesis skatīja lietu pret kādu radikālu kristīgo mācītāju, kurš baznīcas avīzē bija uzrakstījis iznīcinošu rakstu par homoseksuālām personām, sakot, ka tās ir jādisciplinē ar pātagām, jāpiemēro nacistu metodes un tamlīdzīgi. Spriedumā tiesnesis arī bija iekļāvis rindkopu, kurā minēja, ka homoseksualismu var pielīdzināt dzīvnieku pasaulei, kā arī minēja dažādus piemērus no dzīvnieku pasaules. Kobenters uzrakstīja rakstu, kurā citastarp bija šādi izteikumi: “Privātas apšūdzības lietā taisītais spriedums tikai nedaudz atšķirtos no viduslaiku raganu tiesāšanas tradīcijām”, „Tiesnesis sniegtu atbalstu homofobu indīgā naida kampaņai ar skandaloziem piemēriem no dzīvnieku valsts”, „Varētu būt šaubas par attiecīgā tiesneša garīgo un morālo integritāti”.

Tiesnesis jutās aizskarts, un Kobenters tika notiesāts pēc Austrijas Krimināllikuma attiecīgā panta par tiesneša goda aizskaršanu. Viņam tika piespriests 1000 eiro liels naudas sods, savukārt izdevniecībai bija jāmaksā 3600 eiro liela kompensācija. Tad Kobenters vērsās ECT un tā konstatēja žurnālista vārda brīvības pārkāpumu. Svarīgākie tiesas apsvērumi – rakstam bija pietiekama faktiskā bāze (reakciju izsauca tiesneša rīcība), žurnālists pēc būtības kritizēja spriedumu, nevis vērsa personīgu uzbrukumu pret tiesnesi, turklāt tas bija sabiedriski būtiska jautājuma dēļ. Interesanti, bet tas acīmredzot iespējams Austrijā, tiesnesis atsauca kritizēto rindkopu un tā tika izņemta no sprieduma. Turklāt tiesnesis par šo rindkopu bija disciplināri sodīts ar brīdinājumu. Samērojot visus šos apstākļus un sekas, kādas bija iestājušās žurnālistam un izdevniecībai, ECT konstatēja ECK 10.panta pārkāpumu.

No kritikas iespējams izdalīt apsūkāšanos. Lietā “Skalka pret Poliju” ieslodzītais, kurš bija neapmierināts ar savu spriedumu, uzrakstīja vēstuli apgabaltiesas priekšsēdētājam, kurā citastarp tiesnešiem, kas viņam bija snieguši atbildi, vēltija tādus vārdus kā “bezatbildīgi klauni”, “kaut kāds muļķis”, “aprobežots indivīds” un “ists kretīns”. Sekas šai „kritikai” bija tādas, ka viņš tika notiesāts pēc Krimināllikuma panta par valsts iestāžu apvainošanu ar 8 mēnešu cietumsoņu papildus tam, ko viņš jau izcietā par zādzību pastiprinātos apstākļos. Arī viņš sūdzējās ECT, ka noticis vārda brīvības

⁵ Kobenter and Standard Verlags GMBH v. Austria, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2006.gada 2.novembra spriedums, 29.(ii) rindkopa.

³ Press release of the Registrar of the Court, „Panel of the Grand Chamber refuses Abu Qatada’s referral request”, 2012.gada 9.maijs.

⁴ Citēts no Egbert Myjer “About court jesters: Freedom of expression and duties and responsibilities of journalists” *Freedom of Expression*, J.Casadevall et al. eds., Wolf Legal Publishers: the Netherlands, 2012, 116.–117.lpp.

pārkāpums, jo viņš ir paudis savu viedokli par tiesnešiem. ECT atzina, ka „tiesu varas autoritātes aizsardzība ir pietiekami nopietns mērķis, kas attaisno vārda brīvības ierobežošanu, un atbilstošs sods par tiesiskās institūcijas un vārda nenosaukta, bet identificējama tiesneša aizvainošanu [principā] neveidotu 10.panta pārkāpumu.”⁶ Tomēr ECT konstatēja pārkāpumu šajā lietā tādēļ, ka 8 mēnešu cietumsods šķita nesamērīgi bargs, ņemot vērā to, ka sarakste nebija publiska, vēstule bija adresēta apgabaltiesas priekšsēdētājam, turklāt tā bija pirmā reize, nevis atkārtots gadījums, kas attaisnotu bargu vērsanos pret šo personu.

Kādus secinājumus iespējams izdarīt šobrīd? Tiesu varas autoritāte prasa īpašu aizsardzību pret pārmērīgu kritiku, taču šī aizsardzība nav absolūta. Smaguma punkti, kam jāpievērš uzmanība, vērtējot, vai tiesnešu (tiesu) kritika ir pieļaujama, ir šādi: kāda ir faktiskā bāze tam, kas tiek teikts?, ko tieši kritizē?, cik tas ir sabiedrībai svarīgs jautājums?, kāda ir kritikas forma, vai tā nepāriet jau zākāšanā? kādas ir sekas attiecīgajam cilvēkam un medijam, kas kritiku ir paudis?

III.

Tagad paraudzīsimies uz tiesu kritiku caur mediju prizmu. Medijiem ir īpaša loma vārda brīvības ietvaros. Visas funkcijas un principi, kas ir svarīgi medijiem, ziņojot un kritizējot par jebkuru jautājumu, ir attiecināmi arī uz tiesām. Sākot ar to, ka mediji pilda savu svarīgo sargsuņa funkciju, ziņojot par tiesu varas darbību. Medijiem ir tiesības pārspīlēt un informēt par lietām, kas daudziem var nepatikt. Mediji var paust viedokli, kam gan ir jābalstās uz pietiekamu faktu bāzi. Un daudzi citi principi.

Bet īpašais statuss medijiem arī uzliek īpašus pienākumus. Tādos gadījumos, kad ir jāabalansē citas būtiskas intereses, piemēram, tiesu varas autoritāte, medijiem ir pienākums īpaši rūpīgi attiekties pret faktisko informāciju. Pirmkārt, tas nozīmē to, ka ir jābūt pietiekamai izpratnei par jautājumu, par kuru tiek rakstīts. Zināšanas sniedz iespēju paraudzīties uz problēmu plašākā kontekstā, un tas var būtiski mainīt viedokli par risinājumu.

Otrkārt, medijiem ir pienākums neveicināt stereotipus. Dažādās rekomendācijās par to tiek runāts dzimuma vai etniskās izcelsmes kontekstā, taču šis ir ārkārtīgi svarīgs apsvērums arī tiesu varas autoritātes kontekstā. Īpaši tad, ja attiecīgajā valstī ir izveidojušies spēcīgi stereotipi par to, cik tiesas „slikti strādā”. Tad žurnālistiem ir pienākums šo faktu ņemt vērā un kritizēt atbildīgi, apzinoties sekas kārtējai negatīvajai informācijai par tiesu darbu.

Treškārt, pastāv pienākums ievērot profesionālās ētikas standartus. Tas nozīmē pašierobežoties. Eidens Vaits, Starptautiskās žurnālistu federācijas bijušais ģenerālsēkretārs, rakstīja: “Profesionālismu žurnālistikā nosaka žurnālista misija – patiesa ziņošana, neatkarība un atbildība pret citiem. Ētiska žurnālistika ir ierobežota izteikšanās, nevis brīva izteikšanās. Profesionāļi ir tie, kas pašierobežo sevi cieņas pret citiem un ētikas principu vārdā.”⁷ Tiesnešiem sevi vienmēr ir jāierobežo, tāpat arī žurnālistiem, pildot savus pienākumus. Žurnālistu ētikas standartu ievērošana ir viens no juridiski vērtējamiem kritērijiem, lemjot par iespējamu vārda brīvības pārkāpumu – ECT savā praksē ļoti bieži vērtē formu un

saturu, kādā informācija ir iegūta vai sniegta, vai tas atbilst žurnālistu ētikas standartiem.

Aplūkosim nesenu piemēru no Latvijas prakses – Intas Lases rakstu „Temīdas kļūdas” žurnāla „Ir” 2013.gada 2.oktobra numurā.⁸ Izjūtot cieņu pret žurnālisti un minēto izdevumu, tas ir pateicīgs materiāls analīzei no daudzu aplūkoto principu viedokļa. Rakstā bija stāstīts par to, cik lietas Latvija zaudējusi ECT un ka tās visas saistītas ar tiesnešu kļūdām. Nosaukti tiesneši, kuriem ir lielākais nelabvēlīgo spriedumu skaits, publicēta Augstākās tiesas tiesnešu kopbilde un runāts par to, ka kāds no šiem tiesnešiem ir veidojis veiksmīgu karjeru, bet kāds aizgājis no tiesu sistēmas. Vadmotīvs – valstij tiesnešu kļūdas maksā dārgi, un kas (nekas) noticis ar tiesnešiem, kuri bijuši „pie vainas” zaudētajiem spriedumiem.

Attiecībā uz principiem par problēmas izpratni un īpašu rūpību faktu noskaidrošanā jāsaka – nevar visas lietas salīdzināt automatiski. Var būt gadījums, kad tiesnesis savas vainas pēc lietā ilgstoši pienācīgi nav rīkojis un tiesas process ir ievilcies 6 gadu garumā, tādēļ ir konstatēts tiesas procesa pārkāpums. Tā ir viena situācija. Taču var būt pilnīgi cita situācija, kā nesenais piemērs – lieta „X pret Latviju”, kurā bija strīds par to, vai bērnam jāpaliek pie mātes Latvijā vai pie tēva Austrālijā.⁹ Šādos gadījumos pašā ECT bija atšķirīga prakse un ilgstošas debātes par to, kam jādod priekšroka – bērna interešu principam vai attiecīgajai konvencijai Eiropas Savienības tiesību ietvaros, kas bērna interešu principam piešķir mazāku nozīmi. ECT Lielā palātā, kas skatīja lietu atkārtoti, deva priekšroku bērna interešu principam, tādējādi nosakot šā brīža ECK standartu. Tiesnešu balsojums lielajā palātā bija 9 pret 8. Vai Latvijas tiesneši, kas piedalījās lēmuma pieņemšanā nacionālajā līmenī, šajā gadījumā ir pelnījuši publisku nopelumu?

Runājot par stereotipu veicināšanu, izlasot rakstu, rodas iespaids, ka Latvija zaudē lietas ECT tikai tāpēc, ka valstī strādā neprasmīgi tiesneši. Tas tā nav. Nav iemesla apgalvot, ka Latvija īpaši izdalītos uz citu valstu fona tiesnešu pieļauto kļūdu dēļ. Kā sadalās atbildība starp visiem varas atzariem? Absolūti lielākā daļa no ECT zaudētajām lietām ir krimināltiesību jomā, kur tiesneši līdz pat 2005.gadam piemēroja vēl Padomju Savienības laikā pieņemto Kriminālprocesa kodeksu. Kādēļ adekvāts likums stājas spēkā tikai 8 gadus pēc ECK ratifikācijas? Vai šeit nav pamatoti jārunā par citu varas atzaru – izpildvaras un likumdevēja – atbildību? Piemēram, 7 gadījumos pārkāpums tika konstatēts tikai tādēļ, ka šis likums nenodrošināja likumisku pamatu apcietinājumam laika sprīdī, kamēr apsūdzētais iepazīstas ar lietas materiāliem, – tā ir likumdevēja, nevis tiesu sistēmas atbildība. Tiesu kritika no mediju puses prasa iedziļināšanos un nevēlamu blakus efektu apzināšanos, jo tā pastiprina sabiedrībā pastāvošos stereotipus.

Bet tiesu varas autoritātes aizsardzībai ir arī otra puse. Atgriežoties pie Kobentera lietas – ECT tur teica arī sekojošo: „Prese ir viens no līdzekļiem, ar kura palīdzību politiķi un sabiedriskā doma var pārliecināties, ka tiesneši izpilda savus smagos pienākumus tādā veidā, kas atbilst mērķim, ar kādu šie pienākumi uzticēti, tas ir, taisnīguma nodrošināšana.”¹⁰ Tātad tas, ko ar preses starpniecību dara vai nedara paši tiesneši, var vai nu stiprināt, vai vājināt tiesu varas autoritāti. Ja

⁶ *Skalka v. Poland*, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2003.gada 28.augusta spriedums, 41.rindkopa.

⁷ Eiden White, *Ethical Journalism and Human Rights*, Council of Europe Commissioner for Human Rights, CommDH (2011)40, 2011.gada 8.novembris, II.nodaļa.

⁸ Inta Lase „Temīdas kļūdas”, *Ir*, 2013.gada 2.oktobris.

⁹ *X v. Latvia*, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2013.gada 26.novembra spriedums.

¹⁰ *Kobenter and Standard Verlags GMBH v. Austria*, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2006.gada 2.novembra spriedums, 29.(ii) rindkopa.

tiesu varai tiek uzdoti leģitīmi jautājumi, uz tiem ir jāsniedz sabiedrībai saprotamas un pieņemamas atbildes. Reakcija tādā veidā kā klusēšana, pārmetumu trivializēšana, pārmetumu izteikšana otrai pusei nesasniedz galveno. Tā nerada sabiedrībai apmierinājuma sajūtu, jo nav saņemta atbilde pēc būtības. Intas Lases galvenais uzstādītais jautājums bija – kā tiesu sistēma reaģē uz ECT konstatētajiem pārkāpumiem? Šis jautājums, kas tika uzdots caur tiesnešu atbildības prizmu, ir augstākā mērā leģitīms, nozīmīgs visai sabiedrībai, bet palicis neatbildēts.

IV.

“The Times” piemērs uzskatāmi parāda to, cik svarīgi ir būt informētam un pasniegt informāciju līdzsvaroti. Šajā gadījumā būt informētam nozīmē izprast procesuālos aspektus, par ko ECT vispār lemj. Pasniegt informāciju līdzsvaroti – ielikt to plašākā kontekstā. Tas apstāklis, ka ECT ir saņēmusi lūgumu pārskatīt spriedumu Lielajā palātā, nevar vairs pasliktināt Lielbritānijas pozīciju saistībā ar pašu liegumu deportēt šo personu. Savukārt attiecībā uz varbūtēji ilgū gaidīšanu, kamēr ECT Lielā palāta izlems jautājumu pēc

būtības, reāli pagāja mazāk nekā mēnesis. Bet arī šis jautājums būtu jāieliek plašākā kontekstā ar to, cik noslogota ir Eiropas Cilvēktiesību tiesa un, galu galā, vai uz Lielbritānijas valdību negulstas pienākums piedalīties šīs problēmas risināšanā.

Otrs svarīgs aspekts “The Times” raksta kontekstā – der pievērst uzmanību elegantajam atbildes veidam, kas sekoja pēc raksta, pašam kritizētajam ECT tiesnesim neiesaistoties. Citas starptautiskas tiesas kolēģi vienkārši izskaidroja konkrēto jautājumu un tā plašāku kontekstu. Tas ir ceļš, kā kritika var pārtapt dialogā.

V.

Šim stāstam ir neliels *post scriptum*. Eiropas Savienības Tiesas tiesnešu un ģenerālvokātes atbildes vēstule tika publicēta “The Times”, tikai izņemot šīs pēdējās rindiņas: „bet ja tāda vēsturiskas nozīmes un prestiža *pērkondārda* (*The Thunderer*) avīze izkropļo un trivializē apstākļus, kā tā izdara, tas nenāk par labu nevienam.” Tas patiešām nenāk par labu nevienam! Ne tiesu varas autoritātei, ne sabiedrībai, ne arī pašai avīzei ilgtermiņā.

TIESU PRAKSES PUBLICĒŠANA KĀ VIENS NO TIESAS ATVĒRTĪBAS INSTRUMENTIEM

Dr.iur Irēna KUCINA, Tieslietu ministrijas valsts sekretāra vietniece tiesu jautājumos, LU Juridiskās fakultātes docente

Tiesu atvērtība, nodrošinot sabiedrību ar informāciju, ir viena no pamattēmām, kas izskan daudzos tieslietām veltītajos pētījumos un konferencēs – gan attiecībā uz Latviju, gan arī runājot par kopējām tendencēm Eiropā un pasaulē. Aizvien skaidrāk apzināmies to, ka pārlietu mazas uzmanības veltīšana tiesu spriedumu publicēšanai valstij vēlāk rada grūti risināmas problēmas citos jautājumos. Cilvēki nezina, kā demokrātiskā sabiedrībā funkcionē tiesu sistēma, tāpēc bieži valstīm tas atspēlējas, risinot dažādus sociāla rakstura jautājumus, kas ir sekas nezinašanai. Žurnālisti nespēj pilnībā aizpildīt brīvo nišu – sabiedrības informēšanu, jo ne vienmēr paši izprot vai pietiekami adekvātā gaismā pasniedz notikumus. Tāpēc tiesām ir pašām nepastarpināti jāsniedz sabiedrībai informācija par savu darbu, vienkāršā veidā cenšoties izskaidrot tiesu darba pamatprincipus.

Visu tiesu instanču nolēmumu publiska pieejamība internetā veicina gan tiesas procesu caurskatāmību, gan arī sabiedrības uzticību tiesu varai caur to, ka ikvienam ir iespēja iepazīties ar nolēmumos sniegto argumentāciju tiesību normu piemērošanā. Publicēšana ir viens no līdzekļiem, kas palīdz valstī nodrošināt Satversmē nostiprināto cilvēka pamattiesību ievērošanu, jo veicina tiesu prakses vienveidību un tiesisko stabilitāti, tāpēc tā apskatāma plašākā tiesību uz taisnīgu tiesu kontekstā.

STARPTAUTISKO ORGANIZĀCIJU AICINĀJUMI VEICINĀT TIESU PRAKSES PIEEJAMĪBU

Aicinājumi publicēt tiesas spriedumus internetā aizvien biežāk ir izlasāmi dažādu starptautisko organizāciju izstrādātajās vadlīnijās, rekomendācijās, ieteikumos. Pēdējos

piecos gados šis jautājums ir ticis apspriests daudz biežāk nekā jebkad iepriekš. Par vienu no tiesu atvērtības nozīmīgākajiem instrumentiem līdzās preses dienestam un komunikācijai ar medijiem ir kļuvusi informēšana par tiesu praksi arī tādās valstīs, kur nepastāv precedentu tiesības.

Eiropas Tiesu iestāžu padomju tīkls (*European Network of Councils for the Judiciary — ENCJ*) 2009.gada 29.maijā Bukarestē pieņēma rezolūciju par caurspīdīgumu un pieeju justīcijai.¹ Līdzīgi kā Bībelē tajā isu tēžu veidā ir nosaukti trīs baušļi, kuru ievērošanā aicinātas valstis. Viens no tiem – ceļā uz caurspīdīgumu – ietver arī tiesas spriedumu skaidru argumentēšanu un padarīšanu par publiski pieejamiem (publīcētiem), īpaši akcentējot datu aizsardzības prasības, privātumu, personas drošību un konfidencialitātes ievērošanu.

Eiropas Tiesnešu konsultatīvās padomes 11.plenārsēdē, kas notika Strasbūrā 2010.gada 17.–19. novembrī, tika pieņemti Tiesnešu pamatprincipi (*Magna Carta*), kur apkopoti un kodificēti svarīgākie iepriekšējos viedokļos izteiktie secinājumi². Šajos pamatprincipos attiecībā uz piekļuvi tiesai un caurskatāmību ir norādīts, ka:

„14. Tiesu sistēmai ir jābūt caurskatāmāi. Informācija par tiesu sistēmas darbību ir jāpublicē.

15. Tiesnešiem ir jāveic pasākumi, lai nodrošinātu pieeju ātrai, efektīvai un finansiāli pieejamai strīdu atrisināšanas kārtībai; pašiem tiesnešiem jānodrošina ieguļojums alternatīvu strīdu risināšanas metožu attīstībā.”

Kā redzams, šajā dokumentā nav teikts, ka valstīm jāuzņemas visu spriedumu publicēšana, bet gan lietots vispārīgāks formulējums – jāpublicē informācija. Tas atstāj visai plašas iespējas izlemt, kāds risinājums ir piemērotāks un ar kādiem līdzekļiem šo uzdevumu sasniegt. Attiecībā uz tiesnešu ieguldījumu alternatīvu strīdu metožu attīstībā var pamatoti teikt, ka caur spriedumu publicēšanu nenotiek tieša alternatīvo strīdu risinājumu metožu attīstīšana, taču netieši gan

¹ Sk. punktu 2.d). Pieejams: http://recj.eu/images/stories/pdf/opinions/resolutionbucharest29may_final.pdf

² Tiesnešu pamatprincipi // „Jurista Vārds”, Nr. 52(647), 28.12.2010. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc.php?id=223246>

tiesnesis piedalās strīda izšķiršanā. Ja ir kāds jautājums, par kuru ir nostabilizējusies judikatūra un daudzās identiskās lietās jau taisīti spriedumi, persona var izlemt nedoties uz tiesu. Tādējādi mēs varam tomēr teikt, ka spriedumu publicēšana veicina alternatīvus strīdu risinājumus – un viens no tiem ir nestrīdēties vispār!

Eiropas Tiesnešu konsultatīvās padomes 12.plenārsēdē 2011.gada 9.novembrī jau tika izteikts un publicēts pavisam konkrēts viedoklis ar nosaukumu „Tiesiskums un informāciju tehnoloģijas”. Tajā teikts, ka internetā būtu jābūt pieejamai tiesu praksei vai vismaz būtiskākajiem un nozīmīgākajiem tiesu spriedumiem. Tiem jābūt: 1) bezmaksas, 2) brīvi pieejamiem, 3) apstrādātiem, ņemot vērā personas datu aizsardzības prasības.

Tiesu spriedumu publicēšanas mērķis ir ne tikai sabiedrības informēšana. Tas ir arī viens no korupcijas mazināšanas līdzekļiem. 2012.gada decembrī tika publicēts Eiropas Padomes GRECO (*Group of States Against Corruption*) ceturtais ziņojums par Latviju. Tajā Latvija aicināta pēc iespējas vairāk publicēt labi argumentētos un pamatotos tiesu nolēmumus, jo spriedumu publicēšana strādā vienlaikus arī kā tiesnešu paškontrolē un var uzlabot spriedumu kvalitāti. Tādējādi veicināma un atbalstāma ir spriedumu publicēšana visdažādākajos veidos, gan pilnās vai kopsavilkumu veidā veidotās nolēmumu versijās, gan arī veicot nolēmumu anonimizāciju.³

Jāteic, ka Latvijā diskusija par tiesu nolēmumu publicēšanu laika gaitā ir ievirzījies no jautājuma, cik daudz, vai un ko publicēt, uz cita veida jautājumiem. Par tiem gan nedaudz vēlāk. Iesakumā gribēju atskatīties uz nelielu vēsturi tiesu nolēmumu publicēšanas jautājumā Latvijā.

VĒSTURISKS ATSKATS UZ SPRIEDUMU PUBLICĒŠANU LATVIJĀ

Tiesu nolēmumu publicēšana izlases veidā dažādos izdevumos un grāmatās aizsākās Eiropā vēl 18.gadsimta beigās.⁴

Visiem labi zināma Latvijas starpkaru posma prakse, kad Latvijas Senāta nozīmīgākie nolēmumi tika iespiesti gan atsevišķu autoru sagatavotos ikgadējos krājumos, gan arī laikrakstos – visplašāk „Juristā”. Ar senatora Augusta Lēbera fonda atbalstu un aktīvu viņa dēla Dītriha Andreja Lēbera līdzdalību faksimilizdevumu veidā šie Latvijas Senāta nolēmumi 20.gadsimta 90. gadu beigās atkal kļuva plašāk pieejami interesentiem.

Augstāko instanču tiesu spriedumu publicēšana ir tradīcija, kuru ar lepnumu praktizē visas valstis. Atjaunojot Latvijā kasācijas instanci, Augstākajā tiesā kopš 1996.gada tiek uzsākta Senāta būtiskāko nolēmumu publicēšana ikgadējos krājumos. Tiesu nolēmumus publicē arī Satversmes tiesa – visus (!), nevis tikai izlases veidā, taču to nav tik ievērojami daudz kā vispārējās jurisdikcijas tiesām. Komunikāciju tehnoloģiju attīstība un internets ienes jaunas vēsmas arī spriedumu publiskošanā. Tie kļūst pieejami tiesu mājaslapās.

³ [http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round4GrecoEval4\(2012\)3_Latvia_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round4GrecoEval4(2012)3_Latvia_EN.pdf). Skat 30.lpp.: „The GET notes that even in a system which is not based on the principle of precedent, the publication and dissemination of judgements plays a key role in assuring certainty in the law as well as uniformity and predictability in its application. While a judgement is primarily rendered to solve a conflict inter partes, its impact is not usually confined to the individual case. The publication of well-reasoned, consistent and comprehensible decisions can work as a means of self-control for the judge and can also improve the quality of judgments. In this connection, different systems could be used to give as much publicity as possible to judgements, e.g. in full or abridged versions, omitting the name of the parties (and possibly other personal details), etc.”

⁴ Zinaida Indrūna. Tiesas nolēmumu publiskošana // Jurista Vārds, 2013.gada 3.septembris, Nr.36.

Tiesu pašu iniciatīva tiesu spriedumu publiskošanā tiek atzinīgi novērtēta, taču ar to ir par maz, un tāpēc šā jautājuma risināšanā aizvien aktīvāk iesaistās Tieslietu ministrija.

2004.gadā Tieslietu ministrijas un ANO attīstības programmas projekta „Atbalsts tiesu sistēmai” ietvaros pēc prof. E.Meļķiša iniciatīvas tiek veikts pētījums „Par tiesu prakses vispārīgāko veikšanas metodoloģiju”.⁵ Ar to tiek aizsākts darbs pie digitālas tiesu nolēmumu datubāzes izveides. Konceptija paredz judikatūras nozīmes nolēmumu publiskošanu, no lielā nolēmumu kvantuma atsijājot pašus nozīmīgākos. Šī koncepcija par nepieciešamību nošķirt tiesu praksi no judikatūras sākotnēji virmoja gaisā tiesību zinātnieku vidū, bet to ļoti ātri un labvēlīgi pieņēma praktiķi. Tādējādi 2006.gadā sāka darboties judikatūras datubāze, kas vērsta galvenokārt uz nozares profesionāļiem – tiesnešiem, advokātiem, praktiķiem un citiem interesentiem.

Paralēli 2005.gadā Tieslietu ministrijas un ANO Attīstības programmas ietvaros īstenots projekts „Tiesu sistēmas komunikācijas stiprināšana”, kas paredz vēl plašāku tiesu nolēmumu publiskošanu. Tajā laikā plaši izskan tēze, ka tiesām ir jāveicina informācijas nodrošināšana sabiedrībai, lai sabiedrība par tiesu darbu saņemtu objektīvu, skaidru un patiesu informāciju. Tāpēc ir nepieciešams nodrošināt sabiedrībai informāciju un zināšanas par tiesu sistēmas būtību un tiesu darbu, veicinot tiesu kā atvērtu publisku institūciju veidošanos un atbilstoša tēla nostiprināšanos sabiedrības apziņā. Portālā www.tiesas.lv kā pirmie eksperimentālā kārtā tiek publicēti visi administratīvo tiesu spriedumi.

Šie ar ANO palīdzību īstenoti projekti atklāj mums divas mērķauditorijas, kurām kalpo tiesu spriedumu publicēšana. Pirmā – judikatūras datubāze – domāta juristiem, tiesību praktiķiem, advokātiem, tiesnešiem. Caur to mēs tiekam iepazīstināti ar ļoti specifisku un sarežģītu kāzusu risinājumiem, uzzinām par jaunumiem tiesību piemērošanas jomā, iepazīstam atziņas un tēzes, kurām sagaidāma ilgstoša un paliekoša ietekme uz daudzām citām nākotnē skatāmajām lietām.

Prakse rāda, ka ar judikatūras datubāzes izveidi netiek apmierinātas visas sabiedrības vēlnes. Ir visai grūti pilnībā nošķirt no visiem spriedumiem tos, kurus saucam par judikatūru. Varam mēģināt to apzināt un no sliktajiem spriedumiem nošķirt labos, taču nevaram apgalvot, ka kāds nav palaists garām. Tādējādi arī tāds spriedums, kurš nav ievietots datubāzē, var tikt pieskaitīts judikatūrai. Daudz vērtīgu atziņu līdz šim palikušas nepamanītas, jo tās izteiktas zemāko instanču nolēmumos, kuri pārsūdzības kārtībā nav nonākuši kasācijas instances tiesas izvērtēšanai. Galvenā judikatūras bāzes veidošanas un uzturēšanas problēma ir tā, ka neviens līdz galam nezina un nevar pateikt, kuri nolēmumi satur šīs judikatūras tēzes. Atbildi parasti sniedz tiesa, ja skata kādu lietu pēc būtības un īpaši akcentē citu iepriekš skatīto lietu nozīmi, plašāk salīdzina lietu faktiskos apstākļus, no jauna kritiski izvērtē iepriekš pausto viedokļu pamatotību. Bet citādi var tikai ļoti pietuvināti mēģināt saziņēt un identificēt nolēmumus, kuriem ir šī judikatūras nozīme.

Tiesāšanās Latvijā kļūst arvien izplatītāka. Tāpēc atbalsts pēc iespējas plašākai tiesu nolēmumu publiskošanai, lai sabiedrība varētu pilnīgāk sekot līdzi to interesējošu lietu virzībai un tiesas argumentācijai, aizvien aktīvāk tiek pausts modernas tiesas kontekstā. Sabiedrību vairs neapmierina tādi novecojuši skaidrojumi, ka nolēmumus var saņemt,

⁵ Autori: J.Neimanis, M.Vainovskis. Pieejams: www.tiesas.lv/files/petijumi/Petijums_tiesu_prakses_visparinasana.pdf.

taču ne tieši vienā konkrētā veidā – caur internetu. Labi apzinoties jaunus izaicinājumus, Saeima izšķirās Latvijā veikt iepriekš vēl nebijušu eksperimentu, kas nekur pasaulē vēl nav īstenots tieši šādā formā. Tā deva sabiedrībai iespēju lasīt visus spēkā stājušos tiesu spriedumus pat mājas datorā. Te redzam, ka otrā mērķauditorija, kurai kalpo spriedumu plaša publicēšana, ir sabiedrība visplašākajā šī jēdziena nozīmē. Tie galvenokārt ir nejuristi, neizslēdzot, ka labumu no tā gūst arī visi tie, kas daudz tuvāk ir saistīti ar tieslietām. Tagad ir skaidrs, kāpēc 2004.–2006.gada laikā bija divi ANO projekti, kāda bija to mērķauditorija. Neviena starptautiskā organizācija nav pateikusi, ka 100% visu spriedumu publicēšana ir 21.gadsimta tiesiskuma standarts. Taču Latvijā kā salīdzinoši mazā valstī tas ir iespējams un īstenojams.

SPRIEDUMU PUBLICĒŠANĀ KĀ VIENS NO PASĀKUMIEM VALSTISKUMA STIPRINĀŠANAI

Atbilde uz jautājumu, kāpēc bez judikatūras nozīmes nolēmumu publicēšanas ir nepieciešams plašāk publicēt tos tiesu spriedumus, kurus neiekļaujam kategorijā „judikatūra”, bet gan „tiesu prakse”, ir meklējama ne tikai jurisprudences zinātnes ietvaros, bet arī ārpus tās. Tas ir saistīts gan ar valsts tiesībām, gan arī socioloģiju un citām nozarēm, kuras pēta sabiedrību. Bet īsumā, atklājot arī savus vērojumus, gribu pievērst uzmanību vairākiem savstarpēji nesaistītiem pēdējo gadu likumdevēja pieņemtajiem lēmumiem, kas iezīmē vienu kopēju likumsakarību.

Nav noslēpums, ka sabiedrība Latvijā izteikti negatīvi reaģē uz jebkurām lietām, kas valstiskā mērogā notiek aizklāti, tiek noklusētas vai nav īsti saprotamas. Neziņa un neinformētība ir pateicīgs iedīgļis tam, lai izplatītos dažādi mīti par to, kas patiesībā notiek valstī. Līdz ar to nevis tiek raisīta uzticība valsts varai, bet gan pretēji – tiek vairotā neapmierinātība un savstarpējā neuzticība. Ja palūkojamies kopējās tendencēs, tad pēdējos gados politiķi Latvijā tomēr aizvien vairāk ieklausās sabiedrības noskaņojumā, tāpēc likumus, kas regulē ikdienas dzīvi, pielāgo šim sabiedrības prasībām.

Tā piemēram, 2010.gadā tika izlemts, ka tiks publiskas visas valsts un pašvaldību darbinieku algas. Sākotnēji bija daudz neapmierināto, kas puda sašutumu par to. Taču tagad esam apraduši ar domu, ka jau pāris gadus internetā varam apskatīties sava drauga vai darba kolēģa atalgojumu, ja tikai mums ir tāda interese.

Vēl nesēn Saeimā visai plaši izplatīti bija slēgtie balsojumi. Taču aizvien vairāk redzam, ka lēmumi tiek pieņemti atklāti. 2012.gada sākumā Saeima nolēma, ka turpmāk atklāti ievēlēs gandrīz visas valsts amatpersonas, arī Saeimas Prezidija locekļus, valsts kontrolieri, tiesībsargu, tiesnešus, Satversmes aizsardzības biroja vadītāju, ģenerālprokuroru, Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja vadītāju, Centrālās vēlēšanu komisijas vadītāju un citus. Pēc gada (2013.gada nogalē) šo personu lokam tika pievienoti Satversmes tiesas tiesneši. Tādējādi pašlaik vairs tikai Valsts prezidents kā vienīgā amatpersona tiek vēlēt aizklātā balsojumā.

Kopsakarā ar minētajiem notikumiem ir aplūkojami grozījumi likumā “Par tiesu varu”, kas noteica pienākumu no 2013.gada 1.septembra publiskot visus tiesu spriedumus, kas stājušies likumīgā spēkā. Šie grozījumi iekļaujas vispārējā tendencē padarīt atklātu un pieejamu informāciju jebkuram interesentam. Tas ir likumdevēja mērķtiecīgi virzīts solis lielākas izpratnes par valsts lomu veicināšanai, iepazīstinot ar vienu no varas atzariem – tiesu varu. Tas noteikti nākotnē veicinās produktīvāku diskusiju par tiesu sistēmas

problēmām. Tādējādi pēdējos grozījumus likumā „Par tiesu varu” nevar aplūkot tikai no tiesību zinātnes skatu punkta. Jurisprudences kā zinātnes pastāvēšanai visu spriedumu publicēšana nav nepieciešama un pilnībā pietiekami ir ar būtiskāko judikatūras spriedumu publicēšanu. Taču mūsdienās spriedumu publicēšana ir nepieciešama, vairāk domājot par demokrātiskas valsts principiem. Spriedumu publicēšana internetā ir pavisam jauns instruments, kas nonācis publiskās varas rīcībā, lai nevis atstumtu, bet gan tuvinātu sabiedrību ar tiesu varu, veicinātu dialogu un savstarpējo komunikāciju.

ATKLĀTUMS, PUBLICĒJOT TIESU SPRIEDUMUS, UN PERSONU DATU AIZSARDZĪBA

Jāatzīmē, ka personas datu aizsardzība ir aktuāls temats gan tiesās, kurām jāveic nolēmumu anonimizācija, gan arī šī pakalpojuma saņēmējiem un gala lietotājiem – personām, kas nolēmumus lasa.

Labi zināma ir Eiropas Cilvēktiesību tiesas un Eiropas Savienības Tiesas prakse, kad tikai ļoti retos izņēmuma gadījumos, publicējot nolēmumus, tiek dzēsta kāda informācija. Latvijā, publicējot tiesas nolēmumus, tiek aizsegta informācijas daļa, kas atklāj fiziskās personas identitāti.

Saeimas Juridiskās komisijas Tiesu politikas apakškomisijas 2014.gada 4.februāra sēdē tika apspriests jautājums par tiesu nolēmumu apstrādi (anonimizāciju) pirms to publicēšanas. Sēdē piedalījās pārstāvji no Tieslietu ministrijas, Tiesu administrācijas, Datu valsts inspekcijas, Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes, Rīgas apgabaltiesas un Latvijas Zvērinātu advokātu kolēģijas. Deputātu darba kārtībā nonāca šis jautājums par spriedumu anonimizācijas apjomu tieši saistībā ar pēdējiem grozījumiem likumā „Par tiesu varu”, jo tagad tiesām iepriekš vēl nebijušā apmērā jāveic darbs ar spriedumā iekļautās informācijas caurskatīšanu. Diskusijas mērķis bija noskaidrot, vai mēs mazliet nepārcensāties ar personas datu aizsardzību.

Esam jau aptaujājuši tiesnešus un apzinājuši viņu viedokli. Tāpat saņemts viedoklis no LU Juridiskās fakultātes, Datu valsts inspekcijas, tiesībsarga un citām institūcijām. Kopumā izskan pozitīva attieksme pret anonimizācijas prasību mazināšanu vairāku apsvērumu dēļ.

Pirmkārt, atklātā tiesas sēde kā publisks process. Ja jau persona dodas uz tiesu, tā sevi pakļauj atklātumam, jo tiesas sēde ir publisks process, kā rezultātā arī personas dati ir publiski nodoti tiesas procesam. Tā rezultātā pašlaik veiktā nolēmumu anonimizācija ne vienmēr ir efektīva un sasniedz mērķi, jo īpaši, ja prāvnieks ir sabiedrībā zināma persona, tiesas procesu jau paguvuši plaši atspoguļot žurnālisti vai savā starpā tiesājas kāda lauku mazpilsētas ciema iedzīvotāji, kas visi zina par otra gaitām.

Otrkārt, sprieduma uztveramība un saprotamība. Ļoti burtiski izpildot likuma prasības, reizēm rodas situācija, ka nolēmums vairs nav uztverams un saprotams, tāpēc var rasties dažādi pārpratumi. Daudzkārt diskusijās par nolēmumu anonimizāciju tiek skarti sprieduma uztveres aspekti. Var piekrist valodnieku ieteikumam spriedumus rakstīt vienkāršāk – neminēt personas vārdu un uzvārdu, bet teikt “prasītājs”, “atbildētājs”. Taču ne vienmēr tas ir iespējams, it īpaši sarežģītās lietās ar daudz cietušajiem, lieciniekiem, daudz nekustamajiem īpašumiem. Tādējādi izklāstīt domu, neminot personu vārdus, var izrādīties pat neiespējami. To raksturo kaut vai šāds piemērs no viena Senāta sprieduma: „prasītājs ir bijušā zemes īpašnieka pārdzīvojušās laulātās Martas Luīzes Mangales

laulātā Kārļa Voldemāra Mangaļa māsas Veras Žagares laulātā Voldemāra Žagara tēva Gustava Teodora Žagara tēva Kaspara Žagara māsas Anetes Rudzītes meitas Matildes Olgas Gulbes dēls.⁶ Vienkāršāk un citiem vārdiem to pateikt diemžēl laikam nevar, bet anonimizējot skan briesmīgi. **Treškārt, šablonlēmumu pieejamība.** Ja skaidri redzams, ka maza apmēra lietās vai lietās par uzturlīdzekļu piedziņu mainās tikai piedzīto summu apmērs, varbūt jāsecina, ka nav nepieciešams censties padarīt pieejamus visus nolēmumus. Šādu nolēmumu publicēšana kopumā veicina atvērtas tiesas tēla veidošanu, taču atklāts jautājums, vai tiem būtu praktisks pielietojums.

Ceturtkārt, pārspilēta datu aizsardzība. Ar grozījumiem likumā „Par tiesu varu” nolēmumu apstrādi pirms publicēšanas ir uzdots veikt tiesām. Vienlaikus Tiesu administrācijai ir uzdots apstrādāto nolēmumu pēcpārbaude, lai maksimāli izslēgtu iespēju, ka nolēmuma tekstā ir saglabājusies informācija, kas ļauj identificēt fizisko personu. Tieslietu ministrijas rīcībā ir arī informācija, ka nereti tiek anonimizēti personas dati, kas nav jāanonimizē, piemēram, tiesneša, prokurora, zvērināta advokāta, zvērināta notāra, tiesas sekretāra un tiesu izpildītāja vārds un uzvārds, tiesu adreses un lietu numuri. Arī šeit rodas atklāts jautājums, vai mēs nepārspilējam ar datu aizsardzību.

Uz šī gada 12.maiju portālā www.tiesas.lv sadaļā „Anonimizētu nolēmumu atlase” kopā bija pieejami 48748 anonimizēti tiesu nolēmumi, no kuriem 27467 nolēmumi ir pirms pagājušā gada 1.septembra apstrādātie administratīvo tiesu nolēmumi, kurus apstrādāja un publicēja Tiesu administrācijas darbinieki, bet 21281 nolēmumi ir pēc 2013.gada 1.septembra tiesu darbinieku apstrādātie un Tiesu administrācijas darbinieku pārbaudītie un publicētie tiesu nolēmumi. Neapstrādāto lietu atlikums uz šī gada 12.maiju bija šāds: 1) 2426 nolēmumi, kurus nav apstrādājuši tiesu darbinieki; 2) 4050 nolēmumi, kurus tiesu darbinieki ir apstrādājuši, bet tie gaida Tiesu administrācijas darbinieku pēcpārbaudi. Neapstrādāto lietu atlikums norāda uz to, ka sabiedrībai nolēmumi kļūst pieejami „ar aizkavēšanos”, jo vidējais laiks no nolēmuma spēkā stāšanās līdz brīdim, kad tas ir publiski pieejams portālā, ir 5 darba dienas.

Piektkārt, atklātā tiesas sēdē pieņemtie spēkā stājušies tiesas lēmumi sabiedrību interesējošās lietās (piemēram, lēmumi, kurus publicējot, tiek īstenota sabiedrības sociāli vai tiesiski izglītojošā funkcija) vai citi atklātā tiesas sēdē pieņemtie spēkā stājušies tiesas lēmumi un rakstveida procesā pieņemtie nolēmumi.

Izskan jau pirmie aicinājumi publicēt tiesu praksi vēl plašāk. Pirmkārt, runa ir par dažādiem tiesu lēmumiem, kuru publicēšana ir atstāta tiesas ziņā. Otrkārt, rakstveida

procesā pieņemtie nolēmumi. Šobrīd likumdevējs tieši nav uzlicis par pienākumu publicēt rakstveida procesā pieņemtos nolēmumus, bet nav jāaizmirst, ka rakstveida process arvien vairāk tiek popularizēts tiesību politikas iniciatīvās.

Taču jāatzīst, ka tiek pausts arī ne mazums bažu. Atteikšanās no spriedumu anonimizācijas būtu saistīta ar zināmiem riskiem. Lietu dalībnieki var kļūt par vienkāršas ziņkārības objektiem un viņu dati var tikt izmantoti pat ļaunprātīgos nolūkos. Veicot aptauju tiesās, lai noskaidrotu tiesnešu viedokli par to, kādā apjomā būtu anonimizējami tiesu nolēmumi, atklājās, ka jau pašlaik ir gadījumi, kad personas ar garīgiem traucējumiem regulāri nāk uz tiesu un interesējas par konkrētu personu tiesvedību procesiem, cenšas šādi iegūt kaut kādu informāciju. Atsakoties no spriedumu anonimizācijas, lietas dalībnieki var tikt pakļauti trešo personu negodprātīgai rīcībai. Tāpēc pat apstākļos, kad lietu skatīšana ir atklāta un tiesas procesi ir publiski, ir ļoti nopietni un atbildīgi jāattiecas pret datubāzu veidošanu un fizisko personu datu publicēšanu.

Arī citu valstu pieeja attiecībā uz tiesu nolēmumu publiskošanu un anonimizāciju ir dažāda. Maltā tikai noteiktos gadījumos dati tiek anonimizēti, piemēram, ģimenes tiesību strīdos, un tiesu nolēmu datubāzē ir plašas atlasas iespējas, savukārt Igaunijā nav ierobežojumu attiecībā uz administratīvajā procesā pieņemtajiem nolēmumiem, taču ir ierobežojumi publicējamiem nolēmumiem civillietās un krimināllietās. Tāpat daudzi dzirdējuši par Zviedrijas piemēru, kur sabiedrības atklātība ir tāda līmenī, ka ne tikai internētā publicētie nolēmumi netiek īpaši apstrādāti no personas datu aizsardzības viedokļa, bet gan drīz jebkura informācija par personu ir publiski pieejama. Jāatzīmē gan, ka Zviedrijā tiesu nolēmumu datubāzē tiek publicēti galvenokārt augstāko instanču tiesu nolēmumi.

Apkopojot visus par un pret, Tieslietu ministrija varētu sākt ar kādu nelielu soli šajā virzienā, proti, izteikt priekšlikumu likumā „Par tiesu varu” noteikt gadījumus, kad spriedums varētu netikt pakļauts anonimizācijas prasībām. Šobrīd tiek izvērtēti šādi spriedumi: 1) kasācijas instances spriedumi; 2) administratīvo tiesu spriedumi; 3) spriedumi krimināllietās par noziedzīgu nodarījumu pret cilvēci, mieru, kara noziegumiem, genocīdu vai pret valsti. Jādama arī par to, kā reaģēt uz aicinājumu publicēt tiesu praksi vēl plašāk.

Nākamais solis, kas jāīsteno, ir portāla www.tiesas.lv funkcionalitātes uzraudzība, lai nepienāk brīdis, kad neviens vairs nespēs orientēties milzīgā anonimizētu nolēmumu gūzmā. Iespējams, nākotnes izaicinājums būtu visus nolēmumus sakārtot pēc noteiktiem tematiem vai jautājumu grupām.

Tās pagaidām vēl ir tikai nākotnes aprises, taču jau tagad diezgan skaidri redzams, ka ar sasniegto nekas neapstājas un darāmā darba mums vēl ir daudz.

⁶ Senāta 2007.gada 28.marta spriedums lietā Nr.SK-199/2007

MEDIJU KVALITĀTES NOZĪME TIESU DARBA ATSPUGUĻOŠANĀ

Dr.sc.soc. Anda ROŽUKALNE, Rīgas Stradiņa Universitātes
Komunikācijas fakultātes katedras vadītāja

Lielākā daļa no iepriekšējo runātāju sacītā liecina, ka gan tiesu puse, gan sabiedrības puse lieliski saprot mediju uzdevumus, izņemot to, ka šis skatījums ir ideālistisks. Tādā jādūtibas, zinātniski izsakoties, normatīvā skatījumā par pašregulējošiem medijiem, kuri sociāli atbildīgi un no visas sirds, cik vien labi var, pilda savus uzdevumus. Lielākoties tieši tā arī mediju puse rīkojas. Bet ir dažas problēmas, kuras izstāstot, es nerunāšu par administratīvo un citu tiesu vēstulēm, kas ir uz mana galda, un man ir jāatbild, kas ir medijs, kas ir žurnālists, kas ir publikācija. Tādi jautājumi patiesībā parāda lielu neskaidrību, lielu pārmaiņu procesu, kurā ir sabiedrība mijiedarbībā ar medijiem un, iespējams, tiesu sadaļa ir viena no stabilākajām šajā konfliktiem un daudziem jautājumiem piesātinātā attiecību laukā. Tāpēc nolēmu, ka runāšu par trīs mītiskiem personāžiem, kas ietekmē šīs attiecības, un vienu populāru domāšanas paradumu. Cerībā, ka tāds vispārējs skatījums palīdzēs saprast to neizprotamo, kaitinošo, varbūt kļūdaino, kas ir pamanīts mediju darbā.

Pirmais tēls, ar ko ir jāreķinās, runājot par kvalitāti, ir tas, ko sauca par **reitingu dievu**. Dažādos veidos par to runā mediju cilvēki. Andrejs Ēķis teicis, ka viņš ir bijis reitingu vergs. Kāds cits teicis, ka asiņainiem ceļgaliem rāpojis visu mūžu pie šī reitingu dieva kājām. Tā arī ir viena no atbildēm, ka reizēm kvalitāte – tas, ko sabiedrība vai tiesneši vēlas redzēt kā kvalitāti, – mediju pusē ir kaut kas pavisam cits – tas ir *google search engine* meklēšanas algoritms vai citas lietas. Kas nosaka kvalitāti? Kvalitāte ir iespējama, ja mediji ir spēcīgi, neatkarīgi. Bet mums jāreķinās, ka esam gājuši cauri diezgan lieliem procesiem. Latvijas mediju sistēma ir stipri „sadrebīnāta” no visām pusēm, tā ir zaudējusi vismaz pusi no pastāvēšanai nepieciešamajiem līdzekļiem. Zeme zem kājām šūpojies un pāri nākušas straumes – tādas, kas aizskalo no medijiem ne tikai naudu, bet arī darbiniekus, un palikuši tikai tādi vienkārši mērķi. Kad jautā cilvēkiem medijos, kas ir galvenais, kāpēc jūs vispār esat – atbilde ir: izdzīvošana. Savukārt mediju īpašnieki saka: mēs gribam tikai peļņu, neprasiet no mums neko vairāk. Tāpēc – ja cilvēkam nav mērķis, sociāla atbildība, profesionālā kvalitāte kā primārais, bet profesionālā kvalitāte ir tikai līdzeklis peļņas gūšanai – tad arī nevar gaidīt to kvalitāti, ko mēs redzam dažādos dokumentos. Pašu mediju cilvēki izdzīvo diezgan lielu konfliktu starp algoritmisko domāšanu, kur noteikti algoritmi iznes augstāk, iznes priekšplānā populārāko, vairāk klikšķināto, it kā auditorijas pieprasīto, un profesionālajiem principiem, kuri liek iedziļināties, sīkāk skaidrot un pamatīgāk izvērtēt.

Visgrūtāk klājas Latvijas avīzēm – lai kāda būtu to agrākā ietekme, varenība, šobrīd tās ir marginālas. Viena otra reģionālā avīze ir spēcīgāka par nacionālajām avīzēm, kam, kā redzam, ir maz ideju. Savā pētījumā jautāju avīžu veidotājiem – ko jūs gribat sasniegt? Ārkārtīgi maz ambīciju, maz ideālu un tālu mērķu. Tas parādās arī kvalitātē. Nav nekas labāks arī ar krievu presi. Lielākajā daļā mediju pedējo dažu gadu laikā mainījušies saimnieki, arī krievu presē. Patiesībā diez vai mēs daudz pamanītu, ja tā būtu vai nebūtu, jo prese spēj uzrunāt ārkārtīgi nelielu daļu iedzīvotāju. Un ar to, īpaši krievu presi, saimnieko tie, kam šeit ir citi biznesi un kuri

negrib sevi apgrūtināt un uzmanības piesaistīšanai maksāt par reklāmu citos medijos. Viņi labāk nopērk kādu radio kanālu vai avīzi tikai tāpēc, lai tad, ja būs nepieciešams, būtu parocīgi par savu citu biznesu informēt. Tā ir kā broša pie citu biznesu uzvalka bez īpašām ambīcijām regulēt vai ierobežot. Žurnālisti var strādāt neatkarīgi noteiktās robežās. Diezgan vāja mediju atbildības sistēma, jo pašregulējošie mehānismi daļēji nedarbojas.

Patiesībā to, ko mēs zinām, kas ir svarīgs, kas ir nozīmīgākie jautājumi, dienas kārtība – arī tiesu lietas, kas ir nemitīgi mediju uzmanības centrā, jo tur ir konflikti, kaislības – nosaka interneta ziņu portāli. Portāli paši sūdzas, ka reāli viņi pārtiek no informācijas, kas ir ārpus redakcijām radīta, no informācijas, kas tiek piesūtīta un sagatavota jau gatavā veidā. Portāli to publicē, mēģinot piepildīt tādu nepiepildāmu sava portāla telpu, kurā nepieciešams daudz informācijas, bet tā ir īslaicīga.

Joprojām pietiekoši ietekmīga, uzrunājoša, analītiska niša ir žurnāli. Taču tie, kas kādreiz bija populāri, zaudē savu popularitāti, bet arvien svarīgāka kļūst specifiska informācija. Arī stiprākās reģionālās avīzes ir pietiekoši ietekmīgas vietējā līmenī, bet diemžēl jebkurš nekrologs šajā avīzē nozīmē viņu lasītāju samazināšanos, arī tur ir cīņa par izdzīvošanu, un vēl mums ir apmēram pieci gadi, kamēr šīs avīzes pamazām izzudīs. Labā ziņa ir tā, ka, izejot cauri tādai lielai turbulencei, tomēr ir skaidrs, ka kaut kādā veidā profesionālai videi ir jāsauglabājas un ir jāatrod jauna pieeja tam, kā strādāt, un tas ir tas jautājums, ko es teicu sākumā – kas vispār ir žurnālistika un kas ir mediji? Tomēr ir kolēģi, kas, spīti visam, katru dienu rada ļoti interesantus darbus, virza kādus procesus, ierosina idejas un atrod jaunas vērtības. Viena no tām ir caurskatāmība, kas tiek saukta par jauno objektivitāti, kad tu stāsti, kāpēc un kā tu dari, un tādā veidā iegūsti uzticību un pievērs sev uzmanību.

Vēl viens mītiskais tēls, kas ir ļoti populārs, ir „**tante Bauskā**”. Tagad gan ir arī jauns apzīmējums – „skolotāja Suntažos”. Šis tēls radies kā lieliska ideja, kā pateikt, ka skaidrošana tiešām nozīmē skaidrot, izskaidrot. Žurnālistiem ir būtiski sarežģītus jautājumus izskaidrot vienkārši. Taču šī izpratne ir degradējusies līdz pārmērīgai trivializācijai un vienkāršošanai – tādi neuzticībai pret sabiedrību, domājot, ka tā jau nesapratis neko sarežģītu. Tāpēc galvā ir tā „tante Bauskā” – ka visam ir jābūt vēltītam kādai kundzei, kas nav pietiekoši gudra un pietiekoši izprotoša un tāpēc tai tāda nopietna informācija nav jāadresē. Zinu dažas redakcijas, kurām zvana un saka: nerunājiet ar mani kā ar „tanti Bauskā” – esmu izglītots cilvēks, man interesē sabiedrības procesi, es gribu gudru informāciju. Tas ir mainījies – esam kļuvuši gudrāki, bet mediju biznesa modeļi liek uzrunāt masas. Masu domāšana, kas liek iedomāties „tanti Bauskā”, tāpat liek adresēt to visiem, taču nav vairs tādas viendabīgas sabiedrības, kura sasniedzama ar vienu un to pašu informāciju. Ar šo ir saistīta problēma, kura nāk no izmaiņām mediju ekonomikā, mediju menedžmentā, – arvien mazāk ir redakciju, kurām ir darbinieki, kas specializējas kādās jomās, kurām ir iespējas sekot un izkopt savas zināšanas. Cik zinu, tikai ziņu aģentūrās ir cilvēki, kas ir specializējušies tiesu prakses atspoguļošanā. Tā tiešām ir nopietna problēma, arī mediju pusē to apzinās, vienlaikus saprotot, ka ir diezgan grūti to atrisināt.

Nākamais cēlonis ir ātrums. Varu iedomāties, kā šo vārdu ienīst tiesneši, par kuriem tiek teikts, ka viņi nav pietiekoši ātri un veikli neizspriež tiesu. Patiesībā ātrums ir vesela

sociāla problēma, kas būtībā dzen sabiedrības attīstību. Tehnoloģiju attīstība rada šo ātrumu, samazina “tukšā” laika apjomu un samazina iespēju apdomāties. Žurnālistikā ātrums rada vienkāršību, radikālisma uzplaukumu, zīmogošanu, kad visi notikumi tiek pasniegti ārkārtīgi vienkāršā veidā vai sastāv tikai no viedokļiem un citātiem. Kā saka mans amerikāņu kolēģis profesors Tairons Šavs – ja prezidents saka, ka saule aust rietumos, tad žurnālists arī uzrakstīs, ka saule aust rietumos. Un tas būs precīzi un godīgi atspoguļots, jo žurnālistam nebūs laika pārbaudīt autoritatīvus avotus. Kā žurnālistus, tā medijus ietekmē ātrums, un ar to ir jāreķinās tiem kolēģiem, kas informē sabiedrību un medijus, – nav laika pārbaudīt un pārdomāt šo informāciju. Publicēšana notiek tik ātri, ka vienkārši vari tikai papildināt, ne vairs turpināt.

Pēkšņs notikums, kaut kas ļoti specifisks vai neparasts tiek stāstīts daudz ilgāk. Savukārt tiesai vai kādiem ilgstošākiem procesiem uzmanība tiek pievērsta daudz retāk, jo tiem nepieciešama ilgāka sekošana. Ja nekas nenotiek, arvien vairāk ziņu ir kaut kāds jaunums vai detaļas, tās tiek arī ātrāk patērētas. Diskusiju tēmām tiek pievērsta isāka uzmanība, un sekas tam redzamas – cilvēki nespēj vienoties, kā tad isti darboties, nav konstruktīva risinājuma, jo mediji pārskrien pāri šīm tēmām. Ar to mums jāreķinās – tas ir tas pārejas process, kurā dzīvojam un vēl dažus gadus dzīvosim.

Diemžēl sekošana reitingu dievam, „dzeltēšana”, dažādas kļūdas utt. samazina uzticību medijiem, un cilvēki pārceļas uz citām vietām, kur iegūt informāciju, un tas ir tikai dabiski. Nopietnāka auditorijas daļa jau ir pārcēlusies – tā tiešām skatās tiesu mājaslapās, zinātniskajās publikācijās un iegūst informāciju, kas pārvar to problēmu, ka cilvēki negrib justies kā „tante Bauskā” un ka viņu smadzenes piepilda ar kaut ko triviālu.

Trešais tēls nedzīvo medijos. Tas dzīvo sabiedrībā. Tas ir skaistais jauneklis, kas spoguļojas pats sevī, vai **mūsdienų narciss**. Tas ir iemesls, kāpēc mediji grimst un kāpēc mediji ir atkarīgi no *google search engine* vai cīnās pa sociālajiem tīkliem, piesakot savus virsrakstus maksimāli kairinoši. Tās ir vietas, kur auditorija dzīvo un komunicē, un tas nav atdalīts no publiskās informācijas pilnīgi citās vietās. Vairāk nekā 600 000 apmeklētāju katru dienu ir *draugiem.lv*, savukārt lielākās avīzes var lepoties ar labi ja 10 000 līdz 20 000 eksemplāru tirāžām. Cilvēki dzīvo tā saucamajās atbalss istabās un narcisma vēlēšanās ieklausīties tikai sevī, priecāties tikai par sevi rada šīs atbalss istabas, tā saucamās *echo chamber* – vietas, kur cilvēki meklē tos, kas viņiem piekrīt, tos, kas ir patikami, to, kas ir komfortabli, un izvēlas tur palikt, neinteresējoties par ārējo pasauli. Tā burvīgā iespēja pašiem izvēlēties informāciju, ar ko dzīvoties, rada tādu komunikācijas situāciju, kad cilvēki izvēlas arvien šaurāku izvēli un tādu, kas atbalso viņu pašu domas un pašu teikto, izvairoties no pretējiem viedokļiem. Tā ir nopietna problēma tieši mediju videi, kā ielauzties un dot sabiedrībai vēsti, ka ir cita veida viedokļi, cita veida domu plūsmas, nevis tikai mūsu ikdienišķā izvēle. Pretrunīga ir arī problēma, ka mediji ir atkarīgi no klikšķiem un reitingiem, tāpēc tie dod to, kas tiek vairāk klikšķināts, bet pārejo informāciju ierobežo. Vaicāju psihietriem, ko darīt ar narcismu, ko parāda komunikācijas pētījumi, un viņi apstiprināja, ka narcisms ļoti pieaug, jo tas ir sociāli akceptēts. Mēs piekrītam, ka cilvēka ignorance pret ārējo pasauli un pašspoguļošanās ir pieņemama mūsu sabiedrībā. Varētu to nosodīt, bet nesteigsimies. Nevajadzētu to nosodīt, jo narcismam ir nozīmīga funkcija. Tas ir nepieciešams, lai varētu

konkurēt šajā sabiedrībā, lai kāds vispār mūs pamanītu. Bet katrā ziņā jāreķinās, ka tad, ja sūtām vēstījumus un pat ja tiekam medijos, tur būs ļoti daudz cilvēku, kuriem interesē tikai katrs pats sev, nevis kaut kas cits. Tā ir arī atbilde, kāpēc daudzkas paliek nemanāms. Ir tik daudz informācijas, bet mēs tam nepievēršam uzmanību. Jo patiesībā mūsu galvenās informācijas iegūšanas stratēģijas ir vērstas nevis, kā iegūt, bet kā izvairīties no informācijas. Narcisma un pašspoguļošanās jautājums vispār saistīts ar to, kādas ir auditorijas attiecības ar medijiem. Cilvēki patiesībā grib mediju telpā pārsvarā izklaidēties, remdēt stresu, novērsties no realitātes, kas ir pretēji nopietnai informācijai.

Šis milas un naida attiecības vienkārši ir nepārvaramas, un ir ārkārtīgi liela iedziļināšanās mediju jeb komunikācijas satura atsevišķās daļās un vienlaikus nepatika, naidis un noliegums, ka tas mūs tik ļoti iesaista, ka pat reizēm esam atkarīgi no mediju informācijas un nevaram bez tās iztikt. Vienlaikus ir tendence atgriezties kvalitatīvam un nopietnam saturam, kāds ir jaundibinātajiem medijiem, kas ir pārveidojušies un tomēr mēģina sevi pierādīt tiešām augstā līmenī un darboties ārkārtīgi profesionāli. Visas šīs pārmaiņas jāskata kontekstā ar to, ka vājinās mediju loma sabiedrībā un cilvēki tiešām var iztikt bez medijiem. Labā ziņa ir tā, ka mediji attālinās arī no elites. Lai gan jautājums, kas nav skaidrs, cik tā pietuvinās sabiedrībai. Tā sauktie normatīvie jautājumi, kas jādara medijiem, ir diezgan izlodzījušies pašreizējā situācijā. Ir tāda atvērtā nobeiguma sajūta, kad nezinām, kā tas izveidosies un kā attīstīsies, kad var būt daudz neparedzamu procesus.

Noslēgumā par populāru domāšanas paradumu. Ļoti daudzās profesionālu vidēs esmu dzirdējusi bažas un bailes no medijiem, bet es gribētu tās kļiedēt. Viena versija ir tāda, ka **ietekmīgo mediju laikmets beidzās** pagājušā gadsimta 60.gados, pavisam droša versija, ka ietekmīgo mediju laikmets beidzās pagājušā gadsimta 80.gados. Neviens medijs vairs nevar pilnībā uzrunāt un ietekmēt sabiedrību. Ir atsevišķas ietekmes vai slāņi, bet būtu maldīgi domāt, ka visas pārējās jomas ir ārkārtīgi atkarīgas no mediju uzmanības. Līdz ar to mediji nav sevišķi ietekmīgi un tiek pārspīlēta mediju ietekme par manipulāciju un smadzeņu skalošanu, kā mēs domājam un kā dzirdam no politiķiem. Sen jau pierādīts, ka ietekme nav tieša, ir daudzas citas ietekmes un faktori, kas atšķaida mediju ietekmi, un cilvēki lieliski spēj atšķirt gan gudrus tiesnešus, gan tos, kam reizēm nav gadījies spriest tiesu veiksmīgi. Cilvēki māk atšķirt, kuru cienīt, no kura novērsties, jo sabiedrība nesastāv no tantēm Bauskā, bet gudriem, domājošiem cilvēkiem, kuri spēj ieraudzīt kop-sakarības.

Bet labā ziņa ir tā, ka mediji var diezgan daudz ko dot tiesiskas valsts veidošanā, var atbalstīt, var kritiski skatīties, ja to vēlas. Un šie mērķi ir vienādi, nevis pretēji, tāpēc lielo jautājumu risinājumi iespējami ļoti negaidītā veidā. Uz jautājumu, vai mediji un demokrātija ir saistīti, lielā pasaules mediju konferencē tika atbildēts, ka iespējams, ka nē, jo demokrātija var pastāvēt arī bez medijiem. Vismaz bez tādiem vājiem, ar tādu pārejas procesa apjukumu un tādu fonu, kādi ir mūsu mediji. Atbilde bija – drīzāk nē, sevišķi valstīs, kurās ir pietiekoši vca demokrātija. Mēs tik ļoti uztraucamies par šiem jautājumiem, jo mēs zinām, kā vajadzētu būt un kā ir citur, bet mums kā nav, tā nav. Bet demokrātija nav iespējama bez komunikācijas, un tā ir tā labā ziņa. Mediji ir kā viena daļa no šiem komunikācijas procesiem. Bet labākais ir tas, ka visas vides ir arvien vairāk atvērtas komunikācijai.

3. DAĻA. TIESAS UN SABIEDRĪBA

Konferences trešās daļas “Tiesas un sabiedrība” referenti Jaurīte Briede, Arvīds Dravnieks, Baiba Broka, Jānis Ikstens, Gatis Litvins

IESKATS TĒMĀ: MODERATORS ARVĪDS DRAVNIĒKS,
ADMINISTRATĪVĀ PROCESA LIKUMA IZSTRĀDES
DARBA GRUPAS VADĪTĀJS, PUBLISKO TIESĪBU
INSTITŪTA DIREKTORS

Cienijamie klātesošie studenti!

Juristus var iedalīt divās lielās daļās. Vieni domā, ka viņi studijas jau ir beiguši. Otri apzinās, ka vēl ļoti daudz nezina. Maza piebilde tiem, kuri vēl nav sasnieguši karjeras griestus. Neviens amats neviņai zinātkāri, drīzāk to notrulina. Aizņemtība visu laiku čukst ausī: “Vēlāk, vēlāk, kad būs vairāk laika”. Parasti steidzamākās ir tās mazsvarīgākās lietas. Ar juridisko izglītību ir ļoti līdzīgi. Tā nav apmācība, ko var noteiktā termiņā apgūt un pabeigt, un tad visu mūžu atrāžot to, ko esi iemācījies. Pat eksakto zinātņu patiesības noveco jau piecu gadu laikā. Kur nu vēl juristiem! Nepieciešamību pēc mūža izglītības vajadzētu apzināties gan sabiedrībai, gan tās kalpiem – politiķiem, gan politiķu pakalpiņiem – juristiem. Izņemot dažas personas, jurists parasti ir pakalpiņš. Kā lai savādāk nosauc kalpa kalpu? Juristi apkalpo tos, kuri bauda varu. Gan naudas, gan valsts varu. Atliek vien cerēt, ka paši pie varas esošie ir godprātīgi un gana apgaismoti.

Sabiedrību satur kopā nevis likumi, bet tikumi. Digitālajā laikmetā, redzot, ko citi domā (precīzāk – raksta par to, ko viņi domā), var rasties sajūta, ka tikumi irst. Tikumi nav mainījušies, tikumi ir tādi paši kā pirms 100 vai 1000 gadiem, vienkārši cilvēkam ir lielāka brīvība tos paust. Varam nerēķināties

ar to, ko par mums domā citi, un tāpēc brīvi sakām to, kas tajā brīdī uz mēles. Epistulārajam žanram ir dažas priekšrocības – vēstuli var vienkārši nenodot pastā. Internetā nekas vairs nav izdzēšams. Turviet pastāv viena vienīga paplašinātā tagadne.

Turpinot dažī jautājumi diskutētājiem no neierastāka skatpunkta.

Ko sabiedrība domā par tiesām? **To** zina jebkurš, kuram vien ir iemaņas iekļūt sociālajos tīklos. Bet **kāpēc** sabiedrībā ir šādas domas? Parasti politiķi un tiesneši piesauc nezināšanu. Bet vai tas arī nav **mīts**?

Ja politiķi ir **sabiedrības spogulis**, kas ir tiesu vara? Spoguļa neredzamā puse? Varbūt pieņēmums, ka tiesneši ir tumši – tāpēc, ka neredzami? Varbūt laiks pārskatīt tiesnešu ētikas kodeksa 4. un 5.kanonu? Nevis ļaujot tiesnešiem piedalīties sabiedriskajā dzīvē, bet uzliktot to kā pienākumu. Piemēram, “tiesnesim jābiedrojas vismaz divās profesionālās organizācijās un jānolasa vismaz viena publiska bezmaksas lekcija gadā”. Tās varētu būt lekcijas dzimtajā skolā un valsts administrācijas skolā, docēšana augstskolā utt. utj. Tas nav izdomāts pasaku tēls. Šādi tiesneši jau ir mūsu vidū.

Galvenā padomju cilvēku jeb *homo sovieticus* raksturojošā īpašība ir **negausība**. *Homo sovieticus* lieliski piemērojas patērētāju sabiedrībai. **Apgaismības vērtības** un **brīvā griba** cilvēkam – patērētājam jeb *homo perussi* ir lieka bagāža. *Homo perussi* nepieciešama lasīt un skaitīt prasme vien tādā apjomā, lai izlasītu reklāmu un norēķinātos par pirkumu. Gan *homo sovieticus*, gan *homo perussi* ir vēl viena kopīga īpašība.

Abiem hipertrofēta uztvere – viņi saskata tikai **savu** taisnību. Vai tiesai jāveic arī šo pieaugušo bērnu audzināšanas funkcija?

Par vienotu jurista profesijas standartu runājam vismaz divdesmit gadus. Profesori Zigurds Zīle (Viskonsina) un Dītrihs Andrejs Lēbers (vācBaltija) tieši pirms 20 gadiem izvērsa diskusiju žurnālā “Likums un Tiesības”. Šogad Tieslietu ministrija ir sagatavojusi ziņojumu valdībai “Par vienoto jurista kvalifikācijas eksāmenu”. Iespējams, kaut kas jurista izglītības iegūšanā varētu mainīties jau 22. gadā pēc tiesiskās iekārtas atjaunošanas. Tiesiskās iekārtas atjaunošanas 20. gadadienā pirmais atjaunotās valsts tieslietu ministrs atzinās, ka toreiz nav ticējis tam, ka Latvijā maz kādreiz būs iespējama tiesiska valsts. Tāpēc, ka dzīvojām dižāka latviešu cilmes jurista Pētera Stučkas ēnā un totalā likuma fetišisma gaisotnē. Mūsu izpratne ir mainījusies, bet nevar nepieņemt pirmā atjaunotās Latvijas Republikas tieslietu

ministra šodien teiktajam: “**pienācīga juridiskā izglītība** ir izpildvaras primārs uzdevums”. Varbūt juridiskā izglītība nav komercpakalpojums, kuru var sniegt jebkurš komersants? Likums prasa komersantam “parādīt” vienu miljonu latu. Varbūt jēdzīgāk šo miljonu ieguldīt augstskolas fondā? Vismaz nebūs nepieciešamība konkurēt juridiskās izglītības tirgū ar zemāko cenu.

Ja tiesības ir politikas receklis, tad tās nevajadzētu strēbt karstas. Taču atklātība ir tikai sajūta. Sajūta, ka internetā ir viss. Jau tagad **ir**, nevis kādreiz **būs**. Internets ir viena vienīga paplašināta acumirklīga tagadne. Kāpēc tiesas spriedumi netiek publiskoti timekli pasludināšanas brīdī? Kāpēc tajos ietvertās atziņas un komentāri nav lasāmi sociālajos tīklos? Ari likumus taču neizsludina tikai juristiem. Tiesiska valsts nav tikai taisnīgi likumi un to piemērošana saprātīgā laikā. **Tiesiska valsts ir arī sajūta**. Sajūta jeb ticība, ka iespējams panākt taisnību.

KĀPĒC SABIEDRĪBA IR KRITISKI NOSKAŅOTA PRET TIESĀM

Dr.sc.pol. Jānis IKSTENS, LU profesors,
Sociālo un politisko pētījumu institūta direktors

Gatavojoties šai uzrunai, paskatīju, kas notiek sociālajos tīklos. Likās – tur jau tāpat viss ir skaidrs, kā zināms, šie sociālie tīkli ir tāds miligs “blefs”. Taču izpētot dziļāk sabiedrības uzskatus, konstatēju, ka tiesu sistēmai patiesībā nebūtu isti par ko satraukties. 2013.gada oktobrī 48% Latvijas iedzīvotāju saka, ka viņi uzticas Latvijas tiesām. Ja vien neciešat no teicamnieku sindroma, jums vajadzētu būt apmierinātiem. Tiesas ir tālu priekšā diviem citiem varas atzariem – izpildvarai un likumdevējam, kuriem uzticas mazāk par piektdaļu iedzīvotāju. Tātad liela daļa – neteikšu absolūtais vairākums, bet liela daļa – sabiedrības uzticas Latvijas tiesām.

VAI KRITISKI?

Šis pētījums, kas ir noticis Eiroparometra ietvaros, ir savā ziņā vēsturisks. Nekad kopš iestāšanās Eiropas Savienībā Latvijas iedzīvotāji nav uzticējušies tiesām vairāk nekā neuzticējušies. Līdz šim uzticības–neuzticības starpība vai attiecība ir bijusi negatīva. Skeptiķu vienmēr ir bijis vairāk par tiem, kas uzticas. 2013.gada rudens mērījums rāda, ka ir notikusi būtiska pārmaiņa – kopš 2010.gada uzticēšanās ir gājusi uz augšu un pārsniegusi skeptiķu īpatsvaru. Tas, protams, ir vēl viens iemesls runāt par to, ka, patiesi, ar tiesām jau nav tik slikti, kā par tām runā sociālajos tīklos.

Bet lai šodienas pasākumu nevirzītu pašapmierinātības gultnē, līdzsvaram atradu arī kaut ko mazāk glaimojošu par tiesām. Absolūtais vairākums aptaujāto uzskata Latvijas tiesas par sliktākām nekā citās Eiropas valstīs. Nevis vienkārši neitrāli, bet skaidri norādot, ka ir sliktākas nekā citviet. Tādi, kas jūsmo par Latvijas tiesu sistēmu iepretim citu Eiropas Savienības valstu tiesu sistēmām, ir tikai 3 procenti. Turpat arī otrs skaitlis. Puse iedzīvotāju neuzskata Latvijas tiesas par neatkarīgām.

VAI TAS IR NOZĪMĪGI?

Varētu teikt: bet vai tas ir svarīgi? Vai tam patiesībā ir kaut kāda vispārēja jēga un nozīme? Jo tiesām ir tāds savdabīgs monopols – neaizskriesi nekur citur ar savām pretenzijām

vai sūdzībām, tepat vien tajās tiesās tev ir jāvēršas. Kas vēl patīkamāk – atšķirībā no augstskolu mācībspēkiem, tiesneši tiek iecelti amatā uz mūžu. Līdz ar to varētu taču tā īpaši neiespringt par to, ko kaut kāda puse sabiedrības domā, vēl jo vairāk tādēļ, ka 4/5 sabiedrības uzskata sevi par slikti informētiem par tiesu. Tātad viņiem ir sliktks priekšstats par tiesu, nevis negatīvs, bet viņiem tā aina par tiesām ir neskaidra. Protams, daļa problēmas ir tajā, ka mēs nepietiekami daudz tiesājāties. Tikai katrs trešais no Latvijas iedzīvotājiem pēdējos 10 gados nonācis tiešā saskarē ar tiesām, respektīvi, pats ir bijis iesaistīts kādā tiesas procesā. Līdz ar to situācijā, kad mums ir darišana ar nekompetentiem cilvēkiem, kuri isti nemaz nevar tiešā veidā ietekmēt mūsu darbu un nevar izsprukt no mūsu “apskāvieniem”, varbūt viņus var arī ignorēt.

Tomēr uz jautājumu, vai par to ir jāsatraucas, es teiktu – jā! Tīri personiski tas nozīmē tiesnesim strādāt darbu, ko daudzi cilvēki neciena. Kā tas ir? Saeimas deputāti varētu nolasīt lekciju, kā ir strādāt tādā nīstā amatā. Otrkārt, šai neuzticībai spīd cauri vēl cita lieta, ja mēs runājam nevis taisnības meklējumu valodā, bet publiskās pārvaldes valodā. Cilvēki nesaņem kvalitatīvu pakalpojumu. Viņi jūtas pievilti, viņiem nav sajūtas, ka saņem pietiekamu atdevi no nodokļos nomaksātās naudas. Vai tam ir nozīme? Jā, protams! Ilgtermiņā un pat vidējā termiņā šādas sajūtas vājina tiesu autoritāti. Var iestāties tāda, varētu teikt, sabiedriskā liguma iziruma situācija. Sabiedriskais ligums – tā ir vienošanās starp cilvēkiem un valsti, par to, ko dara cilvēki, ko – valsts. Ja faktiski valsts nedara to, ko tai vajadzētu darīt, cilvēki saka: nē, šī valsts mums neder. Protams, tiesas nebūs vienīgās, kas kaut ko tādu varētu nodarīt, un varbūt pat ne svarīgākās, bet katrā gadījumā savu dziedziņu no šī sabiedriskā liguma tās izraus ārā diezgan pārliecinoši.

KĀPĒC KRITISKI?

Ja tomēr pieņemam, ka cilvēku attieksme pret tiesām ir svarīga, tad, protams, ir jautājums, kādēļ ļaudis ir kritiski noskaņoti, kādēļ viņos ir šī negācija.

Daļu problēmas var “norakstīt” uz to, ka mums ir novecojusi sabiedrība, jo ir ļoti skaidra korelācija starp uzticēšanos tiesām un vecumu – jo cilvēks ir jaunāks, jo viņš ir vairāk tendēts uzticēties tiesām. Tāpat arī redzam skaidru saikni ar izglītības līmeni – ļaudis ar augstāku izglītību daudz vairāk pauž uzticēšanos tiesām. Trešais būtiskais faktors ir

informētība – jo cilvēks ir informētāks vai uzskata sevi par informētāku, jo uzticēšanās ir augstāka.

Virkne faktoru nav vienkārši ietekmējami. Vecums ir tāds, kāds ir. Izglītības maiņa prasa zināmu piepūli. Taču, ja paraugās uz citām valstīm Eiropas Savienībā, kurās arī tika veikts tāds pats pētījums un uzdoti identiski jautājumi, redzams, ka augstāka uzticēšanās tiesām ir saistīta ar veselu virkni sabiedrības priekšstatu par tiesu darbu. Uzsveru vārdus “priekšstats par tiesu darbu”, jo arī šajās valstīs ne jau nu katrs tiesājas un ne jau nu katrs ir pabeidzis juridisko fakultāti. Augstāka uzticēšanās tiesām ir valstis, kur sabiedrībai ir priekšstats, ka valsts rīkojas saskaņā ar likumu, ka likumi tiek piemēroti un īstenoti efektīvi, kur valsts rezultatīvi cīnās ar korupciju. Šajās valstīs ir arī priekšstats, ka tiesas ir neatkarīgas un tiesu spriež taisnīgi, neatkarīgi no tā, ko katrs saprot ar taisnīgu spriedumu. Šie divi priekšstati – par neatkarīgu tiesu un par taisnīgu tiesu – ir ārkārtīgi svarīgi uzticēšanās vienādojumā.

KĀ MAZINĀT KRITISKO ATTIEKSMI?

Kas būtu darāms, lai mazinātu kritisko attieksmi pret tiesām? Protams, nav obligāti mazināt, var jau atstāt kā ir. Sēdēt ziļņkaula torņos un cerēt, ka nemiernieku kliegzieni nesasnies torņa augstākās daļas, ka neviens tos nenoārdīs. Var to gaidīt, bet var arī rīkoties, kā mēdz teikt, proaktīvi. Balstoties uz dažādu pētījumu rezultātiem, es saredzētu šādu darbības virzienus.

Pirmkārt, pats tiesas process. Runāju nevis kā cilvēks, kuram kaut ko vajadzētu saprast no tiesām un no procesuālajām darbībām, bet kā vienkāršs pilsonis. Man princīpā ir pilnīgi vienalga, par kuru likuma pantu kāds Saeimā nav vienojies; man ir pilnīgi vienalga, kura ministrija ko nav izdarījusi. Mani interesē rezultāts. Mani interesē tiesas process – vai tas ir ātrs, efektīvs un kvalitatīvs. Vai es kā parasts pilsonis jau kuro gadu katru mēnesi skatos kaut kādu seriālu ar nosaukumu „Lemberga prāva”, kas sen pārspējis visus “Ugunsgrēka” rekordus, vai es vienkārši redzu, kā ar Lembergu salīdzinoši ātri tiek galā Anglijā. Mans dabiskais jautājums – vai angļi labāk zina to situāciju? Tātad mums ir problēmas ar tiesas procesu. Par tiesas darba kvalitāti runājot, piemēram nebūs tik spilgtā seriāla, bet jautājums – cik daudz

lietas mēs, tas ir, Latvijas valsts, ir zaudējusi Eiropas Cilvēktiesību tiesā Strasbūrā? Gan skaitliski, gan cik daudz naudā esam pazaudējuši. Pēdējā lieta ar Vistiņu un Perepjolkinu – nu beidzot esam sasnieguši arī septiņzīmju atzīmi. Tas, protams, raisa jautājumus par to, vai mūsu tiesas spēj spriest ne tikai taisnīgi, bet arī kvalitatīvi, kas droši vien ir viens un tas pats.

Otrkārt, paši tiesneši. Mani pārsteidz tas, ka cilvēki apšaubās, ka tiesās viņi ir devuši kukuļus tikpat bieži kā saņemot dažādas atļaujas. Tiesa, līdz struktūrfondiem un ceļu policijai tiesām vēl “jāpaaugas”, bet kopumā tas, ka katrs desmitais (!) ir vai nu devis kukuli, vai izmantojis paziņanos tiesās, lai mainītu lietas ritējumu, tomēr ir diezgan būtisks apsvērumš. Turklāt šeit runāju nevis par katru desmito iedzīvotāju no visiem, bet no tiem, kuri pēdējos divos gados ir tiesājušies. Katra desmitā lieta ir korupcijas ēnā. Domāju, tas ir diezgan baiss rādītājs, kas nekādā veidā nevarētu mazināt sabiedrības kritisko attieksmi pret tiesām.

Visbeidzot nonākam pie ziļņkaula torņa, kurā liela daļa tiesnešu ir ierāpušies. Nav fundamentālas atšķirības starp politiķiem un tiesnešiem, jo gan politiķi, gan tiesneši ir tiešā vai netiešā veidā, bet saņēmuši mandātu no sabiedrības rīkoties sabiedrības interesēs. Tādēļ sabiedrībai ir tiesības prasīt zināmu atbildību no tiesnešiem. Ne tikai tāpēc, ka tiesnešiem ir mūža nozīmējums jeb iecelums amatā, bet jo vairāk tieši tāpēc, ka ir šis sabiedrības deleģējums: es uzticu kādam rīkoties manā vietā, un es sagaidu, ka tiesa man izskaidros, kādēļ lēmums ir bijis tāds vai citāds. Es nerunāju par tiksmiņāšanu par kaut kādām atsevišķām juridiskām detaļām vai knifēm “Jurista Vārdā”, kas ir profesionāļu žurnāls, kuru parasts cilvēks nelasa. Es runāju par parastajiem cilvēkiem, kuri ir deleģējuši tiesnešiem lemt viņu vietā. Ja šie cilvēki netiek uzrunāti, ja viņiem netiek skaidrots, kādēļ lieta ir pavērsusies tā vai citādi, kādi bijuši tiesas argumenti, tad agrāk vai vēlāk izveidojas situācija, kurā zināmas līdzības ar mazu bērnu audzināšanu, kad vecāks vienkārši uzbrēc bērnam, tu nedari to, nedari šo, bet nav skaidrojumi, kāpēc. Manuprāt, tiesu darbā šobrīd ļoti lielā mērā izpaliek tieši šis skaidrojums. Taču sabiedrība, kura tiek teorētiski būvēta uz likuma varu, kura uztur visu pamatīgo sistēmu, grib zināt, kādēļ lietas tiesās notiek tā, kā tās notiek.

TIESNESIS SABIEDRĪBAS KRITIKAS KRUSTUGUNĪS

Dr.iur. Jautrīte BRIEDE, Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta tiesnese, LU Juridiskās fakultātes profesore

Kaut arī konferencē runājam par tiesu varu vispār, šī tomēr ir administratīvajām tiesāmveltīta jubileja. Ir ļoti daudz vārdu izskanējuši par uzticību, par tiesu neatkarību utml. Arī es esmu runājusi ar juristiem, ar advokātiem un jautāju, kā tad ir – vai viņi var prettiesiski ietekmēt tiesnešus, un nekad neesmu dzirdējusi apstiprinošu atbildi, ka administratīvo tiesu tiesnešus var šādi ietekmēt. Esmu dzirdējusi, ka daži advokāti ir gribējuši pietuvināties tiesnešiem, vismaz administratīvo tiesu pirmsākumos. Bet tas nav izdevies. Liels paldies Jums par to, kolēģi!

Mans uzdevums šodien ir runāt par tiesnesi sabiedrības kritikas krustugunīs. Šajā sakarībā vispirms gribu atgādināt Tiesnešu ētikas kodeksa otrā kanona ceturto punktu, kas

nosaka, ka tiesnesim, izlemjot lietas, ir jābūt gatavam vienmēr atrasties sabiedrības uzmanības centrā. Tiesnešu ētikas komisija skaidrojumā secinājusi un norādījusi, ka tiek vērtēta ne tikai tiesneša uzvedība, bet arī nolēmumi, kas pieejami publiski. Tie var būt pakļauti publiskai kritikai. Konstruktīva kritika veicina tiesnešu zināšanu izaugsmi un pilnveidošanu un nav atzīstama par negatīva viedokļa par Latvijas tiesību sistēmu kopumā vai atsevišķi tiesu veidošanu.

Paldies žurnālam „Jurista Vārds” un portālam *politika.lv*, kur kritika par atsevišķiem spriedumiem vai atsevišķām tiesu atziņām lielākoties ir bijusi konstruktīva un tāda, kas ir likusi domāt un uzlabot tiesnešiem darbu, mainīt judikatūru, kas administratīvajās tiesās tiešām ir noticis – atsevišķos gadījumos pēc kritikas juridiskajā literatūrā esam judikatūru mainījuši vai vismaz diskutējuši par to. Ar lielu uzmanību vienmēr esam izlasījuši visus rakstus šajās medijās, kas ir rakstīti par administratīvo tiesu spriedumiem vai atsevišķām atziņām. Tāpat kā profesore ar lielu interesi lasu arī studentu darbus, kur studenti nereti kritizē atsevišķas tiesnešu atziņas un iesaka risinājumus.

Gribu piebilst, ka studentiem no tā nevajag baidīties. Ja arī students ir kritizējis kādu tiesas vai manis rakstīto atziņu, un es esmu recenzente viņa darbam, nav jābaidās, ka tas nelabvēlīgi ietekmēs šī studenta vērtējumu. Noteikti nē, ja šī kritika ir argumentēta. Pat ja es tam nepiekrītu, es par to varu padomāt – kāpēc veidojas tāds viedoklis. Un nākamo reizi rakstot spriedumu, es mēģināšu vairāk argumentēt savu domu, lai vēl vairāk pamatotu, kāpēc ir pareizi, kā es domāju, nevis pareizi tā, kāds ir pretējais viedoklis.

Arī Lolita Čigāne šodien konferencē nevis izteica vispārīgu kritiku, bet runāja par konkrētām lietām. Vairums no tām gan attiecas uz krimināllietu spriešanu, un, domāju, arī vispārējās jurisdikcijas tiesas tiesnešiem derētu ieklausīties šajās atziņās un domāt, kāpēc veidojas tāds viedoklis, ka nodokļu lietās tiek likti mazāki sodi.

Tomēr viena no atziņām, kas tika pārņemta, bija arī administratīvo tiesību lauciņā. Tas ir par to, ka mēs samazinām sodus arī tad, kad tiesību norma šādu iespēju neparedz. Jā, tas tā ir. Šķiet, esmu pirmā, kuras referējamā lietā tika samazināts sods, tomēr joprojām esmu pilnīgi pārliecināta, ka atsevišķās lietās tas ir vienīgais pareizais risinājums. Nākamreiz, rakstot savu spriedumu, es varbūt vēl vairāk argumentēšu, kāpēc atsevišķos gadījumos tas ir attaisnojams, jo pretējā gadījumā tiktu pārkāpts no Satversmes izrietošais samērīguma princips un varbūt pat Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību konvencija.

Tātad konstruktīva kritika tiešām ir vēlama un uzlabo tiesu darbu.

Tajā pašā laikā gribu runāt arī par tādu kritiku, kuras mērķis, no mana kā no tiesneša viedokļa skatoties, nav saprotams. Šāda kritika izskan gan no politiķu, gan no mediju, gan atsevišķu sabiedrības locekļu puses. Tie ir tādi atzinumi, kā, piemēram, intervijā tiesībsargs norāda, ka „vājākais punkts tiesu sistēmā ir administratīvās tiesas”. Iemesls, kāpēc ir šāds viedoklis, paskaidrots netiek. Vai laikrakstā „Diena” pirms dažām dienām publicēts raksts, kurā teikts, ka kāda persona atzīst, ka jūtas bezspēcīga Latvijas tiesu sistēmas priekšā, jo korumpētība joprojām sit augstu vilni. Izlasot rakstu, nav nekādas informācijas par to, kāpēc šajā lietā varētu būt korumpētība. Kas liecina par to, ka kādam ir dots kukulis un ka tiesa savu spriedumu ir pieņēmusi tāpēc, ka ir saņemts kukulis. Vēl piemērs no personiskas pieredzes. Sarunājos ar senu paziņu, kura bija satikusi savu bijušo kolēģi no policijas, kas it kā nepatiesi notiesāts. Izstāstījis viņai, kāpēc viņš ir nepatiesi notiesāts. Mana paziņa ar “pilnu sirdi” ir atnākusi pie manis un saka – vai tiešām tā tiesu korumpētība ir tik liela? Respektīvi, nepiekrītot tiesas spriedumam, vienmēr tiek secināts – tātad tur ir korumpētība. Kad vaicāju, kas bija tās lietas pamatā, izrādījās, tas bija gadījums, kad Siguldā policijas iecirknī nomira cilvēks, kuram netika sniegta palīdzība. Paziņa to izklāstīja tā, ka viņš ir notiesāts par to, ka policisti bija fiziski iedarbojušies uz šo cilvēku, bet notiesāts viņš bija uz trīs gadiem. Teicu, ka tas noteikti tā nevarētu būt, ka tas ir tas, kāpēc viņš ir notiesāts. Tiešām – policists bija notiesāts tāpēc, ka netika sniegta palīdzība, nevis par fizisko

ietekmēšanu. Bet tā pirmā doma cilvēkam tātad ir – ja man kaut kas nav īsti skaidrs vai es kaut ko līdz galam neesmu sapratis – tātad tiesa ir korumpēta.

Bet runājot par politiķiem, diezgan bieži tā atbildība, kas patiesībā būtu jāuzņemas politiķiem, faktiski tiek novelta uz tiesnešu pleciem. Piemēram, par ilgajiem tiesas procesiem. Pagājušajā gadā kādā juristu forumā nu jau bijušais tieslietu ministrs paziņoja, ka „par tiesām vispār nerunāsim, es jau nejutu vairs, ka tur vispār var kaut ko uzlabot”. Kad es viņam vaicāju, lūdzu, sakiet konkrēti, kas ir jāuzlabo, tika pieminēti it kā tiesu garie termiņi. Tad es atkal vaicāju, konkrēti ko es kā tiesnesis varu darīt, lai tā sistēma paliek labāka? un ko jūs kā politiķis varat darīt, lai tās sistēma paliek labāka? Atbildes nebija. Pēc tam viņš teica: „Parunāsim zem četrām acīm”. Zem četrām acīm viņš piekrita man, bet nebija gatavs šo savu piekrišanu izteikt plašākā sabiedrībā.

Internetā paskatījos, kas ir rakstīts par tiesnešu kritiku un kritizēšanu citās valstīs. Vairākās Amerikas Savienoto Valstu advokātu biedrību un juristu biedrību lapās atradu, ka tur advokātu biedrībām ir izstrādāti speciāli nolikumi par to, ko darīt, kā vērsties pret netaisnīgu tiesu un tiesnešu kritiku. Tas tiek pamatots ar to, ka sabiedrība ir ieinteresēta, lai valdītu uzticība tiesai un tiesvedībai. Tur ir rakstīts: „Tiesnešiem ir dota tikai viena iespēja izspriest lietu un motivēt spriedumu. Ja puse uzskata, ka lēmums nepareizs, tā var to pārsūdzēt. Bet tiesneši nevar iesaistīties debatēs par saviem nolēmumiem vai aizstāvēt sevi pret negodīgu kritiku. Būtu ļoti bīstami iesaistīt tiesnesus publiskās diskusijās, jo tādā veidā tiesneši parādītu sabiedrībai, ka, lemjot lietu, tie ir jutīgi pret ārējo ietekmi. Tas iedragātu tiesu neatkarību. Tā kā tiesnešiem nav dotas tiesības aizstāvēt sevi, viņi netaisnīgas kritikas gadījumā var sagaidīt atbalstu no citiem juristiem.”

Ir izstrādātas programmas par to, ko uzskatīt par nepatiesu tiesas kritiku un kā uz to reaģēt. Jo īpaši tad, kad kritikas robeža tiek pārkāpta, kad tiesnesis jau tiek aizskarts personīgi. Mājaslapās norādīti vairāki gadījumi, kad biedrība ir reaģējusi, gan aizsūtot avīzes redaktoram ziņu par to, kādā veidā ir pārkāptas šīs robežas, gan arī aizsūtot lasītājiem vienkāršu, saprotamu ziņu par to, kādā veidā ir aizskarta tiesas neatkarība.

Vai mūsu Juristu biedrība vai Advokātu biedrība būtu kādreiz iestājusies pret negodīgu tiesnešu kritiku? Es tādu gadījumu neatceros.

Varbūt mēs varam aicināt Tieslietu ministriju reaģēt tādos gadījumos, kad izskan netaisnīga kritika – nevis tāda, par ko sakumā teicu, kas uzlabo tiesas darbu, bet tāda, kas neargumentēti pazemina tiesas autoritāti un tiesnešu prestižu. Varbūt šādos gadījumos varētu reaģēt, skaidrojot sabiedrībai to, kā tad būtu jāskatās uz tiesu un tiesnešiem. Varbūt izklāstās, ka es kā tiesnese uztraucos par savu prestižu. Taču tas tā nav, jo, kā jau citēju no Amerikas advokātu biedrības mājaslapas, svarīga ir sabiedrības uzticība tiesai, jo, ja sabiedrība neuzticēsies tiesai, sabiedrība arī nemeklēs taisnību tiesā, un faktiski tas mazina ne tikai tiesas, bet visas valsts varas stiprumu.

ALTERNATĪVĀS STRĪDU NOVĒRŠANAS UN RISINĀŠANAS METODES KĀ TIESAS EFEKTIVIZĒŠANAS IESPĒJA

Dr. iur. Gatis LITVINS, Notariāta institūta direktors, žurnāla „Jurista Vārds” tieslietu redaktors

No Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas¹ (turpmāk – Konvencija) 6. un 13.panta un Latvijas Republikas Satversmes² (turpmāk – Satversme) 89. un 92.panta izriet, ka valstij jānodrošina, cik iespējams, efektīva personas pamattiesību aizsardzība.³ Turklāt tiesības jānodrošina nevis teorētiski vai iluzoriski, bet praktiski un efektīvi,⁴ tādējādi tiesību aizsardzības iespējai vienmēr jābūt efektīvai kā praksē, tā teorijā.⁵ Administratīvajā procesā pastāv tiesību aizsardzības un strīdu risināšanas metožu plurālisms – privātpersona var aizstāvēt savas tiesības un risināt administratīvos strīdus ar iestādi, izmantojot dažādas metodes. Raksta mērķis ir salīdzināt, kādas Eiropas Padomes Ministru komitejas 2001.gada 5.septembra rekomendācijā Nr.(2001) 9 „Par alternatīvām strīdus risināšanas metodēm strīdos starp iestādi un privātpersonu”⁶ minētās metodes ir atrodamas Latvijas normatīvajos aktos.

ALTERNATĪVĀS STRĪDU NOVĒRŠANAS UN RISINĀŠANAS IZPRATNE

Alternatīvās strīdu novēršanas un risināšanas metode ir strīdu risināšanas paņēmieni (izņemot tiesvedību), ar kuru efektīvi, ar vai bez starpnieka palīdzības nodrošināt taisnīgu un tiesisku tiesību aizsardzību un strīdu izšķiršanu atbilstoši situācijas faktiskajiem un tiesiskajiem apstākļiem. Neprecīza ir definīcija, ka alternatīvās metodes ir strīdu risināšanas process ārpus tiesas,⁷ jo dažas no tām izmanto tiesas procesa ietvaros.

Nosaukumam „alternatīvās metodes” var iebilst tādā ziņā, ka tas šķietami dod priekšroku tiesas procesam, radot iespaidu, ka tas ir standarts, bet alternatīvās metodes – izņēmums. Šāds priekšstats ir nepareizs. Nosaukums ir izskaidrojams ar šo metožu rašanās vēsturi, proti, kā līdzekļi, kas veidoti alternatīvi neefektīvajam tiesas procesam.⁸

¹ Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms as amended by Protocols Nos.11 and 14 with Protocols Nos.1, 4, 6, 7, 12 and 13. Pieejams: http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/D5CC24A7-DC13-4318-B457-5C9014916D7A/0/ENG_CONV.pdf [skatīts 2012. gada 11. janvārī].

² Latvijas Republikas Satversme: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. 1. jūlijs, nr. 43.

³ Par likuma “Par valsts noslēpumu” 11.panta piektās daļas un Ministru kabineta 1997.gada 25.jūnija noteikumu nr.226 “Valsts noslēpuma objektu saraksts” XIV nodaļas 3.punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92.pantam: Satversmes tiesas 2003.gada 23.aprīļa spriedums lietā nr. 2002-20-0103. Latvijas Vēstnesis, 2003. 24.aprīlis, nr.62. Sprieduma secinājumu daļas 5. punkts.

⁴ Skat., piem., Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumi lietās: 6289/73 Airey v. Ireland, para. 24; 41211/98 Iovchev v. Bulgaria, para. 142.

⁵ Skat., piem., Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumu lietā: 31333/06 McFarlane v. Ireland, para.114.

⁶ Recommendation no. rec(2001) 9 of the Council of Europe Committee of Ministers to Member States on alternatives to litigation between administrative authorities and private parties. Pieejams: http://www.coe.int/t/cm/home_en.asp [skatīts 2012. gada 14. martā].

⁷ Jokela A. New European Methods of Legal Protection. Grām.: Jokela A., Ervo L., Grāns M. Europeanization of Procedural Law and the New Challenges to Fair Trial. Amsterdam: Europa Law Publishing, 2009., p. 10.

⁸ Ilgje tiesvedības termiņi, izmaksas, dažāda veida procesa kvalitātes riski u.c. tiesas procesa trūkumi samazina tiesvedības efektivitāti.

Alternatīvās metodes ir tradicionālā administratīvā procesa papildinājums ar mērķi to efektīvizēt, tāpēc juridiskajā literatūrā lieto arī citus procesu apzīmējošus jēdzienus: papildus strīdu risināšana (*additional dispute resolution*),⁹ draudzīgā strīdu risināšana (*amicable dispute resolution*),¹⁰ paātrinātā strīdu risināšana (*accelerated dispute resolution*),¹¹ piemērotākā strīdu risināšana (*appropriate dispute resolution*),¹² labākā strīdu risināšana (*better dispute resolution*),¹³ efektīvā strīdu risināšana (*effective dispute resolution* – angļu val.)¹⁴ un inovatīvā strīdu risināšana (*innovative dispute resolution*)¹⁵. Tie ir apzīmējumi vienam procesam un nav kļūdaini lietot kādu no tiem, jo visos gadījumos ar to tiek saprasta brīvība risināt strīdu ar dažādām metodēm, no kurām var izvēlēties konkrētajiem apstākļiem visatbilstošāko.

Tiesības uz pieejamību dažādām tiesiskām metodēm nav absolūtas. Tiesību aizsardzības un strīdu risināšanas sistēmas mērķis ir nodrošināt efektīvu un taisnīgu strīda atrisināšanu. Valstij ir rīcības brīvība izvēlēties metožu veidus, kuri atbilst tiesiskajai un sociālajai nepieciešamībai, ar kurām sasniedzams nozīmīgs sabiedriskais labums un nodrošināšanai nepieciešamie resursi ir samērīgi.

Alternatīvās strīdu novēršanas un risināšanas metodes izmantošana var būt brīvprātīga (atkarīga no dalībnieku gribas) vai obligāta (izmantošana likumā noteikta kā priekšnoteikums pirms vērsšanās tiesā) izmantošana. Pirmajā gadījumā lietderības apsvērumus izdara procesa dalībnieks, savukārt otrajā gadījumā likumdevējs. Piemēram, administratīvā līguma noslēgšana ir brīvprātīga (skat. Administratīvā procesa likuma 63.1pantu), savukārt apstrīdēšana ir obligāta (skat. Administratīvā procesa likuma 76. un 191.panta pirmās daļas 5.punktu).

ALTERNATĪVO METOŽU ATTĪSTĪBAS PAMATOJUMS

Vērtējot strīdu risināšanas attīstību, vācu sociologs Niklass Lūmans (Niklas Luhmann) 20.gs. vidū pamatoti kritizēja, ka Rietumu sabiedrībai piemīt tendence vienvēidīgi, ar institūciju palīdzību risināt bieži vien pilnīgi nevajadzīgus un nenozīmīgus konfliktus.¹⁶ Amerikāņu tiesību filozofs Ronalds Dvorkins (Ronald Dworkin) 21.gs. sākumā trāpīgi norāda, ka „mūsdienās personas vēlme tiesāties par katru citas personas argumentu jau iegūst traģiski komiskus apmērus”.¹⁷ Arī Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta priekšsēdētāja Veronika Krūmiņa norāda: „Mums arī jāņem

⁹ MacNaughton A.L., Martin J.G. Environmental dispute resolution: an anthology of practical solutions. Chicago: American Bar Association, 2002., p. 255.

¹⁰ King M., Freiberg A., Batagol B., Hyams R. Non-Adversarial Justice. Leichhardt: The Federation Press, 2009., p.89.

¹¹ Moffitt M.L., Bordone R.C. The Handbook of Dispute Resolution. San Francisco: Jossey-Bass Publisher, 2005., p.305.

¹² Sauvart K.P. Appeals mechanism in international investment disputes. New York: Oxford University Press, 2008., p.156; MacNaughton A.L., Martin J.G. Environmental dispute resolution: an anthology of practical solutions. Chicago: American Bar Association, 2002., p. 167.

¹³ Gibbons M. Better dispute resolution: a review of employment dispute resolution in Great Britain. London: Dept. of Trade and Industry, 2007.

¹⁴ O’Leary R., Bingham L.B. The promise and performance of environmental conflict resolution. Washington, D.C.: Resources for the Future, 2003., p. 302; Morek R. ADR - w sprawach gospodarczych. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck, 2004., s. 5.

¹⁵ McLaren R.H., Sanderson J.P. Innovative Dispute Resolution: The Alternative. Toronto: Thomson Carswell, 2008.

¹⁶ Luhmann N. Legitimation durch Verfahren. Neuwied und Berlin: Luchterhand, 1969., S. 101. Citēts pēc: Osipova S. Ievads tiesību socioloģijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010., 110. lpp.

¹⁷ Interview with Ronald Dworkin, BBC World service, 22 January 2010. Pieejams: http://www.bbc.co.uk/iplayer/episode/p005vc49/The_Interview_23_01_10_Ronald_Dworkin/ [skatīts 2012. gada 15.janvārī].

vērā mūsdienu sabiedrības fenomens – tiesāšanās, interese tiesāties, nevis izlīgt. Nepamatotās tiesāšanās problēma ir saskatāma ne tikai no privātpersonu, bet arī valsts pārvaldes iestāžu puses. Atsevišķos gadījumos privātpersonas un arī iestādes principa pēc tiesājas līdz augstākajai tiesu instancei.”¹⁸ Tajā pašā laikā valstij jāveicina tiesību aizsardzība visos gadījumos, kad privātpersonas tiesības vai tiesiskās intereses aizskartas. Valsts nevar apslāpēt privātpersonu vēlmi ziņot par valsts pārvaldes, viņuprāt, netaisnīgu un prettiesisku rīcību. Pilnībā jāpiekrīt Eiropas Cilvēktiesību tiesas tiesnesei Inetai Ziemelei, ka ir ļoti labi, ja privātpersonas apzinās savas tiesības un aizstāv tās gan pirmstiesas administratīvajā procesā, gan tiesā. Latvijas tiesību sistēmas un demokrātijas attīstībai tas ir svarīgi un to var saukt par valsts un sabiedrības savstarpēju mācīšanās procesu. Pašreizējās Latvijas demokrātijas attīstības stadijā jābūt iecietīgiem pret iedzīvotāju jaunatklāto sūdzēšanās prieku.¹⁹

Līdz ar to valstij jānodrošina efektīvs un uz taisnīgu rezultātu balstīts tiesību aizsardzības un strīdu risināšanas process, kurā privātpersonai ir iespēja aizstāvēt savas tiesības un risināt administratīvos strīdus ar dažādām tiesiskām metodēm, izvēloties katrā tiesību aizskāruma gadījumā atbilstoši tā faktiskajiem un tiesiskajiem apstākļiem piemērotāko, lai sasniegtu tiesisku un taisnīgu risinājumu (taisnīguma pieejamības princips).

Tāpēc no taisnīguma principa izriet valsts atbildība par dažādu efektīvu tiesību aizsardzības un strīdu risināšanas metožu, tāpat kā par tiesu sistēmas attīstību, lai sasniegtu tiesiskai valstij atbilstošu administratīvo strīdu risināšanas procesu un uzlabotu personas pamattiesību nodrošināšanu un aizsardzību. Turklāt Augstākās tiesas Senāts atzinis, ka tiesa ne vienmēr ir pats lietderīgākais veids, kā strīdā rast taisnīgāko risinājumu: “[...] ņemot vērā radušos situāciju (ka, iespējams, pieteicēja tiesības ir pārkāptas, ka vismaz daļa no zemes gabala, iespējams, nepieciešama pašvaldības vajadzību apmierināšanai), procesa dalībniekiem, pieaicinot arī kompetentās valsts iestādes, būtu vēlams un iespējams strīdu atrisināt savstarpējās piekāpšanās un vienošanās ceļā [...]”²⁰

Piemērotākās metodes izvēle atkarīga no objektīviem kritērijiem (normatīvajos aktos noteiktā) un subjektīviem kritērijiem (procesa dalībnieku vērtējuma par administratīvās lietas raksturu un būtību, cik lielā mērā attiecīgās tiesības ir ierobežotas vai apšaubītas).

Kvalitatīva administratīvā procesa mērķis ir ne tikai tiesību normu pareiza piemērošana faktiskajiem apstākļiem, bet arī efektīvs konkrētās situācijas risinājums. Esot novērotāja administratīvajā procesā iestādē, privātpersona kļūst aktīva tikai tiesas procesā. Tāpēc administratīvajam procesam iestādē jābūt racionālam, uz konsensu spējīgam un taisnīgu rezultātu vērstam. Alternatīvo tiesību aizsardzības un strīdu risināšanas metožu uzdevums administratīvajā procesā ir tiesību atjaunošana un tiesību aizskāruma neesamības gadījumā maksimāli iespēju robežās novērst pieteikuma iesniegšanu tiesā. Tāpēc administratīvā procesa dalībniekiem vispirms pašiem vai ar alternatīvo metožu palīdzību jācenšas atrisināt strīdu. APL 4. un 14.2 pants

¹⁸ Litvins G. Administratīvās tiesas juridiskās kultūras telpā. Jurista Vārds, 04.02.2014., Nr.5 (807), 17.lpp.

¹⁹ Gailīte D., Pleps J. Par līdzsvaru starp indivīda tiesībām un sabiedrības interesēm. Intervija ar Eiropas Cilvēktiesību tiesas tiesnēsi Inetu Ziemeļi. Jurista Vārds, 12.07.2011., Nr. 28., 8. lpp.

²⁰ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2009. gada 30. janvāra sprieduma lietā nr. SKA-28/2009 9. punkts. Pieejams: www.tiesas.lv [skatīts 2012. gada 15. jūnijā].

papildināms ar jaunu būtisku administratīvā procesa principu – strīda atrisināšanas principu: „Administratīvā procesa dalībniekiem jācenšas, cik vien iespējams, strīdu savstarpējās administratīvi tiesiskajās attiecībās atrisināt (novērst) ārpus tiesas procesā.” Strīda atrisināšanas princips izriet no strīdu risināšanas loģikas, ko izmanto arī privāttiesībās, proti, sākumā pašiem dalībniekiem jācenšas atrisināt strīdu un privātpersona vērsas tiesā tikai gadījumā, ja tas nav izdevies. Ilgāks administratīvais process iestādē nekā līdzšinējais ir ar lielāku demokrātijas un tiesiskas valsts vērtību un visbiežāk isāks nekā tiesas process. Tomēr jāapzinās, ka visos gadījumos objektīvu un subjektīvu iemeslu dēļ panākt dalībnieku vienprātību nav iespējams.

EIROPAS PADOMES REKOMENDĀCIJAS NOZĪME LATVIJĀ UN ĀRVALSTĪS

Eiropas Padomes Ministru komiteja 2001.gada 5.septembrī pieņēmusi rekomendāciju dalībvalstīm Nr.(2001) 9 „Par alternatīvām strīdus risināšanas metodēm strīdos starp iestādi un privātpersonu”²¹ (turpmāk – Rekomendācija) un tās skaidrojošo memorandu,²² kurā pamatota nepieciešamība un uzskaitītas alternatīvās strīdu risināšanas metodes administratīvajā procesā starp iestādi un privātpersonu. Sabiedrība kļūst arvien neapmierinātāka ar valsts pārvaldes darbu, tiesu pārslodzi un prasa pēc lielākas līdzdalības, neformalitātes un caurskatāmības administratīvajā procesā, kā arī uzstāj uz racionālāku valsts un privātpersonu resursu izlietošanu. Tradicionālā tiesvedības procedūra nespēj vairs efektīvi nodrošināt privātpersonu tiesību un tiesisko interešu aizstāvību.

Rekomendācija un tās skaidrojošais memorands ir vieni no nozīmīgākajiem avotiem Eiropā par administratīvajā procesā izmantojamām alternatīvajām metodēm. Eiropas Padomes Ministru komitejas rekomendācijām nav saistošs juridiskais spēks un Latvijas Republikas Satversmes 89.pants neuzliek pienākumu nodrošināt tādu starptautisko normu izpildi, kuras Latvijai nav saistošas, tomēr tās ir izmantojamas kā tiesību palīgavots, interpretējot nacionālās rakstītās tiesību normas. Parasti šādās rekomendācijās apkopo jaunākās idejas, kuras bieži vien apsteidz laiku, līdz ar to būtu tuvdredzīgi tās ignorēt, neizvērtējot to nozīmi un nepieciešamību. Līdz šim dažādās valstīs Rekomendācija kalpojusi ar atšķirīgu mērķi, piemēram, Rumānijā kā informācijas avots, Lietuvā – tiesību teorijas diskusijas priekšmets, Polijā – administratīvo procesu regulējošo normatīvo aktu grozījumu un Lielbritānijā – tiesību politikas pamats.²³ Latvijā diemžēl nav izdiskutēts, kāda būs valsts attieksme pret Rekomendācijā ietvertajām atziņām un priekšlikumiem.

²¹ Recommendation no. rec(2001) 9 of the Council of Europe Committee of Ministers to Member States on alternatives to litigation between administrative authorities and private parties. Pieejams: http://www.coe.int/t/cm/home_en.asp [skatīts 2012. gada 14. martā].

²² Explanatory memorandum on the recommendation no. Rec(2001) 9 of the Council of Europe Committee of Ministers to Member States on alternatives to litigation between administrative authorities and private parties. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2001. Pieejams: [http://www.coe.int/p/ffddoc/committee_of_ministers/Rec%20R\(2001\)9_EN.pdf](http://www.coe.int/p/ffddoc/committee_of_ministers/Rec%20R(2001)9_EN.pdf) [skatīts 2012.gada 12.janvārī].

²³ Analysis on assessment of the impact of Council of Europe recommendations concerning mediation. Strasbourg: European Commission for the Efficiency of Justice, 2007., p.165. Pieejams: http://www.coe.int/t/cm/home_en.asp [skatīts 2012. gada 1.martā]; Kowalczyk A. Mediacje i negocjacje jako metoda rozwiązywania konfliktów: refleksje przyszłego administratywisty lub prawnika. Edukacja prawnicza, czerwiec 2005, nu. 6 (72), s.14.

ALTERNATĪVĀS STRĪDU RISINĀŠANAS METODES LATVIJĀ

Rekomendācijā ir sniegts ne tikai pamatojums alternatīvo strīdu risināšanas metožu izmantošanai administratīvajā procesā, bet arī ieteikts izmantot konkrētas metodes: iekšējo otrreizējo pārbaudi jeb apstrīdēšanu (*internal reviews*), kvazitiesu (*quasi judicial*), mediāciju (*mediation*), samierināšanu (*conciliation*), izlīgumu (*negotiated settlement*), šķīrējtiesu (*arbitration*), ombudu (*ombudsmen*), prokuroru (*public prosecutor*), pārrunas (*negotiation*) un uzklausišanu un konsultāciju (*hearings and consultation*). Lielākā daļa no Rekomendācijā minētajām metodēm jau šobrīd Latvijā pastāv un tiek izmantotas.

Apstrīdēšana padotības kārtībā augstākā iestādē vai arī iestādē, kura administratīvo aktu izdevusi, ir viena no visplašāk izmantotajām alternatīvajām metodēm (Administratīvā procesa likuma 76.pants). Arī uzklausišana un konsultācijas ir administratīvā procesā būtisks tiesību institūts (Administratīvā procesa likuma 62.pants). Izlīgums (administratīvais līgums) ir atrodams Valsts pārvaldes iekārtas likumā (X nodaļa) un Administratīvā procesa likumā (63.1pants). Kvazitiesu pastāvēšanas iespēja izriet no Valsts pārvaldes iekārtas likums 37. panta piektās daļas 3.punkta: “Lēmumu pieņem koleģiāla institūcija, kuras locekļi savu pienākumu pildīšanā ir neatkarīgi un nav pakļauti rīkojumiem vai citādi ietekmei attiecībā uz savu lēmumu, un institūcijas lēmumu pieņem saskaņā ar likumā vai Ministru kabineta noteikumos paredzētu procedūru, kurā tiek piemēroti tiesas procesam raksturīgi pierādīšanas principi.” Lai arī Mediācijas likums galvenokārt attiecināts uz civilprocesu, tomēr tas neliedz mediāciju izmantot arī administratīvajā procesā. Līdzīgi ir arī attiecībā uz samierināšanu un pārrunām. No 2007.gada Latvijā ir arī Tiesībsarga birojs, kura uzdevums ir labas pārvaldības principa īstenošana valsts pārvaldē. Prokurora funkcijas galvenokārt saistītas ar kriminālprocesu, tomēr arī prokurors izpilda atsevišķus uzdevumus administratīvajā procesā. Tikai šķīrējtiesa Latvijā ir izteikts tiesību institūts civiltiesībās. Līdz ar to salīdzinot Rekomendāciju un Latvijas normatīvos aktus, secināms, ka Latvija jau vismaz formāli ir ieviesusi Rekomendācijā minētās metodes. Administratīvajā procesā ir dažādas tiesiskas un efektīvas tiesību aizsardzības un strīdu risināšanas metodes, līdz ar to administratīvā tiesa nav vienīgā un galvenā, bet tikai viena no vairākām un galējā tiesību aizsardzības un strīdu risināšanas metode, kura vienpersoniski un no spēka pozīcijām izšķir strīdus, kurus privātpersona un iestāde pašas nav atrisinājušas ārpus tiesas vai tiesas stadijā.

Neskatoties uz alternatīvo metožu esamību, tiesību politikā alternatīvo tiesību aizsardzības un strīdu risināšanas metožu un tiesas nozīme Latvijā nav līdzvērtīga. Dažādās administratīvā procesa efektīvizēšanas idejās, viedokļos un koncepcijās un uz tiem pamatotos, izstrādātos vai iecerētos grozījumos tiesību aktos galvenā uzmanība vērsta uz administratīvā procesa tiesā efektīvizēšanu,²⁴ aizmirstot administratīvā procesa sākotnējo stadiju, kura ir administratīvo strīdu avots.²⁵ Ir palielināts rakstveidā izskatāmo lietu skaits, izstrādātas paaugstinātas prasības

kasācijas tiesvedības ierosināšanai, izveidoti rajona administratīvās tiesas tiesu nami, ieviests acīmredzami nepamatotu pieteikumu institūts u.tml. No vienas puses, tas ir loģiski, apzinoties tiesu lielo noslogotību, taču, no otras puses – tieši nekvalitatīvs administratīvais process iestādē un nepietiekamas valsts pārvaldes iekšējās kontroles metodes ir cēlonis lielajam izskatāmo lietu skaitam administratīvajā tiesā. Alternatīvo metožu priekšrocības nav pilnībā izmantotas, piemēram, kvazitiesā var būt efektīva alternatīva apstrīdēšanai vai kādai no administratīvās tiesas instancēm.

Nav veikts Latvijā izmantoto alternatīvo tiesību aizsardzības un strīdu risināšanas metožu efektivitātes izvērtējums. Piemēram, vairākās valstīs aktīvi diskutē par apstrīdēšanas obligātumu, turklāt ne tikai demokrātijas attīstības valstīs, piemēram, Rumānijā, Polijā, bet arī valstīs ar jau attīstītu demokrātiju, piemēram, Šveicē, Vācijā.²⁶ 1960.gada 21.janvāra Vācijas Administratīvā procesa likuma tiesā²⁷ 68.panta pirmajā daļā dota teoretiska iespēja federācijas vai zemes līmeņa normatīvajos aktos atteikties no obligātās apstrīdēšanas. Vairākās zemes uz noteiktu laiku ir atcēlušas obligāto apstrīdēšanu, jo apstrīdēšana bija kļuvusi formāla un problēmas aktualizācijai un valsts pārvaldes disciplinēšanai tika pieņemts šāds salīdzinoši radikāls lēmums.²⁸ Latvijā obligātā apstrīdēšana tiek uztverta kā dogma, lai gan nav pieejama pilnīga informācija par iestāžu izdoto administratīvo aktu, padotības kārtībā apstrīdēto administratīvo aktu (apstrīdēšanas iesniegumu), apstrīdēšanas procesā atcelto un grozīto administratīvo aktu, noraidīto apstrīdēšanas iesniegumu, administratīvajā tiesā pārsūdzēto administratīvo aktu, administratīvās tiesas atcelto un spēkā atstāto administratīvo aktu skaitu.

Alternatīvo tiesību un strīdu risināšanas metožu izmantošanas veicināšanai nepieciešams valsts atbalsts, arī apmācot valsts pārvaldes un tiesu darbiniekus un piešķirot nepieciešamos finansiālos resursus. Metožu popularizēšanas un izmantošanas veicināšanas nolūkos valsts finansiāls atbalsts ir būtisks. Piemēram, Nīderlandē pirmās 2,5 mediācijas stundas atmaksā valsts, līdz ar to 2007.gadā apmēram 45% gadījumu administratīvā procesa dalībniekiem neradās izmaksas.²⁹ Nīderlandē 2009.gadā mediācijas pilotprojektā piedalījās 27 valsts un pašvaldību iestādes. Pilotprojekta rezultāti rāda, ka mediācijas izmantošanas gadījumā par 20% samazinājās iestādes darba apjoms un finanšu resursu patēriņš, par 36% samazinājās vidējais administratīvā procesa ilgums, par 40% pieauga privātpersonu apmierinātība ar iestādes darbu un 60% gadījumos tika novērsta pārsūdzība.³⁰

²⁶ Skat. pilotprojekta rezultātus par apstrīdēšanas efektivitāti Vācijā dažādās administratīvo tiesību jomās. Pilotprojekt Probeweise Abschaffung Des Widerspruchsverfahrens Im Regierungsbezirk Mittelfranken. Abschlussbericht der vom Bayerischen Staatsministerium des Innern zur Evaluierung eingesetzten Arbeitsgruppe „Widerspruchsverfahren“. Bayerischen Staatsministeriums des Innern, 2007. Pieejams: http://www.stmi.bayern.de/imperia/md/content/stmi/service/gesetzesentwurf/abschlussbericht_gutachten.pdf [skatīts 2012. gada 23. maijā].

²⁷ Vācijas Administratīvā procesa likums tiesā (Verwaltungsgerichtsordnung). Pieejams: <http://bundesrecht.juris.de/bundesrecht/vwgo/gesamt.pdf> [skatīts 2012. gada 15. janvārī].

²⁸ Кикотя В. Я., Василевича Г. А. Административное право зарубежных стран. Москва: ЮНИТИ, 2012, с. 87.–88.

²⁹ Reitsma J., Tumewu M., Voert M. Mediation monitor 2007. Interim report. Cahier 2007-6a. Hague: WODC, 2007., p.37.

³⁰ Gathier E. Mediation in the Netherlands. [b.v.]: Netherlands Mediation Institute, 2010., p. 14.–19. Pieejams: <http://goo.gl/TFXFK> [skatīts 2012. gada 23. maijā].

²⁴ Jaunzeme K. Administratīvā akta apstrīdēšanas institūts teorijā un praksē. Jurista Vārds, 05.06.2007., Nr. 23.,13.lpp.

²⁵ Skat. Mulcahy L. Sliding scales of justice at the end of the century – a cause for complaints? Grām.: Harris M., Partington M. Administrative Justice in the 21st Century. Oxford, Portland, Oregon: Hart Publishing, 1999., p. 66.–82.

KOPSAVILKUMS:

Administratīvā tiesa nav vienīgā un galvenā, bet tikai viena no vairākām un galējā tiesību aizsardzības un strīdu risināšanas metode, kura vienpersoniski un no spēka pozīcijām izšķir strīdus, kurus privātpersona un iestāde pašas nav atrisinājušas ārpus tiesas vai tiesas stadijā.

Līdzšinējā administratīvo strīdu risināšanas institucionalizācija radījusi administratīvās tiesas pārslodzi, tomēr alternatīvo metožu mērķis ir ne tikai tiesu atslogošana, bet arī nodrošināt administratīvo strīdu risināšanai piemērotākās tiesību aizsardzības un strīdu risināšanas metodes un veicināt sabiedrības uzticību valsts pārvaldei.

Alternatīvās metodes ir patstāvīgas tiesiskas un sociālas vērtības, tiesiskās apziņas un kultūras sastāvdaļa, kas palīdz veidot tiesisku un demokrātisku valsti.

Kvalitatīvs administratīvais process ir ne tikai tiesisks un pareizs process, bet arī tiesisks un efektīvs konkrētās situācijas risinājums. Galvenās alternatīvās tiesību aizsardzības un strīdu risināšanas metodes ir tiesiski regulētas Latvijā, tomēr praksē to priekšrocības tiek nepilnīgi izmantotas. Ar to izmantošanu var nodrošināt administratīvā procesa pašstabilizācijas funkciju, nodrošinot prognozējamu un no nepieciešamības brīža neattālinātu tiesību izmantošanu un pienākumu izpildi.

JURIDISKĀS IZGLĪTĪBAS KVALITĀTE KĀ TIESISKAS UN DEMOKRĀTISKAS VALSTS FUNKCIONĒŠANAS NOSACĪJUMS

Baiba BROKA, tieslietu ministre

Tiesību kultūru valsti veido dažādi elementi. No vienas puses – tie ir spēkā esošie tiesību akti, no otras puses – tā ir tiesību aktu piemērošana. Lai šie elementi atbilstu tiesiskas valsts principam, nepietiek ar to formālu esamību. Tiesību aktiem un to piemērošanai jāatbilst sabiedrības izvirzītiem un akceptētiem kvalitātes kritērijiem, sabiedrības izpratnei par taisnīgumu. Nemainīgi gadsimtiem tiek vērtētas morāles un tiesiskuma attiecības. Filozofs I.Kants atzīst morālo likumu par cilvēka tirā prāta *aprioru* faktu. Savukārt tiesiskumam šāds apriors stāvoklis, tirība un kategorisms nepiemīt. Tādēļ aktuāls ir jautājums, kādēļ tas, kas ir labs un taisnīgs teorijā, ne tuvu nav tikpat labs un taisnīgs praksē. No otras puses, būtu nepareizi apgalvot, ka starp teoriju un praksi pastāv nepārvaramas pretrunas. I.Kants norāda, ka saikne nenoliedzami pastāv, ka vienojošais starposms ir spriestspēja. Tieši spriestspēja pietrūkst labam politiķim, juristam, ārstam, kuram ir lieliskas zināšanas, taču neveicas ar to piemērošanu – tā savulaik secināja I.Kants.

Lai izstrādātu kvalitatīvu tiesību aktu un vēlāk to korekti piemērotu, kompetentam ir jābūt gan tiesību normas izstrādātājam, gan tās piemērotājam. Juridisko zinātņu profesijās jo īpaši svarīgi ir mācēt apvienot teorētiskās un praktiskās iemaņas, mācēt prasmīgi apieties ar juridisko valodu kā īpašu instrumentu jurista rokās.

Kvalitatīva tiesību normu izstrāde un piemērošana ir viens no būtiskākajiem aspektiem, kas veido sabiedrības uzticamību tiesībām, valsts pārvaldei un tiesām. Tādēļ vēl jo svarīgāk ir nodrošināt atbilstošu juridisko izglītību, kas sagatavo juristus, kuri sabiedrībai radīs uzticību tiesībām.

Šajā mācību gadā astoņās Latvijas augstskolās var iegūt otrā līmeņa profesionālo augstāko izglītību tiesību zinātnēs. Tā kā Latvijā tiesību zinātņu programmas piedāvā gan valsts, gan privātās augstskolas, konkurences dēļ tiek salīdzināta šo augstskolu piedāvātās izglītības kvalitāte, studiju programmu saturs, mācībspēku kolektīvs u.tml. Salīdzināšanas rezultāti norāda, ka nepieciešama pārdomāta reforma juridiskās izglītības vienveidības izveidošanai, tajā

pašā laikā respektējot atsevišķu augstskolu sekmīgi nodrošināto specializāciju.

Vairāku gadu garumā dažādu konferenču un diskusiju ietvaros ir analizēts jautājums par juridiskās izglītības kvalitāti Latvijā. Vairākkārt ir runāts par nevienmērīgo juridiskās izglītības kvalitāti, salīdzinoši lielo bezdarbu Latvijas juristu vidū, kā arī biežo publisko kritiku par tiesu sistēmas neefektivitāti. Ir uzsvērtā tā dēvētās Boloņas sistēmas (piecu gadu studiju modeļa, kas paredz trīsgadīgu bakalaura studiju programmu un divu gadu studijas maģistrantūrā) ietekme uz juridisko zināšanu kvalitāti, kā arī juriskonsulta profesijas un attiecīgi arī studiju programmas ieviešanas negatīvais iespaids uz studiju programmu kvalitāti.

Pēdējā šāda diskusija notika Saeimas Juridiskās komisijas Tiesu politikas apakškomisijas 2013.gada 5.novembra sēdē. Šajā diskusijā tās dalībnieki nonāca pie secinājuma, ka šā brīža apstākļos juridiskās izglītības kvalitātes uzlabošanai būtu ieviešams vienots jurista kvalifikācijas eksāmens. Lai izvērtētu priekšnoteikumus vienotā jurista kvalifikācijas eksāmena ieviešanai, Tieslietu ministrija izveidoja darba grupu, kurā piedalījās arī augstskolu pārstāvji. Ministrijas izveidotās darba grupas darbības rezultātā ir sagatavots ziņojums par vienoto jurista kvalifikācijas eksāmenu, un šis ziņojums ir iesniegts Saeimas Juridiskās komisijas Tiesu politikas apakškomisijā.

Atbilstoši Profesiju standartā ietvertajām profesijām Latvijā otrā līmeņa profesionālo augstāko izglītību un piekto profesionālās kvalifikācijas līmeni iegūst juristi un juriskonsulti. Kopumā 2012./2013.mācību gadā otrā līmeņa profesionālo augstāko izglītību tiesību zinātnēs ir ieguvušas 876 personas.

Izglītības programmu satura izstrādē izmanto profesijas standartus. Tādējādi Tieslietu ministrija ir vērtējusi jurista un juriskonsulta profesijas standartus, un tika secināts, ka Profesiju klasifikatorā ietvertais jurista un juriskonsulta nodarbinātības apraksts būtiski neatšķiras – abās profesijās ir paredzēts izstrādāt juridiskus dokumentus, veikt tiesību subjektu pārstāvību, kā arī juridiskas darbības procesuālo tiesību jomā. Tajā pašā laikā juristam kvalifikācijas iegūšanai saskaņā ar Profesiju klasifikatoru jāiegūst plašākas zināšanas un prasmes, un tikai ar jurista kvalifikāciju var veikt tiesneša, prokurora, zvērināta advokāta, zvērināta notāra, zvērināta tiesu izpildītāja un maksātnespējas administratora darbu un darbu citās profesijās, kurās nepieciešama jurista kvalifikācija. Personas, kuras ieguvušas juriskonsulta kvalifikāciju, uz minētajiem amatiem pretendēt nav tiesīgas. Tieslietu ministrijas ieskatā, šādas juriskonsultam

noteiktas pazeminātas prasības ir viens no iemesliem, kas grauj juristu profesionalitātes standartu. Jo sabiedrība kopumā nezina šīs atšķirības un, nepieciešamības gadījumā izvēloties juridiskās palīdzības sniedzēju, šīm atšķirībām nepievērš uzmanību. Ņemot vērā šos apsvērumus, Tieslietu ministrijas darba grupā secināts, ka būtu likvidējama juriskonsulta profesija.

Vienotais jurista kvalifikācijas eksāmens, kā jau tas ir secināms no tā nosaukuma, būtu attiecināms tikai uz juristiem. Tieslietu ministrija ir identificējusi divus variantus, kādos vienotais jurista kvalifikācijas eksāmens varētu tikt organizēts:

- pirmais variants paredz to, ka vienotais jurista kvalifikācijas eksāmens ietilpst studiju programmā un tas ir obligāts profesionālās maģistra studiju programmas noslēgumā. Šādā variantā pēc eksāmena nokārtošanas jurists var pretendēt uz jebkuru amatu jurisprudencē, ievērojot atsevišķiem amatiem noteiktās speciālās prasības. Maksa par eksāmenu būtu daļa no studiju maksas;
- otrs variants paredz to, ka augstskolā jurista kvalifikāciju ieguvusi persona var kārtot jurista sertifikācijas eksāmenu. Pēc sertifikācijas eksāmena nokārtošanas persona var pretendēt uz jebkuru amatu jurisprudencē. Sertifikācijas eksāmens ir obligāts, lai perspektīvā ieņemtu attiecīgu amatu publiskajā sfērā (no valsts un pašvaldību budžeta finansētas iestādes, tiesneša, prokurora, zvērināta advokāta, zvērināta notāra, zvērināta tiesu izpildītāja, maksātnešpējas administratora amats). Šis variants nekādā veidā neietekmē speciālo eksāmenu kārtošānu, kas šobrīd paredzēta noteiktām profesijām (piemēram, tiesnešiem, zvērinātiem advokātiem). Persona, kas saņēmusi augstskolas diplomu par jurista profesijas iegūšanu un nav kārtojusi jurista sertifikācijas eksāmenu, var strādāt privātajā sektorā, piemēram, komercsabiedrībās. Par jurista sertifikācijas eksāmenu persona maksā noteiktu naudas summu.

Tieslietu ministrija atbalsta pirmā varianta ieviešanu. Šis variants ilgtermiņā nodrošinātu vienotu juristu profesionālās kvalifikācijas teorētisko un praktisko sagatavotību un tās vienveidīgas paaugstināšanas iespējas. Netiešā veidā tas sekmētu juridiskās izglītības kvalitātes paaugstināšanos, jo augstskolas izjustu lielāku atbildību par sagatavošanu eksāmenam, nezaudējot saikni ar personām, kuras šo eksāmenu kārtot. Šis variants arī varētu būt kā publiski pieejams kritērijs, pēc kura varētu vērtēt augstskolu īsteno to studiju programmu kvalitāti. Šī varianta priekšrocība ir arī tāda, ka no noteikta laika atbilstoši eksaminēti būtu visi kvalifikāciju „jurists” iegūstošie. Tādējādi netiktu ieviestas divas juristu „šķiras” (jurists un sertificēts jurists), kas varētu radīt virkni neskaidrību.

Otrs variants radītu papildu neskaidrības jau tā nepārskatāmajā, sarežģītajā sistēmā. Proti, pastāvētu kvalificēti juristi bez sertifikācijas un kvalificēti juristi ar sertifikāciju, kas cilvēkiem bez speciālām zināšanām radītu grūtības

nošķirt attiecīgos speciālistus. Turklāt sarežģītos iegūtās kvalifikācijas sasaiste ar amatiem, piemēram, būtu nepieciešams paredzēt, kādos amatos ir vai nav nepieciešams jurista sertifikāts, kādas atšķirības pastāv profesionālās pieredzes aprēķināšanā gadījumos, kur tas ir nepieciešams. Sertifikācija attiecībā tikai uz daļu juristu pilnībā neatrisinās problēmu, jo lielākā daļa no tiem, attiecībā uz kuriem šo prasību plānots attiecināt, jebkurā gadījumā kārtos īpašos eksāmenus (piemēram, tiesneši, zvērināti notāri), savukārt valsts pārvaldē strādājošo zināšanas un prasmes tiek vērtētas ikgadējā novērtēšanā. Lai arī šis variants augstskolām eventuāli varētu radīt mazākas izmaksas, tomēr tas būtu mazāk efektīvs mērķa sasniegšanā.

Tieslietu ministrijas ieskatā, vienotais jurista kvalifikācijas eksāmens nebūtu jākārtot juristiem, kas jau ir ieguvuši jurista kvalifikāciju atbilstoši pašreizējai kārtībai. Tas pamatojams ar jau iegūto tiesību aizsardzību un tiesiskās paļāvības principa ievērošanu.

Neatkarīgi no izvēlēta varianta paredzams, ka eksāmināciju varētu veikt koleģiāla institūcija, kuras darbību nodrošinātu Tieslietu ministrija. Paredzams, ka eksāmens varētu sastāvēt no teorētiskās daļas un praktiskās daļas. Teorētiskajai daļai iespējamas šādas norises formas:

- 1) mutisks eksāmens par teorētiskiem jautājumiem vai
- 2) testa jautājumi rakstveidā.

Praktiskā daļa varētu ietvert kāzusa rakstveida risinājumu vai juridiska dokumenta (piemēram, administratīvā akta, līguma, prasības pieteikuma) izstrādāšanu, kas tiktos prezentēts mutiski. Eksāmenu jautājumus un praktiskos uzdevumus izstrādātu komisija, un tie būtu uzkrājami datubāzē, kuras izveide un uzturēšana būtu nodrošināma no valsts budžeta līdzekļiem. Komisijas sastāvā būtu iekļaujami pārstāvji no akadēmiskās un profesionālās vides.

Ja tiks pieņemts lēmums par kāda no Tieslietu ministrijas piedāvātajiem variantiem ieviešanu, paredzams, ka eksāmena praktisku īstenošanu pilnvērtīgi varētu uzsākt ne ātrāk kā pēc diviem vai trim gadiem. Ja tiek likvidēta juriskonsulta profesija, paredzams aptuveni piecu gadu ieviešanas periods, jo ir nepieciešams noteikt pārejas periodu, lai augstskolas, kurās var iegūt juriskonsulta profesiju, var pabeigt uzsākto programmu īstenošanu. Attiecīgi noslēgsies arī attiecīgo studiju programmu akreditācijas periods. Šajā periodā ir arī nepieciešams izvērtēt, vai ir jāievieš papildu nosacījumi juriskonsulta profesiju ieguvušo personu turpmākai dalībai darba tirgū. Tāpat ir nepieciešams laiks atbilstošu normatīvo aktu izstrādei, eksāmena datubāzes izveidei, tai skaitā eksāmena teorētiskās un praktiskās daļas sagatavošanai.

Vienota jurista kvalifikācijas eksāmena ieviešana ir viens no veidiem, kā veicināt augstākās juridiskās izglītības kvalitātes paaugstināšanos, augsti kvalificētu juristu ienākšanu darba tirgū un tiesiskās kultūras pieaugumu. Tādēļ ir nepieciešams turpināt tā tālāku virzību atbildīgajās institūcijās.

Nobeigumā Imanuela Kanta atziņa, ka „erudīts, kuram trūkst veselā saprāta, nekad nekļūs nedz par labu ārstu, nedz par labu tiesnesi, nedz par dižu valstsvīru”.

KONFERENCES DISKUSIJU APKOPOJUMS

Konferences pirmās daļas noslēgumā tiesībsargs Juris Jansons vēlējās noskaidrot, kāpēc politiķi nerisina saprātīga lietu iztiesāšanas termiņa jautājumu kopumā, bet vēlas kā prioritāri izskatāmu izdalīt atsevišķu lietu kategoriju – lietas, kurās apsūdzētais valsts amatpersonas.

Saeimas deputāte Lolita Čigāne uz šo jautājumu atbildēja, ka lietu, kurās apsūdzētais valsts amatpersonas, iztiesāšana saprātīgos termiņos ir sevišķi svarīga, jo ilgstoša neskaidrība šādās lietās negatīvi ietekmē to, cik lielā mērā cilvēki, pirmkārt, jūtas piederīgi valstij, otrkārt, ir gatavi finansēt valsti (maksāt nodokļus). Tāpat nozīmīgs esot labas pārvaldības nodrošināšanas un morālais aspekts.

Tiesībsargs uz to sniedza repliku, ka ir jāstiprina tiesu vara kopumā, lai tā būtu efektīva un ātra visu kategoriju lietās.

• • •

Konferences trešās daļas diskusijā Tieslietu ministrijas valsts sekretāra vietniece Irēna Kucina piekrita Jautrītes Briedes priekšlasījumā teiktajam, ka ir nepieciešama publiska reakcija uz tiesu varas darbības kritiku. Ministrijai kopā ar Augstāko tiesu esot jādomā, kā padarīt tiesu sistēmu saprotamāku sabiedrībai, lai mazinātu sabiedrībā vērojamo negatīvo priekšstatu par tiesu sistēmu.

Augstākās tiesas tiesnesis Andris Guļāns pauda, ka aptaujas vien nevar būt pamats izdarīt secinājumus par tiesu varas darbību. Esot nepieciešami nopietni, pamatoti pētījumi, uz kuriem balstīt risinājumus. Jānis Ikstens, atbildot Andrim Guļānam, norādīja, ka nav parādības „objektīvs viedoklis”. Aptaujā varot fiksēt tikai to, ko cilvēki domā, nevis to, kas ir. Tāpat būtiska esot saprāta klātbūtne papildus likumiem.

Juris Dzelme izteica priekšlikumus attiecībā uz izglītību: 1) jādomā par visas sabiedrības izglītību, ne tikai tiesnešus; 2) juristiem, līdzīgi kā ārstiem, jāparedz stažēšanās pēc studijām un sertifikācijas eksāmens pēc stažēšanās.

Gatis Litvins norādīja, ka 2012.gadā apmierināti tikai 12 procenti pieteikumu administratīvajās lietās. Turklāt

apmierināto pieteikumu skaitam esot tendence sarukt. Tas liecinot, ka administratīvie akti kopumā ir kvalitatīvi. Taču esot jādomā, kā iestādes aktīvāk iesaistīt procesā, lai tās labāk skaidrotu savus lēmumus iedzīvotājiem un tādējādi mazinātu nepamatotu tiesvedību.

Tieslietu ministre Baiba Broka uzsvēra, ka Latvijas tiesu sistēma ir divpadsmitā labākā Eiropas Savienībā. Esot atrisināta lietu izskatīšanas termiņu problēma. Lietas kopumā tiekot izskatītas pieņemamā laikā. Savukārt tiesu kritika lielā mērā balstīta stereotipos. Lai gan tiesvedības process joprojām ir pilnveidojams, tomēr esot jāapzinās, ka tiesību kultūra sākas ar katru individuāli.

Arvids Dravnieks noslēguma replikā norādīja, ka ne tikai likumam jābūt taisnīgam, bet arī tā piemērošanai. Viņš aicināja arī padomāt par to, kā risināt problēmu, ka spriedumi nav pieejami internetā jau pasludināšanas brīdī un judikatūras atziņas nav atrodamas sociālajos tīklos.

Jautrīte Briede pauda nožēlu, ka nav īstenojusies konferences ideja – diskusija starp tiesnešiem, politiķiem un sabiedrību. Politiķi esot apmeklējuši konferences sākuma un beigu daļu, taču domu apmaiņa pārējā konferences gaitā izpalikusi.

Veronika Krūmiņa, noslēdzot konferenci, norādīja, ka tā bija iecerēta kā plaša diskusija trīs blokos. Taču juristi-politiķi-sabiedrība nevarot apstāties tikai pie šīs konferences. Jāturpina sarunas mazākās grupās par konkrētām tēmām. Veronika Krūmiņa arī norādīja, ka, lai neļautu kultivēties stereotipiem, pašiem tiesnešiem ir nepieciešams publiski paust savu viedokli.

Administratīvo lietu departamenta priekšsēdētāja pateicās konferences organizatoriem un runātājiem. Katrā priekšlasījumā bijusi saklausāma praktiska ideja.

*Diskusijas apkopēja Augstākās tiesas
Administratīvo lietu departamenta tiesneša palīgi
Līva Skujiņa un Agris Dreimanis*

V LATVIJAS TIESNEŠU KONFERENCE

IZVĒRTĒ TIESLIETU PADOMES PIRMO DARBĪBAS POSMU UN IEVĒL TIESNEŠU PĀRSTĀVJUS PADOMĒ

2014.gada 5.septembra Latvijas tiesnešu konferences darba kārtības pamattēma bija Tieslietu padomes pirmā četru gadu darbības posma izvērtējums un attīstības perspektīvas.

Uzrunu Tiesnešu konferencei bija atsūtījis Valsts prezidents Andris Bērziņš, to nolasīja prezidenta padomnieks Reinis Bērziņš. Saeimas priekšsēdētāja Solvita Āboltiņa tiesnešus pagodināja ar savu klātbūtni un uzrunu.

Plašu referātu par Tieslietu padomes lomu, tās mērķiem, uzdevumiem un iespējām tos īstenot sniedza Tieslietu padomes priekšsēdētājs, Augstākās tiesas priekšsēdētājs Ivars Bičkovičs. Savu redzējumu par Tieslietu padomes attīstību

un problēmām sniedza arī Tieslietu padomes loceklis – tieslietu ministrs Gaidis Bērziņš, Saeimas Juridiskās komisijas priekšsēdētāja Ilma Čepāne un Zvērinātu advokātu kolēģijas priekšsēdētājs Jānis Grīnbergs.

Latvijā Tieslietu padome ir jauna institūcija, tādēļ ir nozīmīgi dalīties informācijā un pieredzē ar kolēģiem, kam tradīcijas senākas. Konferencē piedalījās Lietuvas, Polijas un Gruzijas Tieslietu padomju delegācijas un ar priekšlasījumiem, daloties pieredzē, uzstājās to pārstāvji Gintars Križevičus (*Gintaras Kryževičius*), Katažina Gonera (*Katarzyna Gonera*) un Levans Murusidze (*Levan Murusidze*).

Latvijas tiesnešu konference

2014.gada 5.septembris

Latvian
Judges'
Conference

Tiesnešu konferences darba kārtībā bija arī Tieslietu padomes vēlēšanas, jo beidzās pilnvaru termiņš pirmajiem Tieslietu padomes vēlētajiem locekļiem – tiesnešiem. Tiesnešu konferencei darbam Tieslietu padomē nākamajiem četriem gadiem pārvēlēja visus sešus bijušos Tieslietu padomes locekļus no apgabaltiesām, rajonu (pilsētu) tiesām un to zemesgrāmatu nodaļām – tiesnešu konferences mandātu atkārtoti saņēma Andris Strauts, Sandra Strence, Ilze Freimane, Adrija Kasakovska, Aigars Sniedzītis un Ināra Jaunzeme (piebilde – arī Augstākās tiesas plēnums 15.septembri atkārtoti par Tieslietu padomes locekli no Augstākās tiesas tiesnešu vidus ievēlēja Civillietu departamenta tiesnesi Ināru Gardu).

Saskaņā ar likumu “Par tiesu varu” un kolēģiju nolikumiem

pārskatu par darbu Tiesnešu konferencei sniedza tiesnešu pašpārvaldes institūciju vadītāji – Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas priekšsēdētājs Gunārs Aigars, Tiesnešu ētikas komisijas priekšsēdētājs Visvaldis Sprudzāns un Tiesnešu disciplinārkolēģijas priekšsēdētājs Pēteris Dzalbe.

Tiesnešu konferencē piedalījās 354 no 544 rajona (pilsētas) un to zemesgrāmatu nodaļu, apgabaltiesu un Augstākās tiesas tiesnešiem.

Šajā Augstākās tiesas Biļetenā publicējam Tiesnešu konferences materiālus – amatpersonu uzrunas, Tieslietu padomes locekļu referātus, ārvalstu viesu priekšlasījumus, Tieslietu padomes locekļu kandidātu uzstāšanās, kā arī tiesnešu pašpārvaldes institūciju vadītāju ziņojumus.

TIESLIETU PADOME

THE COUNCIL FOR THE JUDICIARY

Pārskatu par tiesnešu pašpārvaldes institūciju darbu konferencei sniedz to vadītāji: ētikas komisijas priekšsēdētājs Visvaldis Sprudzāns, kvalifikācijas kolēģijas priekšsēdētājs Gunārs Aigars un disciplinārkolēģijas priekšsēdētājs Pēteris Dzalbe

Pēc kvalifikācijas kolēģijas priekšsēdētāja Gunāra Aigara ziņojuma zāle aplaudēja viņam, pieceļoties kājās – pateicībā par tiesneša amatam veltīto mūžu un kvalifikācijas kolēģijas vadīšanu 15 gadu garumā.

Šis bija Aigara pēdējais ziņojums, jo, sasniedzot likumā noteikto vecumu, beidzas viņa tiesneša amata pilnvaras

Tiesneši balso par pārstāvjiem Tieslietu padomē

Pārvēlētos Tieslietu padomes pārstāvjus sveic padomes pastāvīgie locekļi Zvērinātu advokātu kolēģijas priekšsēdētājs Jānis Grīnbergs un ģenerālprokurors Ēriks Kalnmeiers

ATKLĀŠANAS UZRUNAS

*Augsti godātais Augstākās tiesas priekšsēdētāja kungs!
Godātie Tiesnešu konferences dalībnieki!*

Šodien sasauktā Tiesnešu konference veltīta Tieslietu padomes darbībai – analizēt un vērtēt Tieslietu padomes paveikto pirmajā četrus gadu darbības periodā.

2010.gada 4.oktobrī tika sasaukta Latvijā jaunizveidotās Tieslietu padomes pirmā sēde. Līdz tam laikam Latvijas tieslietu sistēmā nebija līdzvērtīga juridiska veidojuma, jo ne Latvijas brīvvalsts pirmajā posmā, ne padomju laikā šāda institūcija nebija pastāvējusi. Tieslietu padomes izveides mērķis bija līdzsvarot attiecības starp likumdevēja varu, izpildvaru un tiesu varu.

Šodien ar gandarījumu var atzīt, ka Tieslietu padome kopš tās izveidošanas ir sniegusi būtisku pievienojumu tieslietu sistēmas attīstībā. Par to liecina ne tikai pieņemto lēmumu iespaidīgais skaits, bet galvenokārt to daudzveidīgais saturs, kas ietver viedokļus par likumu grozījumu koncepcijām un projektiem, satur nozīmīgas atziņas tiesu darba organizācijas pilnveidošanai, kā arī sniedz atbalstu Satversmes tiesai.

Uzskatu, ka būtu vērtējama tālāka Tieslietu padomes kompetences paplašināšana jautājumos par tiesnešu karjeras virzību. Pozitīvi novērtējams tas, ka Tieslietu ministrija jau attiecīgus grozījumus iesniegusi Saeimas Juridiskajai komisijai. Tas norāda uz uzticamības limeni Tieslietu padomei.

Tieslietu padomes pastāvēšana nav mērķis pats par sevi. Ar Tieslietu padomes darbu jāveicina sadarbība un diskusija dažādās varas jomās, jāpaaugstina lēmumu un izraudzīto risinājumu kvalitāte tieslietu jomā. Tieslietu padomes iniciētie trīs pētījumi, kas analizē uzticamību tiesām, kā arī tiesnešu neatkarības un tiesnešu karjeras jautājumus, apliecina, ka norit darbs, lai īstenotu Tiesu pils pamatos 1936. gada 4.decembrī iemūrētā pergamenta rullī rakstīto: “... tie, kam ir dots un nākamībā tiks dots neatkarīgā soģa amats Latvijā, gādās, lai taisnības saule Latvijā zemē neaptumšojas un taisnprātības siltums uz viņas pavardiem nedziest.”

Aicinu jūs turpināt stiprināt Tieslietu padomes nozīmi un vairot tās izaugsmi!

Vēlu jums veiksmīgu konferences norisi!

Patiesā cieņā,

Valsts prezidents Andris Bērziņš

SAEIMAS PRIEKŠSĒDĒTĀJAS SOLVITAS ĀBOLTIŅAS UZRUNA

*Augsti godātais Augstākās tiesas priekšsēdētāja kungs!
Augsti godātais tieslietu ministra kungs!
Cienījamie tiesneši! Dāmas un kungi!*

Esmu patiesi pagodināta Jūs šodien uzrunāt ikgadējā Latvijas tiesnešu konferencē!

Tiesnesis ikvienā tiesiskā valstī ir godaprāta, augstākās atbildības un taisnīguma simbols. Un atbildība, kas gulst uz tiesnešu pleciem, ir neizmērojami liela. Dažkārt tiesneša lēmums var mainīt un neatgriezeniski ietekmēt ne vien atsevišķu individu, bet pat valsts likteni. Tādēļ, lai arī mēdzam teikt, ka kļūdities ir cilvēcīgi un neviens cilvēks nevar būt pasargāts no kļūdu pieļaušanas savā darbā, tiesnešiem ir jābūt gluži kā pārcilvēkiem, jo kļūdas tiesnešu lēmumos var nest vienlīdz neatgriezeniskas sekas tām, kādas var radīt neprecīzs ķirurga skalpeļa grieziens.

Taisnīgs tiesas process, kas noslēdzas ar taisnīgu spriedumu, no vienas puses ir pamatelements, kas nosaka sabiedrības uzticību tiesām, no otras – tas ir arī tiesu un ikviena tiesneša galvenais darba atskaites punkts.

Gatavojoties šīs dienas konferencē, ar interesi pārskatīju un pārvērtēju jautājumus, ko gandrīz pirms 10 gadiem, uzrunājot tiesnešu auditoriju kā tieslietu ministre, biju sev izvīrījusī kā uzdevumus un prioritātes tiesu varas stiprināšanā.

Jāatzīst – desmit gados nebūt nav paveikts maz – ir atrisināti vairāki gan visai sabiedrībai, gan arī pašām tiesām un tiesnešiem svarīgi un aktuāli jautājumi. Šī gada tiesnešu konferences izvēlētās pamattēmas kontekstā vispirms vēlos minēt Tieslietu padomes kā institūcijas, kas ļauj pašiem tiesnešiem ietekmēt to, kas notiek tiesu sistēmā, izveidi; ar panākumiem ir risināti tiesu darba atslogošanas jautājumi. Tāpat pagājušais gads noslēdzās ar ievērojamu panākumu tiesu modernizācijas jomā, jo, kā zināms, šobrīd visā Latvijā tiesas ir aprīkotas ar video konferenču

un skaņas ieraksta iekārtām, kas ir nozīmīgs solis tiesu procesu efektivizēšanas virzienā. Daudz ir darīts, lai panāktu efektīvākus tiesu procesus – veikti grozījumi procesuālajos likumos, kā arī likumā „Par tiesu varu”.

Šodien izvērtējot Tieslietu padomes pirmo četrus gadu darba cēlienu, vispirms vēlos uzsvērt, ka manā ieskatā tās izveidei bija principiāli svarīga nozīme tiesiskuma veicināšanā mūsu valstī un tai ir potenciāls kļūt par spēcīgu un autoritatīvu instrumentu tiesu varas pārstāvēšanā. Arī apzinoties, ka dažkārt ir izskanējuši pārmetumi par to, ka Tieslietu padome ne vienmēr ir līdzvērtīgs partneris dialogā ar likumdevēju un izpildvaru, un dažkārt pat izskan viedoklis, ka tās izveide nav sevi attaisnojuši, es tomēr vēlos teikt, ka Jums – tiesnešiem – ir gods pārstāvēt profesiju, kurā vislabāk ir redzams, ka sabiedrībā vienmēr pastāv noteiktas tiesību normas, kas ir likumos ierakstītas un labi domātas, tomēr praksē nedarbojas. Un ir arī tādas normas, kurām nav nepieciešams ne normatīvs, ne līgumos ietverts nostiprinājums, un tās tiek precīzi ievērotas un pildītas. Citiem vārdiem sakot, ir lietas, ko likumos nav iespējams ietvert, lai tās

dzīvē īstenotos, un viena no šādām lietām ir autoritāte, kas iemantojama ar darbiem, savu attieksmi un sasniegumiem.

Analizējot Tieslietu padomes pirmo darba cēlienu, es teiktu, ka ir radīti labi priekšnoteikumi Tieslietu padomes optimālai funkcionēšanai. Mana visdziļākā pārliecība ir, ka panākumus turpmākajā darbā noteiks tas, cik aktīvi Tieslietu padome spēs identificēt un risināt problēmas sistēmas iekšienē, cik bieži izrādīs iniciatīvu ar tieslietu sistēmu saistītu nozīmīgu jautājumu risināšanā, un vai pārliecinoši spēs radīt jaunas idejas, piedāvājot konkrētus priekšlikumus to risināšanā. Esmu pārliecināta, ka tad, ja šiem jautājumiem tiks veltīta pienācīga uzmanība, mums zudīs pamats runāt par nepieciešamību Tieslietu padomes pieņemtiem lēmumiem piešķirt ar likumu autoritāti.

Raugoties no sabiedrības interešu viedokļa, ir jāatzīst, ka ir virkne jautājumu, kas nav ne tuvu sakārtoti tā, lai mēs varētu būt apmierināti ar paveikto. Ne vienmēr tās ir nepilnīgas likuma normas vai tiesnešu nelikumīga rīcība, kas veicina negatīvu attieksmi pret tiesu darbu. Pēdējā laikā kā nopietna problēma ir iezīmējusies tieši nesamērīga un likuma garam neatbilstoša tiesību normu iztulkošana un piemērošana, kas rada iespaidu, ka tiesnešu tiesības ne vienmēr ir „labā un taisnīguma māksla” (*kā to vēsta romiešu maksima*), un šie atsevišķie gadījumi met negatīvu aizdomu un negodīguma ēnu uz visu tiesu sistēmu kopumā. Manuprāt, arī šajos jautājumos Tieslietu padomei būtu ļoti svarīgi iesaistīties un sniegt savu redzējumu, jo sabiedrības pastiprinātā interese apliecina to, ka cilvēkiem ir svarīgs ne vien konkrētās lietas risinājums, bet tiesu un tiesnešu izpratne par šiem jautājumiem kopumā.

Tāpat, lai cik netikami un pat varbūt šķietami negodīgi tas var likties Jums, kas godprātīgi un ar visaugstāko atbildības sajūtu ikdienā veicat tiesneša amata pienākumus, šī gada sākumā publiskotajā pētījumā par faktoriem, kas veido sabiedrības viedokli par tiesām, visi pētījuma dalībnieki joprojām kā sāpīgu problēmu bija uzsvēruši ilgos tiesvedības procesus. Tādēļ risināmo jautājumu sarakstā joprojām paliek nevienmērīgo tiesu noslodžu mazināšanas, lietu izskatīšanas termiņu saīsināšanas un

arī lietu sadales nejausības principa nostiprināšanas jautājumi.

Šodien, uzrunājot Jūs no likumdevēja skatupunkta, vēlos teikt tos pašus vārdus, ko teicu gandrīz pirms desmit gadiem, Jūs uzrunājot vēl tieslietu ministres amata pienākumus veicot, – Jūsu darba un sabiedrības vērtējums par to ir Jūsu pašu rokās. Tikai no Jums pašiem būs atkarīgs tas, cik tiesu varai uzticēsies sabiedrība un katrs no mums. Stipra un neatkarīga tiesu vara ir ikvienas demokrātiskas un tiesiskas valsts stūrakmens. Tādēļ svarīga ir ne vien sabiedrības pārliecība, ka likumu piemērošana tiek īstenota neatkarīgā, taisnīgā un efektīvā veidā, bet arī katra tiesneša apziņa par sava paša un kolēģu godprātīgu rīcību visos gadījumos, un vienlaikus nelokāma nostāja un principiāla iestāšanās par tām vērtībām, kas liktas Tiesnešu ētikas kanonos gadījumos, kad radušās šaubas par to ievērošanu.

Es ticu, ka Latvija, kādu mēs vēlamies to redzēt – patiesi demokrātisku un tiesisku – ir mūsu visu kopīgs mērķis. Un šī mērķa sasniegšanā katra cilvēka ieguldījums ir svarīgs sabiedrībai, mūsu valstij un tautai. Ar savu darbu mēs varam radīt stabilitāti, drošību un pārliecību par savu valsti un nākotni.

Noslēgumā varu tikai pievienoties I. Bičkoviča kunga viedoklim un ar gandarījumu teikt, ka mani ne vien kā likumdevēja pārstāvi, bet arī kā cilvēku, kam patiesi rūp mūsu valsts nākotne, gandarī tas, ka Tieslietu padome pagājušajā gadā iniciēja un publiskoja pētījumu par problēmjautājumiem tiesu varā, jo tas ir spilgts apliecinājums tam, ka pašai tiesu sistēmai rūp savs tēls un sabiedrības attieksme pret to. Un es gribētu novēlēt aizsākto darbu šajā virzienā tikai padziļināt un aktīvi turpināt.

No sirds vēlu izdošanos un panākumus Jūsu turpmākajā darbā, un esmu pārliecināta, ka parlamentā, kaut arī spraigās un ne vienmēr vienprātīgās diskusijās, mēs tomēr vienmēr nonāksim pie mūsu valstij vispareizāko un valstiski labāko labumu nesošu lēmumu pieņemšanas.

Vēlu ikvienam no Jums turēt augstu Tiesnešu ētikas kodeksa 1.kanonā liktos vārdus – tiesnesis tur cieņā savu amatu, tiesu varas neatkarību un tiesas godīgumu!

TIESLIETU PADOMES DARBĪBAS PIRMIE ČETRI GADI

TIESLIETU PADOME – ATTĪSTĪBA UN PERPSEKTĪVA

Augstākās tiesas priekšsēdētājs **Ivars BIČKOVIČS**,
Tieslietu padomes priekšsēdētājs

Kā Eiropas tieslietu padomju asociācija atzīmē savā 2008. gada Budapeštas rezolūcijā, “Tieslietu padome atspoguļo katras valsts tiesību sistēmas attīstību, kas savukārt dziļi sakņojas valsts vēsturiskajā, kultūras un sociālajā kontekstā (situācijā)”¹. Tieslietu padome ir savas valsts juridiskās kultūras attīstības unikāls veidojums².

Pirms 4 gadiem – 2010. gadā – darbu uzsāka Latvijas Tieslietu padome. Tas, kādu to izveidoja, noteikti atspoguļo mūsu valsts tiesību sistēmas tradīcijas, konkrētos tā brīža politiskos apstākļus. Tas, kā tā turpmāk attīstījusies, lielā mērā (es

uzsveru – lielā mērā, bet ne tikai) bijis atkarīgs no mums – Tieslietu padomes locekļiem. Ievērojot Tieslietu padomes vēlēto locekļu pilnvaru termiņu (tie ir 4 gadi), šodien mums ir pamats atskatīties uz nopietnu posmu Tieslietu padomes

¹ Eiropas tieslietu padomju tikla (asociācijas) Budapeštas rezolūcijas (2008) Preambulas 4.p.

² Tiesu iekārtas attīstības pamatnostādnes 2009.–2015.gadam.

darbībā – uz tās pirmo “četrgadī”. Savu uzstāšanos esmu veidojis, ņemot vērā:

- Latvijas Tieslietu padomes darbību šajā laikā,
- citu valstu kolēģu pieredzi un ieteikumus,
- starptautisko institūciju izstrādātos dokumentus, kuros ietvertas vadlīnijas un principi Tieslietu padomes darba organizēšanai,
- tiesnešu sniegtās atbildes uz Tieslietu padomes izsūtītajiem jautājumiem saistībā ar padomes darbību. Šajā sakarā es vēlos pateikties tiesnešiem par atsaucību, par atrasto laiku atbildēm, par labajiem vārdiem un atbalstu un, protams, arī par konstruktīvo kritiku un ieteikumiem.

Tādējādi es nerunāšu par konkrētiem Tieslietu padomes lēmumiem, formāli neuzskaitīšu paveiktos darbus, bet:

- aplūkošu Latvijas Tieslietu padomes lomu, tās mērķus un uzdevumus, iespējas tos īstenot, balstoties uz pašreiz spēkā esošo normatīvo regulējumu un ņemot vērā pirmo 4 gadu pieredzi,
- piedāvāšu savu redzējumu par iespējām pilnveidot Tieslietu padomes darbu, lai tā tiešām ieņemtu tai pieņākošos vietu un lomu tiesiskā valstī, apstiprinot trīs varas atzaru – izpildvaras, tiesu varas un likumdevēja – līdzvērtīgu pastāvēšanu.

TIESLIETU PADOMES LOMA, IESPĒJAS

Tieslietu padomes **loma** izriet no šīs institūcijas izveidošanas un pastāvēšanas mērķa.

Tieslietu padomes **izveides mērķis** – tiesiskā valstī nodrošināt visu varas atzaru līdzsvaru un aizsargāt tiesnešu un tiesu iekārtas neatkarību.

Savukārt Tieslietu padomes **uzdevumi** ir:

- veicināt tiesu varas efektivitāti un kvalitāti³;
- nodrošināt un aizsargāt tiesnešu neatkarību kā vienu no tiesiskās valsts elementiem⁴;
- stiprināt sabiedrības uzticību tiesu sistēmai⁵.

Tieslietu padomes **iespējas** īstenot savus mērķus un uzdevumus ir atkarīgas:

- no Tieslietu padomes **darbības principiem**,
- no Tieslietu padomes **statusa**,
- no Tieslietu padomes **kompetences**,
- no Tieslietu padomes **kapacitātes**.

TIESLIETU PADOMES DARBĪBAS PRINCIPI

Pirms runāšu par Tieslietu padomes statusu, kompetenci un kapacitāti, pavisam īsi ieskicēšu jebkuras Tieslietu padomes (neatkarīgi no tās kompetences) galvenos darbības principus, jo Tieslietu padomes iespējas sasniegt mērķus un pildīt uzdevumus ir tieši saistītas ar iespējām īstenot tās darbības principus.

Pirmkārt, skaidri noteiktas Tieslietu padomes attiecības ar izpildvaru un likumdevēju⁶.

Otrkārt, pastāvīga un savstarpēji cieņpilna institucionāla sadarbība un dialogs starp Tieslietu padomi, tieslietu ministru un Parlamentu (respektējot vienam otra neatkarību un kompetenci)⁷.

Treškārt, funkciju nošķiršana (Latvijas gadījumā – Tieslietu

padomes funkciju nošķiršana no Tieslietu ministrijas un Tiesu administrācijas funkcijām).

Ceturtkārt, Tieslietu padome pati (bez citu institūciju un orgānu iejaukšanās) nosaka Tieslietu padomes darbības metodes un diskusiju tēmas⁸.

Piektkārt, skaidras attiecības starp Tieslietu padomi un tiesām (tiesnešiem)⁹.

Sestkārt, Tieslietu padomes iniciatīva un aktīva līdzdarbošanās visās ar tiesu varu saistītajās aktivitātēs (visās to stadijās).

Septītkārt, Tieslietu padomes darbības caurskatāmība un atbildīgums¹⁰.

Dažu principu īstenošana ir mūsu – tiesnešu – rokās, savukārt vairāku būtisku principu realizācijai ir nepieciešams pārējo varas atzaru atbalsts. Arī Tieslietu padomes statusa nodrošināšana pamatā ir likumdevēja pienākums, kura īstenošanā Tieslietu padome savas kompetences ietvaros labprāt sniegtu savu atbalstu.

TIESLIETU PADOMES STATUSS

Statuss, pirmkārt, ir saistīts ar prasību un nepieciešamību Tieslietu padomei būt neatkarīgai. Otrkārt, statusu zināmā mērā ietekmē padomes sastāvs. Treškārt, statusa nodrošināšanai būtiska prasība ir Tieslietu padomi kā neatkarīgu institūciju paredzēt jau konstitucionāla līmeņa normatīvajā regulējumā. Latvijas gadījumā – Satversmē.

Tieslietu padomei ir jābūt **neatkarīgai** – tā ir fundamentāla prasība, bez kuras nodrošināšanas tās darbība vispār nav īstenojama. Šī prasība attiecas uz jebkuras kompetences un sastāva Tieslietu padomi¹¹.

Savukārt, lai nodrošinātu tiesu varas neatkarību¹² no pārējiem varas atzariem un nodrošinātu efektīvu tiesu pašpārvaldi, Tieslietu padomei ir jānodrošina **konstitucionāls statuss**¹³. Eiropas Tiesnešu Konsultatīvā padome iesaka Tieslietu padomi stiprināt konstitucionālā līmeni¹⁴. Arī Venēcijas komisija savos atzinumos valstīm norāda uz nepieciešamību padomei paredzēt skaidru konstitucionālo bāzi¹⁵.

Tieslietu padomes darbībā ir jānodrošina līdzsvars starp tiesu neatkarību un pašpārvaldi, no vienas puses, un nepieciešamo tiesu varas atbildīgumu, no otras puses, lai izvairītos no iespējamās vai pat tikai šķietamas darbošanās savtīgās interesēs. To var panākt ar līdzsvarotu Tieslietu padomes locekļu izvēli¹⁶. Attiecībā uz Tieslietu padomes sastāvu vairums prasību Latvijā ir nodrošinātas:

- Tieslietu padomē vairākums ir tiesneši¹⁷;
- tiesnešus ievēlē paši tiesneši, un tie pārstāv dažādas tiesas;
- Tieslietu padomes sastāvā ir arī citas jomas pārstāvoši juristi (*ex officio*), kas palīdz Tieslietu padomei izvairīties no šķietamas savtības un šķietamas nepamatotas darbošanās tikai savās interesēs.

³ Opinion no.10 (2007) CCJE, para 13.

⁴ Opinion no.10 (2007) CCJE, para 13.

⁵ Opinion no.10 (2007) CCJE, para 91; Opinion no.10 (2007) CCJE, para 96.

⁶ Opinion no.10 (2007) CCJE, para 5.

⁷ Nuno Garoupa, Tom Ginsburg, *The Comparative Law and Economics of Judicial Councils*, Berkeley Journal of International Law, Volume 27 | Issue 1 Article 3, 2009.

⁸ ENCJ Ziņojums “Rekomendācijas Tieslietu Padomēm” (2011), 1.4.p.

⁹ Opinion no.10 (2007) CCJE, para 11.

¹⁰ Venēcijas komisija CDL-AD(2012)014, 84.p.

¹¹ VenCom CDL-AD(2007)028, para 27; Tiesu iekārtas attīstības pamatnostādnes 2009.–2015.gadam.

¹² Venēcijas komisijas viedoklis CDL(2011)044; Albānijas Konstitucionālās tiesas 22.05.2006. spriedums lietā par Tieslietu padomes likuma konstitucionalitātes izvērtēšanu, *Fletore Zyrtare* (Official Gazette), 53/06, 1530.

³ Eiropas tieslietu padomju tīkla (asociācijas) Budapeštas rezolūcijas (2008) 9.p.

⁴ Opinion no.10 (2007) of the Consultative Council of European Judges (CCJE) to the attention of the Committee of Ministers of the Council of Europe on the Council for the Judiciary at the service of society, para 8.

⁵ Opinion no.10 (2007) CCJE, para 10.

⁶ Opinion no.10 (2007) CCJE, para 13.

⁷ ENCJ Ziņojums “Rekomendācijas Tieslietu Padomēm” (2011), 6.1.p.; Tiesu iekārtas pamatnostādnes 2009.–2015.gadam.

Tomēr varētu tikt veikti uzlabojumi Tieslietu padomes sastāvā, kas tieši ietekmētu Tieslietu padomes iespējas darboties neatkarīgi un efektīvi. Cita starpā, būtu jāpārvērtē, vai pašlaik Tieslietu padomes sastāvā ietilpstošie “netiesneši”¹⁸ ir optimālākā izvēle, ņemot vērā Tieslietu padomes funkcijas un izveides mērķus.

Jāatceras, ka Tieslietu padomes sastāvu nosaka **ar mērķi** nodrošināt Tieslietu padomes neatkarību un tās spēju efektīvi darboties¹⁹. Šobrīd Tieslietu padomē darbojas arī izpildvaras un likumdevēja pārstāvji. To pieļauj arī starptautiskie standarti²⁰, tomēr jānodrošina, lai sastāvs būtu iespējami nepolitisks un vērstu uz mērķu sasniegšanu, kā arī darbotos iespējami efektīvi. Arī Venēcijas komisija ir norādījusi, ka politiķiem, parlamenta deputātiem, izpildvaras pārstāvjiem nevajadzētu būt par Tieslietu padomes locekļiem²¹. Līdz ar to būtu pārvērtējams, vai šobrīd likumā noteiktie *ex officio* locekļi no citu varu atzariem ir optimālākā izvēle.

TIESLIETU PADOMES KOMPETENCE

Ievērojot Tieslietu padomes mērķi un uzdevumus, starptautisko institūciju izstrādātajos dokumentos skaidri ir definētas [darbības] jomas, kurās Tieslietu padomei būtu jāiesaistās²². Īsi ieskicēšu Latvijas Tieslietu padomes iespējas kvalitatīvi darboties šajās jomās.

Pirmā joma: Tiesnešu amatā apstiprināšana un karjeras virzība.

Šobrīd spēkā esošais regulējums nedod iespējas Tieslietu padomei pilnvērtīgi pildīt savus uzdevumus šajā jomā. Tomēr gribu norādīt gan uz pozitīvu un aktīvu Tieslietu padomes darbību, gan uz pirmo gadījumu, kur Tieslietu padome ir strādājusi roku rokā ar pārējo varu pārstāvjiem, lai veiktu pamatotas un kvalitatīvas izmaiņas normatīvajā regulējumā par tiesnešu apstiprināšanu amatā un turpmāko karjeras virzību. Turklāt Tieslietu padomes darbs te ir aptvēris visas stadijas – Tieslietu padome, neskatoties uz ierobežotajiem resursiem, ir veikusi izpēti, uz kuru tā balstījusi savu iniciatīvu, un aktīvi piedalījies arī likumprojekta izstrādē, lai efektīvākajā veidā (sadarbojoties ar pārējām varām, bet nevis vēršoties Satversmes tiesā ar pieteikumu par šobrīd spēkā esošu antikonstitucionālu regulējumu) novērstu nepilnības šobrīd spēkā esošajā regulējumā tiesnešu karjeras jautājumos. Izstrādātais likumprojekts paredz arī izmaiņas Tieslietu padomes kompetencē, kas vērstas uz tiesnešu kvalifikācijas celšanu, tiesu darba kvalitātes paaugstināšanu un tiesnešu neatkarības stiprināšanu.

Otrā joma: Tiesnešu apmācība.

Tā ir viena no iespējām nodrošināt tiesnešu neatkarību, jo tikai kompetents tiesnesis var būt patiesi neatkarīgs²³. Tieslietu padomei šajā jomā ir jānodrošina uzraudzības funkcija²⁴. Šis ir otrs virziens, kurā Tieslietu padome šobrīd aktīvi iesaistās, sadarbojoties ar Tieslietu ministriju gan politikas plānošanas dokumenta – Tiesu varas un tiesibaizsardzības iestāžu darbinieku cilvēkresursu kapacitātes stiprināšanas un kompetenču attīstīšanas pamatnostādņu 2014.–2020.gadam – izstrādē, gan iesaistoties darba grupā, kas sniedz atbalstu apjomīgam projektam, kurā tiks piesaistīts Eiropas Savienības finansējums tiesu kapacitātes stiprināšanai, tai skaitā tiesnešu apmācībai. Minētā

projekta ietvaros ceram stiprināt arī pašas Tieslietu padomes kapacitāti.

Trešā joma: Tieslietu padomes piedalīšanās tiesu varas finansēšanas jautājumā risināšanā.

Šeit gribētu nodalīt divus jautājumus – tiesu varas budžets un Tieslietu padomes funkcionēšanai nepieciešamais budžets. Attiecībā uz abiem budžetiem būtu piemērojami līdzīgi nosacījumi. Abu jautājumu risināšanā Tieslietu padomei būtu jābūt nozīmīgai lomai.

Valstij ir jānodrošina pienācīgi finanšu un administratīvie resursi, kas nepieciešami, lai Tieslietu padome varētu atbilstoši pildīt savas funkcijas²⁵. Manuprāt būtiski ir saprast, ka pienācīgs Tieslietu padomes finansējums, kas nodrošinātu iespēju tai efektīvi darboties, būtu ieguvums jebkuram – gan valsts institūcijām, gan katram individam, kas pamatoti sagaida kvalitatīvu un efektīvu tiesas darbu.

Tiesu iekārtas attīstības pamatnostādņēs 2009.–2015.gadam ir skaidri norādīts, ka viens no aspektiem, kas ir būtisks Tieslietu padomes mērķu īstenošanai, ir Tieslietu padomes darbības nodrošinājums. Minētais ietver gan finanšu, gan cilvēkresursus. Attiecībā uz tiesu budžetu ir jābūt nodrošinātām pilnvarām un iespējām Tieslietu padomei gan apspriest, gan administrēt budžetu, gan piedalīties sarunās ar likumdevēju (ja nepieciešams – ar izpildvaru)²⁶. Uz pietiekama finansējuma nozīmi un atbilstošām tā administrēšanas iespējām Venēcijas komisija ir norādījusi neskaitāmos savos dokumentos²⁷. Tiesu varas budžeta izstrādes un apstiprināšanas procedūra šobrīd ietver konsultācijas ar Tieslietu padomi²⁸. Konsultācijas nozīmē reālu un cieņpilnu sadarbību, bet nevis formālu dokumentu pārsūtīšanu. Gribētos, lai budžeta pieņemšanas laikā pienācīga izpildvaras, likumdevēja un tiesu varas sadarbība balstītos uz varas dališanas principu, nevis uz formālu normatīvo regulējumu.

Ceturrtā joma: Tiesu varas tēla uzturēšana un uzlabošana.

Tieslietu padomei vajadzētu būt tai institūcijai, kas atspēko nepamatotus pieņēmumus par tiesu varu no mediju un no citu varu puses²⁹. Minētā joma ietver arī pienācīgu un atbilstošu reakciju uz sūdzībām par tiesu sistēmu. Šādu jautājumu risināšana tiek veikta Tieslietu padomes uzraudzības funkcijas ietvaros un tās mērķis ir nodrošināt sabiedrības uzticību tiesām un tiesu varai³⁰. Tomēr Latvijas situācijā galvenā uzmanība, manuprāt, būtu jāpievērš preventīvām darbībām (kompetences paaugstināšanai, atvērtībai, caurskatāmībai, motivācijai utt.), lai izvairītos no negatīva vērtējuma. Šajā sakarā jāatzīmē Tieslietu padomes uzdevumā veikto Socioloģisko pētījumu institūta pētījumu par tiesu uzticamību un korupcijas uztveri tiesu darbībā. Apšpiežot pētījuma secinājumus un ieteikumus, Tieslietu padome uzskatīja par nepieciešamu turpināt darbu šajā jomā un ir sāktā vadlīniju izstrādē tiesu komunikācijai ar medijiem un sabiedrību, ņemot vērā arī Tiesnešu ētikas komisijas priekšlikumus.

Piektā joma: Viedokļu iegūšana un priekšlikumu sagatavošana normatīvo aktu pilnveides procesā.

Tas saistīts ar Tieslietu padomes iesaistīšanos gan normatīvo aktu izstrādes procesā, gan arī politikas plānošanas dokumentu izstrādē.

Lai Tieslietu padome varētu pilnvērtīgi pildīt savas funkcijas, nepieciešams nodrošināt iespēju Tieslietu padomei iesniegt

¹⁸ Opinion no.10 (2007) CCJE, para 19, 20.

¹⁹ Opinion no.10 (2007) CCJE, para 19, 20.

²⁰ Venice Commission, Opinion on the Reform of the Judiciary in Bulgaria, CDL-INF(1999)005, para 28.

²¹ Opinion no.10 (2007) CCJE, para 23.

²² ENCJ Ziņojums “Rekomendācijas Tieslietu Padomēm” (2011), 3.1.p.

²³ ENCJ Ziņojums “Rekomendācijas Tieslietu Padomēm” (2011), 3.5.p.

²⁴ ENCJ Ziņojums “Rekomendācijas Tieslietu Padomēm” (2011), 3.7.p.

²⁵ ENCJ Ziņojums “Rekomendācijas Tieslietu Padomēm” (2011), 3.14.p.

²⁶ Venēcijas komisija CDL(2011)044, Venēcijas komisijas ziņojums par tiesu sistēmas neatkarību. I daļa. Tiesnešu neatkarība. CDL-AD(2010)004, para 55.

²⁷ The Venice Commission’s Report on the Independence of the Judicial System Part I: the Independence of Judges, paragraphs 52–55.

²⁸ ENCJ Ziņojums “Rekomendācijas Tieslietu Padomēm” (2011), 3.15.p.

²⁹ ENCJ Ziņojums “Rekomendācijas Tieslietu Padomēm” (2011), 3.17.p.

³⁰ ENCJ Ziņojums “Rekomendācijas Tieslietu Padomēm” (2011), 3.16.p.

priekšlikumus jebkurā jautājumā, kas var tīetkmet tiesas³¹. Iespējas šobrīd vairāk ietkme Tieslietu padomes ierobežotā kapacitāte, nevis nepilnības vai trūkumi normatīvajā regulējumā. Arī Tiesu iekārtas attīstības pamatnostādnes 2009.–2015. gadam ir norādīts, ka Tieslietu padomei jābūt apveltītai ar iniciatīvas tiesībām – jo īpaši attiecībā uz tiesu iekārtas darbībai un attīstībai būtiskiem jautājumiem. Atšķirīga situācija ir saistībā ar no varas dališanas principa izrietošo izpildvaras un likumdevēja pienākumu uzklaut Tieslietu padomes viedokli tiesu varas jautājumos. Efektīvai rezultāta sasniegšanai tiesu varas viedoklis būtu jāņem vērā, jau uzsākot risināt konkrētu jautājumu, tāpēc Eiropas Tieslietu padomju asociācijas 2011. gada rekomendācijas Tieslietu padomēm paredz, ka tiesu varas viedoklis ir jāuzklaut, jau uzsākot izstrādāt likumprojektu vai vismaz pirms likumprojekta publiskas apspriešanas³². Iespējams, tieši likumā ietvert nosacījumus Tieslietu padomes savlaicīgai un respektētai iesaistīšanai likumdošanas procesā un vienlaikus nodrošinot tam atbilstošus resursus, varētu novērst līdz šim konstatētās problēmas.

TIESLIETU PADOMES KAPACITĀTE

Jau runājot par Tieslietu padomes kompetenci, proti, par Tieslietu padomes “piedališanos tiesu varas finansēšanas jautājumu risināšanā”, norādīju uz svarīgiem aspektiem saistībā ar Tieslietu padomes finansējumu. Uz jautājumu, kādam tad būtu jābūt Tieslietu padomes finansējumam, atbilde ir visai vienkārša – tādām, lai nodrošinātu pienācīgu tās darbību, proti, lai tā varētu darboties neatkarīgi un autonomi. Mums nav jāizgudro nekas jauns, jo Eiropas Tiesnešu Konsultatīvā padome ir jau skaidri norādījusi, ka Tieslietu padomei tās funkciju īstenošanai nepieciešams nodrošināt:

- savas telpas;
- sekretariātu;
- IT resursus;
- iespēju un brīvību organizēt savu darbu;
- Tieslietu padomes darbiniekus atbilstoši darba nepieciešamībai³³.

³¹ ENCJ Ziņojums “Rekomendācijas Tieslietu Padomēm” (2011), 3.18.p.

³² ENCJ Ziņojums “Rekomendācijas Tieslietu Padomēm” (2011), 3.18.p.

³³ Opinion no.10 (2007) CCJE, para 37, 38.

Eiropas Tieslietu padomju asociācijas Budapeštas rezolūcijā³⁴ norādīts: “Tiesu varas pašpārvaldei jābūt reālai, modernai un līdzdarbojošai.” Visdrīzāk, finansējuma nodrošināšana neatrisinās visus ar pilnvērtīgu kapacitātes izmantošanu saistītos jautājumus. Iespējams, tieši tāpēc pēc Tieslietu padomes priekšlikuma Tiesu varas un tiesībaizsardzības iestāžu darbinieku cilvēkresursu kapacitātes stiprināšanas un kompetenču attīstīšanas pamatnostādnes 2014–2020 ir ietverta tieša norāde, ka nepieciešams pētījums par Tieslietu padomes kapacitātes stiprināšanu.

TURPMĀKIE UZDEVUMI

Jāizstrādā Tieslietu padomes vidēja termiņa (tie varētu būt nākamie 4 gadi – likumā paredzētais Tieslietu padomes darba cikls) un ilgtermiņa attīstības stratēģija. Tas dos iespēju Tieslietu padomes darbu padarīt sistēmiskāku, problēmjautājumus risināt prioritārā secībā.

Jāstiprina un jāattīsta cieņpilna sadarbība ar pārējiem varas atzariem.

Jāpaplašina sadarbība ar tiesnešiem, tiesnešu biedrībām, Tiesnešu disciplinārkolēģiju, Disciplinārtiesu, Tiesnešu ētikas komisiju, Tiesnešu kvalifikācijas kolēģiju, tiesu sistēmai piederīgajām personām un iestādēm. Tiesnešu atbildes uz Tieslietu padomes izsūtītajiem jautājumiem liecina par tiesnešu vēlmi būt informētiem un iesaistīties tiesu varai svarīgu jautājumu risināšanā.

Jāpaplašina Tieslietu padomes kompetences, īpaši tiesnešu amatā apstiprināšanas un ar karjeras virzību saistītajos jautājumos.

Jāpānāk pienācīgs Tieslietu padomes finansējums un cilvēkresursi.

Nobeigumā gribu pateikties visiem Tieslietu padomes locekļiem par darbu un paust pārliecību, ka pirmās Latvijas Tieslietu padomes izveidošana un darbība ir bijis nozīmīgs solis tiesiskuma stiprināšanā un Latvijas tiesu sistēmas tālākā attīstībā.

³⁴ ENCJ Budapeštas rezolūcija (2008), 7.p.

TIESLIETU PADOMES KOMPETENCES PAPLAŠINĀŠANAS IESPĒJAS NAV IZSMELTAS

Tieslietu ministrs **Gaidis BĒRZIŅŠ**, Tieslietu padomes loceklis

Tiesiskuma stabilitātes un kvalitātes veicināšana Latvijas sabiedrībā – tāds bija mērķis, sākot diskusiju un pēc tam jau reālu darbu, veidojot Tieslietu padomi. Kā stimulu izmantojot dažu nozares ekspertu neviennozīmīgo attieksmi, daļas sabiedrības skepsi un arī tiesu varas pārstāvju atbalstu un cerības, 2010. gada augustā spēkā stājās grozījumi likumā „Par tiesu varu”. Tie radīja likumisku pamatu Tieslietu padomes izveidošanai.

Piesardzība par jaunās padomes izveidi tika pamatota gan ar tās ierobežotajām pilnvarām lemt jautājumus par tiesnešu karjeras virzību, gan tās ciešo saistību ar izpildvaru. Tomēr uzskatu, ka četru gadu darbības laikā Tieslietu padome ir spējusi nostiprināt savu tieslietu jomas vadītāja lomu un tās devums gan pašas tieslietu sistēmas pierīgajiem, gan sabiedrībai ir

bijis nozīmīgs. Lai arī runāt par naudu skaitās „sliktais” tonis, taču tieslietu kontekstā tai ir arī cita dimensija – tiesu varas neatkarības un patstāvības stiprināšana. Tāpēc kā būtisku vēlos akcentēt Tieslietu padomes aktīvo nostāju tādos ar tiesu varas neatkarību saistītos jautājumos kā tiesnešu, tiesu darbinieku un

tiesu varai piederīgo amatpersonu atalgojums un sociālās garantijas. Vēlreiz apliecinu jau iepriekš teikto, ka viena no Tieslietu ministrijas prioritātēm šobrīd ir darīt visu iespējamo, lai to panāktu, it īpaši attiecībā uz tiesu darbiniekiem.

Gadiem ilgi tiesu sistēma Latvijā kā pirmo instanci noteica gan rajonu (pilsētu) tiesu, gan apgabaltiesu, attiecīgi kā apelācijas instanci – apgabaltiesu vai kādu no Augstākās tiesas palātām, savukārt Augstāko tiesu – kā kasācijas instanci. Tas radīja jautājumus tiesnešiem, domstarpības juristiem, neskaidrības iedzīvotājiem. Lai to novērstu, pašlaik īstenojam Augstākās tiesas reformu un tā saukto „tiro” tiesu instanču ieviešanu. Un lai arī no malas varbūt kādam tas šķiet mazsvarīgi – arī vārda „Senāts” atjaunošanu un tā atdošanu Augstākajai tiesai, tā atjaunojot tā vēsturisko piederību.

Gribu izteikt savu pateicību Tieslietu padomei par aktīvo atbalstu šīs ārkārtīgi nozīmīgās reformas iedzīvināšanā, jo bez jūsu, kas ar šo sistēmu ir saistīti visciešāk, atbalsta, sapratnes un palīdzības to izdarīt būtu neiespējami.

Izmaiņās likumā „Par tiesu varu” un to praktiskais pielietojums arī kļiedējis bažas par Tieslietu padomes formalismu un pārāk ciešo saistību ar politisko varu. Ar pieņemtajiem grozījumiem Padomes kompetencē nodoti vairāki jautājumi, kuros līdz tam lēmumi pieņemti politiskā līmenī – priekšlikumu izteikšana par tiesnešu skaitu tiesās, tiesnešu karjeras virzība, apbalvojumu piešķiršana u.c.

Pret sabiedrības neapmierinātību ar ilgajiem lietu izskatīšanas termiņiem vairs nevar atkauties ar standartfrāzēm par tiesnešu noslodzi un lietu skaita palielināšanos, jo tiesu priekšsēdētājiem ir dotas pilnvaras uzraudzīt lietu termiņus un aktīvi rīkoties, ja procesuālās darbības tiek plānotas nesaprotīgos un lietas būtībai neatbilstošos termiņos. Uzskatu, ka tas ir labi izmantojams mehānisms tiesas darba organizēšanā, kas ļauj „pārredzēt” laukumu un savlaicīgi reaģēt gadījumos, kad lietu termiņu luksoforā iedegas brīdinošais dzeltenais signāls.

Tomēr luksofors ir tikai līdzeklis, kas nedrīkst aizēnot mērķi, kura sasniegšanai tas radīts. Kopsakarā ar Civilprocesa likuma 32.¹ pantu mums ir dota iespēja panākt lietu ātrāku izskatīšanu, tā mazinot sabiedrības neapmierinātību ar tiesvedības ilgajiem termiņiem. Protams, ar lietu nodošanu izskatīšanai citās tiesās tiek mazināta arī tiesu noslodze, tomēr primāri šī panta izmantošana jāvērtē no lietas dalībnieku ērtību viedokļa, proti – vai, nosūtot lietu citai tiesai, tiks garantēta tās ātrāka izskatīšana? Rūpīgi analizējot līdzšinējo lietu pārdales praksi un uzklaustot tiesnešu viedokļus Rīgas un reģionu tiesās, ir identificējamas vairākas problēmas vai, precīzāk sakot, atšķirības piemērojamības un pamatotības jautājumos. Lai to novērstu, manuprāt, nepieciešama vienota metodika vai kopīgas vadlīnijas, kuru izstrādē neatsverama loma būtu Tieslietu padomes locekļu zināšanām, pieredzei, iespējām un arī ietekmei, kā arī aktīvai komunikācijai un domu apmaiņai pašu tiesnešu vidū.

Man ir bijusi iespēja ilgākā laika posmā analizēt ministrijas un Tieslietu padomes sadarbību. Uzskatu, ka Tieslietu padomē uzklaustītie un atbalstītie informatīvie ziņojumi par tiesu namu konceptu un Augstākās tiesas Krimināllietu palātas likvidešanu, grozījumu izstrādāšana nozaru procesuālajā un materiālo normu likumdošanā, sadarbība Civilprocesa likuma un likuma „Par tiesu varu” grozījumu sagatavošanā ir spilgtākie veiksmīgas sadarbības, savstarpējas viedokļu apmaiņas un rezultatīva darba piemēri. Šie ir darbi, ar kuru īstenošanu un pabeigšanu, domāju, lepojas gan ministrija, gan Padome.

Daudz pārmetumu tieslietu sistēmai izteikts par tās noslēgtību, nevēlēšanos skaidrot vai pamatot savu viedokli, nesaprotamajiem lēmumiem, neskaidrajiem spriedumiem. Atzīstot, ka

daļa šo pārmetumu ir pamatota, tomēr mēģinot saglabāt veselīgu līdzsvaru starp sabiedrības tiesībām zināt un likuma noteiktajiem tiesas procesu ierobežojumiem, esam sapratuši komunikācijas nozīmi sabiedrības izglītošanas un izpratnes veidošanā par tiesu darbu. Lai to veiksmīgi turpinātu, Tieslietu padome, Tiesu administrācija un Tieslietu ministrija izteikušas gatavību iesaistīties Tiesnešu ētikas komisijas izstrādātā tiesu komunikācijas vadlīniju projekta turpmākā virzībā. Vadlīniju mērķis – nodrošināt vienotus kritērijus un pieeju mediju informēšanai par sabiedrībai aktuāliem jautājumiem, tādējādi veicinot izpratni par tiesu darbu un pieņemtajiem lēmumiem.

Nenoliedzami, tiesu vara mainās un kļūst sabiedrībai pieejamā un atvērtāka, tās darbība – saprotamāka. Bet skaļi paustās bažas par tiesu prakses nevienveidību nav mazinājušās. Jā, mēs zinām, ka judikatūru veido Augstākā tiesa – vienots trīs pakāpju tiesas institūts, bet vairākos tiesu apgabalos, kur tiesu spriež vairākas pirmās instances tiesas, nereti veidojas situācijas, kad tiesu prakse atšķiras. Turklāt – ne tikai starp tiesu apgabaliem, bet arī starp viena tiesu apgabala teritorijā esošajām pirmās instances tiesām. Ar mērķi risināt vienotas tiesu prakses problēmas pirms gada spēkā stājās grozījumi likumā „Par tiesu varu”, kas paplašināja tiesu priekšsēdētāju kompetenci attiecībā uz aktuālu normatīvo aktu piemērošanas apspriešanu un tiesu prakses analīzi. Uzskatu to par nozīmīgu soli sabiedrības neizpratnes mazināšanā un esmu pārliecināts, ka tiesu prakses stabilitāte ir viens no būtiskākajiem tiesu varas kvalitātes rādītājiem.

Braukt automašīnā un visu laiku skatīties atpakaļskata spoguli nav iespējams. Aicinu apkopot, izanalizēt un ar gandarījumu novērtēt padarīto, tomēr svarīgāk par to man šķiet skatīties nākotnē, meklēt jaunus izaicinājumus, izvirzīt jaunus uzdevumus un tiekties pēc jaunu mērķu sasniegšanas.

Tieslietu padomei ir liels potenciāls, un arī tās kompetences paplašināšanas iespējas nebūt nav izsmeltas. Tādas es saskatu attiecībā uz rajonu (pilsētu) tiesu priekšsēdētāju un apgabaltiesu priekšsēdētāju izraudzīšanas, iecelšanas un atbrīvošanas kārtību, tiesnešu pārcelšanu ne tikai starp viena līmeņa tiesām, bet arī augstāka vai zemāka līmeņa tiesās, visu līmeņu tiesneša amata kandidātu atlases, stažēšanās un kvalifikācijas eksāmena kārtības kārtības noteikšanu u.c. Tieslietu padomes redzeslokā vajadzētu būt arī to gadījumu plašākai un detalizētākai izvērtēšanai, kas met ēnu uz visu tiesu varu kopumā, šeit es saskatu arī aktivāku Tieslietu padomes iesaistīšanās nepieciešamību. Esmu pārliecināts, ka stipruma un brieduma pazīmes piemīt organizācijai, kuras biedri spēj identificēt un atzīt problēmas savas grupas iekšienē, izanalizēt tās, izdarīt secinājumus un, pamatojoties uz tiem, iet tālāk, tās neatkārtot.

Mūsdienu dzīves ritms, zinātnes, tehnoloģiju un cilvēka prāta attīstība sasniegusi agrāk neiedomājamus ātrumus – pat salīdzinājums ar pajūgu un kosmosa kuģi neatspoguļo realitāti. Lai neatpaliktu, arī mums ir jāmainās un jāmeklē jauni veidi, kā organizēt un īstenot Tieslietu padomes mērķus un uzdevumus. Manuprāt, Tieslietu padomei nav jābūt ātrās reaģēšanas vienībai. Tomēr arī Tieslietu padomei kā tiesu varas augstākajai institūcijai vajadzētu apsvērt iespēju operatīvi iesaistīties tādu jautājumu risināšanā, kas pēc satura, nevis formas ir būtiski lieli daļai Latvijas iedzīvotāju – apspriest, izdiskutēt un paust savu nostāju; skaidrot; rosināt nepieciešamās izmaiņas likumdošanā.

Droši vien jāpiekrit, ka atrast patiesību nav viegli. Tomēr mums vienmēr jāpatur prātā, ka cilvēks nāk uz tiesu tieši ar šādu mērķi. Mums jādara viss iespējamais, lai tiesas process un tā rezultāts šim cilvēkam radītu pārliecību, ka tiesneši, izmantojot savas zināšanas, pieredzi un godaprātu, izdarījuši visu, lai šo patiesību sasniegtu.

TIESNEŠA NEATKARĪBA NAV PRIVILĒĢIJA SAVĀS INTERESĒS

Saeimas Juridiskās komisijas priekšsēdētāja **Ilma ČEPĀNE**, Tieslietu padomes locekle

Tieslietu padome tika izveidota pēc ilgstošām un plašām diskusijām gan speciāli izveidotajā Saeimas Juridiskās komisijas apakškomisijā, gan arī Juridiskajā komisijā. Tieslietu padomes izveidošanas mērķis bija nodrošināt līdzsvaru ar pārējiem valsts varas atzariem – Saeimu un Ministru kabinetu. Likumdevējs uzskatīja, ka tiesu sistēmai svarīgu jautājumu apspriešanā un izlemšanā nepieciešams vairāk iesaistīt pašu tiesu varu. Likuma “Par tiesu varu” 89.¹pants nosaka, ka Tieslietu padome ir koleģiāla institūcija, kas piedalās tiesu sistēmas politikas un stratēģijas izstrādē, kā arī tiesu sistēmas darba organizācijas pilnveidošanā.

Šodien no Saeimas skatu punkta esmu gatavojusies runāt par divām problēmām. Vispirms par likumdevēja, izpildu varas un tiesu varas savstarpējām attiecībām. Pēc tam izteikšu savu viedokli par to, vai Tieslietu padomes izveidošana ir sevi attaisnojusi.

TIESLIETU PADOMES, LIKUMDEVĒJA, IZPILDU VARAS UN TIESU VARAS SAVSTARPĒJĀS ATTIECĪBAS

Balstoties uz Venēcijas komisijas 2007.gada Ziņojumu¹, kas tika veltīts tiesnešu iecelšanai amatā un Tieslietu padomju uzdevumiem, jāsaka, ka nav viena standartizēta modeļa, kas obligāti būtu jāizmanto demokrātiskai valstij, veidojot Augstāko tieslietu padomi. Eiropas Savienībā ietilpstošo valstu vidū pastāv dažādi modeļi. Tāpēc nevaru piekrist I.Bičkoviča šodienas konferencē teiktajam. Venēcijas komisija nav norādījusi, ka politiķiem, parlamenta deputātiem un izpildvaras pārstāvjiem nevajadzētu būt Padomes sastāvā. Ziņojumā ir minētas valstis, kur citu varas struktūru iesaiste šādās padomēs ir izslēgta vai minimizēta. Taču ir valstis, kur tieslietu padomēs ietilpst citu valsts varas struktūru pārstāvji. Galvenais, ka šādā Padomē jānodrošina taisnīgs līdzsvars starp tiesnešu skaitu un citiem *ex officio* vai ievēlētiem Padomes locekļiem. Proti, lielākā daļa locekļu ir jāievēl pašiem tiesnešiem, taču tiesnešu skaita nomācošs pārsvars var raisīt bažas par “korporatīvās pārvaldes” risku.²

Runājot par likumā noteikto Tieslietu padomes kompetenci, Latvijā pastāv divi atšķirīgi viedokļi. No vienas puses, atsevišķi tiesu varas pārstāvji pauž bažas par nepietiekamu funkciju un varas deleģējumu Tieslietu padomei. Piemēram, Tieslietu padomes priekšsēdētājs I.Bičkovičs savulaik ir norādījis, ka “padome it kā ir un darbojas, bet lielas nozīmes tās darba rezultātam nav”, ka tā esot tikusi radīta tikai “ķeksīša pēc” un darbojoties galvenokārt “tvaika nolaišanai”. Tikai piešķirot reālas, būtiskas pilnvaras un pietiekamu finansējumu, esot iespējams nostiprināt Tieslietu padomes autoritāti. I.Bičkovičs uzskata, “ja Saeima ir tautas varas parlaments, tad Tieslietu padomei būtu jākļūst par tiesu varas parlamentu”.³ Lai situāciju mainītu, Bičkoviča kunga vārdiem runājot, Tieslietu padomei vajadzētu piešķirt “reālas pilnvaras”, piemēram, lemt par tiesu budžeta jautājumiem, tiesnešu karjeras virzību, tiesnešu atstādināšanu no amata, ja tiesnesis pārkāpis likumu, par tiesnešu apmācību, Padomes pārraudzībā nodot Tiesu administrāciju u.tml.

Arī Tieslietu padomes locekle A.Kasakovska uzskata, ka “jāpapildina Tieslietu padomes funkcijas un pilnvaras ar dalību

likumdošanas pilnveidošanā...jānodrošina Tieslietu padomes pieņemto lēmumu aizstāvība Saeimā”.⁴

Otra viedokļa pārstāvji uzskata, ka Tieslietu padomei pamatoti ir piešķirtas konsultatīvas un padomdevēja funkcijas.

Kā Juridiskās komisijas priekšsēdētāja gribu teikt, ka likumdevējs viemēr ir rūpīgi uzklaušījis un analizējis Tieslietu padomes viedokli. Uz Juridiskās komisijas un Tiesu politikas apakškomisijas sēdēm ir aicināti gan Tieslietu padomes pārstāvji, gan arī citi tiesneši. Pēc Saeimas Juridiskās komisijas iniciatīvas notika arī kopēja komisijas un Padomes sēde, kurā tika apspriesti jautājumi par saprātīgiem tiesvedības termiņiem. Īpaši pateicīga par konstruktīvu sadarbību esmu tagadējam Satversmes tiesas priekšsēdētājam Aldim Laviņam, tiesnešiem Ilzei Freimanei, Inārai Jaunzemei, Veronikai Krūmiņai, Sandrai Strencei, Daigai Vilsonai, Andrim Strautam un daudziem citiem tiesnešiem. Vienmēr ar cieņu un uzmanību sēdēs deputāti ir uzklaušījuši Tieslietu padomes priekšsēdētāju, prokurus, advokātus, tiesu izpildītājus, notārus un citus tiesībsargsardzības institūciju pārstāvjus. Ja arī Tieslietu padomes viedoklis netika ņemts vērā vai tika ievērots daļēji, gan Tiesu politikas apakškomisija, gan Juridiskā komisija vienmēr ir pamatojusi savu lēmumu. Nevaru piekrist viedoklim, ka tiesu varas viedoklis ir uzklaušīts tikai formāli.

Tāpēc jāpiemin grozījumi likumā “Par tiesu varu”, kas stājās spēkā pagājušā gada 1.septembrī un kas tiesu varas sistēmā ir ieguvuši plašu rezonansi. Uz vairāk nekā 20 notikušajām sēdēm šo grozījumu sakarā tika aicināti Tieslietu padomes pārstāvji un arī citi tiesneši. Tieslietu padome atbalstīja tikai nelielu daļu no piedāvātajiem grozījumiem. Padomes iebildumi bija gan konceptuāli, gan arī tehniski.

Runājot par konceptuāliem iebildumiem, Tieslietu padome neatbalstīja tā laika tieslietu ministra Jāņa Bordāna iesniegtos priekšlikumus, kuri tika vērsti uz tiesu darba optimizēšanu un tiesu priekšsēdētāju pilnvaru palielināšanu. Krasi iebildumi bija pret normu, kas paredzēja, ka viena un tā pati persona var būt par rajona (pilsētas) tiesas priekšsēdētāju, apgabala tiesas priekšsēdētāju un Augstākās tiesas priekšsēdētāju ne vairāk kā divus termiņus pēc kārtas. Līdz šim brīdim Juridiskajai komisijai nav tapis skaidrs, kāpēc kādai personai priekšsēdētāja amatā jābūt ilgāk par 10 gadiem? Kolēģi, nav taču neaizstājama amatpersonu! Kā zināms, arī Satversmes tiesas tiesneša pilnvaru laiks ir ierobežots – tie ir desmit gadi.

Padomei likās nepienemami, ka tiesas priekšsēdētājs, līdzīgi kā tas ir citās demokrātiskās valstīs, varētu kontrolēt tiesnesi, kas bez pamatota iemesla neveic nepieciešamās procesuālās darbības, lai nodrošinātu lietu izskatīšanu saprātīgā termiņā. Padomes locekļu lielākā daļa uzskatīja, ka līdz ar to tikšot aizskarta tiesnešu neatkarība. Taču Saeima pievienojās Tieslietu

ministrijas viedoklim, ka šādas likumā dotās tiesības tiesu vadībai ļaus identificēt ieilgušās lietas, veicinās tiesnešu darba organizāciju un ieviesīs kaut minimālu tiesvedības termiņu paredzamību.

Padome nepiekrita likuma „Par tiesu varu” 84.pantā noteiktajai tiesneša atstādināšanas no amata procesuālajai kārtībai un priekšnoteikumiem, ja par rajona (pilsētas) tiesas vai apgabaltiesas tiesnesi ir tikusi ierosināta disciplinārlieta. Saeima tomēr izšķīrās, ka pagaidām par tiesneša atstādināšanu šādos gadījumos tiesīga lemt ir nevis Tieslietu padome, bet gan ministrs, kā arī tas pašlaik likumā nostiprināts.

Padome piedāvāja kasācijas instancei saglabāt Senāta nosaukumu. Šī lieta noteikti ir saistāma arī ar biežo tieslietu ministru maiņu. Piemēram, bijušais tieslietu ministrs J.Bordāns un viņa padomnieki, ministrijas speciālisti, kā arī Juridiskās komisijas pieaicinātie atzīti tiesību zinātni eksperti – profesori – uzskatīja, ka likumā nav saglabājams Senāta nosaukums, jo šis nosaukums esot mantots no cariskās Krievijas laikiem un tas varot maldināt ārvalstu kolēģus. Taču nākamā tieslietu ministre Baiba Broka aicināja Saeimu atgriezties pie Senāta nosaukuma. Interesanti būs redzēt, kāds būs vecā/ jaunā tieslietu ministra Gaida Bērziņa viedoklis, jo viņš komisijas sēdēs neuzstāja uz Senāta nosaukuma saglabāšanu.

Vēlos uzsvērt, ka ievērojamas grūtības Juridiskās komisijas locekļiem sagādā tas, ka Tieslietu padome savos Saeimas komisijām adresētajos lēmumos vai priekšlikumos parasti nesniedz argumentāciju (anotāciju), kāpēc kāda no likumprojekta normām tiek neatbalstīta vai arī kādu iemeslu dēļ tiek ierosināts viens vai otrs priekšlikums. Piemēram, Tieslietu padomes 2013.gada 22.aprīļa lēmumā Nr.39⁵ neviens no 24 priekšlikumiem diemžēl nesaturēja pamatojumu. Uz to norādījusi arī Tieslietu padomes locekle, Zvērinātu notāru padomes priekšsēdētāja Sandra Jakušenoka, uzsverot, ka Tieslietu padome nedrīkst būt tikai institūcija, kurā Saeima un Ministru kabinets saņem akceptu vai noraidījumu kādā jautājumā, tai pašai aktīvi jākonstatē problēmas, jārada idejas un jāpārliecinoši jāpiedāvā konkrēti risinājumi to risināšanai.⁶

Gribētu pievienoties Saeimas priekšsēdētājas Solvitas Āboltiņas teiktajam Saeimas sēdē, kad viņa referēja par Tieslietu padomes izveidošanu: “Tieslietu padomes viedokļa uzklaušāšana nenozīmē likumdevēja pienākumu obligāti rīkoties tā, kā lēmusi Tieslietu padome. Tieslietu padomes izveidošana neierobežo Saeimas kā Latvijas tautas priekšstāvju kopuma tiesības saturiski brīvi lemt par ierosinātajiem grozījumiem dažādos likumos. Tieslietu padomei nav nodotas likumdošanas tiesības – tā nelemj pati par likumiem, kuri skar tiesu varu. Un tāpat Tieslietu padomei nav veto tiesību – likumdevējs var izlemt kādu jautājumu arī pretēji Tieslietu padomes viedoklim.”⁷

Vienlaikus gribu uzsvērt, ka jebkuri grozījumi, kas attiecas uz tiesu politikas stratēģiju, likumdevējam būtu ar Tieslietu padomi apspriežami pašā to izstrādes sākumā. Turpmāk nebūtu pieļaujams, ka būtiski grozījumi, kas varētu skart tiesu varu, tiek iesniegti no ministrijas vai deputātu puses tikai uz trešo lasījumu. Vienā no pēdējām Tieslietu padomes sēdēm tika izskatīti Tieslietu ministrijas priekšlikumi par Padomes funkciju paplašināšanu. Lai mazinātu politisko ietekmi attiecībā uz tiesnešu karjeras jautājumiem, ministrija uzskata, ka Tieslietu padome varētu, piemēram, iecelt amatā rajona (pilsētas) tiesas priekšsēdētāju un apgabaltiesas priekšsēdētāju, atbrīvojot tiesas priekšsēdētāju no amata pirms termiņa pēc viņa vēlēšanās vai arī ja konstatēts pārkāpums vai nespēja nodrošināt tiesas vadību. Kā zināms, pašlaik abos gadījumos par to, saskaņojot ar Tieslietu padomi, lemj tieslietu ministrs.

Ministrija uzskata, ka Padome varētu lemt arī par tiesneša karjeras jautājumiem, t.i., par tiesneša pārcelšanu amatā augstāka vai zemāka līmeņa tiesā. Domāju, ka nākošajai Saeimai šie jautājumi būtu apsverami.

VAI TIESLIETU PADOMES IEVIEŠANA IR SEVI ATTAISNOJUSI?

Manuprāt – tikai daļēji. Veidojot Tieslietu padomi, likumdevējs cerēja, ka Tieslietu padome, īpaši tajā ietilpstošie tiesu varas pārstāvji, pievērsīs uzmanību arī tieslietu sistēmas “ēnas pusei”, nevis darbosies galvenokārt tikai kā “arodbiedrība”. Tieslietu padome šajos četros gados diemžēl ir izlikusies neredzam šīs “ēnas puses”.

Piemēram, jau labu laiku valsts augstākās amatpersonas saņem uzņēmēju un viņu pārstāvošo organizāciju sūdzības, kurās atsevišķi pirmās instances tiesas tiesneši tiek vainoti negodprātīgā likumu normu piemērošanā un pat par tišu likuma pārkāpšanu konkrētos maksātspējas procesos. Šajās sūdzībās uzņēmēji, Darba devēju konfederācija, Ārvalstu investoru padome, Latvijas komercbanku asociācija un citi apgalvo, ka tiesas, sadarbojoties ar maksātspējas administratoriem, pārkāpj Satversmē noteiktās pamattiesības – tiesības uz vārda brīvību un tiesības uz īpašuma neaizskaramību. Piedodiet par atklātību, bet, tēlaini runājot, Juridiskā komisija šīs sūdzības saņem kilogramiem, jo tām pievienoti spriedumi, Tieslietu ministrijas viedokļi un citi dokumenti. Šajās sūdzībās tiek minēti gandrīz vieni un tie paši tiesnešu uzvārdi.

Jāuzsver, ka arī Satversmes tiesa, izskatot lietu Nr.2012-25-01 „Par 2007.gada 1.novembra Maksātspējas likuma 138.panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. un 105.pantam” un pieņemot lēmumu par tiesvedības izbeigšanu šajā lietā, ir secinājusi, ka pieteikuma iesniedzējas „Danske Bank” pamattiesības ir aizskārusi nevis apstrīdētā norma, bet gan tās interpretācija un piemērošana praksē.⁸ Bez tam Satversmes tiesa šajā lietā 2013.gada 7.oktobra nolēmumā⁹, izsakot šaubas par maksātspējas procesa administratora un tiesneša rīcību, lūdz Latvijas ģenerālprokuroru kriminālprocesuālā kārtībā pārbaudīt faktus, kas saistīti ar konkrēto procesu.

To visu plaši jo plaši atspoguļo plašsaziņas līdzekļi, publiskā telpā radot greizu priekšstatu par korupciju tiesībsardzības iestādēs un likumdevēja nespēju pieņemt likumus, kas novērstu iepriekšminēto situāciju. Tas nenoliedzami grauj uzticību valsts varai šā vārda plašākajā nozīmē.

Taču, Jūsu godības, Saeimas rīcībā ir tikai viens līdzeklis, ar kuru var mēģināt novērst iespējamās problēmas tiesību normu piemērošanā. Pie tam ar noteikumu, ja tādas patiešām pastāv. Šis līdzeklis ir kāda jauna likuma pieņemšana vai spēkā esošo grozīšana. Citu iespēju mums nav. Demokrātiskā valstī likumdevējs nedrīkst iejaukties tiesas spriešanā, likumdevējam nav tiesību tiesnesi disciplināri sodīt, likumdevējs bez tiesnešu disciplinārkolēģijas priekšlikuma nevar tiesnesi atcelt no amata, likumdevējs nevar uzsākt kriminālprocesu, mēs nevaram Saeimā rīkot tiesnešu apmācības kursus.

Ņemot vērā minēto, kā arī to, ka atsevišķi komersanti ar prasību pret Latvijas valsti varētu vērsties starptautiskajās tiesu institūcijās, Juridiskā komisija 2014.gada 21.augustā rīkoja sēdi, kurā uzklaušāja tiesībsardzības institūciju, komersantu pārstāvju un ekspertu viedokļus par iespējamiem grozījumiem Civilprocesa likumā (turpmāk – CPL) saistībā ar prasības nodrošinājuma regulējuma pilnveidošanu.

Sēdē tika diskutēts arī par pastāvošo tiesu praksi prasības nodrošinājuma piemērošanā un atcelšanā. Diskusijas dalībnieki pauda viedokli, ka CPL ietvertais prasības nodrošināšanas

tiesiskais regulējums nebūtu jāgroza, ja atsevišķos gadījumos tiesas, izskatot pieteikumus par prasības nodrošināšanu vai pieteikumus par to atcelšanu, CPL noteiktās normas praksē nepiemērotu pretēji to patiesajam saturam un mērķim. Vēl vairāk – atsevišķi eksperti pauda satraukumu, ka iepriekš minētā tiesību institūta piemērošanas problēmas ir tikai tiesu prakses „aisberga” redzamākā daļa, jo kopumā esot jārunā par to, vai Latvijas tiesas spēj nodrošināt efektīvu tiesību aizsardzību.

Godātie tiesneši, Satversmē noteiktā tiesnešu neatkarība nenozīmē, ka tiesnesis nav atbildīgs par savu darba kvalitāti. Tiesneša neatkarība nav privilēģija savās interesēs. Tiesas tiek finansētas no nodokļu maksātāju līdzekļiem un sabiedrībai ir tiesības prasīt, lai tiktu aizsargātas likumā noteiktās personu tiesības un tiesiskās intereses. Amerikāņu žurnālists Hanterš Stoltons Tomsons savulaik ir teicis, ka “mēs nevaram gaidīt, ka cilvēki respektēs likumus un kārtību, kamēr mēs nebūsim iemācījuši to darīt tiem, kuriem ir uzticēts šos likumus īstenot (piemērot)”.¹⁰

Lai novērstu tišu likuma pārkāpšanu, darba pienākumu nepildīšanu un necienīgu rīcību no tiesnešu puses, Tiesnešu disciplinārās atbildības likums dod iespēju pret tiesnesi ierosināt disciplinārlietu.

Pirms diviem gadiem Juridiskā komisija, redzot, ka tiesu vara pati efektīvi nespēj norobežoties no negodīgiem kolēģiem, bija apņēmus pilna grozīt šo likumu un izveidot tiesībaizsardzības institūcijām vienotu Disciplinārkolēģiju vai Disciplinārtiesu, paplašināt pastāvošo Disciplinārkolēģijas sastāvu, tajā iekļaujot citu tiesas varas institūciju amatpersonas, tiesību zinātniekus, kā arī pārskatīt šo disciplinārkolēģiju kompetenci. Šis priekšlikums konceptuāli tika apspriests arī Tieslietu padomē. Dīemžēl no Latvijas Tiesnešu biedrības saņēmām noraidošu attieksmi. Biedrība nepiekrīta ne vienotas disciplinārkolēģijas izveidei, ne disciplinārkolēģijas sastāva paplašināšanai. Biedrības prezidente I. Andžāne vēstulē Juridiskajai komisijai norādīja, ka „akcents būtu jāliek uz darba kvalitātes uzlabošanu, katra paša atbildības paaugstināšanu, nevis uz sodīšanu”.¹¹

Gatavojoties šai konferencē, es papētīju Tiesnešu disciplinārās atbildības likuma piemērošanas praksi no 2012. gada līdz šim laikam. Tā liecina, ka disciplinārlietas lielākoties ierosina tieslietu ministrs (14 rīkojumi), Augstākās tiesas priekšsēdētājs savas tiesības izmantojis vienu reizi, apgabaltiesu priekšsēdētāji – četras reizes, bet rajona tiesas priekšsēdētāji astoņos gadījumos.

Papētīju arī vienu no pēdējiem tiesnešu disciplinārkolēģijas lēmumiem, kas tika pieņemts šī gada 16. maijā.¹² Lietu ierosinājis bija tieslietu ministrs B. Broka pret tiesnesi par tišu likuma pārkāpumu, jo apgabaltiesa bija atcēlusi tiesneses lēmumu, ar kuru viņa esot pārkāpusi ne tikai CPL, bet arī Satversmes 92. un 96. pantā garantētās pamattiesības.

Izrādās, šī tiesnese kopš 2001. gada pie disciplināratbildības saukta astoņas reizes – četras reizes par tišu likuma pārkāpumu, bet par necienīgu rīcību un rupju ētikas normu pārkāpšanu – arī četras reizes. Lielākoties lietas bija ierosinājuši tieslietu ministri. Sodi bijuši dažādi – piezīme vai rājiens, citreiz disciplinārkolēģija bija nolēmusi aprobežoties ar lietas izskatīšanu sēdē, citreiz lieta izbeigta. Lai arī iepriekšējie disciplinārsodi ir dzēsti, pārsteidzoši, pat par tišu CPL un Satversmes pārkāpšanu tiesnese tika sodīta tikai ar amatalgas samazināšanu uz sešiem mēnešiem, ieturot 10 % no amatalgas.

Nenoliedzami, ka ikviens, kas strādā, mēdz arī kļūdīties. Kļūdas pieļauj arī deputāti un ministri. Taču, ja tiesnesim juridiskās kļūdas ir bijušas vairākkārt, ja tā ir ierasta shēma, tas neliecina par tiesneša principālītāti, bet gan par viņa nekompetenci vai negodprātīgu rīcību.

Liela nozīme tiesas prestiža celšanā ir arī tiesnešu uzvedībai. ASV Ohajo štata tiesa savulaik ir norādījusi, ka nepienācīga uzvedība, kurai varētu nepievērst uzmanību, ja to izdarītu parasts cilvēks vai pat jurists, nevar palikt nepamanīta, ja to veic tiesnesis.¹³

Jāpiekrīt viedoklim, ka tiesnesis ir visas tiesu sistēmas „atslēgas amats”, cilvēktiesību aizstāvības garantants. Salīdzinot tiesnesi ar citiem juridiskās profesijas pārstāvjiem (prokuroriem, advokātiem, notāriem u.c.), jebkuram tiesnesim jāpieņem īpaši „tiesneša kvalitāte”, kuras nav citām profesijām, viņam ir jābūt spējīgam kritiski izvērtēt citu augsti kvalificētu juristu sniegto informāciju un pieņemt par to lēmumu.¹⁴

Iepriekš minētajā Venēcijas komisijas Ziņojumā rekomendēts, ka Tieslietu padomēm citastarp jāvadzētu būst izšķirošai ietekmei arī jautājumos par disciplināriem pasākumiem pret tiesnešiem. Komisija norāda, ka „jānodrošina līdzsvars starp tiesnešu neatkarību un pašpārvaldi, no vienas puses, un nepieciešamo tiesnešu atbildīgumu, no otras puses, lai novērstu tiesnešu korporatīvismā negatīvo ietekmi. Šim nolūkam nepieciešams nodrošināt, lai disciplinārlietas pret tiesnešiem tiktu izskatītas efektīvi un lai tām netraucētu nevajadzīga citu tiesnešu atturība”.¹⁵ Iespējams, ka Tieslietu padomei vajadzētu apsvērt iespēju iniciēt pārmaiņas disciplinārlietu izskatīšanas tiesiskajā regulējumā.

Godātie tiesneši, šodien Jūs ievēlēsiet jaunu Tieslietu padomes sastāvu. Turpmāk Saeima sagaidītu no Tieslietu padomes lielāku iniciatīvu atbilstoši tai likumā noteiktajai kompetencei. Būtu nepieciešams, lai Tieslietu padome apzinātos savu lomu un aktīvāk iesaistītos tiesu sistēmas politikas un stratēģijas izstrādē, kā arī tiesu sistēmas darba organizācijas pilnveidošanā. Redzot šādu vēlmi, Saeima varētu lemt par lielāku finansiālu atbalstu Padomes darbībai.

Latvijas Tieslietu padomes sastāvs un tai piešķirtās funkcijas kopumā ļauj Tieslietu padomei izveidoties par pašu nozīmīgāko tieslietu politikas attīstības veicinātāju. Taču to, vai šī institūcija spēs strādāt sekmīgi, nenodrošinās ne politiski, ne Saeima ar likuma grozījumiem. Tas, vai šī institūcija spēs pilnveidot tieslietu sistēmu, ir atkarīgs arī no šīs padomes sastāva. Lai Jums veicas!

¹ Judicial appointments. Report adopted by Venice Commission (European commission for democracy through law) at its 70th Plenary Session (Venice, 16–17 March 2007), Opinion No.403/2006, CDL-AD(2007)028.

² Ibid, paragraphs 27–32.

³ Pirmšķietami novērtējot grozījumus likumā „Par tiesu varu”, Jurista Vārds, 23.07.2013., Nr. 30 (781).

⁴ Tieslietu padomes izveidošana ir attaisnojusi. Jurista Vārds, 02.09.2014., Nr. 34 (836).

⁵ Npublicēts materiāls.

⁶ Tieslietu padomes izveidošana ir attaisnojusi. Jurista Vārds, 02.09.2014., Nr. 34 (836).

⁷ Pirmšķietami novērtējot grozījumus likumā „Par tiesu varu”, Jurista Vārds, 23.07.2013., Nr. 30 (781).

⁸ <http://www.satv.tiesas.gov.lv/?lang=1&mid=19>, aplūkots 01.09.2014.

⁹ Npublicēts materiāls.

¹⁰ https://www.goodreads.com/author/quotes/5237.Hunter_S_Thompson, viewed on 01.09.2014.

¹¹ Npublicēta vēstule.

¹² Tiesnešu disciplinārkolēģijas 2014. gada 16. maija lēmums lietā Nr.D-2/2014.

¹³ Kalniņš V., Kažoka I., Litvins G. Tiesnešu ētika, kvalifikācija un atbildība Latvijā: kā neapstāties pie sasniegtā. Pieejams: http://politika.lv/article_files/1903/original/Zinojums_FINAL.pdf?1339440792, aplūkots 01.09.2014.

¹⁴ Osipova S., Strupiņš A., Rieba A. Tiesu varas neatkarības un efektivitātes palielināšanas un nostiprināšanas rezerves. Jurista Vārds, 09.03.2010., Nr.10 (605).

¹⁵ Judicial appointments. Report adopted by Venice Commission (European commission for democracy through law) at its 70th Plenary Session (Venice, 16–17 March 2007), Opinion No.403/2006, CDL-AD(2007)028., para 27.

ATZIŅAS PAR TIESLIETU PADOMES DARBĪBU

Latvijas Zvērinātu advokātu padomes priekšsēdētājs
Jānis GRĪNBERGS, Tieslietu padomes loceklis

Kā Latvijas Zvērinātu advokātu padomes priekšsēdētājs esmu Tieslietu padomes loceklis kopš tās izveidošanas 2010.gadā. Ir pagājuši četri gadi, kopš padome uzsākusi savu darbību, un lai gan valstiskos mērogos tas nav ilgs laiks, tomēr pietiekams institūcijas darba novērtēšanai un secinājumu izdarīšanai, ņemot vērā to, cik ļoti tās izveides ideja tika lolota un gaidīta.

Tieslietu padomes izveidošanas primārais mērķis bija attiecību līdzsvarošana starp likumdevēju, izpildvaru un tiesu varu. Piedaloties padomes darbā un sekojot publiskā telpā (juridiskajā periodikā) atspoguļotajai diskusijai starp tiesu varu un pārējiem valsts varas atzariem, konstatējams, ka savstarpējā dialoga ziņā lielākoties vērojama konfrontācija – Tieslietu padome kā tiesu varu pārstāvošā institūcija nejūtas pietiekami uzklusāta un autoritatīva attiecībās ar likumdevēju un izpildvaru, savukārt šīs pēdējās divas neredzi norāda uz pašas padomes kūtrumu, trūkumiem darba organizācijā un izteiktā viedokļa argumentācijā. Šāda publiska konfrontācija negatīvi ietekmē ne tikai savstarpējo sadarbību, bet arī sabiedrības attieksmi pret valsti un tajā notiekošajiem procesiem kopumā.

Problēmas pamatā vēl joprojām ir viedokļu nesakritības un diskusija, kas aizsākās 2010.gadā līdz ar grozījumu izdarīšanu likumā „Par tiesu varu”, par Tieslietu padomei normatīvi piešķirtās varas un funkciju deleģējumu.

No vienas puses, likumdevējs ir izveidojis Tieslietu padomi ar mērķi sekmēt tiesu varas neatkarību – un neatkarība nozīmē arī rīcības brīvību sev nozīmīgu jautājumu lemlēmšanā. No otras puses, likumdevējs ir stingri noteicis Tieslietu padomes kompetenci un neatlaidīgi uz to pastāv, neņemot vērā jau gadiem ilgušo diskusiju par padomes kompetences paplašināšanu un tās funkcionēšanas jēgu kopumā.

Jāatzīst, ka Tieslietu padomes lēmumu konsultatīvais raksturs un galvenokārt pašas likumdevēja attieksme padomes izveidošanas mērķa sasniegšanu nesekmē.

Ir pieņemti vairāki likumu grozījumi, pret ko iebildusi Tieslietu padome.

2013.gada 1.septembrī stājās spēkā grozījumi likumā „Par tiesu varu”, ierobežojot tiesu priekšsēdētāju pilnvaru laiku uz ne vairāk kā diviem termiņiem pēc kārtas. Nav izprotams, kādēļ likumdevējs par prioritāti tiesas priekšsēdētāja darba kvalitātes un ilguma noteikšanā ir izvirzījis kvantitatīvus – laika – , nevis kvalitatīvus kritērijus.

Ar šī gada 1.janvāri, pretēji Tieslietu padomes iebildumiem, tika zaudēts Latvijas augstākās tiesu instances nosaukums – Senāts, kas bija viena no senākajām Latvijas tiesu iekārtas tradīcijām (kopš 1918.gada). Tieslietu padome ir atbalstījusi Augstākās tiesas plēnuma lēmumu un cer uz Senāta nosaukuma atjaunošanu un saglabāšanu.

Šī gada 29.maijā tika pieņemts un 26.jūnijā stājās spēkā likumprojekts „Grozījumi Kriminālprocesa likumā”, ar kuru Kriminālprocesa likuma 14.panta trešā daļa tika papildināta ar norādi, ka saprātīga termiņa nodrošināšanā priekšrocība ir piešķirta arī tādām kriminālprocesam, kurā apsūdzēta valsts amatpersona, kas ieņem atbildīgu stāvokli. Uz šo grozījumu neatbilstību augstāka spēka tiesību normām – Satversmes 91.pantam, Eiropas Cilvēktiesību un

pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 14.pantam, kā arī kriminālprocesa teorijas atziņām, likumdevēja uzmanību vērta ne tikai Latvijas Zvērinātu advokātu padome, bet arī Tieslietu ministrija, Ģenerālprokuratūra, Latvijas pārstāve starptautiskajās cilvēktiesību institūcijās, kā arī tiesneši un tiesību teorētiķi un praktiķi.

Likumdevējs tautas piešķirtās varas augstumos palika neaizsardzams un nedzirdīgs, tādēļ minētie grozījumi, kas piešķir īpašas privilēģijas konkrētām politiskām personām, tika pieņemti. Ar potenciāli negatīvo ietekmi uz tiesu darba organizāciju tagad tiesu varai būs jāietiek galā pašai, atsevišķos gadījumos pastāvot riskam uz lietas neizskatīšanu saprātīgos termiņos citos procesos, kuros tiesājamās personas nebauda Kriminālprocesa likuma 14.panta trešajā daļā nostiprinātās priekšrocības. Efektīvāks problēmas risinājums būtu tiesnešu un tiesu darbinieku skaita palielināšana un atbilstīga atalgojuma, darba apstākļu radīšana tiesu sistēmā strādājošajiem, tādējādi nodrošinot ikvienas personas tiesības uz lietas savlaicīgu izskatīšanu.

Minēto grozījumu pieņemšana skaidri norāda uz to, ka likumdevējam trūkst izpratnes par tiesu darba organizāciju, un tādēļ šādos jautājumos tiesu varas viedoklim būtu jābūt noteicošam. Pirmkārt ir jāmainās likumdevēja attieksmei – Saeimas pārstāvjiem, kas mainīgo politisko vēju iespējā var baudīt un var arī nebaudīt likumdevēja varai esošās privilēģijas, ir jāsaprot, ka bez viņiem Latvijas tiesiskajā sistēmā ir personas, kas noteiktos jautājumos gadiem ilgā praksē ir zinošāki un kompetentāki.

Tieslietu padomei būtu jābūt tai institūcijai, kuras priekšlikumiem un iebildumiem ar tiesu darbu saistītu normatīvo aktu grozījumu sakarā, ko iepriekš izdiskutējuši un izsvēruši augsti kvalificēti profesionāļi praktiķi, ir dominantais spēks.

Kārtējo reizi jāsecina, ka ir nepieciešams paplašināt Tieslietu padomes funkcijas un pilnvaras, tādējādi stiprinot tās autoritāti attiecībās ar pārējiem valsts varas atzariem un panākot reālu tiesu varas neatkarību. Ne velti atsevišķās Eiropas valstīs Tieslietu padomes sastāvā ir pat valsts prezidents, tādējādi jo īpaši uzsverot padomes kā tiesu varas pārstāvja autoritāti un nozīmību. Pašreizējā Latvijas tiesību sistēmā šāds scenārijs gan nebūtu iespējams, tādēļ nolūkā stiprināt Tieslietu padomes lomu ir normatīvi jāpiešķir padomes pieņemtajiem lēmumiem likumdevēja varai un izpildvarai saistošs spēks.

Likuma „Par tiesu varu” 89.¹¹ pantā būtu iekļaujama Tieslietu padomes funkcija – sniegt atzinumu par grozījumiem normatīvos aktos, kas skar tiesu varu, un likumdevēja pienākums šajos jautājumos tiesu varu uzklusēt un ņemt

vērā. Tā nav tikai politiska ambīcija vai vēlme uz papīra, normatīvi gūt autoritāti. Manuprāt, likumdevēja – lai gan kā leģitīma tautas viedokļa pārstāvja – kompetence ar tiesu varu saistītu jautājumu risināšanā nebūtu salīdzināma ar tieslietu sistēmā strādājošo profesionāļu izpratni par tiesu sistēmas nepieciešamībām un funkcionēšanu.

Neraugoties uz iepriekš minētajiem Tieslietu padomes un likumdevēja sadarbības trūkumiem, tomēr esmu gandarīts par Tieslietu padomes kā tiesnešu un tiesu sistēmai piederīgu personu (prokuroru, advokātu, notāru, tiesu izpildītāju) pārstāvju koleģiālas institūcijas darbību. Tas sekmē tiesu sistēmas vienotību, sadraudzību un kopīgu izaugsmi. Prieccē fakts, ka padome un tiesu vara iestājas par advokatūru, atzīstot zvērīnātu advokātu nozīmi efektīva tiesas procesa nodrošināšanā.

Tā piemēram, jau 2012.gadā, kompleksi risinot jautājumu par tiesnešu darba algu piemaksām, grozot Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likumu, Tieslietu padome norādīja arī uz nepieciešamību tiesneša amatam radniecīgā profesijā (t.sk. zvērīnātā advokāta) nostrādātu laiku pielīdzināt tiesneša amatā

nostrādātajam laikam. Šis priekšlikums diemžēl likumdevēja atbalstu neguva, tomēr apliecināja advokāta profesijas augsto kvalifikāciju tiesu varas acīs.

Ar Tieslietu padomes atbalstu, sniedzot viedokli Satversmes tiesas lietā par Civilprocesa likuma 33.panta trešās daļas 1.punkta atbilstību konstitucionālajām normām, ar šī gada 7.februāra Satversmes tiesas spriedumu tika saglabāts līdzšinējais civilprocesuālais regulējums, kas par atbildīgajiem ar lietas vešanu saistītiem izdevumiem atzīst izdevumus par advokāta palīdzību – tas atkārtoti apliecināja advokāta lomas nozīmību kvalitatīvas juridiskās palīdzības sniegšanā.

Latvijas Zvērinātu advokātu padome visas koleģijas vārdā arī izsaka pateicību Tieslietu padomei un Augstākajai tiesai par atbalstu advokāta procesa ieviešanas jautājumā civilprocesā.

Vēlu veiksmi šīs dienas konferences norisē!

Esmu pārliecināts, ka jaunievēlētais Padomes sastāvs būs tikpat saliedēts un gatavs aktīvi strādāt, lai kopīgiem spēkiem aizstāvētu mūsu – tiesu sistēmas un tai piederīgo profesiju – intereses.

TIESLIETU PADOMES LOCEKĻU KANDIDĀTU REDZĒJUMS

(IZVIRZĪTO KANDIDĀTU UZRUNAS PIRMS BALSOJUMA)

Ināra JAUNZEME,
Jūrmalas tiesas
Zemesgrāmatu nodaļas
tiesnese

Savu viedokli par galvenajiem uzdevumiem, kas būtu jāveic Tieslietu padomei, esmu jau izteikusi žurnālā "Jurista vārds". Īsi formulējot savu redzējumu, varu teikt, ka Tieslietu padomei savā turpmākajā darbībā būtu vairāk jāpievēršas to jautājumu risināšanai, kas nodrošina tiesu darba kvalitāti, jo tā vistiešākajā veidā ir saistīta ar sabiedrības uzticību tiesu varai un tiesu varas prestižu. Domāju, ka Tieslietu padomei pašai jāizrāda liela iniciatīva tiesu sistēmai būtisku jautājumu izvirzīšanā un apspriešanā, kā arī jāskaidro tiesu varas viedoklis, īpaši tajos jautājumos, par kuriem sabiedrībā notiek diskusija. Tieslietu padomei vajadzētu aktīvāk izteikt savu viedokli, kad publicajā telpā tiek dažādi interpretēti gadījumi tiesu praksē, kas rada savīļņojumu sabiedrībā.

Viens no galvenajiem uzdevumiem, kur nākamajam Tieslietu padomes sastāvam kopīgi ar tiesnešiem un citiem varas atzariem būs jāatrod optimālākais risinājums, ir **pārdomāta** tiesu namu izveides koncepcijas realizācija. Ir ļoti svarīgi, lai šajā jautājumā tiek uzklauts tiesnešu, tajā skaitā zemesgrāmatu nodaļu, viedoklis un lai šī reforma ir rūpīgi pārdomāta un dod pozitīvu rezultātu visiem, nevis sarežģī un apgrūtinā tiesu darbu. Tās realizācijas gadījumā ir konkrēti jāizvērtē, ar kādiem pasākumiem un izmaiņām var iegūt reālus

uzlabojumus tiesu darbā, izlīdzināt tiesnešu slodzi, veikt tiesnešu specializāciju, kas tiek minēti kā pozitīvie ieguvumi šīs reformas rezultātā. Protams, jābūt precīzai analīzei, vai plānotie pasākumi atsver iespējamos riskus un resursu ieguldījumus, vai tas nav pasākums, kas rada papildu šķēršļus tiesu darbam. Tieslietu padomes viedoklis šeit būs ļoti nozīmīgs.

Jautājums, pie kura strādāja iepriekšējā Tieslietu padome un kas, domāju, būs dienas kārtībā arī nākamās Tieslietu padomes darbā, ir tiesnešu neatkarības principa nodrošināšana. Pirmām kārtām tās ir likumdošanas iniciatīvas, grozījumi likumos, par ko savu atzinumu dod Tieslietu padome. Ir rūpīgi jāseko tam, lai, pieņemot šos likumus, netiktu aizskarti tiesnešu neatkarības principi, lai likumu grozījumi būtu atbilstoši tām problēmām, kādas tiesnešiem jārisina tiesās. Būtu jāmaina tā prakse, ka viedokļa izteikšanai Tieslietu padomei tiek iesniegti likumprojekti jau Saeimas trešajā lasījumā, par ko šodien runāja arī Čepānes kundze. Lai atceramies Tieslietu padomes neatbalstītos ļoti būtiskos priekšlikumus likuma "Par tiesu varu" grozījumiem, kas tomēr tika iesniegti Saeimas trešajam lasījumam bez Tieslietu padomes saskaņojuma, neprasot pirms tam tiesnešu viedokli. Varas atzaru sadarbībai būtu jābūt tādai, lai likumdošanas iniciatīvas, kas būtiski skar tiesnešus, tiktu apspriestas jau pirmsākumā, lai tiesnešiem būtu iespēja izteikt viedokli un šis viedoklis tiktu ņemts vērā.

Tiesnešu neatkarības princips ir saistīts arī ar šodien jau vairākkārt minētajiem tiesnešu karjeras jautājumiem, kas būtu risināmi tikai Tieslietu padomē. Tieslietu padome pie šiem jautājumiem ir strādājusi, un, domājams, tiks veiktas šādas izmaiņas likumā. Protams, arī jautājums par tiesnešu atalgojumu ir viens no principiem, kas nodrošina tiesnešu neatkarību. Tieslietu padome jau ir norādījusi, ka netiek ievēroti tie pamatojumi,

ar kuriem savā laikā tika pieņemts vienotā atalgojuma likums, proti, tika deklarēts, ka ar to tiks nodrošināts līdzsvars starp atbilstošiem amatiem valsts pārvaldē un tiesneša amatu un, mainoties un paaugstinoties algām valsts pārvaldē, tiks paaugstinātas algas arī tiesnešiem. Šobrīd ir indikācijas, ka šis līdzsvars ir izjaukts, ņemot vērā, ka valsts pārvaldē atļautas piemaksas un prēmijas, kas nav atļauts tiesnešiem, līdz ar to tiesneši šobrīd nesāņem to atalgojumu, kāds tas tika iestrādāts šajā likumā.

Tā kā esmu izvirzīta par Tieslietu padomes kandidāti no zemesgrāmatu nodaļu tiesnešu vidus un arī līdz šim darbojusies padomē, protams, viens no maniem galvenajiem darba virzieniem ir jautājumi, kas saistīti ar zemesgrāmatu nodaļu attīstību, zemesgrāmatu tiesnešu kompetences paplašināšanu un integrāciju tiesā. Uzskatu, ka šis process līdz šim norit veiksmīgi, jo spilgti atceros konferenci pirms četriem gadiem, kad mēs cīnījāmies par savu vietu tiesu sistēmā, tiesnešu vidū. Zemesgrāmatu nodaļu tiesnešiem ir uzticētas papildu funkcijas saistībā ar bezstrīdus lietu izskatīšanu, un ar šiem uzdevumiem veiksmīgi esam tikuši galā. Zemesgrāmatu nodaļu tiesneši šodien tiesu sistēmā jūtas stabili.

Saistībā ar tiesu namu koncepta izstrādi notiek diskusija ar Tieslietu ministriju par turpmākajiem integrācijas modeļiem un ir panākti daži kompromisa risinājumi par turpmākajiem soļiem. Esmu iesniegusi savu redzējumu par to, kā varētu notikt zemesgrāmatu nodaļu turpmākā attīstība un slodžu izlīdzināšana. Tāpat aktuāls ir jautājums par darbinieku resursiem, kas nodrošinātu visus šos procesus un papildu pienākumus, kas mums uzlikti Zemesgrāmatu likumā un Civilprocesu likumā. Šie jautājumi risināmi gan ministrijā, gan Tieslietu padomē. To uzskatu par vienu no saviem pienākumiem.

Adrija KASAKOVSKA,

Tukuma rajona tiesas priekšsēdētāja

Sācies priekšvēlēšanu laiks. Par laimi, mums visiem tas ir salīdzinoši īss. Ne bez rūpīgām pārdomām pieņemu lēmumu atkārtoti kandidēt uz Tieslietu padomes locekļa amatu, jo, atzišos godīgi, Tieslietu padomes ikdienas darbā sākotnējais lepnums un sajūsma par padomes nodibināšanu mēdza noplakt, saskaroties ar realitāti.

Tomēr, lietojot fizioloģiskus terminus, kā aktīva dzīves veida piekritēja varu teikt, ka Tieslietu padomes skelets ir nostiprinājies, ir laiks audzēt muskuļus.

Galvenie virzieni:

- lai Tieslietu padome patiešām ir līdzvērtīgs partneris dialogā ar likumdevēju un izpildu varu;
- lai Tieslietu padomes viedoklis neaprobežotos ar konsultatīvo-padomdevēja līmeni, lai tas patiešām tiktu ņemts vērā.

Tieslietu padomes funkciju palielināšana:

- tiesnešu karjeras jautājumos ne tikai horizontāli, bet arī vertikāli;
- tiesas priekšsēdētāju apstiprināšanā;
- tiesu budžeta jautājumos.

Galamērķis – Tiesu administrācija Tieslietu padomes pārraudzībā.

Tuvākās prioritātes:

- tiesu darbinieku un tiesnešu atalgojuma palielināšana;
- tiesu namu reformā nepieļaut, ka tā būtu mehāniski-formāla, sasteigta, neizdiskutējot visus problēmjautājumus.

Ilze FREIMANE,

Administratīvās rajona tiesas priekšsēdētāja

Ar prieku jāatzīst, ka prioritātes, par kurām esmu domājusi, lielā mērā sakrīt ar to, ko teikuši kolēģi, gan arī ar to, kas ir izskanējis no ministra.

Kā visaktuālākais, man šķiet, būtu izvirzāms tiesas darbinieku atalgojuma jautājuma sakārtošana, jo pašreizējā kadru rotācija ir sasniegusi tādu līmeni, vismaz Rīgā, ka tas nopietni sāk traucēt tiesu darba funkcionēšanai. Šis atalgojums ir nekonkurētspējīgs. Tāpat tiesnešu atalgojums diemžēl nav līdzvērtīgs faktiskajam atalgojumam, ko saņem tiešās pārvaldes iestāžu darbinieki, kam mēs esam pielīdzināti.

Nākamā, ne mazāk svarīgā, prioritāte ir tiesnešu neatkarības stiprināšana, samazinot izpildvaras un likumdevējvaras ietekmi uz tiesneša karjeru. Izņemot pirmreizējo iecelšanu, visiem tālākajiem tiesneša karjeras jautājumiem būtu jābūt ārpus likumdevēja un izpildvaras kompetences.

Ļoti būtiski ir stiprināt Tieslietu padomes kapacitāti, piesaistot atbalsta personālu. Viens no mehānismiem, kā stiprināt Tieslietu padomes autoritāti, ir rakstīt motivētus, argumentētus lēmumus. Jo, protams, mēs varam pukoties par to, ka mūsu argumentus neuzklausa, taču, lai tos uzklausītu, šiem argumentiem jābūt noformulētiem un tie ir arī jāatspoguļo lēmumos. Lielisks piemērs šajā ziņā ir Tiesnešu ētikas komisijas lēmumi.

Jautājums, kam Tieslietu padomei beidzot būtu jāpievēršas, ir Tiesu informatīvā sistēma. Šis jautājums Tieslietu padomē nav būtiski pētīts, kaut visu laiku tiek runāts par tiesu prakses vienveidošanu, kas, protams, ir ļoti svarīgi, tā ir fundamentāla lieta, viens no priekšnoteikumiem vienlīdzīgai pieejai tiesai. Bet kā tiesnesis var zināt, ko ir līdzīgā lietā izspriedis cits kolēģis, ja to nevar atrast, tiesu portālā nevar izlasīt visus spriedumus, nerunājot par lēmumiem. Ir vajadzīgs normāls meklētājs, lai spriedumus var atlasīt. Tāpat būtu jādomā par, iespējams, arī citiem tiesu prakses vienveidošanas mehānismiem, jo arvien vairāk dažādu kategoriju lietu tiek izņemtas no kasācijas instances kompetences. Kā viena no iespējām varētu būt prejudiciālu jautājumu uzdošana Augstākajai tiesai, kā tas ir, piemēram, Polijā. Zemākas instances tiesnesis var vērsties ar prejudiciālu jautājumu konkrētās lietas izspriešanai Augstākajā tiesā, kas dod saistošu vērtējumu, līdzīgi, kā tas ir Eiropas Savienības tiesā.

Būtisks jautājums ir turpināt meklēt risinājumus slodzes izlīdzināšanai starp dažādām Latvijas tiesām. Nav noslēpums, ka tiesnešu slodze ir ļoti dažāda. Tas nav jautājums tikai par to, cik mēs esam noslogoti ikdienā, tas ir jautājums, cik ilgā laikā mēs varam konkrētu lietu izskatīt.

Jautājums par tiesnešu karjeru, ko jau iniciēju, iepriekš strādājot Tieslietu padomē, bet kas diemžēl neguva atbalstu,

ir par kārtību, kādā būtu jānosaka tiesnesis, kuram uzdot pildīt augstākas instances tiesas tiesneša pienākumus vakances vai pagaidu prombūtnes gadījumā. Manuprāt, šajos gadījumos būtu rīkojams konkurss, jo ir svarīgi visiem tiesnešiem dot vienlīdzīgas iespējas piedalīties konkursā un gūt iespēju strādāt augstākas instances tiesā. Iespēja kādu laiku pastrādāt augstākas instances tiesā tiesnesim dod ļoti lielu pieredzi un iespēju pilnveidot savas prasmes. Tāpat laikā, kad tiek pildīti augstākas instances tiesneša pienākumi, tiesnesis saņem lielāku atalgojumu. Prakse rāda arī to, ka gadījumos, kad tiek izsludināts konkurss uz vakantu tiesneša amatu, tiesnesim, kas kādu laiku ir pildījis augstākas instances tiesas tiesneša pienākumus, parasti ir objektīvas priekšrocības salīdzinājumā ar pārējiem kandidātiem. Konkurss aizvietošanas procedūru padarītu caurskatāmāku un saprotamāku visiem tiesnešiem, kā arī nodrošinātu iespēju pēc objektīviem kritērijiem atrast piemērotāko kandidatūru.

Aigars SNIEDZĪTIS,

Bauskas rajona tiesas tiesnesis

Paldies tiem, kas pirms četriem gadiem izvirzīja manu kandidatūru un nobalsoja, esmu piekritis turpināt darbu Tieslietu padomē. Mani mērķi, strādājot Tieslietu padomē, ir būt taisnīgam, saprātīgam un domāt vairāk par mūsu – tiesnešu – darba ikdienas uzlabošanu. Kā redzam, diemžēl izpildvara pat nepagodināja mūs šodien, uzklusot šos Tieslietu padomes locekļu viedokļus un priekšlikumus, kas varētu uzlabot tiesu sistēmu. Protams, nevaru solīt, ka pēc manas ieviešanas saņemsiet lielāku atalgojumu vai būs mazāk jāstrādā, tomēr mans mērķis būtu, lai, pirmkārt, tiesu darba efektivitācija būtu maksimāli piesaistīta tiesneši darbam, lai tās mērķis būtu tas, ko mēs visi gribam sasniegt – ātrākus termiņus, motivētākus un labākus spriedumus, ko neatceļ augstākas instances tiesas. Mērķis būtu arī, lai tiesas darbiniekiem būtu lielāks atalgojums.

Pat es kā Tieslietu padomes loceklis līdz šim esmu daudz ko nezinājis par tiem normatīviem aktiem un to grozījumiem, kas attiecas uz tiesu namiem, uz tiesu tālāko optimizāciju, minimizāciju, paplašināšanu un tamlīdzīgi, tādēļ mans piedāvājums nākošajai Tieslietu padomei būtu kā vienu no prioritātēm noteikt tiesnešu iesaisti šajos procesos. Lai Tieslietu padomes sēdes, kurās, starp citu, piedalās arī Čepānes kundze un dzird mūsu viedokļus, būtu iespējams klausīties arī tiešsaistē, proti, lai viedokļi, ko piedāvā, grozījumi, ko piedāvā, būtu tiesnešiem redzami, līdzīgi kā šobrīd, kad visi Latvijas tiesneši var skatīties, ko kurš kandidāts runā. Tieslietu padomes sēdes par būtiskiem jautājumiem varētu būt atklātas un skatāmas tiešsaistē, lai tiesnešiem būtu iespējams zināt, kas un kā tiek spriests un lemts, jo nav noslēpums, ka daudzas nianse par to, kāds būs tiesu liktenis, mēs uzzinām vai nu no preses, vai no kolēģiem. Tas būtu viens no maniem priekšlikumiem, lai pilnīgāk iesaistītu tiesu varu šajos procesos.

Par Tieslietu padomes darbības mērķi, uzdevumiem un problēmām neatkārtos – manas domas ir līdzīgas kā kolēģiem, kas jau iepriekš izteikušies.

Iveta KRĒVICA,

Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas priekšsēdētāja

Ne tikai mans, bet visu tiesnešu, kas tiek ievēlēti Tieslietu padomē, mērķis ir stiprināt tiesu varas neatkarības principu un strādāt, lai Tieslietu padome pildītu tos uzdevumus, kādi tai noteikti likumā, izstrādājot tiesu sistēmas politiku un stratēģiju un pilnveidojot tiesu sistēmas darba organizāciju. Tieslietu padomei ir jākļūst par līdzvērtīgu partneri gan likumdevējam, gan izpildvarai. Diemžēl Tieslietu padome par tādu nav kļuvusi, līdz ar to ir risināms jautājums par Tieslietu padomes pilnvaru un funkciju palielināšanu.

Svarīgākie un aktuālākie jautājumi, kas būtu izvirzāmi Tieslietu padomes darbā, ir:

- Tieslietu padomes aktīvāka iesaistīšanās normatīvo aktu, kas skar tiesu varas intereses, pieņemšanā, aktuālāko grozījumu izstrādē procesuālo un materiālo normu likumdošanā;
- slodzes izlīdzināšana, kas būtu risināma gan ar tiesu un zemesgrāmatu nodaļu darba organizācijas jautājumiem, gan ar pārdomātiem grozījumiem procesuālajos likumos;
- pauzēt savu nostāju jautājumā par tiesu budžetu un tā pieprasījumu, manuprāt, jau daudzus gadus aktuāls ir jautājums par tiesu un zemesgrāmatu nodaļu darbinieku atlīdzību, kam šobrīd vajadzētu būt vienam no prioritātes jautājumiem;
- tiesneša amata kandidātu atlases, stažēšanās un kvalifikācijas eksāmena kārtības noteikšana, kā arī tiesnešu karjeras jautājumi ne tikai horizontāli, bet arī vertikāli, arī tiesu priekšsēdētāju iecelšanas jautājums pilnībā nododams Tieslietu padomei;
- Tieslietu padome ir sniegusi savu viedokli par tiesu namu reformu, taču šis jautājums vēl ir apspriežams un pilnveidojams, lai reforma nebūtu sasteigta, bet būtu pārdomāta;
- aktīvāka komunikācija ar sabiedrību un presi, tiesnešiem un tiesnešu pašpārvaldes institūcijām.

Negaidot iniciatīvu no malas, pašai Tieslietu padomei ir jānorāda un jāsniedz viedoklis par aktuālajiem jautājumiem, kas saistīti ar tiesu sistēmu.

Andris STRAUTS,

Latgales apgabaltiesas priekšsēdētājs

Tā kā tieku virzīts Tieslietu padomē, nevis uz Saeimu, es neko nesolišu, bet apņemos strādāt, izmantojot savas zināšanas un dzīves pieredzi, godprātīgi, principiāli, lai ataisnotu Jūsu uzticību un lai ieguldītā darba rezultātā pilnveidotu tiesu sistēmu, nostiprinātu tiesu un tiesnešu autoritāti un neatkarību, vairotos cilvēku uzticība tiesām.

Apzinot, ka tie mērķi, kurus uzņemas Tieslietu padome un Jūs vēlaties sasniegt, nav viena cilvēka uzdevums, tas ir komandas darbs. Tāpēc aicinu visus tiesnešus, kuri nav vienaldzīgi pret tiesu politikas jautājumiem, vienmēr darīt zināmu savu viedokli vai ierosinājumu par Tieslietu padomē apspriežamajiem jautājumiem.

Pirmo Tieslietu padomi varētu salīdzināt ar kuģi, kurš palaists jūrā bez navigācijas ierīcēm un dziļuma mērīšanas ierīcēm, bet veiksmīgs profesionālas komandas darbs ļāva stūrēt to uz priekšu, un kuģis ir uzņēmis apgriezienus. Tas nozīmē, ka acimredzot tiesneši pirms četriem gadiem izdarīja pareizu izvēli un šis kuģis turpina iet tālāk.

Par Tieslietu padomes prioritāti uzskatu savu pozīciju nostiprināšanu, zināšanu uzkrāšanu un pilnveidošanu, lai Tieslietu padome būtu vienīgais orgāns, kas ierosina, izlemj un virza visus ar tiesu darbu saistītos jautājumus. Manā skatījumā jaunievēlētajai Tieslietu padomei jārisina šādi uzdevumi:

- līdz minimumam jāsamazina vai jāizbeidz konfrontācija ar pārējiem varas atzariem. Esam saņēmuši gan pazemojumus, gan dažādus izteikumus, bet, domāju, gudri cilvēki šādas domstarpības risina dialoga formā. Tiesneši ir saprātīgi cilvēki, viņiem ir ne tikai viedoklis, bet ir arī zināšanas;
- panākt, lai visi jautājumi, kas saistīti ar tiesnešu karjeru, tiesu vadības izraudzīšanu un iecelšanu, tiesu pieejamību, izlemjami Tieslietu padomē;
- izveidot reālu tiesneša amata kandidātu rezervi, jo nav saprātīgi, ka no vakances atbrīvošanās līdz tās aizņemšanai paiet gads vai ilgāks laiks;
- nodrošināt tiesnešiem vienlīdzīgas iespējas profesionālajā izaugsmē. Noteicošā loma tiesnešu kadru politikas jautājumos tiesās ir tiesas priekšsēdētāja kompetence un atbildība;
- panākt, lai tiesu priekšsēdētāji pēc likumā noteikto divu pilnvaru termiņu beigām netiek pazemoti. Aizējot strādāt par tiesnesi, kaut vai saglabāt viņiem to algu, ko saņēma līdz tam;
- attīstīt un pilnveidot sadarbību ar pārējām tiesnešu pašpārvaldes institūcijām, lai kopīgi risinātu un virzītu jautājumus, kas skar tiesu sistēmu;
- nodrošināt pārstāvību visās likumdevējvaras, izpildvaras un tiesu varas institūcijās, kur tiek lemti tiesu varai svarīgi jautājumi.

Pirmajai Tieslietu padomei nebija viegli, bet uzskatu, ka mēs parādījām, ka mēs to varam. Vai domājat, viegli pārdzīvot piecus tieslietu ministrus...

Sandra STRENCE,
Rīgas apgabaltiesas
tiesnese

Kā cilvēkam, kas iepriekš ir jau darbojies Tieslietu padomē, ir grūti runāt par nākotnes prioritātēm, nepieskaroties paveiktajam, bet to nedarišu, jo par paveikto jau daudz runāja ziņotāji konferences pirmajā daļā. Akcentēšu tikai to, ka likumdevējs ir noteicis, ka Tieslietu padomes lēmumi ir konsultatīvi, kuriem viņš var

nepiekrīst. Domāju, ka visiem Tieslietu padomes locekļiem īpaši sāpīgs bija gadījums, kad būtiskajos grozījumos likumā "Par tiesu varu" no 23 Tieslietu padomes neakceptētiem punktiem visi tika pieņemti Saeimā. Savukārt tos, ko akceptēja Tieslietu padome, Saeima nepieņēma.

Protams, liels Tieslietu padomes darba laiks un darba apjoms bija saistīts ar tiesnešu karjeras jautājumiem, un varu piekrist, ka ir labi, ka likumdevējs palielināja Tieslietu padomes kompetenci attiecībā uz horizontālā līmeņa tiesnešu karjeras jautājumiem, bet ne mazāk svarīgi ar tālāku sasaisti ar tiesnešu neatkarību ir vertikālie karjeras jautājumi. Manuprāt, ir visi priekšnoteikumi, tajā skaitā arī starptautiskie normatīvi, uz kuriem varētu atsaukties, lai stingri runātu ar likumdevēju, lai šīs funkcijas jeb pilnvaras Tieslietu padomei palielinātu.

Ja mani ievēlēs, noteikti turpināšu virzīt manu iniciēto priekšlikumu, ka Tiesu administrācija ir jāizņem no tieslietu ministra pārraudzības un jānodod Tieslietu padomei kā izpildorgāns. Tam nu tagad ir pēdējais laiks, ja reiz likumdevējs beidzot sadūšojās un vispār nodibināja Tieslietu padomi. Ja pateica "A" no tās koncepcijas, kuru savulaik prezentēja iestāšanās sarunās, lai Latvija tiktu uzņemta Eiropas Savienībā, tad gribētos, lai pasaka arī "B" no šīs koncepcijas, proti, lai Tieslietu padomei būtu tai paredzētais izpildorgāns – Tiesu administrācija. Tas ir svarīgi tādēļ, ka tad, manuprāt, varētu normalizēties vai vismaz mēs panāktu visus priekšnosacījumus, lai normalizētos situācija ar tiesu budžetu, kurā ietilpst arī algu jautājums kā tiesnešiem, tā arī tiesu darbiniekiem. Pašreiz reālā situācija ir tāda, ka tiesu sistēmas skaitliski lielākā budžeta daļa ir administratīvās izmaksas – kā tehniskais nodrošinājums, tā arī atalgojums, bet atšķirībā no Augstākās tiesas un Satversmes tiesas, pārējo tiesu šīs vajadzības, ja vispār tās tiek prezentētas valsts mačiņa turētājiem, piemēram, Finanšu ministrijai, tad tas tiek darīts tikai caur Tieslietu ministrijas rāmīti, jo rajona un apgabaltiesu budžets ir viena apakšnodāļa Tieslietu ministrijas budžetā. Tieslietu padome, protams, akceptē šo budžeta pieprasījumu tiesām, bet projekts, kuru iesniedz Tieslietu padomes akceptam, jau ir iespīlēts tanī lodziņā, ko tiesām ir atvēlējuši Tieslietu ministrija. Ticu, ka tas ir darīts iespēju robežās, tomēr – tas ir tas, ko tiesām ir atvēlējuši izpildvara. Būtu pēdējais laiks, lai tiesu sistēmas augstākais orgāns Tieslietu padome ar izpildorgānu – Tiesu administrāciju – ar valsts budžeta mačiņa turētāju komunicētu "pa tiešo".

Vēl gribu precizēt par Tieslietu padomes sastāvu. Klausoties tos, kas uzstājās konferences sākuma daļā, varētu rasties priekšstats par tiesnešu dominanti padomē. Tieslietu padomē pašreiz ir 15 locekļi, no kuriem 8 ir amatpersonas. Jā, amatpersonas arī ir tiesneši, kā Satversmes tiesas priekšsēdētājs, tā Augstākās tiesas priekšsēdētājs, bet viņi ir Tieslietu padomes locekļi kā amatpersonas. Vēlēti tiesneši Tieslietu padomē ir mazākumā, viņi ir tikai 7. Ja parlamenta pārstāvji atsaucās uz starptautiskām rekomendācijām, tad mēs arī gribētu to izpildīt, tādēļ noteikti centīšos panākt, lai vēlētu tiesnešu Tieslietu padomē būtu vairāk, vismaz lai būtu 8 vēlēti tiesneši un 7 amatpersonas.

Daiga VILSONE,
Rīgas apgabaltiesas
priekšsēdētāja

Nedaudz ar smaidu atsaucoties kolēģa Strauta teiktajam, ka mūs neievēl Saeimā un tāpēc neko nesoļis, man tomēr gribas pieminēt to hrestomātisko teikumu – nu kā var nesolīt? Un tas, ko tiešām es varu solīt, ir tas, ka es strādāšu. Strādāšu aktīvi, ja būs mandāts no Jums.

Ir grūti nepiekrīst visam iepriekš teiktajam, kas ir jādara Tieslietu padomei, bet bez visa tā, manuprāt, ļoti būtiski ir panākt cieņpilnas attiecības ne tikai starp tiesu varu, izpildvaru un likumdevēju, bet pirmkārt panākt arī cieņpilnas attiecības pašiem savā starpā. Pilsētu un rajona tiesām ar apgabaltiesām, apgabaltiesām savā starpā, pilsētu un rajona tiesām savā starpā un visiem kopā arī ar Augstāko tiesu. Manuprāt, Tieslietu padome ir viens no tiem instrumentiem, kādā veidā mēs vēl labāk varam veidot vienotu tiesu praksi. Saliekot kopā daudzus prātus – ne tikai to cilvēku, kas atnāk uz Tieslietu padomes sēdi, bet arī to, kas ir palikuši mājās pie saviem darba galdiem – varam izdarīt to labāko, ko spējam uz to mirkli. Šī arī būs visa mana uzruna, jo citādi man tiešām nāktos atkārtoties.

Edīte KNĒGERE,
Vidzemes apgabaltiesas
priekšsēdētāja

Mani priecē tas, ka mūsu kolēģu domas ir gandrīz vienādas par to, kādi uzdevumi ir veicami Tieslietu padomei. Pievienojos tam, ko teica iepriekšējie runātāji par problēmām mūsu tieslietu sistēmā, kas būtu jārisina Tieslietu padomei.

Uzmanīgi klausījos Tieslietu padomes priekšsēdētāja ziņojumu, kurā viņš norādīja tos darbus, kas ir veicami Tieslietu padomei gan tuvākā, gan ilgstošākā laika periodā, un domāju, ka šos uzdevumus būs iespējams veikt daudz kvalitatīvāk un arī ātrāk, ja tā komanda, kuru šodien ievēlēsīm, strādās ļoti vienoti, ja tiesneši būs vienoti un nemēģinās strīdēties savā starpā.

Par to, ko es varbūt varētu dot, ja tiktu ievēlēta Tieslietu padomē. Saskaņā ar likumu "Par tiesu varu" viens no Tieslietu padomes uzdevumiem ir izstrādāt vadlīnijas tiesu darba organizācijas jautājumos. Tie ir mūsu tiešie uzdevumi, ko ikdienā darām savā darbā. Tā kā 20 gadus esmu vadījusi apgabaltiesu, tiesu darba organizatoriskie jautājumi un tas, kas ir vajadzīgs, kas nav tik isti pareizs un ko vajadzētu mainīt, man tiešām ir zināms. Šīs problēmas esmu apzinājusies un par daudzām man ir viedoklis, kā tās varbūt vajadzētu risināt, kas nav izdarīts līdz šim.

Viens no dokumentiem, pie kā Tieslietu padomei vēl būtu jāstrādā ļoti rūpīgi, kaut gan padome ir vairākkārt to skatījusi, ir tiesu lietu noslodzes un specializācijas jautājums. Varbūt labi, ka šis dokuments nav līdz šim apstiprināts, jo tie projekti, kurus esmu redzējusi dažādās sanāsmēs un par kuriem arī izteikusi savu viedokli, bijuši samērā nekorekti, lai tos pieņemtu un liktu tiesnešiem un tiesu priekšsēdētājiem pēc tiem strādāt. Tas vēl ir

izstrādes stadijā, esmu piedalījies jau jaunā darba grupā, kurā izteicām savus viedokļus, kādā veidā šis dokuments būtu jāsavatavo. Ja man būtu jāstrādā Tieslietu padomē, tad pirms izteikt savu viedokli par jautājumiem, kas vistiešāk skar katra tiesneša darbu, es noteikti gribētu dzirdēt viedokli ne tikai no apgabaltiesu tiesnešiem, bet it sevišķi rajona tiesu tiesnešu viedokli. Laikā, kad notiek pāreja uz tirām tiesu instancēm, rajona tiesu tiesnešiem ir visgrūtāk, jo viņu slodze ir stipri vairāk palielinājusies un rajona tiesnešiem bija jāskatīt sarežģītas lietas, kas līdz tam bija apgabaltiesai, praktiski nemaz šo lietu izskatīšanai nesagatavojoties. Liekas, rajona tiesnešiem būtu ļoti daudz jaunu vēsmu un jautājumu, ko virzīt Tieslietu padomē, ko viņi gribētu dzirdēt, redzēt un kā viņi gribētu šos jautājumus atrisināt.

Sandra GINTERE,
Administratīvās
apgabaltiesas tiesnese

Vispirms paužu pilnīgu atbalstu Augstākās tiesas priekšsēdētāja redzējumam par Tieslietu padomes būtību un uzdevumiem. Vēlāk paustā kritika, manā skatījumā, pamatota ar atsevišķiem neviennozīmīgiem notikumiem. Manuprāt, tas

signalizē par vairākām problēmām un to dziļumu, par nepieciešamību tās risināt, cita starpā, ar likumu palīdzību.

Par aktuālākajiem jautājumiem Tieslietu padomes turpmākā darbībā. Piekrītot kolēģu iepriekš norādītajam, ieskicēšu tikai dažus no aktuālajiem Tieslietu padomes uzdevumiem:

- Tiesu administrācija kā Tieslietu padomi apkalpojošā iestāde;
- tiesnešu vakanču aizvietošana, tiesnešu apmācība;
- darbinieku atalgojums, tostarp dodot iespēju tiesu priekšsēdētājiem noteiktos ietvaros mēdzēt darbinieku atalgojumu;
- sadarbība ar masu medijiem;
- konstruktīva un tolerantā sadarbība ar likumdevēju un izpildvaru, spēja iesaistīties likumdošanas procesā.

Tiesām tiek norādīts – demokrātiskā un tiesiskā valstī tiesai jābūt ne vien neatkarīgai un taisnīgai, bet arī ātrai. No likumdevēja un izpildvaras puses šobrīd uzsvars uz ātrumu (dzīvojam informācijas, zinātnes un moderno tehnoloģiju laikā un ātrumam ir nozīme). Likumdevējs civilprocesā, nosakot 1, 7, 15 dienu termiņus, uzliek pienākumu tiesām ātri atrisināt strīdus, kas milzušai gadiem. Ir nepieciešams rast risinājumu starp „ātri” un „taisnīgi”. Ne vienmēr taisnīgums atrodams ātri.

Portālā tiesas.lv zem Tiesvedības daļas ir sadaļa „Informācija par tiesu kontiem”. Kāda paziņa jautāja, kā atrast Ogres tiesas kontu, jo tur ir Augstākās tiesas, Valsts kases, Tiesu administrācijas konts, bet Ogres tiesas – nav. Man patīk ideja par tiesu kontiem šo vārdu plašākā nozīmē. Tiesnesis ar sabiedrību runā ar saviem spriedumiem. Katras tiesas kontā ir tiesnešu nolēmumi, tie ir apskatāmi, vērtējami, analizējami. Tieslietu padomes kontā ir jābūt normatīvajiem, cilvēku, finanšu un citiem nepieciešamajiem resursiem tiesu neatkarības nodrošināšanai.

Ideja. Ņemot vērā tiesu sistēmas uzbūvi, iespējams, varētu apsvērt iespēju par tiesnešu ievēlēšanu Tieslietu padomē no katra tiesu apgabala.

Juris STUKĀNS,

Rīgas apgabaltiesas tiesnesis

Ievēšanas gadījumā:

- apsolu maksimāli efektīvi pārstāvēt visu instanču tiesu tiesnešu intereses. Centīšos maksimāli apzināt **visu** tiesnešu viedokļus Tieslietu padomē izskatāmajos jautājumos;
- izstrādāšu likuma „Par tiesu varu” grozījumus un iesniegšu Tieslietu padomei izvērtēšanai par Tieslietu padomes funkciju paplašināšanu attiecībā uz tiesneša izvirzīšanas jautājumiem, pilnībā izslēdzot izpildvaras (Tieslietu ministrijas) ietekmi. Kā arī iesniegšu priekšlikumus ar mērķi nodrošināt tiesu varas līdzvērtīgu pastāvēšanu līdzās likumdošanas un izpildu varai;
- iesniegšu priekšlikumus un centīšos panākt Tieslietu padomes atbalstu jautājumā par tiesnešu atlīdzību. Uzskatu, ka Satversmes tiesa, izbeidzot lietu sakarā ar tiesnešu pieteikumu par atlīdzības sistēmas maiņu, ir izvairījies no šī jautājuma izskatīšanas pēc būtības. Pielīdzinot tiesnešu atlīdzību izpildvaras jurista atalgojuma augstākai kategorijai, vienlaikus likumdevējam un valdībai saglabājot koeficienta sistēmu, ir pārkāpts varu līdzās pastāvēšanas princips;
- uzskatu, ka **likumā** precīzi ir jānosaka, ka visi jautājumi, kas skar, ietekmē tiesu varu, var būt izskatīti tikai pēc Tieslietu padomes viedokļa saņemšanas.

Uzskatu, ka Tieslietu padomei, pārstāvot tiesu varas intereses, ir jānāk ar iniciatīvu.

Ināra GARDA,

Augstākās tiesas tiesnese
(uzstāšanās Augstākās
tiesas plēnumā
2014.gada 15.septembrī)

Kā jau izskanēja tiesnešu konferencē, Tieslietu padomes darbības pirmajos četros gados tika pierādīta šīs institūcijas loma un nozīme tiesu varas neatkarības nostiprināšanā, lai gan tā vēl nav kļuvusi par līdzvērtīgu partneri dialogā ar likumdevēju un izpildvaru. Dialoga veidošana starp Tieslietu padomi, likumdevēju un izpildvaru nav vainagojusies ar panākumiem, jo bieži vien bija iespāids, ka Tieslietu padomes viedokļa uzklaušīšana ir formāla, īpaši spilgti tas izpaudās, pieņemot Saeimā apjomīgus grozījumus likumā “Par tiesu varu”. Jāatzīmē, ka pēdējā laikā sadarbība ar Tieslietu ministriju ir bijusi līdzvērtīgāka un konstruktīvāka, jo tai ir redzējums par atteikšanos no izpildvaras funkcijām tiesu sistēmas jautājumos, to nodošanu Tieslietu padomei. Lai gan Tieslietu padome aktīvi iesaistījās ar tiesu varu un ar tieslietu sistēmu saistītu jautājumu risināšanā (gan politikas plānošanas, gan arī normatīvo aktu izstrādes līmenī), būtiski sasniegumi tomēr netika gūti, jo, kā jau minēju, svarīgākajos jautājumos par grozījumiem likumā “Par tiesu varu” – par pāreju un tā saucamo “tiro” tiesu instanču sistēmu, tiesu priekšsēdētāju funkcijām, iecelšanas

termiņiem – Tieslietu padomes viedoklis netika ņemts vērā.

Turpmākie Tieslietu padomes uzdevumi:

- sadarbībā ar Tiesnešu ētikas komisiju **jāturpina darbs pie tiesu komunikācijas vadlīniju izstrādes**, lai nodrošinātu vienotus kritērijus un pieeju mediju informēšanai par sabiedrībai aktuāliem jautājumiem, veicinot izpratni par tiesu darbu un pieņemtajiem lēmumiem; aktīvi reaģētu uz aktuāliem jautājumiem ar plašu sabiedrisko rezonansi;
- tiesu noslodzes izlīdzināšana Rīgā un Latvijas reģionos, **jāstrādā pie tiesu namu izveides koncepta** (lai nodrošinātu tiesas procesa norisi saprātīgā termiņā);
- **tiesu darbinieku atalgojuma jautājums** (augsta tiesas darbinieku maiņa, nespēja ilgtermiņā piesaistīt tiesnešu palīgus, viņu karjeras jautājums);
- jāpaplašina kompetence, lai vienkāršotā procedūrā, kas atvieglo tiesu darba organizāciju, tiktu lemti **ar tiesnešu karjeru saistītie jautājumi ne tikai horizontālā līmenī, bet arī vertikālā**, proti, par tiesnešu pārcelšanu ne tikai starp viena līmeņa tiesām, bet arī augstāka un zemāka līmeņa tiesām; attiecībā uz rajona (pilsētu), apgabaltiesu priekšsēdētāju izraudzīšanas, iecelšanas un atbrīvošanas kārtību; attiecībā uz visu līmeņu tiesneša amata kandidātu atlases, stažēšanās un kvalifikācijas eksāmena kārtības noteikšanu (veidojot tiesnešu amata kandidātu rezervi); pārāk garš tiesneša amata kandidātu atlases un iecelšanas amatā vidējais ilgums, sakarā ar to tiek traucēts tiesas efektīvs darbs, jo jāstrādā nepilnā sastāvā;
- **tiesnešu apmācības jautājums** (jānodrošina Tieslietu padomes uzraudzība, jo līdzdarbības līgums starp Tiesu administrāciju un Tiesnešu mācību centru par tiesnešu un darbinieku mācību nodrošināšanu tiek slēgts uz īsu laiku, kas būtiski apgrūtina mācību plānošanu ilgtermiņā);
- **jāuzlabo sadarbība ar tiesnešiem, tiesnešu biedrībām** (Latvijas tiesnešu biedrību un Administratīvo tiesnešu biedrību), **kvalifikācijas un disciplinārkolēģijām, ētikas komisiju** tiesu varai svarīgu jautājumu risināšanā; lai uzlabotu Tieslietu padomes darbību, būtu nepieciešams **Tiesu administrāciju nodot tās pārraudzībā vai palielināt cilvēkresursus** (sekretariāts, birojs – izpildinstitūcija), tas dotu iespēju izvērstāk pamatot pieņemtos (īpaši negatīvos) lēmumus, aizstāvēt savu viedokli Saeimā, aktīvāk konstatēt problēmas, radīt idejas un piedāvāt konkrētus priekšlikumus to risināšanā; turpināt iniciēt pētījumus (par korupcijas uztveri tiesu darbībā un nepieciešamajām izmaiņām tiesnešu apstiprināšanai amatā un karjeras virzībā);
- **jāpievēršas tiesas spriedumu izpildes jautājumu risināšanai** (Ministru kabinetā jau uzklaušīts Tieslietu ministrijas informatīvais ziņojums par elektronisko izsoļu ieviešanu spriedumu izpildes un maksātnespējas procesā – nodrošināt godīgu konkurenci izsoles dalībnieku vidū un ierobežot tā dēvēto izsoļu reiderismu); **jautājumam par maksātnespējas administratoru darbības pilnveidošanu un atbildību; aizsāktajam intelektuālā īpašuma tiesiskajam regulējumam; attiecībā uz investoru tiesisko aizsardzību veicinošu tiesisko regulējumu.**

Centīšos godprātīgi un pēc labākās sirdsapziņas veikt man uzticētos pienākumus. Domāju, ka līdzšinējā pieredze Tieslietu padomes darbā man palīdzēs dot lielāku ieguldījumu tiesu sistēmai un tiesnešiem svarīgu jautājumu risināšanā.

KOLĒĢU PIEREDZE

LIETUVA: VISU DARĀM PAŠI – BEZ CITAS VARAS IEJAUKŠANĀS

Lietuvas Tiesnešu padomes priekšsēdētājs
Gintars KRIŽEVIČUS (Gintaras Kryževičius),
Lietuvas Augstākās tiesas priekšsēdētājs

Mīļie kaimiņi, visu Latvijas tiesu instanču tiesneši, Tieslietu padomes priekšsēdētāj un visi, ar kuriem esam tikušies. Pirmkārt, vēlos nodot Jums lielu sveicienu no Lietuvas Tiesnešu padomes. Atšķirība ir tāda, ka Lietuvā darbojas Tiesnešu, nevis Tieslietu padome, tas ir, mūsu Tiesnešu padomē nav citu varas atzaru pārstāvju, un šādas runas, kādas šodien dzirdēju no likumdevēja varas pārstāvja, nav iespējamas. Ja pie mums izskanētu šādas runas, mūsu tiesneši reaģētu nedaudz citādi. Jūs esat ļoti toleranti un labi pilsoņi.

Man bija sagatavota runa, taču negribu runāt uzrakstīto, jo tas nav saistoši. Tas, ka mūs saista ļoti tuvas attiecības ar Jums, ir saprotami, jo mēs esam vistuvākie kaimiņi. Esmu personīgi pazīstams ar daudziem Latvijas tiesnešiem, ļoti labas attiecības pastāv starp mūsu valstu Augstākajām tiesām un Tieslietu (Lietuvā – Tiesnešu) padomēm. Vēlos nedaudz dalīties ar savu pēdējā laikā gūto pieredzi par to, kā viss notika Lietuvā.

Jā, mēs esam ļoti sena tiesnešu pašpārvaldes institūcija. Lietuvas Konstitūcijā nav tieši ierakstīts, ka pastāv šāda tiesnešu pašpārvalde, taču tas attīstījās uz konstitucionālās doktrīnas pamata, tas ir, visnozīmīgākā loma tiesnešu pašpārvaldes struktūras izveidošanā bija Konstitucionālajai tiesai. Arī Jums to novēlu. Ņemot vērā, ka Latvijas Republikas Satversmes tiesas priekšsēdētājs ir bijušais vispārējās jurisdikcijas tiesas tiesnesis, pastāv iespēja attīstīt tiesnešu pašpārvaldi un mazināt citu varu lomu Tieslietu padomē. Neticu tam, ko saka citu varas atzaru pārstāvji – ka ir jābūt šim līdzsvaram, ka tas ir sabiedrības interesēs. Es tā neuzskatu.

Lietuvas Konstitucionālā tiesa 1999.gada 21.decembra spriedumā pateica, ka visi tiesu varas jautājumi ir jārisina Tiesnešu padomei, kuras sastāvā vairākiem ir jābūt augstāko instanču tiesu, tas ir, Augstākās tiesas, Augstākās Administratīvās tiesas un Apelācijas tiesas tiesnešiem. Tas tika pamatots ar augstāku kvalifikāciju un lielāku pieredzi – gan juridisko, gan dzīves pieredzi, jo saskaņā ar Lietuvas likumiem Augstākajā tiesā var nonākt tikai tie tiesneši, kas ir nostrādājuši zemāku instanču tiesās 10 gadus.

Šobrīd Lietuvas Tiesnešu padomē ir četri locekļi no Augstākās tiesas tiesnešu vidus, esmu Tiesnešu padomes loceklis pēc amata, taču neesmu priekšsēdētājs pēc amata, tas ir, konstitucionālā doktrīna gāja tādu ceļu, ka vienā no spriedumiem arī tika pateikts, ka Augstākās tiesas priekšsēdētājs nevar būt Tiesnešu padomes priekšsēdētājs pēc amata – tā tika interpretēta Lietuvas Konstitūcija. Domāju, ka tas arī ir labi. Tā ir autoritātes pārbaude. Kad pirms pieciem gadiem mani iecēla par Lietuvas Augstākās tiesas priekšsēdētāju, pēc mēneša notika Tiesnešu padomes priekšsēdētāja vēlēšanas. Tā ir laba pārbaude – vai tiesneši uzticas, vai nē. Tiesneši uzticējās un ievēlēja, un divus gadus vēlāk ievēlēja atkārtoti. Šogad beidzas mans pilnvaru termiņš Augstākās tiesas priekšsēdētāja amatā un Tiesnešu padomes priekšsēdētāja amatā, bet pēc pieredzes uzskatu, ka vislabākā izvēle ir Augstākās tiesas priekšsēdētājs, jo citas varas, lai kā arī nebūtu, tomēr ņem vērā šo amatu.

Lietuvā visas tiesu pārvaldīšanas un administrēšanas pilnvaras ir nodotas Tiesnešu padomei, un pirms diviem gadiem mums tika nodota pēdējā funkcija – tiesu ēku būvniecība, tas ir, investīciju projekti. Protams, tas bija ļoti liels izaicinājums, jo nebija pieredzes.

Latvijā Tieslietu padomi apkalpo divi vai trīs cilvēki, bet Lietuvā tie ir 120 cilvēki – Nacionālā Tiesu administrācija. Protams, ir izveidota tiesnešu pašpārvaldes institūciju struktūra, sākot ar visaugstāko – tā ir Tiesnešu kopsapulce. Lietuvā ir gandrīz 800 tiesneši, un iedzīvotāju skaits ir 3 miljoni. Ir Tiesnešu ētikas komisija, kuras priekšsēdētājs, Augstākās tiesas tiesnesis Alģis Norkūns arī šodien ir šeit. Ir Goda tiesa, Tiesnešu eksāmenu komisija, Vērtēšanas komisija un citas pašpārvaldes institūcijas. Šajā struktūrā ir ļoti daudz dažādu dalībnieku un procesu, un ir pilnīgi skaidrs, ka paši tiesneši pievērš ļoti lielu uzmanību gan ētikai, gan profesionālītei, gan arī atbildībai par pieņemtajiem lēmumiem, tāpēc neviens nevar teikt, ka šiem jautājumiem tiek pievērsts maz uzmanības. Piemēram, Tiesnešu padome pieņēma īpašu nolikumu par lietu sadali tiesās. Visas lietas tiek sadalītas datorizēti, šī sadale tiek veikta, pamatojoties uz Tiesnešu padomes apstiprināto nolikumu, un neviens nevar ievēlēties nejausājā lietu sadalē, tas ir, nevienas tiesas – ne rajona, ne Augstākās tiesas – priekšsēdētājs nevar ietekmēt lietu sadali tiesnešiem. Ja kāds noteikums netiek ievērots, ir jābūt motivētam lēmumam, kādēļ tiesa novirzās no šī noteikuma.

Tāpat arī ar lietu izskatīšanas kārtību. Saskaņā ar Lietuvas likumiem lietas, kas izriet no darba tiesībām, ir jāizskatā 3 mēnešu laikā. Nesen Augstākajā tiesā tika pieņemts spriedums, kurā piesprieda zaudējumu atlīdzināšana darba devējam – darbinieka atļaušana no darba tika atzīta par prettiesisku, bet lieta bija skatīta ilgi, gandrīz gadu. Darba devējs vērsās tiesā ar prasību, ka viņam bija jāmaksā kompensācija darbiniekam par prettiesisku atbrīvošanu no darba, un Augstākā tiesa piesprieda zaudējumu atlīdzību darba devējam, jo lieta netika izskatīta likumā paredzētajā termiņā. Šādi spriedumi ietekmē arī Tiesnešu padomes praksi. Esam uzlikuši par pienākumu visiem tiesu priekšsēdētājiem ļoti uzmanīgi skatīties uz šīm lietu kategorijām, kurās ir noteikti īsi izskatīšanas termiņi.

Runājot par lietām, kas saistītas ar publiskiem iepirkumiem – tie ir budžeta līdzekļi, ļoti lieli līdzekļi, un kad šīs lietas tiek skatītas vairākus mēnešus, tas, protams, ietekmē darbus, par kuriem ir noslēgti līgumi. Tiesu administrācija Tiesnešu

padomes uzdevumā veica apkopojumu par šo lietu izskatīšanu tiesās, jo par tām ir ļoti liela sabiedrības interese. Tas nebija apkopojums par likuma kā tāda piemērošanu, jo saskaņā ar mūsu konstitucionālo doktrīnu tiesu praksi veido tikai precedenti, bet gan par iemesliem, kuru dēļ šīs kategorijas lietas tika skatītas tik ilgi. Tika konstatētas darba organizācijas problēmas, piemēram, Apelācijas tiesās lielās slodzes dēļ lietas iztiesāšanai apelācijas kārtībā tiek nozīmētas pēc pusgada. Tiesnešu padome noteica, ka šīs lietas ir skatāmas ārpus kārtas. Tas kalpo par pamatu, lai tiesu priekšsēdētāju vietnieki, kuru pienākumos ietilpst lietu sadale pa kolēģijām, uzreiz pieņemtu lēmumu par lietas nozīmēšanu izskatīšanai ārpus kārtas, pamatojoties uz Tiesnešu padomes lēmumu, un spriedums lietā ir jāpasludina ne vēlāk kā pēc mēneša. To visu darām mēs paši – Tiesnešu padome – bez jebkādas citu varu iejaukšanās.

Šķiet savādi, ja kāds saka, ka tiesneši nav atbildīgi par savu darbu. Tā nemēdz būt! Ja tiesnesis nav atbildīgs, viņa darbu izvērtē Ētikas komisijā. Sūdzību Ētikas komisijai uzrakstīt var ikviens, ne tikai lietu dalībnieki. Ētikas komisija ik gadu izskata ap 400 sūdzībām. Tikai šī komisija var ierosināt disciplinārlietu pret tiesnesi. Ētikas komisijas sastāvā ir ne tikai tiesneši, bet arī trīs sabiedrības pārstāvji. Šobrīd ir grozīts likums par Goda tiesu – līdz šim Goda tiesas sastāvā bija 7 tiesneši, tagad būs arī četri sabiedrības pārstāvji. Arī Lietuvā ir populāra šī tēma, ka tiesas ir ļoti noslēgta sistēma, kas nepieļauj sabiedrību, tādēļ šobrīd katras komisijas sastāvā tiek iekļauti arī daži sabiedrības locekļi, kuru iecel Parlaments un Valsts prezidents.

Nezinu, vai varētu pricāties par to, ka esam pilnīgi nošķirti no citiem varas atzariem, ka mums nav pienākums, piemēram, sniegt kādus atzinumus par likumprojektiem. Tas, ka mums nav šāda pienākuma, izriet no varas dalīšanas principa, kas ir nostiprināts Lietuvas konstitucionālajā doktrīnā, un neviens nevar likt mums kādam kaut ko rakstīt. No otras puses, Konstitūcijā ir noteikta sadarbība starp varas atzariem, tādēļ saskaņā ar šo principu gadījumos, kuri attiecas uz tiesu varu, mēs izsakām vēlmes likumdevēja varai. Šie priekšlikumi nav obligāti un noteikti ņemami vērā, taču mēs parādām, ka, piemēram, procesuālajos likumos kaut kas nav pareizi vai procesuālo likumu dēļ tiesas nevar izskatīt lietu ātri. Pirms trīs gadiem Tiesnešu

padome iesniedza Lietuvas parlamentam – Seimam – apjomīgus priekšlikumus civilprocesa grozījumiem. To pieņemšana paātrināja tiesu procesus – trīs gadu laikā neizskatīto lietu atlikums samazinājies divas reizes. Mēs pārgājām uz rakstveida procesu – ne vien kasācijas instances tiesa, bet arī apelācijas tiesa lielāko daļu lietu civilprocesā izskata rakstveida procesā bez pušu piedalīšanās. Rakstveida process veicina efektīvāku tiesneša darba laika izlietojumu, un Lietuvā tas sniedza ļoti labu rezultātu. Esam daudz konsultējušies ar Eiropas Cilvēktiesību tiesas tiesnešiem, un viņi neredz nekādas problēmas, kas traucētu pēc lietas izskatīšanas mutvārdu procesā pirmās instances tiesā šo lietu apelācijas un kasācijas kārtībā izskatīt rakstveida procesā. Līdz ar to Lietuvā civillietas un administratīvās lietas tiek izskatītas ļoti labos termiņos. Domāju, arī Latvija var iet šo ceļu.

Vēl viens aspekts, kuru vēlos minēt, ir attiecības starp Tiesnešu padomes locekļiem. Lai tiesnešu vidū valdītu miers, ir svarīgi, lai Tiesnešu padomē visi darbotos saskaņoti. Tas nenozīmē varas uzurpēšanu vai ko tamlīdzīgu no padomes priekšsēdētāja vai viņa vietnieka, vai sekretāra, kas darbojas kā izpilddirektors, puses. Pareizais lēmums ir atrodams diskusijās. Pēdējo piecu gadu laikā ir mainījusies mūsu Tiesnešu padomes „seja”, jo tajā ienāca jauni cilvēki. Tiesu varā ienākusi jauna tiesnešu paaudze, tas ir labi un tā tam arī jābūt, vienīgais, ko nedrīkst pieļaut – ka nāk cilvēki bez pieredzes. Šeit domāju gan profesionālo, gan dzīves pieredzi. Novēlu Jums, mani mīļie draugi, lai, ievēlot savus pārstāvjus, pārdomātu manis teikto. Ja nav dzīves pieredzes, ir grūti. Lietuvas Tiesnešu padome aktīvi darbojas Eiropas Savienības Tieslietu padomju asociācijā, un novēlu, lai arī Jūsu Tieslietu padome būtu pārstāvēta visās asociācijas darba grupās. Tas ir ļoti interesants darbs un tā ir lieliska prakse, kuru mēs varam nodot mūsu mazo valstu tiesnešiem. Arī Polijas Tieslietu padomes pārstāvji, kas šodien ir šeit, var apliecināt, cik tas ir interesanti un sekmīgi darboties šajā asociācijā. Taču gan Latvijā, gan Lietuvā liela problēma ir finansējums, bet Tieslietu padomēm noteikti ir nepieciešams pietiekams finansējums, lai būtu iespēja pārņemt labāko Eiropas Savienības pieredzi.

Novēlu Jums Tieslietu padomē ievēlēt vislabākos pārstāvjus, un par to man šaubu nav. Lai Jums būtu viegli un mierīgi strādāt profesionālajā ziņā.

POLIJA: NACIONĀLĀS TIESLIETU PADOMES 25 GADU PIEREDZE TIESU UN TIESNEŠU NEATKARĪBAS GARANTĒŠANĀ

Polijas Nacionālās Tieslietu padomes locekle
Katažina GONERA (Katarzyna Gonera),
Polijas Augstākās tiesas tiesnese

Godājamais Latvijas Republikas Augstākās tiesas priekšsēdētāj, cienijamās amatpersonas, dāmas un kungi, kolēģi – tiesneši, esam ļoti pateicīgi Latvijas Tieslietu padomei par aicinājumu apmeklēt Latviju. No visiem Polijas kolēģiem nododam Jums cieņas apliecinājumu un novēlam veiksmi privātajā dzīvē un darbā.

Konstitūcija uzdevusi Polijas Nacionālajai Tieslietu padomei nodrošināt tiesu un tiesnešu neatkarību, nosakot padomi par valsts konstitucionālo institūciju daļu. Padome tiek uztverta kā tiesiskuma un demokrātijas garants.

Polijas Nacionālā Tieslietu padome ir kolēģiāla institūcija. Tās sastāvā ir Augstākās tiesas pirmais priekšsēdētājs, tieslietu

ministrs, Augstākās Administratīvās tiesas priekšsēdētājs (pēc amata), Polijas Valsts prezidenta iecelta persona, 15 tiesneši, kas ir izvēlēti no Augstākās tiesas, vispārējās jurisdikcijas tiesu, administratīvo tiesu un kara tiesu tiesnešu vidus, četri Seima iecelti parlamenta locekļi un divi Senāta (augstākās parlamenta palātas) iecelti senatori.

Polijas Nacionālā Tieslietu padome izveidota ar likumu, kas pieņemts 1989.gada decembrī, līdz ar to drīz tā atzīmēs savas pastāvēšanas 25.gadadienu. Neatkarīgas iestādes izveidošana Polijas tiesību sistēmā tiesu un tiesnešu neatkarības nodrošināšanai bija viena no demokrātiskās opozīcijas galvenajām prasībām komunistu režīma laika beigās un viens no politiskās transformācijas pamatelementiem pēc 1989.gada. Laika gaitā pieņemti likuma grozījumi, un Likuma par Nacionālo Tieslietu padomi redakcija, kas ir spēkā kopš 2011.gada, ir trešā likuma redakcija.

Lai gan ir pagājuši gandrīz 25 gadi kopš politiskās sistēmas transformācijas, joprojām pastāv tiesu un tiesnešu neatkarības, kā arī Konstitūcijā noteiktā varas atzaru līdzsvara apdraudējumi. Tiesu varas atzara neatkarība un suverenitāte šajā varas sadalījumā netiek interpretēta vienādi. Neatkarīgi no tā, kāds politiskais spēks ir pie varas (kuram pieder parlamentārais vairākums un kas veido valdību), var skaidri saskatīt mēģinājumus pakļaut tiesas izpildvarai, to mīklaini apzīmējot kā „administratīvo uzraudzību” pār tiesām un „tieslietu ministra un valdības politisko atbildību par efektīvu tiesu varas darbību”. Dažreiz tiesneši tiek uztverti kā citu speciālistu grupa starp valsts amatpersonām un tiesas – kā citas specializētas valsts iestādes, nevis kā līdzvērtīgi svarīga konstitucionālās pārvaldes atzara segments. Polijas Nacionālās Tieslietu padomes loma, kompetence un uzdevumi būtu apskatāmi tieši šādā kontekstā.

Konstitūcijā ir noteikta Polijas Nacionālās Tieslietu padomes kompetence – „tiesu un tiesnešu neatkarības garantēšana”. Šī kompetence tiek īstenota ar ekskluzīvām padomes tiesībām iesniegt Polijas Republikas prezidentam priekšlikumus par tiesnešu iecelšanu visās tiesās, no rajona tiesām līdz Augstākajai tiesai. Tas ir galvenais un vissvarīgākais padomes uzdevums. Tiesnešus amatā ieceļ Polijas Republikas prezidents pēc Polijas Nacionālās Tieslietu padomes priekšlikuma uz mūžu, bez termiņa ierobežojuma.

Prezidents nevar iecelt tiesneša amatā personu, kuru nav izvirzījusi Tieslietu padome. Tas, vai prezidents var atteikties iecelt Padomes izvirzītu kandidātu, ir strīdīgs un pretrunīgs jautājums konstitucionālo tiesību ekspertu vidū. Pat ja pieņem, ka prezidents var atteikties, tas būtu iespējams tikai objektīvu un labi pamatotu iemeslu dēļ. Tad izvirzītā kandidatūra tiek virzīta atpakaļ Padomei un tiek pārbaudīta (pārskatīta un atkārtoti novērtēta).

Tieslietu padome atlasa un izvirza tiesneša amata kandidātus konkursā, kurā tiek izraudzīti labākie kandidāti ar augstāko profesionālo kvalifikāciju un labākajām personas īpašībām. Priekšlikumi par izvirzīto kandidātu iecelšanu amatā tiek iesniegti Polijas Republikas prezidentam. Tāpat Padomes uzdevums ir rūpēties, lai jauno tiesnešu pieņemšana darbā un virzība amatā būtu atklāta, publiska, caurredzama, taisnīga un pasargāta no politiska un mediju spiediena.

Lielākā daļa rajona tiesu tiesnešu (kas ir zemākais tiesu varas līmenis) amata kandidātu ir bijušie tiesnešu palīgi un augsti kvalificēti tiesu darbinieki, kuri veic vienkāršas juridiskās darbības, bet neizskata lietas. Ja citu juridisko profesiju pārstāvji (advokāti, juridiskie konsultanti, valsts notāri, prokurori) piesakās vakantajam tiesneša amatam, Padome informē attiecīgi advokātu, juridisko konsultantu, valsts notāru pašpārvaldes institūcijas vai Nacionālo Prokuroru padomi un šo institūciju pārstāvji var piedalīties tiesneša amata kandidātu izraudzīšanās un atlases procesā ar padomdevēja tiesībām. Tās bieži izmanto šīs tiesības, un to viedoklis tiek ņemts vērā. Advokāti, juridiskie konsultanti, notāri un prokurori nav pārstāvēti Tieslietu padomē.

Tieslietu padomes sapulces notiek katru mēnesi, darbs organizēts sēdēs piecu dienu garumā. Tiesneša amatam izvirzīto kandidatūru apspriešana un novērtēšana aizņem aptuveni 80% no padomes darba laika, jo ir jāizskata liels pieteikumu skaits un jāizvērtē ļoti daudz kandidātus. Polijā ir vairāk par 10 000 tiesnešu amatiem, taču jāņem vērā, ka Polijā ir 38 miljoni iedzīvotāju un ik gadu tiesās saņemtas ap 15 miljoniem lietu. Katru gadu apmēram 150 tiesnešu amati kļūst vakanti (iemesli ir došanās pensijā, slimība, lēmums aiziet no profesijas, atbrīvošana no amata disciplinārlietās). Tātad ap 150–200 vakancēm ir jāaizpilda ar jauniem tiesnešiem. Tiesneši arī tiek virzīti uz augstāku instanču tiesām. 2013.gadā Polijas Nacionālā Tieslietu padome pārbaudīja 4804 pieteikumus, kurus bija iesnieguši 1563 kandidāti (viens persona var pieteikties vairāk nekā vienai vakancei; ir personas, kuras piesakās jebkurai tieslietu ministra izsludinātajai vakancei). No visiem kandidātiem padome atlasīja 367 personas, par kurām Polijas Republikas prezidentam tika iesniegti priekšlikumi par apstiprināšanu tiesnešu amatos visu līmeņu tiesās.

Cits svarīgs Polijas Nacionālās Tieslietu padomes uzdevums ir sniegt viedokli par to normatīvo aktu projektiem, kuri attiecas uz tiesu varu un tiesnešiem, kā arī sagatavot slēdzienus (un viedokļus) par tiem.

Padomei nav likumdošanas iniciatīvas tiesību, tā nevar iesniegt priekšlikumus par tiesību aktiem. Ja tā uzskata par nepieciešamu, tā pieprasa, lai Valsts prezidents (lielākoties) vai Senāts uzņemtas šādu iniciatīvu. Dažreiz tā var piedāvāt noteiktus likumā paredzētos risinājumus tieslietu ministram, kuram ir likumdošanas iniciatīva Ministru padomē.

2013.gadā Polijas Nacionālā Tieslietu padome sniegusi viedokli par gandrīz 200 normatīvo aktu projektiem – likumprojektiem, projektiem par likumu stāšanās spēkā, noteikumu projektiem un citiem normatīvajiem aktiem.

Padome ar bažām norāda, ka bieži ir gadījumi, kad normatīvo aktu likumprojekti, kas skar tiesu varu un tiesnešus, tiek iesniegti viedokļa sniegšanai likumdošanas procesa sākuma stadijā. Procesā gaitā tie tiek grozīti un tad iesniegti parlamentam, nejaudājot padomes viedokli par galīgo redakciju. Tas grauj šādas konsultācijas mērķi, jo nozīmē, ka padome sniedz viedokli par atšķirīgu likumprojekta versiju, ne to, kas tiek iesniegta parlamentam. Tāpat Tieslietu padome sūdzas par likumdošanas procesa kvalitāti – tiek veikts daudz izmaiņu, daudz grozījumu, piemēram, Kriminālkodeksā vai Kriminālprocesa kodeksā, un tas jau ir instruments, kas kalpo politiskam mērķim.

Vēl viens ļoti nozīmīgs Polijas Nacionālās Tieslietu padomes pienākums ir iesniegt Konstitucionālajam tribunālam ierosinājumu pārbaudīt normatīvo aktu (likumu un zemāka līmeņa aktu) atbilstību Konstitūcijai, ciktāl tie attiecas uz tiesu un tiesnešu neatkarību.

25 gadu laikā Polijas Nacionālā Tieslietu padome iesniegusi daudzus ierosinājumus Konstitucionālajam tribunālam ar lūgumu pārbaudīt tiesību normu, kas attiecas uz tiesu un tiesnešu neatkarību, atbilstību Konstitūcijai. Diemžēl tikai daži no šiem ierosinājumiem bija sekmīgi, Konstitucionālajam tribunālam atzīstot likumu vai tieslietu ministra noteikumus par neatbilstošiem Konstitūcijai.

Pēdējos gados bijuši vairāki pieteikumi, ko Polijas Nacionālā Tieslietu padome iesniegusi Konstitucionālajam tribunālam, lai izvērtētu noteikumu par tieslietu ministra vispārējās jurisdikcijas tiesu administratīvo uzraudzību atbilstību Konstitūcijai. Tieslietu padome uzskata, ka vispārējās jurisdikcijas tiesu administratīvā uzraudzība tiesu varā ir galvenā konstitucionāla problēma. Augstākā tiesa un administratīvās tiesas ir pilnīgi

neatkarīgas, tās vada Augstākās tiesas priekšsēdētājs un Augstākās Administratīvās tiesas priekšsēdētājs, bet vispārējās jurisdikcijas tiesas (apgabaltiesas un rajonu tiesas) uzrauga tieslietu ministrs, un tā ir problēma. Polijā tāda iestāde kā Tiesu administrācija vai Tiesu dienests nepastāv.

2009.gada janvārī Konstitucionālais tribunāls pieņēma spriedumu lietā Nr.K45/07. Savā spriedumā tribunāls atzina, ka tieslietu ministra īstenotā administratīvā kontrole pār vispārējās jurisdikcijas tiesām atbilst Konstitūcijai. Arī 2013.gada marta spriedumā lietā Nr.K27/12 Konstitucionālais tribunāls atzina, ka Likuma par vispārējās jurisdikcijas tiesu organizācijas struktūru normas, kuras nosaka tieslietu ministra pilnvaras ar regulējumu izveidot un likvidēt vispārējās jurisdikcijas tiesas, atbilst Konstitūcijai. Daudzi juridiskie komentētāji uztvēra Konstitucionāla tribunāla nolēumus negatīvi, jo tie vājina vispārējās jurisdikcijas tiesu suverenitāti un neatkarību tiesas spriešanā, kas ir noteiktas Konstitūcijā. Vienlaikus padome uzskata, ka tiesas būtu nodalāmas no citiem varas atzariem, liedzot tieslietu ministram jebkādu kontroli pār tiesu darbību. Uzraudzības funkcija būtu nododama neatkarīgai valsts institūcijai, piemēram, Polijas Nacionālajai Tieslietu padomei, īpaši tiesu administrēšanas

iestādei, kas būtu izveidota īpaši šim mērķim, vai Augstākās tiesas pirmajam priekšsēdētājam.

Pēdējā piezīme skar tiesnešu apmācību. Polijas Nacionālajai Tieslietu padomei ir piešķirtas arī pilnvaras tiesnešu amata kandidātu un jau iecelto tiesnešu apmācības jomā, taču šīs pilnvaras ir ierobežotas. Padomes uzdevumos ietilpst viedokļa sniegšana par Nacionālās Tiesnešu un prokuroru skolas īstenoto sākotnējās apmācības (tiesnešu stažēšanās) programmu, viedokļa sniegšana par veidu, kādā būtu organizējami tiesnešu eksāmeni un viedokļa sniegšana par gada mācību plāniem tiesnešu un tiesu darbinieku mūžizglītības jomā. Padome nozīmē trīs locekļus darbam Nacionālās Tiesnešu un prokuroru skolas padomē un sniedz viedokli par šīs skolas direktora iecelšanu, taču šis viedoklis nav saistošs. Skolu uzrauga tieslietu ministrs, ministrs arī iecel un atbrīvo no amata skolas direktoru un direktora vietniekus, nosaka viņu algas, iestādes budžetu, kontrolē mācību programmas un pat mācībspēku sastāvu. Polijas Nacionālā Tieslietu padome uzskata, ka Nacionālo Tiesnešu un prokuroru skolu vajadzētu pārraudzīt Tieslietu padomei, jo tiesnešu nostājas veidošana ir cieši saistīta ar tiesu un tiesnešu neatkarību.

Novēlu jaunajai Latvijas Tieslietu padomei panākumus un neatkarību no citiem varas atzariem.

GRUZIJA: AUGSTĀS TIESLIETU PADOMES SASNIEGUMI UN IZAICINĀJUMI

Gruzijas Tieslietu padomes sekretārs
Levans MURUSIDZE (Levan Murusidze),
Gruzijas Augstākās tiesas tiesnesis

Godājamo Augstākās tiesas priekšsēdētāj, tiesneši, dāmas un kungi, godājamie viesi.

Gruzijas un Latvijas vērtības ir līdzīgas un mūsu valstis ir ļoti tuvi draugi. Esmu pagodināts uzstāties ar uzrunu šajā svarīgajā notikumā. Tieslietu padome ir tiesnešu pārvaldes un tiesnešu neatkarības stūrakmens. Sniegšu īsu pārskatu par Gruzijas Augstās Tieslietu padomes attīstības vēsturi un uzsvēršu izaicinājumus, ar kuriem tā sastopas.

Augstā Tieslietu padome ir neatkarīga institūcija, kas tika izveidota tiesu varas sistēmas koordinēšanai un tiesu varas efektivitātes un neatkarības veicināšanai.

Tieslietu padome tika izveidota 1997.gadā, kad Gruzijas parlaments pieņēma Likumu par vispārējās jurisdikcijas tiesām. Likums paredzēja nozīmīgu jauninājumu, ar to tika izveidota padomdevēja iestāde Gruzijas prezidentam – Augstā Tieslietu padome. Augstajai Tieslietu padomei tika uzticēti tādi uzdevumi kā tiesnešu iecelšana un atbrīvošana no amata, tiesnešu kvalifikācijas eksāmenu organizēšana, tiesu sistēmas reformu priekšlikumu izstrāde un citu likumā paredzēto uzdevumu pildīšana.

Padomes sastāvā bija 12 locekļi, tai skaitā trīs tiesneši, četri Gruzijas parlamenta ievēlēti locekļi, no kuriem ne vairāk kā trīs locekļi varēja būt deputāti, četri Gruzijas prezidenta iecelti locekļi un viens Gruzijas Augstākās tiesas iecelts loceklis. Tādējādi ievēlēto tiesnešu pārstāvju skaits nevarēja veidot vairākumu padomē.

Visā Tieslietu padomes attīstības vēsturē galvenais jautājums bija izveidot pareizu līdzsvaru starp padomes locekļiem, jo tas bija un joprojām ir varas dalīšanas jautājums un tas ir cieši

saistīts ar tiesu varas neatkarību. Eiropas Padomes 2007.gada viedokli Nr.10 ietverts ieteikums: ja ir jaukts sastāvs (tiesneši un ne-tiesneši), Eiropas Tiesnešu konsultatīvā padome uzskata, ka jebkādas manipulēšanas vai spiediena novēršanai ievērojamam padomes locekļu vairākumam ir jābūt tiesnešiem, un tiem ir jābūt tiesnešu ievēlētiem. 2005.gadā pieņemtie likuma grozījumi noteica, ka Augstās Tieslietu padomes sastāvā ir 18 locekļi, no kuriem 8 locekļus pēc Augstākās tiesas priekšsēdētāja priekšlikuma ievēl Tiesnešu konference no Gruzijas vispārējās jurisdikcijas tiesu tiesnešu vidus. 2006.gadā padomes locekļu-tiesnešu skaits tika palielināts līdz 9.

Šobrīd Tieslietu padomes sastāvā ir 15 locekļi. Padome vada Gruzijas Augstākās tiesas priekšsēdētājs, nevis Valsts prezidents. Vispārējās jurisdikcijas tiesas padomē pārstāv Augstākās tiesas priekšsēdētājs un astoņi Gruzijas Tiesnešu konferences ievēlēti locekļi, tai skaitā Augstās Tieslietu padomes sekretārs (tas nozīmē, ka Padomes sastāvā vairāk par pusi ir tiesneši). Parlamenta kvota ir pieci locekļi, no kuriem Juridiskās komisijas priekšsēdētājs ir Padomes loceklis pēc ieņemamā amata. Gruzijas prezidentu padomē pārstāv viens viņa ieceltais loceklis. Pašreizējie tiesību akti nodrošina līdzsvara saglabāšanu starp varas iestādēm, un tiesu varas pārstāvji ir vairākumā. Tādējādi tiesību akti atbilst Eiropas Padomes viedokli ietvertajiem standartiem.

Augstās Tieslietu padomes galvenās funkcijas ir pirmās instances tiesu un apelācijas tiesu tiesnešu atlase un iecelšana, tiesnešu kvalifikācijas eksāmenu organizēšana, disciplinārlietu izskatīšana, tiesību aktu projektu sagatavošana un analītiskais darbs, kvalitātes vadība un attiecības ar sabiedrību. Padome pieņem lēmumus tādos svarīgajos jautājumos kā tiesu darbības teritorija un tiesnešu skaits, tiesu kolēģiju sastāvs, apelācijas tiesu palātu skaits un sastāvs, izmeklēšanas kolēģijas sastāvs utt.

Augstā Tieslietu padome nodrošina tiesu varas neatkarību. Tai ir svarīga loma tiesnešu disciplinārlietu izskatīšanā. Šīs funkcijas nodošana Augstajai Tieslietu padomei un padomes locekļu–tiesnešu skaita palielinājums ļāva nodrošināt objektīvas izskatīšanas garantijas. Gruzijas Augstā Tieslietu padome ir institūcija, kura ierosina disciplinārlietas pret tiesnešiem.

Kā redzams, ir ne vien mainījies Augstās Tieslietu padomes veidošanas princips, bet arī pakāpeniski paplašinājušās tās pilnvaras – Padomei tika piešķirtas pilnvaras lemt par jautājumiem, kuri iepriekš bijuši Valsts prezidenta kompetencē.

Taču ar pilnvaru pieaugumu palielinās arī atbildība. Gruzijas Augstā Tieslietu padome sastopas ar izaicinājumiem, kurus izvirza pēdējās izmaiņas tiesību aktos un politikā. Būtiskākais no tiem ir gan tiesu varas kopumā, gan katra tiesneša neatkarība. Lielas tiesu darba noslodzes dēļ ir jāpalielina tiesnešu skaits, tādēļ Padomei ir jāieceļ tiesneši, iecelšanas process ir diezgan sarežģīts un ir nepieciešams divu trešdaļu

Padomes locekļu apstiprinājums, un tikai dažreiz iecelšanas process ir veiksmīgs.

Augstās Tieslietu padomes veidošanas principa izmaiņas un pilnvaru paplašinājums norāda, kā pakāpeniski ir palielinājusies padomes neatkarība. Tiesu varas un tiesnešu neatkarības jautājumi ne vienmēr tiek ietverti pieņemtajos tiesību aktos. Ieviešot pozitīvas izmaiņas šajā jomā, tās ir jāstiprina un jāaizsargā.

Tieslietu padomes pilnvarām nevajadzētu būt pārāk plašām. Piemēram, 2013.gadā Gruzijas Konstitūcijā tika noteikta tiesnešu iecelšana uz mūžu. Izdarot grozījumus attiecīgajos tiesību aktos, kļuva skaidrs, ka pirms tiesneša iecelšanas amatā uz mūžu viņš būtu jāapstiprina amatā uz 3 gadu pārbaudes termiņu un šajā laikā Tieslietu padome uzraudzītu tiesnešu darbību. Tieslietu padomei dotās pilnvaras kontrolēt tiesnešu uzvedību pārbaudes laikā savukārt raisa bažas par uzraugāmo tiesnešu neatkarību un objektivitāti.

Mūsu valstu tiesnešu pārvaldes institūcijas ir uzņēmušas šo ļoti svarīgo uzdevumu – risināt jautājumus, kas ir saistīti ar tiesnešu un tiesu darba organizāciju, un virzībai uz priekšu un mērķu sasniegšanai ir vajadzīga drosmē un smags darbs.

Pateicos par iespēju sniegt pārskatu par Gruzijas Augstās Tieslietu padomes attīstības dinamiku. Ceru, ka sadarbība starp mūsu valstu tiesnešu pārvaldes institūcijām vienmēr būs tikpat cieša. Novēlu visiem – ne tikai Tieslietu padomei un tiesnešiem, bet arī visiem Latvijas iedzīvotājiem – panākumus un labklājību.

TIESNEŠU PAŠPĀRVALDES INSTITŪCIJU ZIŅOJUMI

PĀRSKATS PAR TIESNEŠU KVALIFIKĀCIJAS KOLĒĢIJAS DARBU

Gunārs AIGARS, Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas priekšsēdētājs

Tiesnešu kvalifikācijas kolēģija strādāja šādā sastāvā: priekšsēdētājs – Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas priekšsēdētājs Gunārs Aigars, vietnieks – Augstākās tiesas Krimināllietu tiesu palātas priekšsēdētājs Ervīns Kušķis, Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta priekšsēdētāja Veronika Krūmiņa, Latgales apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas priekšsēdētāja Anna Bikseniece, Kurzemes apgabaltiesas priekšsēdētāja Silva Reinholde, Administratīvās apgabaltiesas priekšsēdētājs Māris Vīgants, Saldus rajona tiesas priekšsēdētāja Gunita Galiņa, Rīgas Vidzemes priekšpilsētas tiesas tiesnese Kristīne Zdanovska, Rīgas rajona Zemesgrāmatu nodaļas priekšniece Ināra Zariņa.

Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas aktualitāte ir tiesnešu profesionālās darbības novērtēšana – trīs gados jānovērtē visi gandrīz 550 tiesneši. No pagājušā gada novembra līdz šai konferencei novērtēti 226 – 170 rajona tiesneši, 18 apgabaltiesu tiesneši un 38 Augstākās tiesas tiesneši. Negatīvs atzinums ir dots 4 rajona tiesu tiesnešiem (iepriekšējā gadā bija 2 negatīvi atzinumi, tātad kopā – 6).

Dzirdēti pārmetumi, ka negatīvi vērtēto tiesnešu skaits ir neliels. Katrs izdara savus secinājumus – vai tas ir daudz vai maz, ja no 226 šogad novērtētajiem ir četri negatīvi atzinumi. Tas, uz kā pamata tiek sniegts atzinums, ir noteikts likumā

“Par tiesu varu” un Tieslietu padomes apstiprinātajā nolikumā – tā ir priekšsēdētāja atsauksme un tiesneša prasmju novērtējums, par ko priekšsēdētājs liek atzīmi līdz 4 ballēm, augstākās tiesu instances tiesneša atsauksmes par 8–10 pārsūdzētu un tikpat nepārsūdzētu tiesas nolēmumu kvalitāti, Tiesu administrācijas vai Augstākās tiesas Administrācijas (Augstākās tiesas tiesnešiem) uzziņa, kas satur statistikas rādītājus par tiesneša darbu, tiesneša profesionālās darbības pašnovērtējums un attiecīgās tiesas tiesnešu un darbinieku aptauja par tiesneša darbu. Vai ir pietiekoši? Līdz šim prakse rāda, ka ir pietiekoši. Tiesnesis, kurš tiek novērtēts, var sniegt paskaidrojumus un apstrīdēt sniegto informāciju. Negatīvu atzinumu tiesnesis var pārsūdzēt Disciplinārtiesā. Līdz šim pārsūdzēts ir viens atzinums un paškritiski jāatzīst, Disciplinārtiesā Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas lēmumu atcēla. Disciplinārtiesā uzskatīja, ka lēmumam jābūt motivētam, bet Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas lēmums nesaturēja plašu motivāciju, bet tikai atsauces uz lietā esošajām atsauksmēm un Tiesu administrācijas iesniegtajiem materiāliem. Tiesnesis saslima, līdz ar to atkārtotu novērtēšanu nav izdevies veikt.

Kolēģija strādā saspringti, sēdes notiek vairākas reizes mēnesī, kas atrauj kolēģijas locekļus no viņu tiešajiem tiesneša darba pienākumiem, vairāki locekļi uz sēdēm brauc no lauku rajoniem. Darām to, jo saprotam, ka no tiesnešu novērtējuma ir atkarīgs viņa atalgojums – tas palielinās pēc 3 nostrādātiem gadiem par 7%, pēc 6 gadiem par 14%, pēc 10 gadiem par 21%, pēc 15 gadiem pēc 28% un pēc 20 gadiem pēc 35%, taču ar nosacījumu, ka tiesnesis ir profesionāli pozitīvi novērtēts, bet novērtēšana norit ik pēc 5 gadiem.

Šis novērtēšanas mērķis, kā likumā ierakstīts, ir veicināt

tiesneša profesionālo izaugsmi visas tiesneša karjeras laikā. Taču tā ir pietiekama motivācija tikai līdz 20 darba gadu stāžam, jo ir saistīta ar atalgojuma pieaugumu. Pēc tam likums vairs neparedz palielināt tiesneša atalgojumu. Tas nozīmē – ja tiesnesis sācis darbu 30 gados, tad, sasniedzot 50 gadu vecumu, viņa darba samaksa vairs nepalielināsies. Bet strādāt var līdz 70 gadiem. Līdz ar to pēc 20 gadu nostrādāšanas tiesnesim tiek atņemts svarīgs stimuls profesionālās darbības pilnveidošanai, kaut arī viņam ir lielāka profesionālā pieredze. Tālāka izaugsme balstās tikai uz tiesneša iekšējo apzinīgumu. Tas ir viens no šīs novērtēšanas sistēmas defektiem.

Manuprāt, tiesnesi vajadzētu vērtēt katru gadu, taču tam būtu jābūt biedriskam vērtējumam – tiesnesim vajadzētu zināt informāciju par viņa darba vājākām pusēm un labākām pusēm. Tiesnešiem nepieciešams ikdienas treniņš – viņi visa gada garumā būtu jāapgādā ar informāciju, kā viņa darbu vērtē otrā, trešā instance. Tiesneši ir jāapgādā ar precedentiem, ar tiesu praksi, kādā veidā tiek izskatītas noteiktu kategoriju lietas, lai nav jātērē laiks un no jauna jāatklāj zināmas lietas.

Tiesu priekšsēdētājiem vajadzētu būt instrumentam, kā tiesnešus kaut nedaudz stimulēt, jo pašreiz noteiktais risinājums pēc darba gadu stāža ir ļoti vienkāršs un bez īpaša stimula. Vajadzētu premiju fondu, ar ko rīkojas tiesas priekšsēdētājs. To viņš varētu izmantot, lai stimulētu labākos tiesnešus. Varbūt varam ieviest ikgadēju novērtēšanu un stimulēšanas sistēmu.

Vēl pārdomas par tiem tiesnešiem, kas profesionālajā novērtējumā saņem negatīvu vērtējumu un kuriem būs atkārtota vērtēšana ne vēlāk kā pēc diviem gadiem. Nekur nav noteikts, kas ar šo tiesnesi nodarbojas un strādā šos divus gadus, lai viņu attīstītu un lai viņš atkārtotā novērtēšanā saņemtu pozitīvu vērtējumu. Likumā ierakstītais, ka pēc atkārtota negatīva atzinuma tiesnesi atbrīvo no amata, manuprāt isti neatbilst Satversmei. Satversmē noteikts, ka tiesnesi var atbrīvot no amata uz tiesas sprieduma vai disciplinārkolēģijas lēmumu pamata, tāpēc nepareizi šo profesionālās darbības vērtēšanu pārvērst par biedēkli. Likumā nav pateikts, kas viņu atbrīvo un kā viņu atbrīvo pēc atkārtota negatīva vērtējuma.

Otrs svarīgs Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas uzdevums ir pieņemt kvalifikācijas eksāmenu no tiesneša amata kandidātiem, kas nāk uz rajona tiesām un apgabaltiesām. Šogad pieņemts arī kvalifikācijas eksāmens vienam Augstākās tiesas tiesneša amata kandidātam. Eksāmenu neizturēja trīs kandidāti uz rajona tiesu.

Kvalifikācijas eksāmenā tiesneša amata kandidāti velk bilētes, kurās ir jautājumi par civilprocesu un kriminālprocesu un kāzuss. Kvalifikācijas kolēģija novērtē zināšanas un dod atzinumu, vai kandidāts ir nolīcis eksāmenu un atbilst tiesneša amatam. Pozitīva rezultāta gadījumā Saeima tiesnesi iecel amatā uz trīs gadiem, bet pēc trim amatā nostrādātiem

No 2013.gada 1.novembra līdz 2014.gada 5.septembrim notika 20 Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas sēdes, kurās izskatītas 277 lietas. Atzinumi doti 270 lietās, atzinums atteikts 17 lietās.

	Rajonu (pilsētu) tiesas	Apgabaltiesas	Augstākā tiesa	Kopā
Kārtējā novērtēšana				
pozitīvs atzinums	170	18	38	226
negatīvs atzinums	4			4
Ārpuskārtas novērtēšana				
	2			2
Atzinumi par iecelšanu amatā				
tiesnešu atvietotāji		4	3	7
jaunie tiesneši ar eksāmenu	6		1	7
pārceļšana/ bez eksāmena			3	3
eksāmenu neizturēja	3			3
Apstiprināšana amatā bez pilnvaru termiņa ierobežojuma				
dots pozitīvs atzinums	7			7
atkārtota iecelšana uz diviem gadiem	1			1

gadiem pēc tieslietu ministra priekšlikuma, pamatojoties uz Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas sniegto atzinumu, tiesnesi apstiprina amatā bez pilnvaru termiņa ierobežojuma vai iecel amatā atkārtoti uz laiku līdz diviem gadiem. Pēc tam, ja būs negatīvs vērtējums, viņu vairs neizvirza tiesneša amatam. Šī kārtība, manuprāt, isti neatbilst Satversmes normai, ka tiesneši ir neatceļami un viņus var no amata atbrīvot tikai ar tiesas spriedumu vai uz disciplinārkolēģijas lēmuma pamata.

Vērtējot jaunus tiesnešus, kvalifikācijas kolēģijai nākas secināt, ka viņu sagatavošana tiesneša darbam nenotiek pietiekamā līmenī. Ideāls, protams, būtu tiesnešu kandidātu skola, kāda, piemēram, ir Vācijā. Starp tiesnešu amata kandidātiem liels ir tiesnešu palīgu īpatsvars, kas, protams, ir apsveicami, jo viņi ir apguvuši praksi, bet diemžēl ir gadījumi, kad palīgi eksāmenu nevar nokārtot. Tas rāda, ka ar tiesneša amata kandidātu apmācību un sagatavošanu darbam ir problēma. Mana doma, ka tad, kad Tieslietu ministrija konkursā ir atlasījusi kandidātus, ir jādod viņiem iespēja stažēties augstā profesionālā līmenī, un, ja tas būtu tikai manā kompetencē, es to noteiktu ne 6 mēnešus, bet vismaz gadu. Tas būtu tiesnešu kandidātu treniņš. Lai gan neviens no stažieriem aiz tiesneša galda netiktu laists, viņš tiktu pietiekami sagatavots jau stažēšanās laikā, nevis savas spējas izmēģinātu tajos 3 pārbaudes gados, kas viņam tiek doti pēc iecelšanas. Likums neparedz šajos trīs gados līdz pastāvīgai apstiprināšanai jaunajam tiesnesim dot mazāk svarīgas lietas, lietu sadalē viņi ir pakļauti nejausības principam tāpat kā pieredzējušie tiesneši. Ja viņš šajos trīs gados pielaidīs kādu kļūdu, tā viņam var dārgi maksāt, kad tiks lemts jautājums par apstiprināšanu amatā bez pilnvaru termiņa ierobežojuma.

Bieži dzirdam pārmetumus, ka tiesneši pielaiž kļūdas un ka tiesneši aizstāv tiesnešus, kas pielauj kļūdas. Vienīgais, kā mēs varam pretoties šādam uzskatam, ir, spriežot tiesu, nekļūdi ties – tas taču būtu tikai loģiski. No otras puses, tiesu sistēma ir uzbūvēta kļūdu labošanai, jo ir otrā un trešā instance. Jāvērtē tiesneša darba efektivitāte. Bet, lai tiesnesis strādātu efektīvi, ir vajadzīgi pienācīgi darba apstākļi. Darba apstākļus nodrošina valsts. Tā pirmkārt ir tiesneša darba slodze. Valsts nedrīkstētu pieļaut, ka tiesnesi nevar ieraudzīt zem lietu kalna. Taču atsevišķās Rīgas rajona tiesās tiesneša skapī ir 500–600 civillietas, kas gaida uz izskatīšanu. Bez tam katru nedēļu ienāk atsevišķi materiāli, un tiesnesim grūti pacelt galvu no šī lietu kalna un strādāt kvalitatīvi. Otrkārt, darba apstākļus nodrošina tiesu iestādes, kas ir radītas, lai nodrošinātu apstākļus tiesas spriešanai. Tas nozīmē arī tiesnešu palīgus – augsti profesionālus, labi atalgotus, izraudzītus konkursa kārtībā. Tas nozīmē arī profesionālus tiesas sekretārus un tiesas kanceleju. Par visu šo tiesneša darbam nepieciešamo apstākļu nodrošināšanu likums atbildību uzlicis tiesu priekšsēdētājiem, taču nepiešķirot viņiem pilnvaras rīkoties – kaut vai palielināt algu tiesnešu palīgiem. Toties tiesas priekšsēdētājam ir uzlikts

pienākums uzraudzīt tiesnesi, lai viņš nevilcina lietas un pienācīgi uzvedas. Lai nodrošinātu tiesnešiem darba apstākļus, tiesas priekšsēdētājam jābūt prasīgam, bet no kā lai viņš prasa? Varētu prasīt no ministrijas vai Tiesu administrācijas, lai nodrošina tiesnešiem pienācīgus darba apstākļus. Bet, kad tiesas priekšsēdētājam tuvosies pilnvaru termiņa beigas un viņš gribēs atkārtoti tikt iecelts, viņš vairs nevar būt tik prasīgs. Uzskatu, ka tiesas priekšsēdētājam būtu jābūt zinošam, augstas klases tiesnesim šajā tiesu iestādē, kas var ne tikai pats spriest tiesu, bet arī spēj dot padomus jaunajiem tiesnešiem, kuriem nav pieredzes. Tādā veidā tiesas priekšsēdētājam būtu jāsekmē efektīvs tiesas darbs, nevis prasot nodrošināt pienācīgus darba apstākļus. Kaut gan, ja atceraties tiesnešu konferences pirms 10 gadiem – mēs kādreiz aktīvi prasījām darba apstākļus, rakstījām rezolūcijas un pieņēmām lēmumus. Ko

mēs šogad darām, ko mēs darijām pagājušogad? Paši esat liecinieki, ka šajā ziņā mēs nedarām neko. No otras puses, pa kuru laiku mēs to darīsim, mums jāskata lietas.

Noslēgumā atziņa, no kuras nevar izvairīties, – ka paši atbildam par savu darba kvalitāti un kvalifikāciju. Ja kļūdamies, paši par tām kļūdām atbildam, un pašiem arī vajadzētu attīstīties kā personībām jurisprudencē. Tas neatņem atbildību valstij mūs nodrošināt ar zināšanām, ar materiāliem, ar visu, kas nepieciešams pienācīgiem darba apstākļiem, bet no mūsu puses, jā, ir jābūt pašu atbildībai par savu darbu.

Atļaujiet no Jums atvadīties. Pēc nedēļas balsosiet par kandidātu, kas nāks manā vietā Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijā. Mans tiesneša amata un līdz ar to arī Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas locekļa termiņš beidzas 31.oktobrī. Paldies par aplausiem. Tie bija silti aplausi, tie bija brīnišķīgi.

PĀRSKATS PAR TIESNEŠU DISCIPLINĀRKOLĒGIJAS DARBU

Pēteris DZALBE, Tiesnešu disciplinārkolēģijas priekšsēdētājs

Ir pagājuši četri gadi, kopš Tiesnešu konferencē ievēlēti tiesneši – disciplinārkolēģijas locekļi. Savukārt disciplinārkolēģijas priekšsēdētājs – tolaik vēl Augstākās tiesas priekšsēdētāja vietnieks – ievēlēts pirms trīs gadiem.

Ar 2013.gada 13.jūnija likumu tika izdarīti grozījumi likumā „Par tiesu varu” un ar 2014.gada 1.janvāri spēkā stājās tiesību normas, kas attiecas uz Augstākās tiesas reorganizāciju, tostarp ar šo brīdi Augstākajā tiesā nav Augstākās tiesas priekšsēdētāja vietnieka amata. Likuma „Par tiesu varu” pārejas noteikumi noteic, ka Augstākās tiesas priekšsēdētāja vietnieks, kas saskaņā ar Tiesnešu disciplinārās atbildības likumu ir tiesnešu disciplinārkolēģijas loceklis un pilda Tiesnešu disciplinārkolēģijas priekšsēdētāja pienākumus, turpina pildīt priekšsēdētāja pienākumus, līdz beidzas četru gadu termiņš. Atbilstoši Tiesnešu disciplinārkolēģijas nolikumam Tiesnešu disciplinārkolēģija sniedz pārskatu par savu darbu Tiesnešu konferencē ne retāk kā reizi divos gados. Iepriekšējo atskaiti disciplinārkolēģija konferencē sniedza 2012.gada 2.novembrī. Līdz ar to šodien sniedzu atskaiti par Tiesnešu disciplinārkolēģijas darbu 2013. un 2014.gadā.

Šajā laikā Tiesnešu disciplinārkolēģija ir izskatījusi 20 disciplinārlietas (katrā gadā pa 10). No šīm disciplinārlietām 10 lietas bija ierosinājis tieslietu ministrs, 2 – apgabaltiesas priekšsēdētājs, 7 – rajona tiesas priekšsēdētāji un 1 lietu – Tiesnešu ētikas komisija. 18 lietas bija ierosinātas pret rajona tiesas tiesnešiem un 2 lietas pret zemesgrāmatu nodaļas tiesnešiem.

Atbilstoši Tiesnešu disciplinārās atbildības likumam tiesnesi var saukt pie disciplināratbildības par:

- tīšu likuma pārkāpumu tiesas lietas izskatīšanā;
- darba pienākumu nepildīšanu vai lietas izskatīšanā pieļautu rupju nolaidību;
- necienīgu rīcību vai tiesnešu ētikas kodeksa normu rupju pārkāpumu;
- administratīvo pārkāpumu;
- atteikšanos pārtraukt savu piederību pie partijām vai politiskajām organizācijām;
- likumā „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” paredzēto ierobežojumu un aizliegumu neievērošanu.

Tiesas nolēmuma atcelšana vai grozīšana pati par sevi nav iemesls tam, lai sauktu pie atbildības tiesnesi, kas piedalījies tā

pieņemšanā, ja vien viņš nav pieļāvis tīšu likuma pārkāpumu vai nolaidību lietas izskatīšanā.

No 2013. un 2014.gadā izskatītajām disciplinārlietām 6 lietas bija ierosinātas par tīšu likuma pārkāpumu tiesas lietas izskatīšanā, 7 lietas – par rupju nolaidību lietas izskatīšanā, 4 lietas – par administratīvo pārkāpumu un 3 lietas par tiesnešu ētikas kodeksa normu rupju pārkāpumu.

Ierosināto disciplinārlietu izskatīšanas rezultātā Tiesnešu disciplinārkolēģija 5 lietas izbeidza, 2 lietās aprobežojās ar disciplinārlietas izskatīšanu sēdē, neuzliekot disciplinārsodu, 13 lietās tiesnešiem uzlikti disciplinārsodi: 4 lietās – piezīme, 4 lietās – rājiens, 5 lietās amatalgas samazināšana. Atbilstoši tiesnešu disciplinārās atbildības likumam disciplinārlietu izbeidz, ja tā ierosināta nepamatoti, ja notecējuši termiņi tiesneša saukšanai pie disciplinārās atbildības, kā arī lietvedība izbeidzama, ja persona, kas ierosinājusi disciplinārlietu, ar motivētu lēmumu vai rīkojumu atsauc lēmumu vai rīkojumu par disciplinārlietas ierosināšanu. No 5 izbeigtajām disciplinārlietām vienā disciplinārlietā lēmums par disciplinārlietas ierosināšanu par ceļu satiksmē izdarītu administratīvo pārkāpumu tika atsaukts, bet 4 lietās Tiesnešu disciplinārkolēģija atzina, ka disciplinārlietas ierosinātas nepamatoti, tas ir, lēmumā vai rīkojumā norādītie fakti par disciplinārpārkāpumu lietas izskatīšanā neapstiprinājās.

Disciplinārsodi tika piemēroti 3 lietās par tīšu likuma pārkāpumu civillietu izskatīšanā, 2 lietās par tīšu likuma pārkāpumu krimināllietu izskatīšanā, 1 lietā par rupju nolaidību civillietas izskatīšanā, 1 lietā par rupju nolaidību krimināllietas izskatīšanā, 1 lietā par rupju nolaidību sūdzības par cietuma administratīvās komisijas lēmumu izskatīšanā, 1 lietā par rupju nolaidību administratīvo pārkāpumu lietu izskatīšanā, 1 lietā par administratīvo pārkāpumu un necienīgu rīcību.

Tiesnešu disciplinārkolēģijas lēmumi tiek nosūtīti visiem tiesu priekšsēdētājiem, kā arī publicēti tiesu portālā internetā, aizsedzot to informācijas daļu, kura atklāj fiziskās personas identitāti.

Kopumā četros gados Tiesnešu disciplinārkolēģija ir izskatījusi 39 disciplinārlietas. Turklāt Tiesnešu disciplinārkolēģija saņem personu iesniegumus, sūdzības, kur tiek izteikts lūgums saukt tiesnesi vai tiesnešus pie disciplināratbildības. Atkarībā no adresātu loka tiek sniegta skaidrojošas atbildes vai arī iesniegums jeb sūdzība nosūtīta amatpersonai, kuras kompetencē ietilpst jautājuma izlemšana par disciplinārlietas ierosināšanu.

Iepriekšējā atskaites ziņojumā norādīju, ka tieslietu ministra vadībā izveidota un darbojas darba grupa tiesu varas amatpersonu disciplināratbildības pilnveidošanai. Šī darba grupa ir

izstrādājusi arī priekšlikumus grozījumiem Tiesnešu disciplinārbildības likumā. Kā būtiskākie minami divi priekšlikumi, tas ir, par noilgumu tiesnešu saukšanai pie disciplinārbildības un par personu loku, kam ir tiesības pārsūdzēt lēmumu disciplinārlietā. Proti, disciplinārsodu tiesnesim var uzlikt trīs mēnešu laikā pēc disciplinārlietas ierosināšanas, neskatot tiesneša pagaidu prombūtnes laiku, laiku, kurā disciplinārlieta tiek skatīta Disciplinārtiesā, kā arī laiku, ja disciplinārlieta pēc Disciplinārtiesas lēmuma atkārtoti izskatīta Tiesnešu disciplinārkolēģijā, bet ne vēlāk kā divu gadu laikā pēc disciplinārā vai administratīvā pārkāpuma izdarīšanas dienas. Par pagaidu prombūtnes laiku tiek uzskatīts atvaļinājums, pārejošas darba nespējas laiks vai laiks, kad tiesnesis nepilda amata pienākumus citu attaisnojošu iemeslu dēļ. Par pagaidu prombūtni netiek uzskatīts laiks, kurā tiesnesis ir atstādīnāts no amata. Sūdzību par disciplinārlietā pieņemto lēmumu var iesniegt tiesnesis, uz kuru tas attiecas, un disciplinārlietas ierosinātāji.

Jāatzīmē, ka būtiski grozījumi ir paredzēti tiesību normās, kas regulē Disciplinārtiesas darbu.

Tiesnešu disciplinārkolēģijā šos četrus gadus strādāja Augstākās tiesas tiesneši Anita Poļakova, Artūrs Freibergs, Raimonds Grāvelsiņš, Valerijans Jonikāns, apgabaltiesu priekšsēdētāja Edīte Knēgere kā Tiesnešu disciplinārkolēģijas priekšsēdētāja vietniece un Inguna Preisa, rajona tiesu priekšsēdētāji Iveta Krēvica un Ilgvars Jaungelže, zemesgrāmatu nodaļu priekšnieki

Inese Kiršteine un Gunārs Siliņš, disciplinārkolēģijas sekretāre – Sanita Jefimova. Tiesnešu disciplinārkolēģijas darbu nodrošina Augstākā tiesa. Pats Tiesnešu disciplinārkolēģijā darbojos kopš tās izveidošanas pirmsākumiem ar viena gada pārtraukumu, kad biju Disciplinārtiesas priekšsēdētājs. Tāpēc atļaušos apgalvot, ka visi Tiesnešu disciplinārkolēģijas locekļi ar lielu atbildības sajūtu pildīja savus pienākumus, rūpīgi sagatavoja lietas izskatīšanai, detalizēti iedziļinājās lietas būtībā un atbildīgi pieņēma lēmumus. Savukārt disciplinārkolēģijas sekretāre akurāti un savlaicīgi veica savus pienākumus. Paldies visiem par ieguldīto darbu.

Darbs Tiesnešu disciplinārkolēģijā nav vienkāršs. Tas prasa lielu emocionālu un fizisku piepūli. Nereti nākas sabiedrībai skaidrot pārkāpēja vietā pārkāpuma būtību un pieņemtos lēmumus. Tuvojās 12.septembris, kad jāievēl jauns Tiesnešu disciplinārkolēģijas sastāvs. Aicinu tiesnešus atbildīgi un nopietni izraudzīties kandidātus un nobalsot par jūsu prātā piemērotākajiem tiesnešiem darbam Tiesnešu disciplinārkolēģijā un vienlaikus novēlu veiksmi un izturību jaunajam Tiesnešu disciplinārkolēģijas sastāvam.

Jāatceras, ka Tiesnešu disciplinārkolēģija nav institūcija, kuras galvenais un vienīgais uzdevums ir sodīt tiesnesi. Tiesnešu disciplinārkolēģija ir tiesnešu pašpārvaldes institūcija, kuras uzdevumi ir arī palīdzēt tiesnesim izprast sava darba atbildīgumu, palīdzēt būt godprātīgam pret sevi, godprātīgam pret citiem, godprātīgam pret saviem darba pienākumiem.

PĀRSKATS PAR TIESNEŠU ĒTIKAS KOMISIJAS DARBU

Visvaldis SPRUDZĀNS, Tiesnešu ētikas komisijas priekšsēdētājs

Atbilstoši likuma „Par tiesu varu” 91.⁴ panta ceturtajai daļai Tiesnešu ētikas komisija reizi gadā sniedz pārskatu par savu darbu Tiesnešu konferencei.

Tiesnešu ētikas komisijas sastāvā ir komisijas priekšsēdētājs Visvaldis Sprudzāns, Zemgales apgabaltiesas priekšsēdētājs vietnieks, komisijas priekšsēdētāja vietniece Dzintra Balta, Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas tiesnese, komisijas dalībnieki Dace Mīta, Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta tiesnese, Marika Senkāne, Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas tiesnese, Alla Šilova, Latgales apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas tiesnese, Anita Kovaļevska, Administratīvās apgabaltiesas tiesnese, Iveta Andžāne, Bauskas rajona tiesas priekšsēdētāja, Jānis Grīnbergs, Valmieras rajona tiesas priekšsēdētājs, Lolita Marovska, Valmieras zemesgrāmatu nodaļas priekšniece, un Agnese Skulme, Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas zemesgrāmatu nodaļas tiesnese.

Saskaņā ar Tiesnešu ētikas komisijas reglamenta 25.punktā noteikto komisijas sēdes tiek sasauktas pēc nepieciešamības, bet ne retāk kā reizi trīs mēnešos. Pēc iepriekšējās klātienē Tiesnešu konferences, kas notika 2013.gada 1.novembrī, tāpat kā iepriekšējā pārskata periodā ir sasauktas 10 komisijas sēdes. Šajā laikā posmā Tiesnešu ētikas komisija ir sniegusi 4 atzinumus un 2 skaidrojumus. Abi skaidrojumi sniegti saistībā ar lekciju lasīšanu. Tiesnesi uztrauca apstākļi, vai netiks apšaubīta tiesneša spēja objektīvi un neatkarīgi izskatīt lietas, ja viņš lasa lekcijas un viņam par lekciju lasīšanu maksā iestādes, kuras parasti atbildētāja pusē piedalās procesā tiesā.

Komisija secināja, ka autoratlīdzības līguma slēgšana ar iestādi, kas ir potenciāls lietas dalībnieks tiesā, pats par sevi nav šķērslis lekciju lasīšanai. Būtiski, lai profesionālās ētikas principi

tiek ievēroti, veidojot lekciju saturu. Otrā skaidrojumā komisija sniedza atbildes uz jautājumu, vai nav saskatāms tiesneša ētikas normu pārkāpums, ja tiesnesis, būdams vienlaikus arī tiesas priekšsēdētājs, lasa lekciju seminārā, kas ielānots darba laikā un ko rīko mācību iestāde, kas ir komersants.

Komisija norādīja, ka no lekciju lasīšanas viedokļa tiesas priekšsēdētājs ne ar ko neatšķiras no cita tiesneša. Tiesnesim, kurš vienlaikus ir arī tiesas priekšsēdētājs, ir jāizvērtē iespēja lasīt attiecīgo lekciju un jādomā par tajā lietotajiem izteikumiem, viedokļa izteikšanu un tiesu prakses apspriešanu tieši tāpat kā jebkuram citam tiesnesim. Bet ja tiesnesis ir arī tiesas priekšsēdētājs, viņam jāparūpējas, lai lekciju lasīšanas laikā būtu nodrošināts tiesas kā iestādes darbs. Šajā skaidrojumā ētikas komisija arī norādīja, ka tiesneši nereti savus tiesos darba pienākumus pilda ārpus darba laika, ka tiesneša darbs savā būtībā ir radošs, un domāšanas procesu bieži vien nevar ielikt laika rāmjos.

Savukārt vienā no četriem atzinumiem, konstatējot tiesneša rīcībā ētikas normu pārkāpumu, komisija norādīja, ka tiesnesis nedrīkst dokumentus, kas nonākuši viņa rīcībā sakarā ar pienākumu pildīšanu, izmantot nolūkiem, kas nav saistīti ar tiesneša tiešajiem pienākumiem, kaut arī, iespējams, šie dokumenti aizskar viņa godu un cieņu, un viņš tos vēlas izmantot, lai sevi aizstāvētu.

Divus atzinumus komisija sniedza par tiesnešu komunikāciju ar žurnālistiem. Komisija atzina, ka viena tiesneša sniegtās atbildes žurnālistam un otra tiesneša lietotie izteicieni intervijā nav atbilstoši tiesnešu ētikas normām, kas nosaka tiesnesim ievērot augstas uzvedības kultūras normas un izturēties tā, lai saglabātu tiesneša amata godu. Komisija norādīja, ka tiesnesim komunikācija ir jāievēro augsta valodas kultūra, tiesneša pienākums, komunicējot ar plašsaziņas līdzekļu pārstāvjiem, ir darīt visu no sevis atkarīgo, lai gan atbilde uz uzdoto jautājumu, gan arī atteikums jautājumu komentēt būtu korekts un tā arī tiktu atspoguļots.

Atsevišķā atzinumā komisija izvērtēja situāciju, kad tiesnesis civilprocesa ietvaros faktiski pieņēma lēmumu attiecībā pret

savu kolēģi, atsakot pieņemt prasības pieteikuma grozījumus, ar kuriem papildus sākotnēji norādītajam atbildētājam vēlējas vērst prasību pret vēl vienu atbildētāju, kas ir šis pat tiesas tiesnese. Konkrētajā gadījumā komisija nekonstatēja tiesneša rīcībā ētikas normu pārkāpumu.

Manuprāt, arī šis komisijas atzinums ir izlasīšanas un pārdošanas vērts. Kā šis, tā visi citi Tiesnešu ētikas komisijas anonimizēti atzinumi, skaidrojumi un lēmumi atrodami un izlasāmi interneta vietnē www.tiesas.lv. Tur atrodamas arī visas nepieciešamās ziņas saistībā ar Tiesnešu ētikas komisiju: tās sastāvs, Latvijas tiesnešu ētikas kodeksa teksts, izraksts no likuma „Par tiesu varu”, Tiesnešu ētikas komisijas reglaments.

Saskaņā ar likuma „Par tiesu varu” 91.²panta 1.punktu Tiesnešu ētikas komisijas pienākums ir sniegt atzinumus par ētikas normu interpretāciju un pārkāpumiem pēc tās personas pieprasījuma, kurai ir tiesības ierosināt disciplinārlietu (tostarp – tiesu priekšsēdētāji, tieslietu ministrs), kā arī pēc Tiesnešu disciplinārkolēģijas vai Disciplinārtiesas pieprasījuma. Divu pēdējo institūciju pieprasījumi līdz šim nav saņemti. Mēs jau kādu laiku vērtējam šāda veida pieprasījumus pēc to satura, nevis nosaukuma. Atzīmējams, ka saskaņā ar Tiesnešu ētikas komisijas reglamentu šādi pieprasījumi ir jāizskata divu nedēļu laikā, un tas acīm redzami saistīts ar šo personu tiesībām izlemt jautājumu par disciplinārlietas ierosināšanu. Manuprāt, pieprasījumiem izvērtēt tiesneša rīcību ir jābūt pamatotiem, tas ir, komisijas rīcībā iesniegtajos materiālos ir jāatrodas pietiekami pārlicinošām ziņām, lai konstatētu konkrētu tiesneša rīcību, kuru komisija varētu vērtēt no tiesnešu ētikas viedokļa. Ja šādu ziņu nav un ir acīm redzams, ka komisijai atsūtītais pieprasījums ir faktiski izlemšanai pārsūtīts privātpersonas (parasti kāda no tiesas procesa dalībniekiem) iesniegums vai sūdzība, mēs to izskatām kārtējā komisijas sēdē kā privātpersonas iesniegumu, nevis kā pieprasījumu, un nepieciešamības gadījumā lūdzam sniegt informāciju un iesniegumā norādīto apstākļu skaidrojumu tiesnešiem, tiesu varai piederīgām personām – pārsvarā advokātiem, arī prokuroriem, lūdzam tiesu priekšsēdētājus iegūt informāciju no tiesu darbiniekiem un atsūtīt to mums. Ja iesniegumā norādīts uz tiesneša rīcību tiesas sēdē, lūdzam atsūtīt arī tiesas sēdes skaņu ierakstu.

Paldies tiesnešiem, tiesu priekšsēdētājiem un tiesu darbiniekiem, advokātiem, prokuroriem, kuri ir vēltjuši laiku un darbu, sniedzot atbildes Tiesnešu ētikas komisijai.

Ētikas komisija ir apspriedusi un sniegusi rakstveida atbildes uz 31 (iepriekšējā pārskata periodā 27) privātpersonas iesniegumu, kur iesniedzēji galvenokārt ir sūdzējušies par procesuāla rakstura jautājumiem.

Komisija izskata visus šos iesniegumus un sūdzības, ja saskaņā nepieciešamību, lūdz iesaistītās personas sniegt komisijai iesniegumā norādītās situācijas skaidrojumu, bet pārsvarā no tiem tiesnešu ētikas kodeksa normu pārkāpumus nekonstatējam. Atbildēs iesniedzējiem šādos gadījumos esam norādījuši, ka mūsu kompetencē nav izskatīt privātpersonu iesniegumus, savukārt procesuāla rakstura jautājumi, ja netiek saskatīts ētikas normu pārkāpums, kuru ētikas komisija varētu izskatīt pēc savas iniciatīvas, ir risināmi procesuālajos likumos paredzētajā kārtībā.

Vienlaikus jāatzīst, ka nereti Tiesnešu ētikas komisijas skaidrojumi un atzinumi ir sagatavoti tieši šāda veida iesniegumos sniegtās informācijas pārbaudes rezultātā, turklāt konstatējot arī tiesnešu ētikas normu pārkāpumu. Saistībā ar šo vēlos pieminēt, ka, manuprāt, Tiesnešu ētikas komisija nav iestāde Iesniegumu likuma izpratnē, un nezina vai būtu pamatoti pārsūtīt Tiesnešu ētikas komisijai izskatīšanai privātpersonu iesniegumus, pamatojoties uz Iesniegumu likuma normām. Tomēr neatkarīgi no dokumenta nosaukuma, pavadraksta un iesnieguma satura arī

turpmāk visi Tiesnešu ētikas komisijai adresētie iesniegumi, sūdzības, ierosinājumi, pieprasījumi un lūgumi tiks izskatīti un uz tiem sniegtas rakstveida atbildes.

Iepriekšējā konferencē jau informēju, ka Tiesnešu ētikas komisija izstrādā vienotas vadlīnijas komunikācijai ar plašsaziņas līdzekļiem. Gan no tiesnešu teiktā, gan no personu iesniegumiem, kuros pausti viedokļi par tiesu varu, esam secinājuši, ka jautājums par komunikāciju ar plašsaziņas līdzekļiem ir svarīgs un par to nepieciešams runāt. Uz to norāda arī divi iepriekš minētie komisijas atzinumi. Gatavību iesaistīties vadlīniju izstrādē izteikusi arī Tieslietu padome un Tieslietu ministrija, un to šodien tiesnešu konferencē apliecināja arī tieslietu ministrs.

Šobrīd vadlīniju projektu tiesnešu komunikācijai ar plašsaziņas līdzekļiem komisija ir nosūtījusi Tieslietu padomei. Tiesnešu ētikas komisijas dalibniece Dace Mita piedalījās vienā no Tieslietu padomes sēdēm, kurā prezentēja komisijas izstrādātās vadlīnijas. Lai sekmētu Tieslietu padomes lēmuma pieņemšanu par šī projekta tālāku virzību, esam gatavi šajā darbā deleģēt Tiesnešu ētikas komisijas pārstāvjus. Vienlaikus ar vadlīnijām tiesnešu komunikācijai ar plašsaziņas līdzekļiem izstrādes procesā ir arī vadlīnijas juridisko profesiju – tiesnešu, advokātu un prokuroru – komunikācijai ar plašsaziņas līdzekļiem. Virzīt šo vadlīniju izstrādi uzņēmusies Zvērinātu advokātu padomes Ētikas komisija. Tiesnešu ētikas komisijas pārstāves piedalījās vienā no advokātu organizētām sanāksmēm, kur ar advokatūras un prokuratūras pārstāvjiem apsprieda vadlīniju koncepciju.

Pagājušā gada beigās Tiesnešu ētikas komisija no Ministru kabineta saņēma GRECO ceturtās kārtas novērtēšanas ziņojumu par Latviju un informatīvo ziņojumu „Par Pretkorupcijas starptautu grupas (GRECO) rekomendācijām un to izpildes nodrošināšanu”. Ņemot vērā GRECO ziņojumā minēto, Ministru kabinets norādīja Tiesnešu ētikas komisijai veicamos pasākumus, lai nodrošinātu ziņojumā minēto rekomendāciju izpildi, proti, palielināt Tiesnešu ētikas komisijas lomu un resursus, lai tālāk attīstītu tās darbu un nodrošinātu, ka tiek aktualizēts Tiesnešu ētikas kodekss un regulāri tiek sniegti ieteikumi par tajā noteikto normu interpretēšanu.

Tiesnešu ētikas komisija atzīst, ka kodeksa normas ir pārskatāmas, un ir gatava lemt par Tiesnešu ētikas kodeksa normu aktualizāciju. Turklāt ņemot vērā savulaik tikšanās ar Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja darbiniekiem laikā izskanējušo ieteikumu ētikas komisijai praktizēt tikšanās ar tiesnešiem, komisija ir izlēmusi rīkot izbraukuma sēdes, tikšanās un diskusijas ar tiesnešiem par ētikas jautājumiem.

Izbraukuma sēdes un tikšanās ar tiesnešiem komisija plāno uzsākt nākamajā mēnesī, aicinot tiesnešus pavērot Tiesnešu ētikas komisijas darbu, kā arī uzdot jautājumus un iesaistīties diskusijās par ētikas jautājumiem. 10.oktobrī plānota pirmā izbraukuma sēde Valmieras rajona tiesā. Nākamajā komisijas sēdē, kas plānota jau 19.septembrī, izrunāsim šī projekta tehnisko pusi un iespējas aicināt uz Valmieras rajona tiesu Vidzemes reģiona tiesu tiesnešus. Līdz diskusijai aicināsim tiesnešus arī iesūtīt jautājumus vai tēmas, par kurām ir vēlme parunāt ar ētikas komisijas dalībniekiem.

Komisijai darāmā ir daudz, bet šim komisijas sastāvam laika ir atlicis maz, jo seši no 10 komisijas dalībniekiem 2016.gada pavasarī vairs nevarēs tikt pārvelti. Šobrīd pilnvaru laiks beidzas Anitai Kovalevskai, kurai vēlos komisijas vārdā izteikt pateicību par aizvadītajā termiņā veltīto laiku un ieguldīto pašizliedzīgo darbu ētikas komisijas sēdēs, tostarp komisijas skaidrojumu un atzinumu sagatavošanā. Viņai gan ir vēl iespēja atkārtoti atrasties kandidātu sarakstā un ievēšanas gadījumā strādāt ētikas komisijā otru četru gadu termiņu.

VI

TIESĪBDOMAS: REFERĀTI, PĒTĪJUMI

Pēteris DZALBE,
Augstākās tiesas Kriminālietu departamenta priekšsēdētājs

OPERATĪVĀS DARBĪBAS PASĀKUMU REZULTĀTĀ IEGŪTO ZIŅU IZMANTOŠANAS PROBLĒMAS KRIMINĀLPROCESĀ LATVIJĀ

Operatīvās darbības likumā ir noteikti šādi operatīvie pasākumi:

- 1) operatīvā izziņāšana;
- 2) operatīvā novērošana (izsekošana);
- 3) operatīvā apskate;
- 4) operatīvā paraugu iegūšana un operatīvā izpēte;
- 5) personas operatīvā aplūkošana;
- 6) operatīvā iekļūšana;
- 7) operatīvais eksperiments;
7¹) kontrolētā piegāde;
- 8) operatīvā detektīvdarbība;
- 9) operatīvā korespondences kontrole;
- 10) operatīvā personas paustās vai uzglabātās informācijas satura iegūšana no tehniskajiem līdzekļiem;
- 11) operatīvā sarunu noklausīšanās;
- 12) operatīvā publiski nepieejamas vietas videonovērošana.

Norādītie pasākumi tiek veikti vispārējā un sevišķajā veidā.

Operatīvās darbības pasākumi veicami vispārējā veidā, ja to veikšanas paņēmieni, forma un apjoms būtiski neaizskar personu konstitucionālās tiesības. Šie pasākumi tiek veikti ar tiesā vadītāja (priekšnieka) vai viņa vietnieka akceptu. Turklāt operatīvā eksperimenta, kontrolētās piegādes, operatīvās detektīvdarbības veikšanai ir nepieciešama prokurora akcepta.

Operatīvās darbības pasākumi, kuru gaitā tiek būtiski aizskartas personas konstitucionālās tiesības, veicami sevišķajā veidā, tas ir, ar Augstākās tiesas priekšsēdētāja vai viņa īpaši pilnvarota Augstākās tiesas tiesneša akceptu. Šādi pasākumi ir operatīvā iekļūšana, operatīvā korespondences kontrole, operatīvā personas paustās vai uzglabātās

informācijas satura iegūšana no tehniskajiem līdzekļiem, operatīvā sarunu noklausīšanās (pa tālruni, elektroniskajiem un citiem sakaru līdzekļiem), operatīvā publiski nepieejamo vietu videonovērošana.

Veicot operatīvās darbības pasākumus, aizliegts nodarīt personām fizisku vai materiālu kaitējumu, kūdit personas uz noziedzīgu rīcību, nodarīt būtisku kaitējumu apkārtējai videi.

Operatīvās darbības likumā norādītie operatīvie pasākumi tiek veikti lielākoties ārpus kriminālprocesa ietvariem.

Kriminālprocesa likumā ir paredzētas speciālās izmeklēšanas darbības kriminālprocesa ietvaros, kuras veic, pamatojoties uz izmeklēšanas tiesneša motivētu lēmumu. Speciālās izmeklēšanas darbības ir legalās korespondences kontrole, sakaru līdzekļu kontrole, automatizētās datu apstrādes sistēmās esošo datu kontrole, pārraidīto datu satura kontrole, vietas vai personas audiokontrole, personas novērošana un izsekošana, speciālais izmeklēšanas eksperiments, salīdzinošajai izpētei nepieciešamo paraugu iegūšana speciālā veidā, noziedzīgās darbības kontrole. Speciālo izmeklēšanas darbību protokolus, pārskatus, skaņu un attēlu ierakstus, fotogrāfijas, citus ar tehniskiem līdzekļiem fiksētos rezultātus, izņemtos priekšmetus un dokumentus vai to kopijas izmanto pierādīšanā tāpat kā citu izmeklēšanas darbību rezultātus.

Kriminālprocesa likums nosaka, ka Operatīvās darbības likumā norādīto pasākumu ietvaros iegūtās ziņas par faktiem, kā arī ziņas, kas tika fiksētas, izmantojot tehniskos līdzekļus, var izmantot kā pierādījumu tikai gadījumā, ja tās iespējams pārbaudīt Kriminālprocesa likuma noteiktajā kārtībā.

Jautājums par operatīvo pasākumu rezultātā iegūto ziņu kā pierādījumu izmantošanu krimināllietā kļuva publiski aktuāls pēc Eiropas Cilvēktiesību tiesas sprieduma lietā "Baltiņš pret Latviju". Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzina, ka lietā pieļauts Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6.panta pārkāpums, tas ir, pārkāptas tiesības uz taisnīgu tiesu.

2003.gada jūlijā pieteicējs tika notiesāts par narkotisko vielu neatļautu iegādi un glabāšanu. Viņš iesniedza sūdzību Eiropas Cilvēktiesību tiesā, kurā, cita starpā, sūdzējās, ka policijas aģents kūdījis viņu uz nozieguma izdarīšanu. Operatīvās darbības likuma ietvaros izstrādes lietā tika veikti operatīvie eksperimenti. Saskaņā ar policijas aģenta liecībām, kas tika nolasītas tiesas sēdē, operatīvais eksperiments tika veikts šādi. 2004.gada 3.novembrī policijas aģents piezvanījās iesniedzējam un aicināja viņu uz tikšanos. Iesniedzējs atbildējis, ka viņš ir aizņemts, bet vēlāk viņš piezvanījās aģentam un viņi sarunājuši tikšanos. Tikšanās laikā aģents nodevis iesniedzējam naudu, 500 latus, kura bijusi iezīmēta. Pēc tam puses vairākas reizes sazvanījušās, un iesniedzējs sniedzis norādes, kur meklēt precīzi – aptuveni 100 gramus amfetamīna. Viņu sarunas tika ierakstītas.

Turklāt policijas aģents un iesniedzējs tikušies 2004. gada 8.novembrī lielveikalā, lai nodibinātu kontaktu un iegūtu iesniedzēja uzticību, sarunas laikā abi apstiprinājuši, ka viss bijis labi, un aģents jautājis, vai ir iespējams iegādāties lielāku amfetamīna daudzumu. Iesniedzējs atbildējis, ka šobrīd viņam ir 300 grammi amfetamīna, un abi vienojušies sazināties un satikties nākamajā dienā. Sarunas laikā iesniedzējs teicis, ka narkotiku izplatīšana ir viņa pamatnodarbošanās. 25.novembrī policijas aģents zvanījis iesniedzējam un lūdzis sagādāt tādu pašu narkotiku daudzumu kā pirmajā reizē. Satiekoties degvielas uzpildes stacijā, policijas aģents nodevis iesniedzējam 500 latu. Tajā pašā dienā abi satikušies restorānā un iesniedzējs piegādājis paciņu ar narkotikām. 2004.gada 1.decembrī policijas aģents zvanījis iesniedzējam un aicinājis satikties. Tikšanās laikā aģents piedāvājis nopirkt 400 gramus amfetamīna par 2000 latiem, iedevis iesniedzējam pusi no šīs summas, un abi vienojušies samazināt cenu. Nākamajā dienā iesniedzējs sūdzējies, ka nauda bija iezīmēta. Pēc tam visi mēģinājumi sazināties ar iesniedzēju bijuši nesekmīgi.

Izskatot krimināllietu tiesā, kā vainīguma pierādījumi tika izmantotas policijas aģenta pirmstiesas izmeklēšanā sniegtās liecības, policijas darbinieka sniegtās liecības, kurš operatīvās darbības pasākuma laikā veica iesniedzēja novērošanu un izsekošanu, telefonsarunu ieraksti, lietiskie pierādījumi, ekspertu atzinumi. Apelācijas sūdzībā iesniedzējs lūdzis izsaukt uz tiesas sēdi un nopratināt policijas aģentu, taču tiesas izmeklēšanā viņš šo lūgumu neuzturējis.

Apelācijas tiesa un kasācijas tiesa savos nolēmumos norādīja, ka lietā nav pierādījumu, kuri apstiprinātu iesniedzēja apgalvojumu, ka policijas aģents kūdījis viņu izdarīt noziegumu. Tomēr Eiropas Cilvēktiesību tiesa savā spriedumā norādīja, ka šis secinājums ir izdarīts, nepārbaudot operatīvās lietas materiālus.

No Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2013.gada 8.janvāra sprieduma šajā lietā izriet šādi secinājumi:

- pierādījumu pieļaujamas vērtējums, tostarp veida, kādā tikuši iegūti pierādījumi, vai tie nav iegūti uzskūdišanas rezultātā, ietilpst tiesību uz taisnīgu tiesu saturā;
- atšķirība starp uzskūdišanu un tiesisku operatīvo

darbību ir ļoti neliela, un šādos apstākļos tiesu loma, veicot kontroli pār to, vai pierādījumi ir iegūti bez uzskūdišanas, ir nozīmīga, lai kļiedētu šajā sakarā jebkādas šaubas;

- gadījumos, ja apsūdzētā apgalvojumi nav pilnībā neticami, apsūdzībai ir pienākums pierādīt, ka uzskūdišana nav notikusi;
- tiesām ir jāizvērtē, vai noziedzīgs nodarījums tiktu izdarīts arī bez attiecīgo iestāžu iejaukšanās, vai izmeklēšanas iestādēm bija pietiekams pamats turēt personu aizdomās par iepriekšēju iesaistīšanos konkrētās noziedzīgajās darbībās, kādā noziedzīgā nodarījuma stadijā policijas slepenie aģenti veica operatīvo darbību;
- tiesām ir pienākums konstatēt, cita starpā, iemeslus, kāpēc pasākums tika veikts, policijas līdzdalības apjomu noziedzīgajā nodarījumā un pret iesaistīto personu vērsto darbību raksturu. Gadījumā, ja ar katru nākamo piedāvājumu policijas slepenais aģents lūdz iegūt aizvien lielāku daudzumu narkotisko vielu, piedāvājot ievērojamu materiālo stimulu, var rasties šaubas, vai policijas slepenā aģenta rīcība bija pilnīgi pasīva.

Eiropas Cilvēktiesību tiesas sprieduma sekas bija kasācijas un apelācijas tiesas nolēmumu atcelšana sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem, tiesu prakses maiņa un Kriminālprocesa likuma papildinājumi.

Kasācijas tiesa atcēla trīs apelācijas tiesas nolēmumus, kuros kā pierādījumi tika izmantotas operatīvā eksperimenta un izmeklēšanas eksperimenta gaitā iegūtās ziņas, lietas tika nosūtītas jaunai izskatīšanai apelācijas tiesā, lai sniegtu tiesisko vērtējumu šiem pierādījumiem un novērtētu iegūto un pārbaudīto apsūdzētā vainīguma pierādījumu pietiekamību.

Tieslietu ministrijas Kriminālprocesa likuma pilnveidošanas darba grupa izstrādāja Kriminālprocesa likuma grozījumu likumprojektu, kuru parlaments pieņēma 2014.gada 29.maijā un kas stājās spēkā 2014.gada 11.jūnijā.

Ar grozījumiem Kriminālprocesa likuma 500.pants „Pierādījumu pārbaudes kārtība” tika papildināts ar ceturto daļu, kurā norādīts: „Ja krimināllietā kā pierādījumu izmanto operatīvās darbības pasākumos iegūtās ziņas, tikai tiesa pēc prokurora, cietuša, apsūdzētā vai viņa aizstāvja motivēta lūguma drīkst iepazīties ar operatīvās darbības materiāliem, kas nav pievienoti krimināllietai un kas attiecas uz pierādīšanas priekšmetu, lietas materiālos un nolēmumā norādot, ka šie materiāli ir izvērtēti.”

Šī norma ir izņēmums no tiesas un mutiskas pierādījumu pārbaudes principa, iztiesājot lietu tiesā. Kā šī norma tiks pielietota praksē un vai netiks iesniegta sūdzība Satversmes tiesā, rādīs laiks.

Manuprāt, pušu līdztiesību pierādījumu pārbaudē ietver jēdziens „tiesības uz taisnīgu tiesu”.

Darba grupa, cik man zināms, noraidīja alternatīvos priekšlikumus par to, ka lēmumu par materiālu atslēpošanu pieņem operatīvās darbības subjekts un tiesa vērtē pierādījumu pieļaujamību, ticamību un pietiekamību, pamatojoties uz krimināllietā esošajiem materiāliem. Turklāt tika noraidīts arī priekšlikums par to, ka tiesības iepazīties ar operatīvās lietas materiāliem, kuri attiecas uz izskatāmo operatīvās darbības pasākumu, ir visiem aktīvajiem procesa dalībniekiem, pirms tam parakstot brīdinājumu par valsts noslēpuma neizpaušanu, un šādas lietas tiek iztiesātas slēgtās tiesas sēdēs kā krimināllietas, kas satur valsts noslēpumu.

Saistībā ar operatīvo darbību un tās laikā iegūto ziņu izmantošanu kriminālprocesā pierādīšanā Latvijas tiesu tiesnešu uzmanība ir pievērsta arī citiem jautājumiem, piemēram, kādu tiesu tiesnešiem būtu jāakceptē operatīvās darbības pasākumi, vai kriminālpārskatuma pierādīšanā ir izmantojamas ziņas, kas iegūtas operatīvās darbības pasākuma – sarunu noklausīšanās – rezultātā u.c.

Attīstoties izpratnei par cilvēktiesībām un to apjomam, kā arī ņemot vērā Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumus, rodas un arī nākotnē radīsies problēmas, kas jārisina

likumu piemērošanas praksē un pilnveidojot normatīvos aktus. Citu valstu pieredze mūs interesējošos jautājumos ir svarīga, lai diskusija un tās rezultāti atbilstu starptautisko tiesību standartiem un mūsu valsts kriminālprocesa pamatprincipiem.

Raksta pamatā apskats, kas sniegts Baltijas valstu Augstāko tiesu tiesnešu diskusijā par operatīvo darbību rezultātā iegūto pierādījumu izmantošanu kriminālprocesā, Tartu, 2014.gada 12.septembrī

PULCĒŠANĀS BRĪVĪBAS UN TIESĪBU UZ VĀRDA BRĪVĪBU IEROBEŽOŠANAS LEGITĪMIE MĒRĶI NACIONĀLĀS DROŠĪBAS UN SABIEDRĪBAS DROŠĪBAS KONTEKSTĀ

Apkopojumu sadarbībā ar Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamentu veikusi praktikante **Baiba KIRŠTEINA**

TIESĪBAS UZ VĀRDA BRĪVĪBU

Latvijas Republikas Satversme¹, Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija² (turpmāk – Konvencija), kā arī Apvienoto Nāciju Organizācijas Vispārējā cilvēktiesību deklarācija³ nosaka, ka cilvēkiem ir tiesības uz vārda brīvību, kā arī tiesības pulcēties un apvienoties asociācijās.

Konvencijas 10.pantā noteikts, ka „ikvienam ir tiesības brīvi paust savus uzskatus. Šīs tiesības ietver uzskatu brīvību un tiesības netraucēti saņemt un izplatīt informāciju un idejas bez ierobežojumiem no sabiedrisko institūciju puses un neatkarīgi no valsts robežām.”⁴ Tiesības uz vārda brīvību veido divi elementi – cilvēka tiesības pieturēties pie saviem uzskatiem un tiesības šos uzskatus brīvi paust. Līdz ar to šo tiesību tvērumā ietilpst arī tiesības meklēt, saņemt un izplatīt informāciju, jo tas ir priekšnoteikums tam, lai uzskati varētu veidoties.⁵

Pulcēšanās brīvība sevī ietver cilvēku tiesības sanākt kopā mitiņos, piketos, sapulcēs un citos pasākumos, lai realizētu kādu noteiktu mērķi.⁶ Tiesību uz pulcēšanās brīvību netraucēta realizēšana ir viena no demokrātijas izpausmēm, dodot sabiedrībai iespēju paust viedokli un iesaistīties dažādās ekonomiskā, sociālā vai kulturālā rakstura aktivitātēs.⁷

Tomēr tiesības pulcēties, iegūt informāciju un paust savus uzskatus nav absolūtas un ir iespējams tās ierobežot. Lai konkrētais cilvēktiesību ierobežojums būtu attaisnojams, tam jābūt noteiktam ar likumu, jābūt domātam legītīma mērķa

¹ Latvijas Republikas Satversme: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. 1.jūlijs, nr.43.

² Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija: starptautisks dokuments. Latvijas Vēstnesis, 1997. 13.jūnijs, nr.143/144.

³ Apvienoto Nāciju Organizācijas Vispārējā cilvēktiesību deklarācija: starptautisks dokuments. Pieejams: <http://www.tiesibsargs.lv/tiesibu-akti/ano-dokumenti/ano-vispareja-cilvektiesibu-deklaracija/>

⁴ Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija: starptautisks dokuments. Latvijas Vēstnesis, 1997. 13.jūnijs, nr.143/144.

⁵ Mits M. Grām: Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā. I. Ziemeles zinātniskā redakcijā. Rīga: Izglītības sōji, 2000, 79.lpp.

⁶ Turpat. 80.lpp.

⁷ United Nations Special Rapporteur on the rights to freedom of peaceful assembly and of association. Pieejams: <http://www.ohchr.org/EN/Issues/AssemblyAssociation/Pages/SRFreedomAssemblyAssociationIndex.aspx>.

sasniegšanai, kā arī ierobežojumam jābūt nepieciešamam demokrātiskā sabiedrībā.⁸ Kā tiesību uz vārda brīvību un pulcēšanos ierobežošanas legītīmie mērķi Satversmes 116.pantā nosaukti citu cilvēku tiesību, demokrātiskas valsts iekārtas, sabiedrības drošības, labklājības un tikumības aizsardzība. Arī Konvencijas 10.panta otrajā daļā ir noteikts, ka vārda brīvības istenošana var tikt pakļauta ierobežojumiem, „lai aizsargātu valsts drošības, teritoriālās vienotības vai sabiedriskās drošības intereses, nepieļautu nekārtības vai noziegumus, aizsargātu veselību vai morāli, aizsargātu citu cilvēku reputāciju vai tiesības, nepieļautu konfidenciālas informācijas izpaušanu vai lai saglabātu tiesas autoritāti un objektivitāti”.⁹ Attiecībā uz pulcēšanās brīvības ierobežošanu Konvencijas 11.pantā noteikts, ka šo tiesību ierobežošana pieļaujama tikai, lai „aizstāvētu valsts vai sabiedrības drošības intereses, nepieļautu nekārtības vai noziegumus, aizsargātu veselību vai morāli, vai citu cilvēku tiesības un brīvības”¹⁰.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa (turpmāk – ECT) norādījusi, ka tiesības uz vārda brīvību un pulcēšanos noteiktos gadījumos ir jāskata kontekstā, jo, kā jau minēts, pulcēšanās bieži notiek, lai paustu uzskatus, attieksmi kādā jautājumā.¹¹ Tādējādi, ierobežojot tiesības pulcēties, var tikt aizskartas arī tiesības uz netraucētu uzskatu paušanu. Reizēm šie uzskati var būt šokējoši vai kādai sabiedrības daļai nepieņemami, taču šāda viedokļu daudzveidība un diskusija par neviennozīmīgiem jautājumiem ir viena no demokrātiju raksturojošām īpašībām, un aizsardzību bauda arī viedokļi, kuri var kādu aizvainot.¹² Tomēr nebūtu pieļaujams, ka ar demokrātiskiem līdzekļiem (piemēram, realizējot tiesības izplatīt informāciju) tiek apdraudēta demokrātiskas valsts iekārtas pastāvēšana. Līdz ar to ir izveidojies aizsargāties spējīgas demokrātijas jēdziens, kas nozīmē to, ka valsts ir tiesīga ierobežot

⁸ Levits E. Grām: Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā. I. Ziemeles zinātniskā redakcijā. Rīga: Izglītības sōji, 2000, 282.–283. lpp.

⁹ Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija: starptautisks dokuments. Latvijas Vēstnesis, 1997. 13.jūnijs, nr.143/144.

¹⁰ Turpat.

¹¹ ECT spriedums lietā: 41340/98; 41342/98; 41343/98; 41344/98 Refah Partisi (the Welfare Party) and Others v Turkey. Para. 88. Pieejams: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-60936>

¹² ECT spriedums lietā: 2933/03 Cox v Turkey. Para. 38.–42. Pieejams: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-98752>

noteiktas cilvēktiesības, ja tās tiek izmantotas, lai sasniegtu mērķus, kuri ir pretēji demokrātijai.¹³

Sevi aizstāvēt spējīgas demokrātijas principu, argumentējot savu lēmumu par telekanāla „Rossija RTR” retranslācijas ierobežošanu Latvijas teritorijā, min arī Nacionālā elektronisko plašsaziņas līdzekļu padome (turpmāk – NEPLP).¹⁴ Konkrētajā gadījumā NEPLP konstatēja, ka telekanāla „Rossija RTR” ziņu un citos raidījumos tiek pausta vienpusēja informācija par Krievijas agresiju Ukrainā, kura attaisno Krievijas rīcību un propagandē karu. Turklāt daļa raidījumos pausto atziņu var tikt attiecinātas arī uz Latviju. Līdz ar to, lai aizsargātu valsts drošību, teritoriālo vienotību un sabiedrības drošību, NEPLP pieņēma lēmumu uz trīs mēnešiem ierobežot telekanāla retranslāciju Latvijas teritorijā.¹⁵ NEPLP uzsāka lietvedība arī par iespējamo Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likuma¹⁶ pārkāpumiem tādos elektroniskajos plašsaziņas līdzekļos kā SIA “Pirmais Baltijas Kanāls”, SIA “Televīzijas kanāls Pro100 TV” un SIA “Autoradio Rēzekne”.¹⁷

ECT atzinusi, ka „situācijā, kad politiski motivēta vardarbība rada draudus iedzīvotāju drošībai, un šīs vardarbības aizstāvji publicitātes nolūkos meklē piekļuvi masu medijiem, ir īpaši grūti rast balansu starp tiesību uz vārda brīvību realizēšanu un nepieciešamību aizsargāt valsti un sabiedrību no bruņotu grupu centieniem graut demokrātisko sistēmu, kas pati par sevi ir vārda brīvības un citu cilvēktiesību garantis”¹⁸. Konkrētajā gadījumā tika analizēts Īrijā esošais aizliegums translēt intervijas ar teroristiskās organizācijas, kas vienlaikus bija arī politiska partija, biedriem, neatkarīgi no tā, par kādu tēmu konkrētā persona izsakās. Spriedumā tiesa norādīja, ka likuma mērķis ir nepieļaut iespēju, ka ar mediju palīdzību tiek izplatīta informācija par pretilikumīgām darbībām, ar kurām varētu tikt grauta valsts iekārta.¹⁹

Valsts noteiktie ierobežojumi varētu šķist nesamērīgi, jo saskaņā ar likumu bija aizliegta arī tādu interviju translēšana, kur netiek skartas politiskas tēmas un kuras šķietami nevarētu aicināt uz teroristisku darbību (translācijas aizliegums attiektos arī, piemēram, uz organizācijas biedra stāstīto par mākslu, mūziku vai laukkopību). Tomēr ECT spriedumā norādījusi, ka „ierobežojumi ir noteikti tā, lai liegtu teroristisku organizāciju pārstāvjiem un to atbalstītājiem iespēju izmantot elektroniskos plašsaziņas līdzekļus to ideju aizstāvēšanai, lai rastu atbalstu organizācijai un radītu iespāidū par tās leģitimitāti”.²⁰ Spriedumā norādīts arī tas, ka radio un televīzijai ir tūlītējs efekts, kas var atstāt lielāku ietekmi uz personu nekā drukātie mediji.²¹

ECT praksē ir atzīts ne tikai vārda brīvības nozīmīgums kā tiesības paust savus uzskatus, bet arī tiesības saņemt informāciju. Spriedumā “Surek pret Turciju” ir norādīts, ka preseī ne vien ir uzdevums izplatīt informāciju par dažādām tēmām, tostarp neviennozīmīgi vērtētām, bet sabiedrībai ir tiesības šo informāciju saņemt. Tomēr spriedumā uzsverts arī tas, ka preseī vajadzētu rūpēties par demokrātiskas sistēmas pareizu funkcionēšanu

un nebūtu pieļaujams, ka, paužot dažādos viedokļus, preseī pati apdraud tādas svarīgas valsts intereses kā nacionālā drošība, teritoriālā vienotība vai sabiedrības drošība.²² Līdz ar to nav pamata uzskatīt, ka sabiedrībai būtu tiesības pieprasīt saņemt informāciju, kuras izplatīšana ir ierobežota, jo tā apdraud nacionālo drošību, teritoriālo vienotību vai sabiedrības drošību (ja vien šis ierobežojums ir attaisnojams).

Savos spriedumos tiesa arī vērsusi uzmanību uz tā brīža situāciju Turcijā un faktu, ka valsts dienvidaustrumos darbojās separātistu kustība, kura pielietoja vardarbīgas metodes. Kā arī kopējā situācija valstī nebija droša. Tādējādi autoritātēm bija jābūt īpaši uzmanīgām pret visu, kas varētu šo vardarbību palielināt un apdraudēt valsts un sabiedrības drošības intereses. Līdz ar to var būt pieļaujams, ka valsts nacionālā un sabiedrības drošības aizsardzības nolūkos ierobežo iespēju izplatīt un saņemt kāda veida informāciju.²³ Tomēr, lai būtu iespējams noteikt, vai ierobežojums ir pieļaujams, ir jāizvērtē ne tikai informācijas saturs, bet arī konteksts, kādā šī informācija parādās.²⁴

No iepriekš minētā var secināt, ka ECT tiesa ir atzinusi preventīvu pasākumu pieļaujamību nacionālās un sabiedrības drošības garantēšanai, ja pastāv iespēja, ka nākotnē šādi draudi var rasties. Ņemot vērā šī brīža situāciju Ukrainā, kā arī Latvijas vēsturisko situāciju, ģeogrāfisko novietojumu attiecībā pret Krieviju un krievvalodīgo iedzīvotāju skaitu, ir pamats uzskatīt, ka nacionālās drošības, teritoriālās vienotības un sabiedrības drošības jautājums Latvijā šobrīd ir īpaši aktuāls. Saskaņā ar sevi aizstāvēt spējīgas demokrātijas principu nav nepieciešams gaidīt līdz brīdim, kad ir radies reāls apdraudējums valsts iekārtai. Lai nodrošinātu nacionālo un sabiedrības drošību, valsts ir tiesīga (un tai pat ir pienākums) rīkoties laicīgi, piemēram, aizliedzot telekanāla retranslāciju, kurā tiek veikta kara propaganda.

Kā jau minēts, lemjot par tiesību ierobežojumu, jāizvērtē ne tikai informācijas raksturs, bet arī konteksts. Lai noteiktu, vai kāda informācija rada apdraudējumu sabiedrības drošībai, jāņem vērā arī tas, kas ir informācijas sniedzējs un kādai auditorijai informācija ir domāta.²⁵ Piemēram, kādas konflikta puses dalībnieka paziņojums, kurš publicēts presē bez raksta autora personīgā viedokļa un paredzēts, lai vienkārši atspoguļotu dažādās pozīcijas, ir pat vēlams, jo kalpo sabiedrības interesēm un tiesībām saņemt daudzpusīgu informāciju.²⁶ Tādējādi sabiedrībai tiek dota iespēja kritiski vērtēt konkrēto situāciju un pašai veidot savu attieksmi. ECT norādījusi, ka tiesības uz vārda brīvību ir saistītas ar zināmiem pienākumiem un atbildību, kuri attiecas arī uz presi. Konvencijas 10.pants aizsargā žurnālistu tiesības un arī pienākumu sniegt informāciju par sabiedrībā nozīmīgiem jautājumiem, ja informācijas sniedzējs darbojas labā ticībā, lai sniegtu pareizu un ticamu informāciju.²⁷

Līdz ar to var secināt, ka mediji, kuri notikumus atspoguļo vienpusēji, īpaši lietojot tādas izteiksmes līdzekļus un paņēmienus,

¹³ Steiner H., J. International Human Rights in Context. Oxford; New York: Oxford University Press. 2008. 980.lpp.

¹⁴ 2014.gada 3.aprīļa NEPLP lēmums Nr.95. 16.3 punkts. Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/index.php?menu=doc&id=265480&search=on>

¹⁵ 2014.gada 3.aprīļa NEPLP lēmums Nr.95. 16.3 punkts. Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/index.php?menu=doc&id=265480&search=on>

¹⁶ Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2010. 28.jūlijs nr.118.

¹⁷ Informācija no NEPLP mājaslapas. Pieejams: <http://www.nepplpadome.lv/lv/sakums/padome/padomes-sedes/sedes-sadalas/neppl-uzsak-vairakas-administrativas-lietas-par-vienpusejas-informācijas-izplatīšanu.html>

¹⁸ ECT spriedums lietā: 15404/89 Purcell and Others v Ireland. Pieejams: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-893#%7B%22item%22%3A%7B%22001-893%22%7D%7D>

¹⁹ Turpat.

²⁰ Turpat.

²¹ Turpat.

²² ECT spriedums lietā: 26682/95 Surek v Turkey. Para. 59. Pieejams: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-226682/95%22%7D%7D>

²³ ECT spriedums lietā: 18954/91 Zana v Turkey. Para. 50. Pieejams: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58115>, kā arī ECT spriedums lietā: 26682/95 Surek v Turkey. para. 52. Pieejams: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-226682/95%22%7D%7D>

²⁴ ECT spriedums lietā: 37685/02 Ustun v Turkey. Para. 31. Pieejams: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-80514>

²⁵ ECT spriedums lietā: 43453/04; 31098/05 Gozel et Ozer c Turqie. Para. 56. Pieejams: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng-press/pages/search.aspx?i=001-99780>

²⁶ Turpat.

²⁷ ECT spriedums lietā: 39315/06 Telegraaf Media Nederland Landelijke Media B.V. and others v The Netherlands. Para. 126. Pieejams: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-114439>

kuri aktīvi veido viedokli par labu vienai atbalstītajai pusei, nepilda savu lomu demokrātiskā sabiedrībā un attiecīgajos apstākļos var izraisīt apdraudējumu valsts un sabiedrības drošībai, nebauda Konvencijas 10.pantā noteikto tiesību pilnīgu aizsardzību.

PULCĒŠANĀS BRĪVĪBA

Attiecībā uz pulcēšanās brīvību valstij ir ne tikai negatīvais pienākums ļaut sabiedrībai pulcēties, bet arī pozitīvais pienākums – nodrošināt pulcēšanās miermīlīgu norisi, kā arī gādāt par iedzīvotāju drošību.²⁸ Kā jau minēts iepriekš, pulcējoties personas var paust savus viedokļus, attieksmi un daļēji šī tiesība skatāma kontekstā ar tiesībām uz vārda brīvību. Tomēr arī pulcēšanās brīvību ir iespējams ierobežot. No ECT prakses secināms, ka ierobežojums iespējams gan kā valsts varas aizliegums pulcēties, pirms šāda pulcēšanās faktiski notikusi, gan pulcēšanās laikā.²⁹

Ja valsts ir atļāvusi, ka notiek pulcēšanās, tad tai būtu jānodrošina šo tiesību netraucēta realizēšana, jo, tāpat kā attiecībā uz vārda brīvību, pulcēšanās brīvība var tikt izmantota tādā veidā, kāds noteiktai sabiedrības daļai var šķist nepieņemams, bet demokrātija nenozīmē pakļaušanos kādas noteiktas sabiedrības grupas vērtībām, un uzskatu, izpausmju daudzveidība ir pat vēlāma.

Preteji ir gadījumos, kad paši pulcēšanās dalībnieki apdraud sabiedrību un tiesībsargājošās instances ir spiestas rīkoties, lai demonstrāciju, mitiņu pārtrauktu. ECT ir norādījusi, ka, lai gan šādas demonstrāciju dalībnieku pretlikumīga un agresīva rīcība pati par sevi neattaisno pulcēšanās brīvības ierobežojumus, tomēr, lai novērstu draudus sabiedrībai, varas iestādes ir tiesīgas rīkoties un to rīcība var būt attaisnojama.³⁰ Īpaši svarīgi tas ir gadījumos, kad pulcēšanās tiek atļauta, jo tās mērķis ir saskaņā ar demokrātiskas valsts principiem, bet faktiskā demonstrācijas dalībnieku rīcība nav. Šādos gadījumos pat nav nepieciešama iesaistīto personu agresīva vai vardarbīga rīcība.

Lietā "Vona pret Ungāriju" kādas apvienības biedri, tērpušies militāra stila uniformās, rīkoja gājienus dažādos ciematos. Lai gan saskaņā ar apvienības statūtiem apvienībai nebija mērķis graut valdošo iekārtu vai kā citādi apdraudēt demokrātiju, tomēr to reālā rīcība gājienos, valkājot attiecīgo apģērbu, militārās izteiksmes veidā izsakot sveicienus, komandas, varēja radīt priekšstatu, ka apvienība var uzsākt paramilitāru darbību, lai sasniegtu tās neoficiālos mērķus.³¹ Turklāt paramilitārais veidojums atgādināja Ungārijas nacistu kustību. Šajā gadījumā tiesa atzina, ka, lai gan minētā organizācija nebija rīkojusies vardarbīgi, tomēr, ņemot vērā Ungārijas vēsturiskos apstākļus, šāda nacistiem līdzīga kustība, kura paramilitārās demonstrācijās pauž idejas par rasu šķirtību, var radīt pārāk lielu apdraudējuma sajūtu etniskajām minoritātēm, tādējādi nebaudot Konvencijas 11.pantā noteikto tiesību aizsardzību. Varas iestādes, neļaujot gājenam doties caur romu tautības cilvēku apdzīvotu rajonu, kā arī pēc laika panākot apvienības aizliegšanu, nepārkāpa Konvencijas 11.pantu.³²

Tiesa gan norādīja, ka pretdemokrātisku uzskatu paušana pati par sevi nav pietiekama, lai aizliegtu kādu politisko partiju vai apvienību, tomēr, ņemot vērā visus apstākļus – vēsturisko situāciju un īpaši organizācijas veikto koordinēto darbību, varas iestāžu rīcība, lai aizsargātu sabiedrības drošību, bija pamatota.³³

Attiecinot minētās atziņas uz Latvijas situāciju, jāsecina, ka

²⁸ ECT spriedums lietā: 74552/01 Oya Ataman v. Turkey. Para. 35. Pieejams: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-78330>

²⁹ ECT spriedums lietā: 16084/90 Protopapa v. Turkey. Para. 107.-112. Pieejams: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-91499>

³⁰ Turpat.

³¹ ECT spriedums lietā: 35943/10 Vona v. Hungary. Pieejams: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=002-7646>

³² Turpat.

³³ Turpat.

demonstrācija, kurā paustie uzskati būtu preteji Latvijas valsts oficiālajai nostājai vai lielākās sabiedrības daļas uzskatiem, nebūtu uzreiz aizliedzama vai pārtraucama. Tomēr varas iestādēm būtu jāņem vērā konkrētā brīža situācija Latvijā, iedzīvotāju kopuma uzskati, kā arī demonstrācijas dalībnieku profils. Ja pretejo pušu konfliktā iespēja vai arī demonstrācijas dalībnieku agresīva ir tik skaidri paredzama, ka varas iestādes apzinās, ka varētu nebūt iespējams nodrošināt demonstrācijas miermīlīgu gaitu un tādējādi tiktu apdraudēta sabiedrības vai valsts drošība, tad pulcēšanās brīvības ierobežojums būtu attaisnojams. Tomēr jāņem vērā, ka varas iestādes nevar vienkārši aizbildināties ar to, ka nebūtu iespējams nodrošināt kārtību, jo demonstrāciju norises uzraudzīšana ir šo iestāžu pienākums.

Apvienoto Nāciju Organizācijas Cilvēktiesību padome 2013. gada rezolūcijā 24/5 atzinusi tehnoloģiju nozīmi tiesību uz pulcēšanos realizēšanā, norādot, ka valstīm būtu jāatvieglo piekļuve internetam, lai iedzīvotāji var baudīt tā sniegtās priekšrocības ne tikai nacionālā, bet arī starptautiskā mērogā.³⁴ Tomēr saskaņā ar sevi aizsargāt spējīgas demokrātijas principu un iespējām ierobežot dažādu tiesību realizēšanu, nebūtu pieļaujams, ka dažādas interneta vietnes kalpo par platformu tam, lai veidotos pret demokrātisku valsts iekārtu vērstas apvienības, kuras nākotnē var radīt reālus draudus valsts un sabiedrības drošībai

SECINĀJUMI

1. Tiesības uz vārda brīvību un pulcēšanos aizsargā arī tādus uzskatus, kuri var būt šokējoši vai kādai sabiedrības daļai nepieņemami, jo viedokļu daudzveidība un diskusija par neviensnozīmīgiem jautājumiem ir viena no demokrātiju raksturojošām īpašībām un aizsardzību bauda arī viedokļi, kuri var kādu aizvainot. Tomēr nebūtu pieļaujams, ka tādējādi tiek apdraudēta demokrātiskas valsts iekārtas pastāvēšana.

2. Tā kā preses uzdevums ir rūpēties par demokrātiskas sistēmas pareizu funkcionēšanu, nav pieļaujams, ka, paužot dažādos viedokļus, prese pati apdraud tādas svarīgas valsts intereses kā nacionālā drošība, teritoriālā vienotība vai sabiedrības drošība.

3. Lai gan sabiedrībai ir tiesības saņemt informāciju, tomēr tas neattiecas uz gadījumiem, kad konkrētās informācijas izplatīšana ir ierobežota.

4. Ir pieļaujams, ka valsts nacionālās un sabiedrības drošības aizsardzības nolūkos tiek ierobežota iespēja izplatīt un saņemt kāda veida informāciju. Tomēr, lai būtu iespējams noteikt, vai ierobežojums ir pieļaujams, ir jāizvērtē ne tikai informācijas saturs, bet arī konteksts, kādā šī informācija parādās, kas ir informācijas sniedzējs, kā arī kas konkrēto informāciju saņems.

5. Mediji, kuri notikumus atspoguļo vienpusēji, lietojot tādas izteiksmes līdzekļus un paņēmienus, kuri veido viedokli par labu tikai medija atbalstītajai pusei, nepilda savu lomu demokrātiskā sabiedrībā un attiecīgajos apstākļos var izraisīt apdraudējumu valsts un sabiedrības drošībai.

6. Demonstrāciju dalībnieku pretlikumīga un agresīva rīcība pati par sevi neattaisno pulcēšanās brīvības ierobežojumus, tomēr, lai novērstu draudus sabiedrībai, varas iestādes ir tiesīgas ierobežot individuālo tiesības uz pulcēšanās brīvību.

7. Pretdemokrātisku uzskatu paušana pati par sevi nav pietiekama, lai aizliegtu kādu politisko partiju vai apvienību, ierobežotu individuālo tiesības uz pulcēšanās brīvību. Šādos gadījumos jāvērtē visi lietas apstākļi, piemēram, drošības līmenis valstī, vēsturiskā situācija, organizācijas faktiskā rīcība, sabiedrības attieksme u.c.

³⁴ United Nations Special Rapporteur on the rights to freedom of peaceful assembly and of association. Pieejams: <http://www.ohchr.org/EN/Issues/AssemblyAssociation/Pages/SRFreedomAssemblyAssociationIndex.aspx>

VII

TIESĪBU PRAKSE

AUGSTĀKAS IESTĀDES ATTEIKUMA IZSKATĪT APSTRĪDĒŠANAS IESNIEGUMU ADMINISTRATĪVĀ PĀRKĀPUMA LIETĀ TIESISKĀ DABA

Augstākas iestādes rīcība, administratīvā pārkāpuma lietvedības ietvaros atsakoties izskatīt sūdzību pēc būtības, nav ne administratīvais akts, ne faktiskā rīcība, bet gan augstākas iestādes procesuāls lēmums (rīcība) administratīvā pārkāpuma lietas ietvaros, kas nav patstāvīgi pārskatāms administratīvā procesa kārtībā

AUGSTĀKĀS TIESAS DEPARTAMENTU PRIEKŠSĒDĒTĀJU SĒDES L Ē M U M S

Rīgā 2014.gada 6.maijā

Augstākās tiesas priekšsēdētājs

I.Bičkovičs

un departamentu priekšsēdētāji:

Civillietu departamenta priekšsēdētājs

Z.Gencs

Krimināllietu departamenta priekšsēdētājs

P.Dzalbe

Administratīvo lietu departamenta priekšsēdētāja

V.Krūmiņa

sēdē izskatīja Administratīvās rajona tiesas Rīgas tiesu nama tiesneses iesniegumu par *L.E.* pieteikuma (reģ. Nr.1888) pakļautību.

APRAKSTOŠĀ DAĻA

[1] Valsts policijas vecākais inspektors 2012.gada 8.augustā sastādīja administratīvā pārkāpuma protokolu-lēmumu par atļautā braukšanas ātruma pārkāpumu un saskaņā ar Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 149.⁸panta otro daļu uzlika transportlīdzekļa vadītājam sodu 10 latos.

[2] 2012.gada 22.augustā *L.E.* un *E.E.* vērsās ar sūdzību pie Valsts policijas Galvenās Kārtības policijas pārvaldes Prevencijas pārvaldes priekšnieka, norādot, ka abi lieto attiecīgo transportlīdzekli, taču neviens no viņiem atļauto braukšanas ātrumu neesot pārkāpis.

Valsts policija kā augstāka iestāde vairākkārt atteicās izskatīt pēc būtības *L.E.* un *E.E.* sūdzību, norādot, ka atbilstoši Ceļu satiksmes likuma 43.⁶panta 5.²daļai nav konstatējams, kura no minētajām personām transportlīdzekli vadījusi protokolā norādītajā vietā un laikā. Taču tiesības pārsūdzēt minēto protokolu-lēmumu ir transportlīdzekļa vadītājam.

[3] Par Valsts policijas Galvenās kārtības policijas pārvaldes rīcību – sūdzības neizskatīšanu – 2013.gada 16.decembrī *L.E.* vērsās Administratīvajā rajona tiesā. Viņas pieteikums

pēc piekritības pārsūtīts Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesai.

2014.gada 21.janvārī Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas tiesnesis pieņēma lēmumu, ar kuru atteicās ierosināt administratīvā pārkāpuma tiesvedību. Lēmumā secināts, ka *L.E.* nav ievērojusi Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 279.pantā noteikto pārsūdzēšanas kārtību. Izskatījis *L.E.* blakus sūdzību, 2014.gada 5.martā Rīgas apgabaltiesas tiesnesis minēto lēmumu atstāja negrozītu.

[4] 2014.gada 11.februārī Administratīvajā rajona tiesā saņemts *L.E.* pieteikums par Valsts policijas rīcības – sūdzības neizskatīšanu – atzīšanu par prettiesisku.

Administratīvās rajona tiesas Rīgas tiesu nama tiesnesis vērsās pie Augstākās tiesas priekšsēdētāja ar lūgumu par pakļautības jautājuma izšķiršanu.

MOTĪVU DAĻA

[5] No 2012.gada 1.jūlija administratīvo pārkāpumu lietas no administratīvo tiesu pakļautības ir nodotas vispārējās jurisdikcijas tiesu pakļautībā (*sk. Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa pārejas noteikumu 13.punktu*). Tāpat kopš 2013.gada 1.janvāra Administratīvā procesa likuma 1.panta trešās daļas 5.punktā ir noteikts, ka administratīvais akts nav lēmums, kas pieņemts lietvedībā administratīvā pārkāpuma lietā.

Līdz ar to šobrīd administratīvā procesa kārtībā nav izskatāmi tādi lēmumi (arī iestādes rīcība), kas tiek pieņemti (vai ir pieņemami) administratīvā pārkāpuma lietvedības ietvaros (*sk., piemēram, Augstākās tiesas 2013.gada 23.jūlija lēmuma lietā Nr.SKA-752/2013 7.punktu*).

[6] Administratīvā pārkāpuma lietvedības process ir vienots process, kurā ir dažādas procesa stadijas, kurās tiek veiktas starpdarbības un pieņemti starplēmumi. Starpdarbības vai starplēmumi administratīvā pārkāpuma lietvedības gaitā, tostarp augstākas iestādes atteikums izskatīt sūdzību administratīvā pārkāpuma lietā, nepārņem par citu – administratīvo procesu. Līdz ar to augstākas iestādes rīcība, administratīvā pārkāpuma lietvedības ietvaros atsakoties izskatīt sūdzību pēc būtības, nav ne administratīvais akts, ne faktiskā rīcība, bet gan augstākas iestādes procesuāls lēmums (rīcība) administratīvā pārkāpuma lietas ietvaros, kas nav patstāvīgi pārskatāms administratīvā procesa kārtībā.

[7] Gan no Latgales priekšpilsētas tiesas tiesneša lēmuma, gan Rīgas apgabaltiesas tiesneša lēmuma, ar kuru atstāts negrozīts Latgales priekšpilsētas tiesas tiesneša lēmums, izriet, ka administratīvā pārkāpuma tiesvedību atteikts ierosināt, pamatojoties uz to, ka nav ievērota Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 279.pantā noteiktā pārsūdzēšanas kārtība.

[8] Ārpustiesas izskatīšanas jēga un mērķis ir pirms vērsšanās tiesā dot iespēju iestādei izlabot pieļauto kļūdu un pašai atcelt prettiesisko lēmumu, tādējādi veicinot procesa

efektivitāti. Augstākā tiesa savā praksē vairākkārt ir norādījusi, ka lietas iepriekšējās ārpustiesas izskatīšanas kārtības ievērošana ir vērsta uz to, lai zemāku iestāžu rīcība un lēmumi sākotnēji tiktu pārbaudīti pašas pārvaldes iekšienē un eventālās kļūdas novērstas gan ātrāk, gan efektīvāk. Viens no lietas iepriekšējās ārpustiesas izskatīšanas kārtības mērķiem ir nodrošināt privātpersonas prasījuma ātru un kompetentu izskatīšanu (*sk., piemēram, Augstākās tiesas 2011.gada 11.februāra lēmuma lietā Nr.SKA-386/2011 15.punktu, 2011.gada 21.februāra lēmuma lietā Nr.SKA-414/2011 18.punktu, 2011.gada 30.marta lēmuma lietā Nr.SKA-91/2011 6.punktu, 2014.gada 3.februāra lēmuma lietā Nr.363/2014 5.punktu*).

[9] Augstākā tiesa savā praksē ir atzinusi, ka minētā priekšnoteikuma – lietas iepriekšējās ārpustiesas izskatīšanas kārtības ievērošanas pirms sūdzības iesniegšanas tiesā – izpilde nav atkarīga no tā, vai augstāka iestāde personas iesniegumu izskatījusi pēc būtības, vai atteikusies to darīt (*sk., piemēram, Augstākās tiesas 2014.gada 3.februāra lēmuma lietā Nr.SKA-363/2014 6.punktu*). Tādēļ arī atzīts, ja augstāka iestāde atteikusies sūdzību izskatīt pēc būtības, atzīstams, ka iestāde ir atteikusies no iespējas labot savas kļūdas. Savukārt persona no savas puses ir izdarījusi visu iespējamo, lai lietas ārpustiesas izskatīšanas kārtība tiktu izmantota (*sal. Augstākās tiesas 2011.gada 30.marta lēmuma lietā Nr.SKA-91/2011 6.punktu*). Augstākās tiesas judikatūrā

atzīts, ka, ja augstāka iestāde nav pēc būtības izskatījusi apstrīdēšanas iesniegumu, atzīstams, ka ārpustiesas izskatīšanas kārtība ir ievērota (*sal. Augstākās tiesas 2007.gada 8.februāra lēmuma lietā Nr.SKA-15/2007 7.1.punktu*).

[10] Ievērojot iepriekš minēto, nav pamata lemt par pieņemamuma pakļautību administratīvajai tiesai. Tā kā tiesā nav atsevišķi vērtējams augstākas iestādes atteikums izskatīt sūdzību, rajona (pilsētas) tiesā ir skatāma sūdzība par lēmumu administratīvā pārkāpuma lietā. Administratīvā pārkāpuma lietā *L.E.* ir ievērojusi administratīvā pārkāpuma lietā pieņemtā lēmuma pārsūdzēšanas kārtību. Trūkuma attiecībā uz ārpustiesas izskatīšanas kārtību novērsana (tostarp kļūdaina tā konstatācija) atbilstoši vispārējam principam nav šķērslis atkārtotai tādas pašas sūdzības iesniegšanai rajona (pilsētas) tiesā.

NOLĒMUMA DAĻA

Pamatojoties uz likuma „Par tiesu varu” 50.panta piekto daļu, Augstākās tiesas priekšsēdētājs un departamentu priekšsēdētāji

n o l ē m a

Atzīt, ka *L.E.* sūdzība administratīvā pārkāpuma lietā ir izskatāma rajona (pilsētas) tiesā Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa divdemit trešās „a” nodaļas kārtībā.

TIESU PRAKSES APKOPOJUMI

TIESU PRAKSE LIETĀS PAR DARĪJUMU APSTRĪDĒŠANU UN ZAUDĒJUMU PIEDZIŅU NO PARĀDNIKA PĀRSTĀVJIEM MAKSĀTNESPĒJAS PROCESU IETVAROS

Tiesu prakses apkopojuma ietvaros ir apzinātas tiesu praksē nostiprinājušās atziņas, tipiskākās situācijas, kā arī jautājumi, kas pusēm un tiesai ir sagādājuši vislielākās grūtības, skatot lietas maksātnespējas procesa ietvaros.

Augstākās tiesas pētījums aptver apelācijas instances un Augstākās tiesas Senāta nolēmumus laika posmā no 2008.gada līdz 2014.gada sākumam. Analīzei izmantotas 46 lietas par darījumu apstrīdēšanu maksātnespējas procesa ietvaros, savukārt zaudējumu piedziņa no parādnieka pārstāvjiem skatīta 18 lietās. Tiesu prakses pētījumu veicis zvērinātu advokātu biroja „Delotte Legal” vadošais jurists Helmutis Jauja sadarbībā ar Augstākās tiesas Civillietu departamentu un Judikatūras nodaļu. Tiesu prakses apkopojums akceptēts Civillietu departamenta tiesnešu sanāksmē. Ņemot vērā pētījuma rezultātus, pētījumā ir piedāvāti ieteikumi tiesu prakses uzlabošanai.

Tiesu prakses apkopojums pieejams Augstākās tiesas mājaslapā www.at.gov.lv sadaļā Judikatūra/ Tiesu prakses apkopojumi/ Civiltiesības.

KOPSAVILKUMS

Darījumu apstrīdēšana

1. Vērtējot jēdziena „apstrīdams darījums” būtību, jāņem vērā ne tikai atsevišķu darījumu (ligumu) un tā izpildi, bet arī parādnieka un trešo personu darbību kopumu, kas ir virzīts uz zaudējumu nodarīšanu parādniekam un kreditoru kopumam.

Tiesas ir dažādi vērtējušas apstrīdama darījuma jēdzienā maksātnespējas regulējuma izpratnē: gan sašaurināti

vērtējot tikai atsevišķus noslēgto ligumu noteikumus, gan paplašināti aplūkojot citus ar darījuma slēgšanu un izpildi saistītus apstākļus. Atbilstoši pušu sacīkstes principam civilprocesā prasītājam ir jānorāda uz vērtējamajiem apstākļiem un jāiesniedz tiesā atbilstoši pierādījumi.

2. Nosakot, vai attiecīgais darījums ir radījis zaudējumus, ir jāņem vērā maksātnespējas likumu mērķi aizsargāt kreditoru kopuma intereses. Darījums atzīstams par spēkā neesošu, ja tiek konstatēts, ka parādnieka iespējas saglabāt maksātnespēju, turpinot normālu saimniecisko darbību, vai kreditoru iespējas gūt apmierinājumu no parādnieka mantas būtu lielākas, ja attiecīgais darījums nebūtu noslēgts un neiestātos no tā izrietošās tiesiskās sekas – mantas aktīvu masas samazinājums vai [kopējo saistību] palielinājums (lietas Nr.PAC-0731/2012 un Nr.PAC-1566/2012).

3. Par zaudējumus radošu darījumu tiesu praksē ir atzīti arī tādi darījumi, kas paši par sevi nesamazina parādnieka mantas sastāvu (nemaina aktīvu un saistību attiecību), taču ietekmē kreditoru prasījumu apmierināšanas proporciju maksātnespējas procesa ietvaros (lieta Nr.SKC-34/2009).

4. Apstrīdot darījumu, ar kuru atsavināta iekļātā manta, vienlaikus sedzot nodrošinātā kreditora prasījumu, prasītājam jāpamato, ja darījums tiktu atzīts par spēkā neesošu un iekļātā manta tiktu pārdota nodrošinātā kreditora prasījuma apmierināšanai Maksātnespējas likumā noteiktajā kārtībā, vai pārējiem kreditoriem pastāvētu iespēja gūt kaut kādu apmierinājumu no izsoles rezultātā iegūtās naudas. Lietā ir jāpārbauda darījuma apstrīdēšanas ietekme uz kreditoru prasījumu apmierināšanas apjomu, ja darījumu atzītu par spēkā neesošu, t.sk. ņemot vērā nodrošinātā prasījuma apmēru, kreditoru sastāvu un parādnieka mantas stāvokli (lietas Nr.PAC-0731/2012 un Nr.PAC-1566/2012).

5. Prasījums par darījumu apstrīdēšanu nav prasījums par zaudējumu atlīdzināšanu, līdz ar to prasītājam ir jāpierāda zaudējumu nodarīšanas fakts, taču nav jāpierāda precīzs zaudējumu apmērs (lieta Nr.PAC-0731/2012).

6. Pastāv atšķirīga tiesu prakse, vērtējot pierādījumus, kas liecina par zaudējumu nodarīšanu. Nekustamo īpašumu atsavināšanas darījumos lielākoties par īpašuma vērtības pierādījumu tiek atzīts sertificēta vērtētāja novērtējums, kas neizslēdz iespēju ņemt vērā kadastrālo vērtību.

Atsevišķos gadījumos ir salīdzināta iegādes un atsavināšanas cena. Par nekustama īpašuma vērtības pierādījumu tiesa nav atzinusi finanšu pārskata ziņas par nekustamajā īpašumā veiktajiem ieguldījumiem (lieta Nr.PAC-0818/2011). Lietās, kurās ir apstrīdēta prasījumu cesija, tiesas ir atzinušas, ka prasījuma tiesību vērtība nevar būt analogiska parāda summai sekojošās, iespējams, ilgstošās, tiesvedības un izpildes procesa dēļ, tāpēc zemāka cena automātiski nenozīmē zaudējumus. Prasītājam ir jāpierāda, ka cedētās prasījuma tiesības būtu iespējams cedēt par augstāku cenu, nekā tas tika izdarīts (lietas Nr.PAC-0263/2010 un Nr.PAC-1518/2012).

7. Darījumi, kas slēgti starp juridiskajām personām, ir uzskatāmi par slēgtiem ar ieinteresētajām personām vai šo personu labā, ja fiziskās personas, kas pārstāv vai citādi ir saistītas ar attiecīgajām juridiskajām personām, ir savstarpēji saistītas atbilstoši ieinteresēto personu definīcijai. Juridiska persona nepastāv pati par sevi, bet tās darbību realizē konkrētas fiziskās personas. Atbilstoši Civillikuma 1410.pantam juridiskās personas darījumus slēdz caur saviem likumiskajiem pārstāvjiem. Juridiskā persona nevar savu darījumspeju īstenot bez likumisko pārstāvju līdzdalības (lietas Nr.SKC-34/2009 un Nr.PAC-1619/2012).

8. Īpaši kritiski darījuma otras puses labticība vērtējama darījumos, kas slēgti ārpus parādnieka parastās komercdarbības un parādnieka rīcība skaidri liecina par nodomu izvairīties no saistību izpildes pret kreditoriem. Šādi darījumi parasti tiek slēgti ar mērķi apmierināt parādnieka un ar to saistīto personu intereses, savukārt zaudējumi kreditoriem ir šādas rīcības neizbēgamas sekas. Par pušu nelabticību var liecināt fiktīvu amatpersonu un dalībnieku esamība. Taču lai tiesa šos apstākļus varētu ņemt vērā, izskatot prasību, prasītājam šie apstākļi ir jānorāda un ar Civilprocesa likumā paredzētajiem pierādīšanas līdzekļiem jāpierāda.

9. Ņemot vērā, ka spēkā esošais 2010.gada 26.jūlija Maksātnespējas likums pieļauj ieskaita veikšanu maksātnespējas procesā, ieskaits parastās komercdarbības ietvaros pats par sevi nav uzskatāms par darījumu, kas rada zaudējumu kreditoru kopuma interesēm, ja vien pretēji vērstās saistības nav radušās likumā noteiktajā ierobežojuma periodā vai nav saskatāmas pazīmes, kas liecina, ka ieskaits ir veikts ļaunprātīgos nolūkos.

10. Pastāv atšķirīga tiesu prakse par darījumiem, ar kuriem parādnieks ir devis nodrošinājumu (ķīlu vai galvojumu) par labu trešajai personai. No vienas puses, ja komersants noslēdz darījumu, kas atbilst vispārējiem tiesiskuma kritērijiem, bet kam nav ekonomiski attaisnojama pamata saimnieciskās darbības mērķa nodrošināšanā, komersanta maksātnespējas gadījumā tas var tikt atzīts par pietiekamu pamatu Maksātnespējas likuma 92.panta tiesiskā sastāva nodibināšanai (lieta Nr.PAC-0909/2012). No otras puses, ir jāņem vērā, ka vienā koncernā (grupā) ietilpstošu sabiedrību starpā slēgti darījumi ir jāvērtē plašākā kontekstā. Grupas iekšienē var būt arī savstarpēji izsniegti nodrošinājumi, no kuriem nodrošinājuma devējam var būt nevis tiešs, bet

pastarpināts labums, ievērojot aizņēmēja lomu grupas iekšienē. Šie apstākļi tiesai būtu jāņem vērā, vērtējot apstrīdētus darījumus, kas ir slēgti starp saistītām sabiedrībām vai to labā (lieta Nr.PAC-1876/2011). Vērtējot saistīto sabiedrību veiktos darījumus, ir jāņem vērā gan darījuma raksturs, mērķis, darījuma iesaistīto sabiedrību iepriekšējie savstarpējie darījumi, gan arī kreditoru sastāvs darījuma slēgšanas brīdī.

Zaudējumu piedziņa no parādnieka pārstāvjiem

11. Zaudējumu piedziņas prasībās pret maksātnespējīgo kapitālsabiedrību valdes locekļiem kā speciālā tiesību norma ir piemērojami Komerclikuma 169.panta noteikumi, t.sk. valdes vainojamības prezumpcija zaudējumu konstatēšanas gadījumā, kā arī vispārīgie Civillikuma noteikumi. Valdes locekļiem ir pienākums būt lojāliem gan pret sabiedrību kā patstāvīgu tiesību subjektu, gan arī pret visu tās dalībnieku ekonomiskajām interesēm, pildot pienākumus kā krietnam un rūpīgam saimniekam atbilstoši Komerclikuma 161.panta pirmajai daļai (valdes loceklim kā uzticības personai, no vienas puses, ir jāmaksimizē sabiedrības peļņa, no otras puses, tai jāsauglabā sabiedrības manta (lieta Nr.SKC-25/2012)). Kapitālsabiedrības finansiālo grūtību gadījumā galvenās ekonomiski ieinteresētās personas ir sabiedrības kreditori, par kuru prasījumu maksimālu apmierināšanu ir atbildīgi sabiedrības valdes locekļi.

12. Komerclikuma 169.panta trešajā daļā nostiprinātā valdes locekļa vainojamības prezumpcija pārliek pierādīšanas pienākumu no prasītāja (administratora) uz atbildētāju (valdes locekli). Šis prezumpcijas atspēkošana ir valdes locekļa pienākums. Lai minētā prezumpcija sāktu darboties, prasītājam nepieciešams pierādīt zaudējumu esamību atbilstoši sacikstes principam un vispārējiem Civilprocesa likuma noteikumiem, kas regulē pierādījumu iesniegšanu.

13. Ja valdes locekļa rīcība ir pretēja saprātīgai komerciālās apgrozības praksei un tiek pierādīts, ka sabiedrībai nodarīts zaudējums, konstatēta amatpersonas vainojama rīcība un pastāv cēloniskais sakars starp amatpersonas rīcību un nodarītajiem zaudējumiem, tad apstāklim, ka valdes locekļa rīcība nesatur ļaunprātīgu tiesību aizskārumu, nav tiesiskas nozīmes, jo viņš ir atbildīgs par katru, tostarp vieglu, neuzmanību. Atbildība neiestājas tikai tad, ja attiecīgais subjekts pierāda, ka viņš attiecīgajā situācijā ir rīkojies kā krietns un rūpīgs saimnieks, respektīvi – nav pielaidis pat vieglu neuzmanību (lieta Nr.SKC-25/2012).

14. Prasībās pret maksātnespējīgu parādnieku valdes locekļiem ir sastopami šādi zaudējumu nodarīšanas veidi:

1) ir veikti ekonomiski nepamatoti darījumi un darbības, kas samazinājuši mantas apmēru un/vai noveduši parādnieku līdz maksātnespējai;

2) nav pienācīgi vesta grāmatvedība un/vai nav nodoti parādnieka grāmatvedības dokumenti;

3) savlaicīgi nav iesniegts maksātnespējas procesa pieteikums.

15. Zaudējumu piedziņas prasībās no valdes locekļiem maksātnespējas procesu ietvaros ir atsauces uz grāmatvedības dokumentu nenodošanu administratoram. Tiesu praksē dokumentu nenodošanas apstākļi ir vērtēti dažādi. Atsevišķās lietās tiesa, piemērojot valdes vainas prezumpciju, ir tulkojusi grāmatvedības dokumentu nenodošanu par sliktu valdes locekļiem un, iztrūkstot pierādījumiem par krietna un rūpīga saimnieka rīcību, piedzinusi mantas samazinājumu, kuru valde nav bijusi spējīga izskaidrot

(lieta Nr.CA-607/2011). Tomēr lielākoties līdzšinējā tiesu praksē grāmatvedības dokumentu nenodošana ir atzīta par prettiesisku rīcību, kura pati par sevi nepierāda zaudējumu nodarīšanu un cēlonisko sakaru (lietas Nr.PAC-0223/2011, Nr.PAC-0079/2009 un Nr.SKC-101/2014).

Dokumentu nenodošana var radīt tiešu cēlonisku sakaru ar zaudējumiem, ja dokumentu trūkums, piemēram, liedz piedzīt debitoru parādus un atgūt mantu trešajām personām, uz kuru parādniekam ir tiesības.

16. Lietās, kurās ir konstatēta naudas līdzekļu izmaksa bez tiesiska pamata kādam no valdes locekļiem, zaudējumu apmērs tiek noteikts izmaksātās naudas summas apmērā (lieta Nr.CA-3559/27). Gadījumos, kad maksātnespējas procesa administratoram nav nodoti parādnieka grāmatvedības dokumenti, tiesas dažādi ir vērtējušas zaudējumu noteikšanas metodi, izmantojot pēdējā pieejamā finanšu pārskata ziņas par aktīvu vērtību. Noraidot šādas zaudējumu piedziņas prasības, tiesa ir norādījusi, ka parādnieks pēc pēdējā finanšu pārskata iesniegšanas ir turpinājis saimniecisko darbību, tāpēc situācija uz maksātnespējas procesa

pasludināšanu var būt mainījusies un nav pamata uzskatīt, ka finanšu pārskatā minētie aktīvi atrastos pie valdes locekļiem (lietas Nr.PAC-0901/2012 un Nr.PAC-0079/2009). Nepienācīga grāmatvedības kārtošana nav savienojama ar krietna un rūpīga saimnieka rīcību. Tāpēc, ņemot vērā Komerclikuma 169.panta trešajā daļā noteikto valdes atbildības prezumpciju, kā arī Senāta atziņas lietā Nr.SKC-25/2012, situācijā, kad nav pienācīgu grāmatvedības ziņu, pierādījumu nasta par sabiedrības mantas izlietojumu būtu uzliekama valdes locekļiem, kuru pienākums bija organizēt sabiedrības grāmatvedības uzskaiti līdz maksātnespējas procesa pasludināšanai un iesniegt administratoram sabiedrības grāmatvedības dokumentus. Pretējā gadījumā tiktu veicināta situācija, ka grāmatvedības dokumentu iznīcināšana un gada pārskatu nesniegšana no civiltiesisko seku viedokļa valdes locekļiem būtu izdevīgāka nekā likuma „Par grāmatvedību” noteikumu ievērošana. Pamats to valdes locekļu atbildībai, kuru ir ieņēmuši amatu pirms sabiedrības maksātnespējas procesa pasludināšanas un, iespējams, arī varētu būt vainojami sabiedrības mantas samazinājumā, jāpierāda prasītājam.

ADMINISTRATĪVO TIESU PRAKSE PUBLISKO IEPIRKUMU LIETĀS

Ar katru gadu administratīvajās tiesās pieaug publisko iepirkumu lietu skaits un secīgi arī paplašinājies Augstākajā tiesā izskatīto jautājumu spektrs. Tas rosinājis Administratīvo lietu departamentu apkopot līdz šim Augstākās tiesas praksē aplūkotos publiskā iepirkuma procedūru piemērošanas un tiesiskuma kontroles aspektus.

Apkopojuma pamatā ir Augstākās tiesas nolēmumi, kas publisko iepirkumu lietās sagatavoti laikā no 2004. gada līdz 2014.gadam, kā arī atsevišķas tiesas atziņas par vispārīgiem tiesību jautājumiem. Ņemot vērā, ka šajā laika posmā ir mainījies speciālais tiesiskais regulējums, atsevišķi nav aplūkoti tie nolēmumi, kuros paustās atziņas saistītas vienīgi ar regulējuma maiņu vai kuros piemērotās tiesību normas šobrīd vairs nav spēkā.

Apkopojumā, īpaši to neuzsverot, izmantoti arī nolēmumi, kuri pieņemti saistībā ar sabiedrisko pakalpojumu sniedzēju iepirkumiem, ņemot vērā, ka līdz šim praksē paustās atziņas attiecināmas uz tiesisko regulējumu, ciktāl tas gan sabiedrisko pakalpojumu sniedzēju iepirkumiem, gan valsts un pašvaldību iepirkumiem ir līdzīgs.

Tāpat izmantoti arī nolēmumi, kuri pieņemti saistībā ar koncesijas procedūru, ja tajos pēc analogijas piemērotas Publisko iepirkumu likuma normas. Atsevišķi gan koncesijas procedūra netiek aplūkota, jo līdz šim nav taisīti nolēmumi, kuros būtu piemērots šobrīd spēkā esošais tiesiskais koncesijas līguma noslēgšanas regulējums – Publiskās un privātās partnerības likums – pēc būtības.

Tā kā Publisko iepirkumu likumā un Sabiedrisko pakalpojumu sniedzēju iepirkumu likumā iedzīvināts Eiropas Savienības tiesiskais regulējums, likumu normu interpretācijā un piemērošanā izmantojama arī Eiropas Savienības Tiesas judikatūra. Tādēļ apkopojums papildināts arī ar Eiropas Savienības Tiesas un Vispārējās tiesas atziņām gan jautājumos, kas bijuši aktuāli Augstākajā tiesā, gan arī attiecībā uz tādiem iepirkumu aspektiem, par kuriem Latvijā prakse vēl nav attīstījusies.

Apkopojumu veikusi Administratīvo lietu departamenta

tiesneša palidze Mg.iur. Līva Skujiņa sadarbībā ar Administratīvo lietu departamentu un Judikatūras nodaļu.

Pieejams Augstākās tiesas mājaslapā www.at.gov.lv sadaļā Judikatūra/ Tiesu prakses apkopojumi/ Administratīvās tiesības

KOPSAVILKUMS

1. Pārskatīšanas procedūras iepirkuma procedūras ietvaros ieinteresētajām personām ir pieejamas, sākot no brīža, kad pasūtītājs ir nolēmis rīkot procedūru un izvirzījis savas prasības, līdz brīdim, kad noslēgts publiskā iepirkuma līgums. Ja līgums noslēgts tieši vai pieļaujot citus būtiskus procedūras pārkāpumus, var iesniegt pieteikumu par līguma atzīšanu par spēkā neesošu. Šāda pieteikuma pieļaujamība nav atkarīga no tā, vai patiešām konkrētajā gadījumā ir iestājušies normās minētie apstākļi, kas var būt par pamatu līguma atzīšanai par spēkā neesošu.

2. Vairāki iepirkuma procesā pieņemti lēmumi attiecībā pret vienu personu var būt starplēmumi, bet pret citu personu – lēmumi ar galīgu noregulējuma raksturu. Starplēmumi ir pārsūdzami, ja tie būtiski skar personas tiesības vai tiesiskās intereses.

3. Tiesā ir pārsūdzams lēmums par procedūras pārtraukšanu vai izbeigšanu. Tiesai vai Iepirkumu uzraudzības birojam atceļot minēto lēmumu, procedūra ir turpināma.

4. Administratīvā procesa kārtībā – pēc analogijas ar Publisko iepirkumu likumā ietverto regulējumu tā saucamo „mazo iepirkumu” pārskatīšanai – pārbaudāmi arī tādi sabiedrisko pakalpojumu sniedzēju iepirkumi, kuru paredzamā līgumcena nepārsniedz noteikto robežvērtību.

5. Pārskatīšanas procedūras ir pieejamas iespējami vai faktiski ieinteresētajai personai. Par šādu interesi var liecināt, piemēram, piedāvājuma iesniegšana, līdzīgu pakalpojumu sniegšana, tehnisko līdzekļu esība konkrētā līguma izpildei. Pieteikumu nevar iesniegt apakšuzņēmēji, atsevišķs personu apvienības biedrs, kā arī pasūtītājs.

6. Pasūtītājs lietā nevar uzstāties statusā, kas raksturīgs privātpersonām – kā pieteicējs vai kā trešā persona. Tomēr pasūtītājs vienmēr pieaicināms piedalīties lietā vai nu kā otra iestāde atbildētājas – Latvijas Republikas – pusē, vai arī lietā

iesaistāms vēl otrs atbildētājs – attiecīgā pašvaldība, kuras pusē pieaicināms pasūtītājs.

7. Par trešo personu administratīvajā procesā tiesā nevar būt persona, kura pati būtu varējusi pārsūdzēt neapmierinošo lēmumu.

8. Pagaidu aizsardzība, apturot iepirkuma procedūras tālāku norisi, iespējama līdz iepirkuma līguma noslēgšanai, ja vien pieteikums nav iesniegts par iepirkuma līguma atzīšanu par spēkā neesošu, kas savukārt iespējams vien īpaši rupju pārkāpumu gadījumā.

9. Pārkāpumu gadījumā persona cieš ne tikai finansiālus zaudējumus, bet arī nemantiskas sekas, tādas kā noteiktu labumu (reputācijas uzlabošana, jaunu klientu iegūšana, pieredze) negūšana. Tādēļ ir īpaši būtiski nodrošināt efektīvu iepirkuma procedūras tiesiskuma kontroli, relatīvi mazāku nozīmi piešķirot privātpersonas tiesībām uz atlīdzinājumu, jo caur šo tiesību institūtu nav iespējams pilnībā novērst (kompensēt) šīs personas tiesību aizskārumu. Iespēja, ka persona vairs nevarēs piedalīties iepirkuma procedūrā, jo tā būs jau noslēgusies, liecina par subjektīvu kritērija īstenošanos jeb par to, ka personai ir nepieciešamība pēc pagaidu aizsardzības.

10. Iepirkuma dokumentācijā izvirzītajām prasībām jābūt objektīvi pamatotām un samērīgām, tām jānodrošina vienādas iespējas visiem pretendentiem un tās nedrīkst radīt nepamatotus ierobežojumus konkurencei. Vienlaikus jāņem vērā, ka likums izslēdz tikai nepamatotus, nevis jebkurus ierobežojumus konkurencei. Attiecībā uz to, vai prasības ir gana efektīvas mērķu sasniegšanai, tiesa ir ierobežota vērtējumā un tas ir atkarīgs no pasūtītāja apsvērumiem.

11. Prasības ir pakļautas interpretācijai, dodot priekšroku tiesību drošības un prognozējamības principam, kurš izteikuma adresāta interešu aizsardzības nolūkos liek uzskatīt, ka

adresātam saistošs ir izteikums, kādu tas varēja saprast kā gribas izteicēja gribu.

12. Piedāvājuma neatbilstība, neatkarīgi no iespējamās neatbilstības būtiskuma, ir pamats piedāvājuma tālāki nevērtēšanai. Pretendentu un piedāvājumu atbilstības pārbaudē būtiski izmantot likumā paredzēto iespēju iegūt no pretendenta skaidrojumu par piedāvājuma saturu jeb lūgt precizēt piedāvājumu. Tādējādi tiek samazināta iespēja izslēgt pretendentu (kandidātu) vienīgi formālas neatbilstības dēļ.

13. Ja radušās bažas par to, ka pretendents varētu būt nepamatotas priekšrocības, kas neizriet no iepirkuma dokumentācijas, pirms tā izslēgšanas jādod pretendents iespēja pierādīt priekšrocību neesību.

14. Ja pasūtītājam radušās šaubas par to, ka piedāvātā cena varētu būt nepamatoti zema, tam ir pilnībā jāievēro Publisko iepirkumu likuma 48.pantā paredzētā procedūra – jālūdz paskaidrojumi par cenas veidošanos un jākonsultējas par to ar piedāvājuma iesniedzēju. Ja pasūtītājam nav radušās šaubas par piedāvātās cenas pamatotību, tiesa nevar iejaukties pasūtītāja novērtējuma brīvībā, bet tai ir jāpārbauda vienīgi tas, vai pasūtītāja rīcība, neveicot cenas pamatojuma pārbaudi, nav acīmredzami kļūdaina.

15. Arī uz to pakalpojumu iepirkumiem, kas ietverti Publisko iepirkumu likuma 2.pielikuma B daļā, attiecināmi publisko iepirkumu tiesību principi.

16. Tādi apstākļi kā iepirkuma līguma noslēgšanas steidzamība vai jebkādi pasūtītāja likumā noteiktie pienākumi nevar attaisnot Publisko iepirkumu likuma normu ignorēšanu un faktiskajai situācijai atbilstošas iepirkuma procedūras neievērošanu.

17. Arī tad, ja tiesa kādu likumā noteikto iemeslu dēļ nevar atzīt par spēkā neesošu noslēgto iepirkuma līgumu, spriedumā ietverams konstatējums par konkrētās pasūtītāja rīcības prettiesiskumu.

VISPĀRINĀJUMS PAR PAGaidu TIESAS AIZSARDZĪBAS LĪDZEKĻU PIEMĒROŠANU ADMINISTRATĪVAJĀ PROCESĀ TIESĀ

Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamentā sagatavots tiesu prakses vispārīgākais administratīvo lietu judikatūras atziņas par pagaidu tiesas aizsardzības piemērošanu administratīvajā procesā tiesā.

Vispārīgākais sagatavots, par pamatu ņemot 2008. gadā sagatavoto tiesu prakses vispārīgāko atziņu par šo pašu tēmu. Tā kā sešu gadu laikā tiesu prakse pagaidu aizsardzības līdzekļu piemērošanā ir būtiski attīstījusies, aktuāla bija kļuvusi vispārīgākā atjaunošana.

Vispārīgākais sagatavojis Administratīvo lietu departamenta tiesneša palīgs Mg.iur. Agris Dreimanis sadarbībā ar Administratīvo lietu departamentu un Judikatūras nodaļu.

Pieejams Augstākās tiesas mājaslapā www.at.gov.lv sadaļā Judikatūra/ Tiesu prakses apkopojumi/ Administratīvās tiesības

KOPSAVILKUMS

1. Pagaidu tiesas aizsardzība ir tiesību uz taisnīgu tiesu elements.

2. Administratīvā procesa likums paredz trīs pagaidu tiesas aizsardzības līdzekļus:

1) administratīvā akta un faktiskās rīcības darbības

apturēšanu un atjaunošanu, kā arī izpildes seku novēršanu (185. un 185.¹pants),

2) pagaidu noregulējumu (195.–202.pants),

3) tiesas sprieduma nekavējošu izpildi (265.pants).

3. Administratīvā akta darbības apturēšanas (atjaunošanas) institūts attiecināms uz gadījumiem, kuros pārsūdzēts pozitīvs, spēkā esošs administratīvais akts vai iestādes faktiskā rīcība izpaužas tādējādi, ka iestāde veic aktīvas darbības.

4. Gadījumos, kuros iestāde izdevusi negatīvu administratīvo aktu vai atteikusies veikt faktisko rīcību (faktiskā rīcība izpaužas bezdarbībā), kā arī gadījumos, kuros pieteikuma priekšmets ir publiski tiesisku attiecību konstatēšana vai pienākuma uzlikšana iestādei veikt darbības publisko tiesību līguma izpildē, piemērojama pagaidu aizsardzības līdzeklis ir pagaidu noregulējums.

5. Administratīvā akta un faktiskās rīcības darbības apturēšana (atjaunošana) un pagaidu noregulējums ir radniecīgi tiesību institūti un nošķirami tikai atkarībā no tā, kāds ir tiesā iesniegtais prasījums un kādas tiesiskās sekas rada katrs no šiem aizsardzības līdzekļiem. To piemērošanā izmantojami vieni un tie paši principi.

6. Pagaidu aizsardzības līdzekļi nevar pārsniegt prasījuma robežas. Tiem saturiski jābūt iespējami tuvinātiem sagaidāmajai lietā taisāmā sprieduma rezolutīvajai daļai.

7. Nosakot piemērojamo pagaidu aizsardzības līdzekli, izšķiroša nozīme ir tam, kurš no pagaidu aizsardzības

līdzekļiem lietā objektīvi ir piemērojams, lai nodrošinātu procesa dalībnieka tiesību ievērošanu, nevis tam, kādu pagaidu aizsardzības līdzekli procesa dalībnieks tiešā tekstā lūdzis piemērot.

8. Attiecībā uz administratīvā akta apturēšanu izšķirami divi tās veidi – darbības apturēšana un izpildes apturēšana. Administratīvā akta darbības apturēšana ir plašāks jēdziens, kas ietver visu no administratīvā akta izrietošo tiesisko seku apturēšanu, kamēr izpildes apturēšana attiecas tikai uz izpildi.

9. Apturēšanu un pagaidu noregulējumu tiesa piemēro, pirms tā izskatījusi lietu pēc būtības un taisījusi spriedumu. Instruments, ko kā pagaidu aizsardzības līdzekli var izmantot tiesa, kura jau izskata lietu pēc būtības (taisa spriedumu), ir sprieduma nekavējoša izpilde.

10. Pamats pagaidu aizsardzības līdzekļa piemērošanai ir abu šādu kritēriju konstatēšana:

1) administratīvā akta pirmšķietams prettiesiskums jeb pieteikuma pirmšķietama pamatotība (objektīvais kritērijs);

2) pamats uzskatīt, ka gadījumā, ja pagaidu aizsardzība netiks piemērota, procesa dalībniekam radīsies būtisks kaitējums vai grūti novēršami vai atlīdzināmi zaudējumi (subjektīvais kritērijs).

11. Parasti vispirms ir vērtējams objektīvais kritērijs. Taču gadījumā, ja acīmredzami nepastāv subjektīvais kritērijs, pagaidu aizsardzības lūgumu var noraidīt, nevērtējot objektīvo kritēriju.

12. Pieteikuma pirmšķietamas pamatotības pārbaude saturiski atbilst lietas izskatīšanai pēc būtības. Objektīvais kritērijs prasa izvērtēt iespējamību, ka pieteikums, skatot lietu pēc būtības, tiks apmierināts.

13. Tiesas lēmums par pagaidu aizsardzības līdzekli nav saistošs tiesai, kad tā taisa spriedumu lietā. Tas attiecas arī uz gadījumiem, kuros lēmumu par pagaidu aizsardzības līdzekli ir pieņēmusi augstākas instances tiesa, blakus sūdzības kārtībā izlemjot šo jautājumu pēc būtības.

14. Būtiska kaitējuma iespējamības kritērijs prasa, lai procesa dalībnieks ticami pamatotu smagu seku iestāšanās iespējamību, tomēr viņam nav pienākuma pierādīt, ka šīs sekas neizbēgami iestāsies.

15. Procesā dalībnieka norādītie apstākļi, kuru dēļ tam ir nepieciešama pagaidu aizsardzība, tiesai ir jāvērtē, ņemot vērā secinājumu par iespējamību, ka pieteikums tiks apmierināts. Jo lielāka ticamība, ka pieteikums tiks apmierināts, jo zemāka robeža nosakāma, vērtējot, vai pieteicēja interešu aizskārums ir pietiekami būtisks, lai būtu pamats piemērot pagaidu aizsardzību. Ja tiesa secina, ka pieteikums gandrīz noteikti tiks apmierināts, pagaidu aizsardzības piemērošanai ir pietiekami, ka pieteicējs pamato, kāpēc pagaidu aizsardzības piemērošana tam ir nepieciešama.

16. Ja lietā pārsūdzēts administratīvais akts ar divkāršu ietekmi – nelabvēlīgs pieteicējam, bet labvēlīgs trešajai personai – tiesai, vērtējot subjektīvo kritēriju, jāsalīdzina abu personu iespējamā kaitējuma un zaudējumu smagums.

17. Gadījumā, ja pieteikums iesniegts par vispārīgo administratīvo aktu, kas skar vairākas personas, tiesai pagaidu aizsardzības aktualitāte jāvērtē un par pagaidu aizsardzības piemērošanu jālemj tikai attiecībā uz konkrēto pieteicēju.

18. Izskatot lūgumu par apturēta administratīvā akta uzsāktās izpildes seku novēršanu, pārbaudāms, vai administratīvais akts ir pirmšķietami prettiesisks un vai izpildes sekas ir nepieciešams un iespējams novērst.

19. Jautājumu par pagaidu aizsardzības piemērošanu var izskatīt atkārtoti pēc procesa dalībnieka lūguma, ja mainījušies jautājuma izlemšanai būtiskie tiesiskie vai faktiskie apstākļi.

20. Tiesisko apstākļu maiņa ir interpretējama plaši, ņemot vērā ne tikai jaunu tiesību normu, bet arī jaunu tiesu praksi tiesību normu piemērošanā.

21. Pamats atkārtoti izskatīt jautājumu par pagaidu aizsardzību var būt arī tad, ja iepriekš pagaidu aizsardzības jautājuma izlemšanas steidzamības dēļ nav bijis iespējams uzklaut kādu procesa dalībnieku un šis procesa dalībnieks norāda uz jautājuma izlemšanā būtiskiem apstākļiem, kuri jautājuma izlemšanas steidzamības un viņa neuzklausišanas dēļ nav ņemti vērā.

22. Tiesības lūgt atkārtoti izskatīt jautājumu par pagaidu aizsardzību, ja mainījušies jautājuma izlemšanai būtiskie apstākļi, vienlīdzīgi atzīstamas visiem procesa dalībniekiem, arī iestādei (atbildētājam).

23. Lēmumu par atteikšanos pieņemt atkārtoti iesniegto pagaidu aizsardzības lūgumu, jo nav mainījušies jautājuma izlemšanai būtiskie apstākļi, tiesa var pieņemt uzreiz pēc lūguma saņemšanas tiesā, iepriekš neinformējot procesa dalībniekus. Šāds lēmums nav pārsūdzams.

24. Pagaidu aizsardzības līdzekli var piemērot tikai pēc tam, kad ir ierosināta administratīvā lieta.

25. Ja skatot jautājumu par pagaidu aizsardzības līdzekļa piemērošanu, tiesa konstatē, ka pieteikums nav pieļaujams, tiesa var izbeigt tiesvedību lietā vai atstāt pieteikumu bez izskatīšanas. Tomēr augstākas instances tiesa blakus sūdzības kārtībā nevar pieņemt lēmumu par tiesvedības izbeigšanu vai pieteikuma atstāšanu bez izskatīšanas, ja šādu lēmumu nav pieņēmusi zemākās instances tiesa. Augstākas instances tiesa šādā gadījumā savus apsvērumus par pieteikuma nepieļaujamību var izteikt sava lēmuma motivu daļā un uz to pamata noraidīt pagaidu aizsardzības lūgumu.

26. Lūgums par pagaidu aizsardzības piemērošanu tiesai jāskata tādā pašā sastāvā, kādā tai jāizskata attiecīgā lieta. Ja likums noteic, ka attiecīgās kategorijas lieta jāizskata triju tiesnešu sastāvā, tad arī lūgums par pagaidu aizsardzības piemērošanu šajā lietā tiesai jāizskata triju tiesnešu sastāvā.

27. Lūgums par pagaidu aizsardzības piemērošanu jāizskata saprātīgā termiņā, ņemot vērā situācijas steidzamību, bet ne vēlāk kā viena mēneša laikā. Taču lēmuma sastādīšanas termiņa pārkāpums nenoved pie tā prettiesiskuma un nav pamats tā atcelšanai, jo neietekmē lēmumu pēc satura.

28. Ja pirms administratīvā akta darbības apturēšanas jau ir veikta tā izpilde, tad tiesa lēmumā par administratīvā akta darbības apturēšanu var uzdot iestādei novērst izpildes sekas.

29. Procesā dalībnieks var iesniegt sūdzību par tāda tiesas lēmuma nepienācīgu vai neatbilstošu izpildi, ar kuru piemērots pagaidu tiesas aizsardzības līdzeklis. Šādu lēmumu var lūgt arī izskaidrot.

PĒTĪJUMS PAR TIESU PRAKSI KRIMINĀLLIETĀS PAR MANTAS IZNICINĀŠANU UN BOJĀŠANU

Augstākās tiesas Kriminālietu departamenta tiesnešu kopsapulcē apspriests un akceptēts pētījums par tiesu praksi krimināllietās par mantas iznīcināšanu un bojāšanu. Tiesu prakses pētījumu sadarbībā ar Judikatūras nodaļu un Kriminālietu departamentu veikusi Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Krimināltiesisko zinātņu katedras profesore Dr. iur. Valentija Liholaja.

Pētījumā analizēti 238 tiesu nolēmumi, kas trīs gadu laikā – no 2011.gada līdz 2013.gadam – taisīti 35 Latvijas tiesās par svešas mantas iznīcināšanu un bojāšanu, kvalificējot noziedzīgo nodarījumu saskaņā ar Krimināllikuma 185. un 186.pantu, tas ir, par tišu vai aiz neuzmanības izdarītu mantas iznīcināšanu vai bojāšanu.

Pētījums pieejams Augstākās tiesas mājaslapā www.at.gov.lv sadaļā Judikatūra/ Tiesu prakses apkopojumi/ Krimināltiesības

SECINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI

Lai novērstu pētījuma gaitā konstatētās kļūdas un nepilnības un nodrošinātu likuma priekšrakstiem, tiesību doktrīnai un judikatūrai atbilstošu svešas mantas iznīcināšanas un bojāšanas juridisko izvērtējumu, procesa virzītājiem strikti jāievēro Krimināllikuma 1.panta pirmajā daļā noteiktais, ka pie kriminālatbildības saucama un sodāma tikai tāda persona, kura ir vainīga noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, tas ir, kura ar nodomu (tiši) vai aiz neuzmanības izdarījusi šajā likumā paredzētu nodarījumu, kuram ir visas noziedzīga nodarījuma sastāva objektīvās un subjektīvās pazīmes. Noziedzīga nodarījuma sastāvu veido četri elementi – objekts, objektīvā puse, subjekts un subjektīvā puse – , un saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 124.pantu kriminālprocesā pierādāma noziedzīga nodarījuma sastāva esamība vai neesamība.

1. Krimināllikuma 185. un 186.pantā paredzēto noziedzīgo nodarījumu objektīvā puse

1.1. Krimināllikuma 185. un 186.pantā ietvertie noziedzīgie nodarījumi objektīvi var izpausties kā svešas mantas iznīcināšana, kad tā kļuvusi pilnīgi nederīga, sakarā ar ko zaudējusi savu vērtību un līdz ar to mantu vairs nav iespējams izmantot pēc tās nozīmes, un kā svešas mantas bojāšana, kad tai nodarītā kaitējuma rezultātā mantas lietošanas vērtība samazinājusies tādā apmērā, ka to vairs nevar pilnvērtīgi izmantot pēc mantas nozīmes bez atbilstoša remonta, izlabošanas, atjaunošanas utt., lai atjaunotu tās derīgās īpašības. Apsūdzībā jābūt konkrētīzētam, vai manta tika iznīcināta vai bojāta, jo tas ļauj izvērtēt noziedzīgā nodarījuma raksturu un ar to radīto kaitējumu, kam ir nozīme pie soda veida izvēles.

1.2. Krimināllikuma 185. un 186.pantā ietvertie noziedzīgie nodarījumi ir ar materiālu sastāvu, kam obligātās objektīvās puses pazīmes ir kaitīgās sekas un cēloņsakarība starp nodarījumu un tā rezultātā izraisītajām kaitīgajām sekām. Apsūdzībā saskaņā ar Krimināllikuma 185. un 186.pantu ir norādāms konkrēts nodarītā zaudējuma apmērs, ievērojot judikatūrā nostiprināto atziņu, ka analizējamo noziedzīgo nodarījumu sastāvu veido nevis bojātās vai iznīcinātās mantas atjaunošanas izdevumi, bet bojātās vai iznīcinātās mantas vērtība.

2. Krimināllikuma 185. un 186.pantā paredzēto noziedzīgo nodarījumu priekšmets

2.1. Par mantas iznīcināšanas un bojāšanas priekšmetu var būt kustama un nekustama manta, kurai ir lietošanas vērtība un kas neatrodas tās īpašumā vai likumīgā valdījumā.

2.2. Norobežojot mantas iznīcināšanu vai bojāšanu no mantas nolaupīšanas, kvalificējot nodarījumu, jāvadās pēc šādiem nosacījumiem:

2.2.1. ja svešas mantas nolaupīšana ir saistīta ar citas svešas mantas tišu vai neuzmanīgu iznīcināšanu vai bojāšanu, nodarījums kvalificējams kā mantas nolaupīšanas un mantas iznīcināšanas vai bojāšanas kopība, kad tie izdarīti divi patstāvīgi noziedzīgi nodarījumi, kam ir atšķirīgs priekšmets un objektīvās izpausmes;

2.2.2. ja nolaupīšana un iznīcināšana vai bojāšana vērsta pret vienu un to pašu priekšmetu, tad nevar vienlaikus iestāties kriminālatbildība par šā priekšmeta nolaupīšanu un tā paša priekšmeta iznīcināšanu vai bojāšanu, jo šādā gadījumā nav mantas bojāšanas vai iznīcināšanas sastāva objektīvā puses;

2.2.3. noziedzīgu nodarījumu kopību neveidos mantas iznīcināšana vai bojāšana pēc tās nolaupīšanas un nodarījumā nav Krimināllikuma 185. vai 186.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāva, jo ar izdarīto mantas nolaupīšanu mantas īpašnieka vai likumīgā valdītāja mantiskajām interesēm jau nodarīts kaitējums. Iznīcinot vai bojājot nolaupīto mantu, vainīgais, vērsoties pret to pašu priekšmetu un apdraudot tās pašas īpašuma intereses, mantas īpašniekam vai valdītājam nevar otrreiz nodarīt tādu pašu zaudējumu.

3. Krimināllikuma 185. un 186.pantā paredzēto noziedzīgo nodarījumu subjektīvā puse

3.1. Krimināllikuma 185.pantā ietvertā norāde uz svešas mantas tišu iznīcināšanu vai bojāšanu nozīmē, ka atbilstoši Krimināllikuma 9.panta otrajā un trešajā daļā noteiktajam vainīgais apzinās savas darbības vai bezdarbības kaitīgumu, paredz nodarījuma kaitīgās sekas un vēlas to iestāšanos (tiešs nodoms) vai, kaut arī sekas nav vēlēties, tomēr apzināti pieļāvis to iestāšanos (netiešs nodoms). Netiešam nodomam var būt raksturīga arī vienaldzīga attieksme pret kaitīgo seku iestāšanos.

3.2. Krimināllikuma 186.pantā paredzēta atbildība par svešas mantas iznīcināšanu vai bojāšanu aiz neuzmanības, kas var izpausties kā noziedzīga pašpaļāvība, kad vainīgais ir paredzējis savas kaitīgās darbības vai bezdarbības seku iestāšanās iespēju, tomēr vieglprātīgi paļāvies, ka tās varēs novērst, vai arī kā noziedzīga nevēriba, vainīgajam neparedzot šādu seku iestāšanās iespēju, kaut gan pēc nodarījuma konkrētajiem apstākļiem tam vajadzēja un tas varēja kaitīgās sekas paredzēt.

3.3. Apsūdzībā ietverama norāde uz nodoma veidu, nemaz jau nerunājot par nodoma intelektuālo un gribas momentu, jo nodoma veida pareizai konstatēšanai var būt nozīme, norobežojot Krimināllikuma 185. un 186.pantā paredzēto mantas iznīcināšanu un bojāšanu, ņemot vērā, ka netiešs nodoms un noziedzīga pašpaļāvība galvenokārt atšķiras pēc gribas momenta jeb personas psihiskās attieksmes pret kaitīgajām sekām, kā arī vispār lemjot par apsūdzētā vainīgumu. Turklāt tiešs nodoms liecina par lielāku kaitīguma pakāpi.

3.4. Kvalificējot noziedzīgo nodarījumu pēc Krimināllikuma 186.panta, apsūdzībā norādāms neuzmanības veids, jo noziedzīga nevēriba un noziedzīga pašpaļāvība viena no otras atšķiras gan pēc intelektuālā, gan pēc gribas momenta, īpaši ņemot vērā nepieciešamību norobežot noziedzīgu pašpaļāvību kā neuzmanības veidu no netiešā nodoma, bet noziedzīgu nevēribu – no Krimināllikuma 10.panta ceturtajā daļā ietvertās situācijas, kad persona neparedzēja, tai nevajadzēja un tā nevarēja paredzēt savas darbības vai bezdarbības kaitīgo seku iestāšanās iespēju, jeb gadījuma (*casus*), par kuru kriminālatbildība neiestājas.

3.5. Krimināllikuma 185.pantā motīvs un mērķis (nolūks) nav norādīts kā obligāta noziedzīga nodarījuma sastāva pazīme, un tās personas motīvi, kura tiši, ar tiešu nodomu iznīcina vai bojā svešu mantu, var būt dažādi. Motīvs, ciktāl tas ir noskaidrojams, ietverams apsūdzībā, jo tas var attiekties uz vainīgās personas atbildības pakāpi, to ņem vērā, nosakot sodu.

3.6. Nodoma veids, noziedzīga nodarījuma izdarīšanas motīva noskaidrošana ir būtiska, jo atsevišķi noziedzīgi mantas iznīcināšanas un bojāšanas gadījumi ir paredzēti arī citās Krimināllikuma normās.

3.7. Gadījumos, kad tam ir pamats, tiesa var atzīt par pierādītiem no apsūdzības atšķirīgus noziedzīgā nodarījuma faktiskos apstākļus, ja ar to nepasliktinās apsūdzētā stāvoklis un netiek pārkāptas viņa tiesības uz aizstāvību.

4. Krimināllikuma 185. un 186.pantā ietvertās kvalificējošās pazīmes

4.1. Svešas mantas tiša iznīcināšana vai bojāšana, ja tā izdarīta ar dedzināšanu vai citādā vispārbīstamā veidā

4.1.1. Ar vispārbīstamu veidu jāsaprot tādi rīki, līdzekļi, paņēmieni, kuru izmantošana mantas iznīcināšanas vai bojāšanas procesā var apdraudēt cilvēku dzīvību un veselību, lielas materiālas vērtības, apkārtējo vidi. No iespējamo vispārbīstamo veidu klāsta izdalīta dedzināšana, proti, ikviena tiša darbība, kas izraisa svešas mantas aizdegšanos. Kā citāds vispārbīstams veids minama spridzināšana, plūdu, zemes nogrūvumu izraisīšana, radioaktīvo un citu bīstamu vielu, indes lietošana, šaujamo ierociņu izmantošana un citāda tiša bīstama rīcība.

Tāda paša vispārbīstama veida izpratne ietverta arī Krimināllikuma 186.panta pamatsastāvā, izdalot nevērigu rīcību ar uguni, kad persona neievēro ugunsdrošības, spridzināšanas vai kādus citus speciālos drošības noteikumus.

4.1.2. Lai inkriminētu mantas iznīcināšanu vai bojāšanu vispārbīstamā veidā, jākonstatē, ka 1) noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā izmantots rīks, līdzeklis, paņemiens, kas pats par sevi apdraud personas dzīvības vai veselības saglabāšanas interesi, var nodarīt lielu kaitējumu vienas vai vairāku personu mantiskajām interesēm, apdraudēt dabas vidi un citas ar likumu aizsargātās intereses; 2) šāda rīka, līdzekļa, paņēmiena izmantošana konkrētajā gadījumā var reāli apdraudēt minētās intereses; 3) vainīgais apzinājies, ka lieto tādu mantas iznīcināšanas vai bojāšanas veidu, kas rada ne tikai reālus draudus konkrētas personas mantiskajām interesēm, bet apdraud arī citas ar likumu aizsargātās intereses.

4.2. Svešas mantas iznīcināšana un bojāšana, kas izraisījusi smagas sekas

4.2.1. Saskaņā ar likuma „Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību” 24.pantā noteikto atbildība par Krimināllikumā paredzēto noziedzīgo nodarījumu, kas izraisījis smagas sekas, iestājas, ja noziedzīgā nodarījuma rezultātā 1) izraisīta cilvēka nāve, 2) nodarīti smagi miesas bojājumi vai psihiskas dabas traucējumi vismaz vienai personai, 3) nodarīti mazāk smagi miesas bojājumi vairākām personām, 4) nodarīts mantiskais zaudējums lielā apmērā, 5) radīts citāds smags kaitējums ar likumu aizsargātām interesēm.

4.2.2. Atbilstoši likuma „Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību” 20.pantā noteiktajam mantiskais zaudējums lielā apmērā veidojas, ja nozieguma priekšmeta kopējā vērtība nodarījuma izdarīšanas brīdī nav bijusi mazāka par piecdesmit tai laikā Latvijas Republikā noteikto minimālo mēnešalgu kopsummu. Mantiskā zaudējuma apmērs nosakāms, ņemot vērā iznīcinātās vai sabojātās mantas vērtību un valstī noteikto minimālo mēnešalgu noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas brīdī.

4.2.3. Vainīgā psihiskā attieksme pret cilvēka nāvi un citām smagām sekām, kas izpaužas kā kaitējums personas (personu) veselībai, var izpausties tikai kā neuzmanība. Konstatējot, ka vainīgais, iznīcinot vai bojājot svešu mantu, vēlēties nodarīt kaitējumu personas dzīvībai vai veselībai, tādas sekas apzināti pieļāvis vai bijis vienaldzīgs pret to iestāšanos, nodarījums kvalificējams kā tišs noziedzīgs nodarījums pret dzīvību vai veselību.

5. Mantas iznīcināšana un bojāšana personu grupā

5.1. Ja svešas mantas iznīcināšanā un/vai bojāšanā piedalās vairākas personas, katrai personai ir jāatbild par tām darbībām, kuras viņa ir izdarījusi, jo Krimināllikuma 185.panta otrajā daļā nav paredzēta noziedzīga nodarījuma kvalificējoša pazīme – izdarīšana personu grupā, personu grupā pēc iepriekšējas vienošanās vai organizētā grupā. Turklāt jāņem vērā, ka atbilstoši Krimināllikuma 21.pantā noteiktajam atbildība par organizētā grupā izdarītu noziedzīgu nodarījumu iestājas tikai Krimināllikuma Sevišķajā daļā paredzētajos gadījumos.

5.2. Konstatējot mantas iznīcināšanas vai bojāšanas izdarīšanu dalībā, tas saskaņā ar Krimināllikuma 48.panta pirmās daļas 2.punktu var tikt atzīts par atbildību pastiprinošu apstākli. Šajā gadījumā jāievēro judikatūrā paustais, ka tad, ja izvirzītajā apsūdzībā un tiesas spriedumā tiek norādīta konkrēta persona, ar kuru grupā izdarīts noziedzīgs nodarījums un kura netiek saukta pie atbildības konkrētajā kriminālprocesā, lietā jābūt arī spriedumam par šīs personas atzīšanu par vainīgu attiecīgā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā.

6. Lietu izskatīšana, ja noticis cietušā un apsūdzētā izligums

6.1. Kriminālprocesā, kuru var uzsākt tikai tad, ja saņemts pieteikums no personas, kurai nodarīts kaitējums, jeb privāti publiskās apsūdzības procesā, kas attiecas arī uz Krimināllikuma 185.panta pirmo daļu, izligums paredzēts kā apstāklis, kas nepieļauj kriminālprocesu, Kriminālprocesa likuma 377. panta 9.punktā nosakot, ka kriminālprocesu nedrīkst uzsākt, bet uzsākts process ir jāizbeidz, ievērojot Kriminālprocesa likuma 377.panta 9.punkta un 481.panta pirmās daļas 1. punkta noteikumus. Tas ir legāls pamats uzsāktā kriminālprocesa izbeigšanai, un to nekādā gadījumā nedrīkst vērtēt kā apstākli, kas pieļauj lēmuma pieņemšanu par kriminālprocesa izbeigšanu, atbrīvojot personu no kriminālatbildības saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 379.panta pirmās daļas 2.punktu.

6.2. Kriminālprocesā, ko veic sabiedrības interesēs neatkarīgi no tās personas gribas, kurai nodarīts kaitējums, jeb publiskās apsūdzības procesā, tiesa kriminālprocesu var izbeigt, atbrīvojot personu, kura izdarījusi kriminālpārkāpumu vai mazāk smagu noziegumu, no kriminālatbildības, vadoties no Krimināllikuma 58.panta otrās daļas, Kriminālprocesa likuma 379.panta pirmās daļas 2.punkta un 481.panta otrās daļas. Tiesvedības īpatnības šajā gadījumā reglamentē Kriminālprocesa likuma 48.nodaļas 536.–538.pants. Kriminālprocesa likuma 379.panta pirmās daļas 2.punktu var piemērot tikai tad, ja nav konstatēts Kriminālprocesa likuma 377.panta 9.punktā noteiktais kriminālprocesu nepieļaujošais apstāklis.

6.3. Lemjot jautājumu par kriminālprocesa izbeigšanu un personas atbrīvošanu no kriminālatbildības sakarā ar izligumu, jāņem vērā, ka Krimināllikuma 58.panta otrā daļa un Kriminālprocesa likuma 379.panta pirmās daļas 2.punkts ir normas ar tiesības piešķiršanu raksturu, dodot procesa virzītājam iespēju izlemt jautājumu par kriminālprocesa izbeigšanu, atbrīvojot personu no kriminālatbildības. Tādējādi procesa virzītājam tiek dota iespēja izdarīt izvēli, kādu lēmumu pieņemt, kas savukārt uzliek pienākumu argumentēt izdarīto izvēli.

SKAIDROJUMS

TIESAS PROCESUĀLAJOS DOKUMENTOS JĀLIETO LATVIEŠU VALODAS LITERĀRĀ FORMA

Atbildot uz biedrības „Latgaļu savineiba” sūdzību par tiesnesi, kas atstājis bez virzības latgaliešu valodā iesniegtu apelācijas sūdzību, Augstākās tiesas priekšsēdētājs tiesneša rīcībā nesaskatīja likuma pārkāpumus un disciplinārlietas ierosināšanu atteica.

Biedrība bija lūgusi saukt pie disciplinārās atbildības Administratīvās apgabaltiesas tiesnesi par to, ka bez virzības atstāta apelācijas sūdzība un noteikts termiņš trūkumu novēršanai – apelācijas sūdzības iesniegšanai atbilstoši Valsts valodas likuma prasībām, tas ir, literārajā latviešu valodā. Biedrības iesniegumā norādīts, ka ar valsts valodu ir saprotama arī latgaliešu rakstu valoda un tiesnesim jāprot un jālieto latgaliešu valoda tādā apjomā, kāds nepieciešams viņa profesionālo un amata pienākumu veikšanai. Biedrības ieskatā, minētais tiesnesis nepārvalda pilnībā valsts valodu, proti, latgaliešu valodu.

Augstākās tiesas priekšsēdētājs, atbildot uz biedrības iesniegumu, vērsis uzmanību uz to, ka ar latviešu valodu kā valsts valodu Latvijas Republikas Satversmē, kā arī Valsts valodas likumā apzīmēta latviešu literārā valoda. Valsts iestādes, tostarp arī tiesas, no personām pieņem un izskata dokumentus tikai valsts valodā. Likumā arī noteikts, ka oficiālajā saziņā latviešu valoda lietojama, ievērojot spēkā esošās literārās valodas normas. Tādējādi oficiālās saziņas jomā likumdevējs ir velējis ierobežot latviešu valodas formu daudzveidību, priekšroku dodot vienai – literārās valodas formai.

Valsts nodrošina latgaliešu rakstu valodas kā vēsturiska latviešu valodas paveida saglabāšanu, aizsardzību un attīstību. Tomēr no Valsts valodas likuma neizriet, ka tā

izmantojama oficiālajā saziņā. Arī atbilstoši Administratīvā procesa likumam tiesvedība notiek valsts valodā, ar to saprotot latviešu literāro valodu.

Vienlaikus Augstākā tiesa vairākkārt savos nolēmumos ir uzsvērusi, ka procesuālo tiesību normu ievērošana nav pašmērķis un katra norma ir radīta, lai nodrošinātu kāda lietderīga mērķa sasniegšanu. Attiecībā uz valsts valodas prasību ievērošanu Augstākā tiesa ir atzinusi, ka, ņemot vērā to, ka saziņa ar valsts iestādēm valsts valodā ir viens no obligātajiem priekšnoteikumiem, valsts valodas neprasme var novest pie nespējas īstenot savas cilvēktiesības. Tāpēc tiesai katrā konkrētajā gadījumā ir jāapsver jautājums, vai prasība iesniegt dokumentus tiesā valsts valodā nenoved pie pilnīgas nespējas īstenot Satversmē paredzētās tiesības uz pieeju tiesai, un vērtējams, vai personai ir iespējas nodrošināt dokumentu iesniegšanu valsts valodā, piemēram, vai tā pati pietiekami pārvalda latviešu valodu. Lēmums atstāt bez virzības Valsts valodas likuma prasībām neatbilstošu procesuālo dokumentu ir pārsūdzams, ja persona objektīvi nespēj izpildīt minētās prasības un ja tādējādi tai tiek liegta savu tiesību īstenošana. Konkrētajā gadījumā iesniegumā nebija norādīts neviens apstāklis, kas biedrībai objektīvi liegtu noformēt procesuālos dokumentus latviešu literārajā valodā.

Citos gadījumos procesuālais dokuments latgaliešu valodā būtu pieļaujams tiktāl, ciktāl tiesa spēj saprast šī dokumenta saturu. Ja latgaliešu valodā noformēts procesuālais dokuments pārmērīgi apgrūtināta tā uztveri vai rada šaubas par pareizu tā satura izpratni, tas atstājams bez virzības, lai to noformētu latviešu literārajā valodā. Turklāt jāvērs uzmanību arī uz citu procesa dalībnieku tiesību ievērošanu. Pat ja tiesa spētu saprast latgaliešu valodā iesniegta procesuāla dokumenta saturu, vērā ņemamas arī citu procesa dalībnieku likumā garantētās tiesības iepazīties ar dokumentu saturu latviešu literārā valodā. Dokumentus latgaliešu valodā būtu pieļaujams pieņemt tikai tad, ja pārējie procesa dalībnieki tam piekrīt.

MŪSDIENU LATVIJAS JURISTS. 151 PERSONĪBA

2.oktobrī Latvijas Universitātes Mazajā aulā, klātesot grāmatas varoņiem, atvēršanas svētkus svinēja grāmata „Mūsdienu Latvijas jurists. 151 personība”, kas ir unikāla jau šobrīd un tāda paliks arī vēsturei. Krājumā apkopotas žurnālā „Jurista Vārds” triju gadu laikā (2009–2012) sadaļā „Nedēļas jurists” publicētās intervijas ar Latvijas tiesību zinātniekiem, praktiķiem un topošajiem juristiem, kā arī šo tiesībnieku fotoportreti. Interviju teksti papildināti ar aktuālo informāciju par “Nedēļas juristu” šā brīža gaitām.

Grāmatā portretēti visu paudžu un dažādu profesiju Latvijas juristi – augstskolu mācībspēki, tiesneši, prokurori, zvērināti advokāti, zvērināti notāri, ministrijas un citu tieslietu sistēmas iestāžu darbinieki, studenti u.c. Ar lielu gandarījumu redzams fakts, ka starp 151 mūsdienu juristu personību ir 23 Augstākās tiesas esošie un bijušie tiesneši un darbinieki. Ivars Bičkovičs, Gunārs Aigars, Jautriete Briede, Pēteris Dzalbe, Valda Eilande, Ināra Garda, Zigmants Gencs, Pāvels Gruzīņš, Andris Guļāns, Veronika Krūmiņa, Ervīns Kušķis, Dace Mita, Jānis Neimanis, Zane Pētersone, Ilze Skultāne, Kalvis Torgāns, Vilnis Vietnieks, Gunta Višņakova, Aiva Zariņa, Gvido Zemrībo, Inga Bite, Rolands Meržejevskis, Zigrīda Mita – viņi visi savulaik tika aicināti atklāt jurista pasauli caur savu personību un līdz ar to veido mūsdienu juridiskās kultūras spoguļi, kā šo grāmatu raksturo “Jurista Vārda” redaktore Dina Gailīte.

Grāmata tapusi žurnāla “Jurista Vārds” redakcijas un LU Juridiskā fakultātes sadarbībā Latvijas Universitātes 95 gadu jubilejas pasākumu ietvaros.

JURIDISKĀS LITERATŪRAS JAUNUMI

**Augstākās tiesas Senāta
2013. gada spriedumu un
lēmumu krājums**

Astoņpadsmitais Augstākās tiesas Senāta nolēmumu krājums savā ziņā uzskatāms par vēsturisku, jo ar grozījumiem likumā „Par tiesu varu” no 2014. gada 1. janvāra Senāta vārds Latvijas tiesu sistēmā ir dzēsts. Krājumā izlases kārtībā apkopoti 119 visu Senāta departamentu – Civillietu, Krimināllietu un Administratīvo lietu departamenta – juridiski nozīmīgākie nolēmumi. Tie ir vien aptuveni 4% no kopējā Senātā 2013. gadā izskatīto lietu skaita, taču šie nolēmumi sniedz ieskatu, kādi juridiskie kāzumi Senātā risināti, kādi prejudiciālie jautājumi uzdoti Eiropas Savienības Tiesai un kādas Eiropas Cilvēktiesību tiesas atziņas bijušas jaunatklāti apstākļi, lai atjaunotu kriminālprocesu, kādi motīvi likuši Senātam mainīt judikatūru un kādi blakus lēmumi pieņemti gadījumos, kad iestāde ir pārkāpusi likumu.

Katru Senāta departamenta nolēmumu daļu nosacīti var uzskatīt par atsevišķu grāmatu, kas dod vispārēju pārskatu par katru departamenta darbu 2013. gadā. Katrai daļai ir savs izvērstas satura rādītājs, anotācija, kā arī pēc dažādiem kritērijiem izveidoti rādītāji.

Krājuma veidošanā piedalījušies tiesneši Veronika Krūmiņa, Edīte Vernuša un Pēteris Dzalbe, tiesnešu palīgi Agris Dreimanis un Nora Magone un Judikatūras nodaļas konsultante Zinaida Indrūna. Grāmatu sadarbībā ar Augstāko tiesu izdevusi Tiesu namu aģentūra nelielā tirāžā.

Paziņošanas likuma komentāri

„Latvijas Vēstneša” Grāmatu apgādā nākusi klajā Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta tiesneša, LU Juridiskās fakultātes asociētā profesora Jāņa Neimaņa grāmata „Paziņošanas likuma komentāri”.

Kā norāda grāmatas izdevēji – lai gan Paziņošanas likumā ir tikai vienpadsmit pantu, tā pieņemšanai bija nepieciešami vairāk nekā trīs gadi. Tas liecina, ka likums tapis smagās diskusijās un tā ietekme ir ievērojama. Šis grāmatas mērķis ir stabilizēt likuma piemērošanu ikdienas dzīves situācijās.

Katra panta komentāru autors veidojis pēc vienotas sistēmas, kuras pamatā ir galvenie tiesību normas interpretācijas kritēriji: teksts, vēsture, sistēma un mērķis. Pēc panta teksta aplūkota tā rašanās vēsture un attīstības vēsture, ja tāda ir. Pēc tam sniegts skaidrojums par panta kopējo mērķi, panta un tajā apkopoto atsevišķo normu vietu kopējā tiesību normu sistēmā un plašāk izvērstas katras normas saturs.

Grāmata būs praktisks palīgs ne vien valsts pārvaldes darbiniekiem un tiesnešiem, kuru uzdevums ir rūpēties par dokumenta paziņošanu, bet arī adresātiem – ikvienam, kas saņem dokumentu no iestādes vai tiesas.

**Eiropas Savienības tiesības.
I daļa Institucionālās tiesības**

Tiesu namu aģentūra sadarbībā ar Baltijas-Vācijas Augstskolu biroju izdoto grāmatu „Eiropas Savienības tiesības. I daļa. Institucionālās tiesības” sagatavojis autoru kolektīvs Vācijas Akadēmiskā apmaiņas dienesta asociētā viesprofesora Latvijas Universitātes Juridiskajā fakultātē Kristofa Ševes (*Christoph Schewe*) vadībā. Starp autoriem – arī Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta tiesneša palīgs Aleksandrs Potaičuks, kas grāmatas sagatavošanas laikā vēl bija Juridiskās fakultātes maģistrantūras students.

Izdevēji, norādot uz grāmatas nozīmīgumu, uzsver, ka pirmo reizi kopš Lisabonas līguma spēkā stāšanās 2009. gadā lasītājam radīta iespēja apgūt Eiropas tiesības latviešu valodā vienkopus vienā grāmatā. Tā dod iespēju labāk izprast visai sarežģīto, taču ļoti svarīgo Eiropas Savienības tiesību jomu.

Tā kā Eiropas Savienības tiesībām ir aizvien lielāka ietekme uz tiesību jaunradi un valsts pārvaldi dalībvalstīs, to vidū arī Latvijā, grāmatā izklāstīto tēmu apguve palīdzēs gan labāk izpildīt Eiropas Savienības izvirzītos noteikumus, izglītot ierēdņus šajā jomā, gan arī sniegs plašu informāciju ikvienam lasītājam Eiropas Savienības tiesību jautājumos.

TIESLIETU PADOME

NOTIKUMU HRONIKA UN FAKTI

2010.GADA SEPTEMBRIS–2014.GADA SEPTEMBRIS

2010.gada 3.jūnijs – Saeima pieņem grozījumus likumā "Par tiesu varu", izveidojot jaunu institūciju – Tieslietu padomi. Likums stājas spēkā 2010.gada 1.augustā

2010.gada 30.augusts – Augstākās tiesas plēnums par Tieslietu padomes locekli no Augstākās tiesas tiesnešu vidus ievēl senatori Ināru Gardu

2010.gada 3.septembris – Tiesnešu konference ievēl Tieslietu padomes locekļus no tiesnešu vidus – Sandru Strenci un Andri Strautu no apgabaltiesām, Ilzi Freimani, Adriju Kasakovsku un Aigaru Sniedzīti no rajonu (pilsētu) tiesām un Ināru Jaunzemi no zemesgrāmatu nodaļu tiesnešiem

PIRMIE TIESLIETU PADOMES LOCEKĻI – TIESNEŠI PĒC IEVĒLĒŠANAS 2010.GADA 3.SEPTEMBRA KONFERENCĒ

2010.gada 4.oktobris – Tieslietu padome sanāk uz pirmo sēdi, apstiprina padomes reglamentu un par priekšsēdētāja vietnieci ievēl Ināru Gardu

TIESLIETU PADOMES PIRMĀ SĒDE 2010.GADA 4.OKTOBRĪ

2011.gada 9.jūnijs – Latvijas Tieslietu padome uzņemta Eiropas tieslietu padomju asociācijā (ENCJ)

2011.gada 25.novembris – notiek pirmā Tieslietu padomes sasauktā Latvijas tiesnešu konference

TIESNEŠU KONFERENCE 2011.GADA 25.NOVEMBRĪ

2012.gada 30.marts – Tieslietu padomes priekšsēdētājs un administrācijas darbinieki iepazīstas ar Lietuvas Tieslietu padomes darba pieredzi

2012.gada 9.–11. maijs – Tieslietu padomes priekšsēdētājs piedalās Eiropas Tieslietu padomju asociācijas ģenerālajā asamblejā Dublinā

2012.gada 24.maijs – pirmoreiz notiek Tieslietu padomes sasauktā Latvijas tiesnešu neklātienēs konference, kurā Tiesnešu ētikas komisiju ievēl elektroniski

2012.gada 17.–19. septembris – Tieslietu padomes delegācija iepazīstas ar Polijas Tieslietu padomes pieredzi

2013.gada 16.aprīlis – Latvijā viesojas Moldovas tieslietu sistēmas delegācija, kas iepazīstas arī ar Latvijas Tieslietu padomes darbu

2013.gada 5.–7.jūnijs – Tieslietu padomes priekšsēdētājs piedalās Eiropas Tieslietu padomju asociācijas ģenerālajā asamblejā Budapeštā

2014.gada 11.–14.jūnijs – Tieslietu padomes priekšsēdētājs piedalās Eiropas Tieslietu padomju asociācijas desmitgadei veltītajā ģenerālajā asamblejā Romā

2014.gada 3.–5.septembris – Rīgā tiekas Latvijas, Lietuvas, Polijas un Gruzijas Tieslietu padomju pārstāvji

2014.gada 5.septembris – Latvijas Tiesnešu konferencē tiek izvērtēts Tieslietu padomes pirmais četrus gadus darbības posms un vēlēti jauni padomes locekļi no tiesnešu vidus

● **Pirmo četrus gadu pilnvaru termiņu nostrādājuši visi vēlētie padomes locekļi – tiesneši, kā arī amatpersonas –**

Augstākās tiesas priekšsēdētājs Ivars Bičkovičs, Saeimas Juridiskās komisijas priekšsēdētāja Ilma Čepāne, ģenerālprokurors Ēriks Kalnmeiers, Zvērinātu advokātu padomes priekšsēdētājs Jānis Grīnbergs

● **Notikušas 74 Tieslietu padomes sēdes – 38 klātienē un 36 rakstveida procesā**

● **Tieslietu padome pieņēmusi 328 lēmumus**

● **Piecās Satversmes tiesas lietās Tieslietu padome bijusi pieaicinātās personas statusā**

● **Pēc Tieslietu padomes pasūtījuma veikti trīs pētījumi –** "Tiesnešu apstiprināšana amatos un karjeras virzība", "Tiesnešu neatkarības nodrošināšana spēkā esošajos normatīvajos aktos", "Tiesu uzticamība un korupcijas uztvere tiesu darbībā"

● **Tieslietu padome sasaukusi 8 tiesnešu konferences –** 4 klātienēs un 4 e-konferences

Plašu informāciju par Augstākās tiesas darbu var atrast mājaslapā

www.at.gov.lv